

İSTANBUL TEKNİK ÜNİVERSİTESİ ★ FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

**KENTSEL BELLEK BAĞLAMINDA SANAYİ MİRASININ
DEĞERLENDİRİLMESİ: İSTANBUL HALIÇ ÖRNEĞİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**Seda ELHAN
(502061813)**

Tezin Enstitüye Verildiği Tarih : 04 Mayıs 2009

Tezin Savunulduğu Tarih : 01 Haziran 2008

Tez Danışmanı : Prof. Dr. Mehmet OCAKÇI (İTÜ)

Diğer Jüri Üyeleri : Prof. Dr. Nilgün ERGUN (İTÜ)

Yrd. Doç. Funda YİRMİBEŞOĞLU (İTÜ)

MAYIS 2009

ÖNSÖZ

2008-2009 akademik yılı boyunca, öğrenci değişimi vesilesiyle Belçika, Katolik Leuven Üniversitesi'nde sürdürdüğüm eğitimim, gerek tez konumla ilgili olarak aldığım dersler, gerekse de yaptığım alan gezileri ile araştırmama olumlu şekilde yansımıştır. Araştırma sürecinde farklı üniversite ve birimlerin yanısıra özellikle Katolik Leuven Üniversitesi ve İstanbul Teknik Üniversitesi kütüphaneleri ve arşivleri çeşitli kaynaklara ulaşmamda kolaylık sağlamıştır.

Bunun yanısıra, çalışmamda bana destek olanlar olmasaydı tezimin gereğince tamamlanması mümkün olmazdı. Bu sebeple, bana yol gösteren ve araştırmamda doğru yöntemlerle ilerlememi sağlayan tez danışmanım Mehmet OCAKÇI'ya, tüm destek ve yardımları ile her zaman yanımda olan Hande ENGİNÖZ ve Ali Kemal ALTUNÖZ'e çok teşekkür ederim.

Haziran 2009

Seda Elhan

(Şehir Plancısı)

İÇİNDEKİLER

	<u>Sayfa</u>
ÇİZELGE LİSTESİ	vii
ŞEKİL LİSTESİ	ix
HARİTA LİSTESİ	xiii
ÖZET	xv
SUMMARY	xvii
1. GİRİŞ	1
1.1 Çalışmanın Amacı	2
1.2 Çalışmanın Kapsamı	3
1.3 Çalışmanın Yöntemi	4
2. SANAYİ MİRASI	9
2.1. Sanayi Mirası Kavramının Tanımı ve Gelişimi	10
2.2. Kültürel Miras Bağlamında Sanayi Mirası	13
2.2.1. Sanayi Mirası ve Kentsel Kimlik	17
2.2.2. Sanayi Mirası ve Kentsel Bellek	22
2.3. Sanayi Mirasının Değerlendirilmesi	26
2.3.1. Dönüşüm/Değişim Gerçeğinde Sanayi Mirasının Durumu	26
2.3.2. Sanayi Mirasının Değerlendirilmesi Yaklaşımları	28
2.3.3. Sanayi Mirasının Korunarak Yeniden İşlevlendirilmesi	32
2.4. Bölüm Sonucu	37
3. SANAYİ MİRASI ALANLARINDAKİ KORUMA VE YENİDEN	
İŞLEVLENDİRME PROJELERİ DÜNYA ÖRNEKLERİ	41
3.1 Landschaftspark Duisburg Nord, Almanya: Park Konsepti	41
3.2 Milan-Bicocca Üniversitesi, İtalya: Eğitim Konsepti	54
3.3 The Westergasfabriek Park, Hollanda: Kültür-Sanat Konsepti	62
3.4 Tate Modern; İngiltere: Müze Konsepti	73
3.5 Ghirardelli Meydanı (Ghirardelli Square), USA : Karma İşlev Konsepti	86
3.6 Bölüm Sonucu	92
4. ÇALIŞMA ALANI: HALIÇ SANAYİ MİRASI	93
4.1 Haliç Kıyı Alanı'nda Sanayi Gelişimi	93
4.2 Günümüzde Haliç Sanayi Mirasının Durumu	108
4.2.1. Cibali Tütün ve Sigara Fabrikası – TC Kadir Has Üniversitesi	109
4.2.2. Feshane-i Amire – Feshane Uluslararası Fuar Kongre ve Kültür	
Merkezi	112
4.2.3. Silahtarağa Elektrik Santrali, Santralistanbul, Bilgi Üniversitesi	116
4.2.4. Sütluçe Mezbahası – Sütluçe Kongre ve Kültür Merkezi	118
4.2.5. Lengerhane ve Hasköy Tersanesi – Rahmi Koç Sanayi Müzesi	121
4.3 Kentsel Kimlik ve Bellek Bağlamında Haliç Kıyı Alanı Sanayi Mirasının	
Değerlendirilmesi	125
4.3.1. Anket Soruşturması	125

4.3.2. Fiziksel Yapı İncelemesi	140
4.5 Bölüm Sonucu	150
5. SONUÇ	153
KAYNAKLAR	157
EKLER	167
ÖZGEÇMİŞ	177

ÇİZELGE LİSTESİ

	<u>Sayfa</u>
Çizelge 1.1: Çalışmada İzlenen Yöntem	5
Çizelge 4.1: Osmanlı Devleti’nde Sanayi Tesislerinin 1915’te Kentlere Göre Dağılımı	94
Çizelge 4.2: Haliç Sanayi Mirasının Kentsel Kimlik/Bellek Bağlamında Değerlendirilmesi	174

ŞEKİL LİSTESİ

	<u>Sayfa</u>
Şekil 2.1: Kentsel Kimlik Oluşum Şeması	19
Şekil 3.1: Almanya’da Ruhr Bölgesi Konumu	42
Şekil 3.2: Ruhr Bölgesinde Duisburg’un Konumu	43
Şekil 3.3: Landschaftspark Duisburg Nord, Korunan Doku ve Yeni İşlevler.....	45
Şekil 3.4: Landschaftspark Duisburg Nord Arazi Kullanım	46
Şekil 3.5: Landschaftspark Duisburg Nord üç boyutlu planı	46
Şekil 3.6: Gazhane ve Yeni İşlevi.....	49
Şekil 3.7: Sanayiyle Bütünleşik Peyzaj Düzenlemesi ve Bitkilendirme.....	50
Şekil 3.8: Yenilenen Bina İçinde Konser, Kaya Tırmanışı ve Bacaya Tırmanış...50	50
Şekil 3.9: Rehabilitasyon Süreci ve Su Parkı	50
Şekil 3.10: Gezi Rotaları.....	51
Şekil 3.11: Piazza Metallica ve Maden Haznesinde Bahçe Düzenlemesi.....	51
Şekil 3.12: Çocuklar Çiftlikte Öğrenirken ve Çiftlikten Bir Görünüm.....	51
Şekil 3.13: Kulenin Görünümleri.....	52
Şekil 3.14: İtalya, Milan Konumu.....	55
Şekil 3.15: Bicocca Sanayi Alanı.....	56
Şekil 3.16: Bicocca Proje Alanından Eski Fotoğraflar ve Görünüş	57
Şekil 3.17: Proje Alanı Güneyden Görünüm, Üç Boyutlu Modelleme.....	57
Şekil 3.18: Bicocca Projesi Arazi Kullanım ve Üniversitenin Konumu.....	58
Şekil 3.19: Üniversitenin Binasının Cepheden Görünümü.....	59
Şekil 3.20: Eski Antrepolar ve Bugün.....	60
Şekil 3.21: Üniversite Binasından Görünümler.....	60
Şekil 3.22: Westergasfabriek Konumu.....	63
Şekil 3.23: Westergasfabriek Değişimi, 1885 (üstte) ve 1927 (altta) Görünümleri.....	64
Şekil 3.24: Westergasfabriek Değişimi, 1990 (üstte) ve 2004 (altta) Görünümleri.....	65
Şekil 3.25: Kathryn Gustafson tarafından Westergasfabriek Park Tasarımı	66
Şekil 3.26: Regülatör Binası, Çizimler ve 1994’te Görünümü.....	66
Şekil 3.27: Arıtma Binası (Zuiveringsgebouw), Çizimler ve Görünümler.....	67
Şekil 3.28: Machinegebouw, Çizimler ve Görünüm	67
Şekil 3.29: Meterhuisjes, 1996 Öncesi ve Doğru Tarafından Görünümler.....	68
Şekil 3.30: Yönetici Evleri (Bazenwoningen), Eski ve Yeni Kullanımları.....	68
Şekil 3.31: Kantoorgebouw, Çizimler ve Assistent-Ingenieurswoning Önünden Görünüm.....	69
Şekil 3.32: Ketelhuis, Çizimler ve Dışarıdan Görünüm.....	69
Şekil 3.33: Gazhane (Gasholder) Açılışı.....	70
Şekil 3.34: Transformatör Binası (Transformatorhuis), Çizimler ve Görünüm....	70
Şekil 3.35: Stokerij Yıkımdan Önceki Görünüm.....	71
Şekil 3.36: Gazhaneler (Gasholders), Yıkılmadan Önce ve Sonra Görünümler...71	71

Şekil 3.37: Su Kulesi (Water Tower), Yıkılmadan Önceki Görünüm	72
Şekil 3.38: Londra ve Doklar Bölgesi Konumu.....	74
Şekil 3.39: Londra Dokları'ndan Eski Görünümler	74
Şekil 3.40: Londra Doklar Bölgesi.....	75
Şekil 3.41: Wapping, 1850.....	77
Şekil 3.42: Wapping girişinde Tower Bridge.....	77
Şekil 3.43: Wapping	77
Şekil 3.44: St. Katherine's Dok, 1535.....	78
Şekil 3.45: St. Katherine, Ivory House.....	78
Şekil 3.46: Isle of Dogs.....	79
Şekil 3.47: Isle of Dogs, Konutlar.....	80
Şekil 3.48: Surrey Docks, 1921.....	80
Şekil 3.49: Surrey Docks, Eski ve Yeni Görünümler.....	81
Şekil 3.50: Royal Docks Hava Fotoğrafı.....	81
Şekil 3.51: Tate Modern'in Konumu	82
Şekil 3.52: Tate Modern ve Millennium Köprüsü.....	83
Şekil 3.53: Tate Modern Binasının Eski Görünümü	84
Şekil 3.54: Tate Modern Cephe Detayı	84
Şekil 3.55: Tate Modern Gece Görünümü	85
Şekil 3.56: San Francisco ve Ghirardelli Meydanı Konumu	86
Şekil 3.57: 1850'ler Ghirardelli Fabrikası.....	87
Şekil 3.58: 1900'ler Ghirardelli Sanayi Yapıları.....	88
Şekil 3.59: Günümüzde Ghirardelli Meydanı.....	88
Şekil 3.60: Ghirardelli Meydanı, Üç Boyutlu Arazi Kullanım.....	89
Şekil 3.61: Ghirardelli'nin Kent Silüetindeki Görünümü.....	89
Şekil 3.62: Ghirardelli, Sembolik Öge.....	90
Şekil 3.63: Ghirardelli, Cephe Görünümü.....	90
Şekil 4.1: Haliç'in Konumu.....	95
Şekil 4.2: Cibali Tütün ve Sigara Fabrikası, İşçiler çalışırken.....	110
Şekil 4.3: Cibali Tütün ve Sigara Fabrikası - Konumu, Tarihi ve İşlevi	111
Şekil 4.4: Kadir Has Üniversitesi	112
Şekil 4.5: Feshane'de Fes Üretimi	113
Şekil 4.6: Feshane-i Amire – Feshane Uluslararası Fuar,Kongre ve Kültür Merkezi - Konumu, Tarihi ve İşlevi	114
Şekil 4.7: Feshane Uluslararası Fuar Kongre ve Kültür Merkezi, üstten görünüm.....	115
Şekil 4.8: Silahtarağa Elektrik Santrali, Santralistanbul, Bilgi Üniversitesi Konumu, Tarihi ve İşlevi	117
Şekil 4.9: Santralİstanbul'dan Görünümler	118
Şekil 4.10: Söğütözü Kongre ve Kültür Merkezi.....	119
Şekil 4.11: Söğütözü Mezbahası, Söğütözü Kongre ve Kültür Merkezi – Konumu, Tarihi ve İşlevi	120
Şekil 4.12: Lengerhane ve Hasköy Tersanesi, Rahmi Koç Sanayi Müzesi – Konumu, Tarihi ve İşlevi	122
Şekil 4.13: Lengerhane – Koç Sanayi Müzesi	123
Şekil 4.14: Hasköy Tersanesi-Koç Sanayi Müzesi	124
Şekil 4.15: Yaş Dağılımı.....	126
Şekil 4.16: Eğitim Durumu	126
Şekil 4.17: Cinsiyet Oranları.....	127
Şekil 4.18: İkamet Yerleri.....	127

Şekil 4.19: Haliç Kıyı Alanının Eski İşlevinin Bilinmesi	128
Şekil 4.20: Haliç Kıyı Alanının Şimdiki Hali ve Kullanımının Eski İşlevi İle İlgili Bilgi Vermesi	128
Şekil 4.21: İncelenen Alanların Eski İşlevinin Bilinmesi	129
Şekil 4.22: İncelenen Yapılardan Eski İşlevi Bilinenler	129
Şekil 4.23: İncelenen Yapıların Eski İşlevinin Bilinmesinin Kaynağı	130
Şekil 4.24: İncelenen Yapıların Şimdiki Durumu ve Kullanımının Eski İşlevi ile İlgili Bilgi Vermesi	130
Şekil 4.25: İncelenen Yapıların Eski İşlevi ile İlgili Bilgi Veren Özellikleri.....	131
Şekil 4.26: İncelenen Yapıların Eski İşlevi İle İlgili Daha İyi Bilgi Vermesi İçin Yapılabilecekler.....	132
Şekil 4.27: İncelenen Yapıların Eski İşlevinin Bilinmesi (0-25 Yaş Grubu Denekler).....	133
Şekil 4.28: İncelenen Yapıların Eski İşlevinin Bilinmesi Kaynağı (0-25 Yaş Grubu Denekler).....	133
Şekil 4.29: İncelenen Yapıların Eski İşlevini Bilmeyenlerin Kullancı Olması ve İkamet Yerleri (0-25 Yaş Grubu Denekler).....	134
Şekil 4.30: İncelenen Yapıların Eski İşlevinin Bilinmesi (25-45 Yaş Grubu Denekler).....	134
Şekil 4.31: İncelenen Yapıların Eski İşlevinin Bilinmesi Kaynağı (25-45 Yaş Grubu Denekler).....	135
Şekil 4.32: İncelenen Yapıların Eski İşlevini Bilmeyenlerin Kullancı Olması ve İkamet Yerleri (25-45 Yaş Grubu Denekler).....	135
Şekil 4.33: İncelenen Yapıların Eski İşlevinin Bilinmesi (46-65 Yaş Grubu Denekler).....	136
Şekil 4.34: İncelenen Yapıların Eski İşlevinin Bilinmesi Kaynağı (46-65 Yaş Grubu Denekler).....	136
Şekil 4.35: İncelenen Yapıların Eski İşlevinin Bilinmesi (66 ve Üstü Yaş Grubu Denekler).....	137
Şekil 4.36: İncelenen Yapıların Eski İşlevinin Bilinmesi Kaynağı (66 ve Üstü Yaş Grubu Denekler).....	137
Şekil 4.37: İncelenen Yapıların Eski İşlevinin Bilinmesi (Tüm Yaş Grupları Denekler)	138
Şekil 4.38: Cibali Tütün ve Sigara Fabrikası - Kadir Has Üniversitesi Eski ve Yeni Kullanım Durumunun Kent Kimliği ve Belleği Açısından Karşılaştırılması	169
Şekil 4.39: Feshane-i Amire - Feshane Uluslararası Fuar Kongre ve Kültür Merkezi Eski ve Yeni Kullanım Durumunun Kent Kimliği ve Belleği Açısından Karşılaştırılması	170
Şekil 4.40: Santralİstanbul Bilgi Üniversitesi - Silahtarağa Elektrik Santrali Eski ve Yeni Kullanım Durumunun Kent Kimliği ve Belleği Açısından Karşılaştırılması	171
Şekil 4.41: Sütlüce Mezbahası – Sütlüce Kongre ve Kültür Merkezi Eski ve Yeni Kullanım Durumunun Kent Kimliği ve Belleği Açısından Karşılaştırılması	172
Şekil 4.42: Lengerhane ve Hasköy Tersanesi – Rahmi Koç Sanayi Müzesi Eski ve Yeni Kullanım Durumunun Kent Kimliği ve Belleği Açısından Karşılaştırılması	173

HARİTA LİSTESİ

	<u>Sayfa</u>
Harita 4.1: Haliç İlçe-Mahalle Dağılımı.....	96
Harita 4.2: 1521 Haliç- Piri Reis	96
Harita 4.3: 1811 yılında Haliç – De Nyaste	97
Harita 4.4: 1851 Tarihli Haliç Çevresini Gösteren Mühendishane Haritası.	98
Harita 4.5: 1935 Yılında Haliç – K. M. Vasıf.....	99
Harita 4.6: Henri Prost Planı	100
Harita 4.7: Piccinato’nun Yaptığı Geçit Devresi Planları	102
Harita 4.8: 1966 Onanlı İstanbul Sanayi Alanları Planı	103
Harita 4.9: Haliç Çevre Düzeni Nazım İmar Planı	104
Harita 4.10: 1/10.0000 ölçekli İstanbul İl Bütünü Çevre Düzeni Planı’nda	107

ÖZET

KENTSEL BELLEK BAĞLAMINDA SANAYİ MİRASININ DEĞERLENDİRİLMESİ : İSTANBUL HALIÇ ÖRNEĞİ

Dünya genelinde, hemen her ülkede önemli bir ekonomik gelişme olarak yaşanmış olan sanayileşme, günümüzde, değişen konjonktürle birlikte birincil derecede önemini yitirmiştir. Bu dönem, ekonomik ve sosyal yaşamı etkilemiş, fiziki çevrede değişiklikler meydana getirmiş, kentte ve insan yaşamında izler bırakmıştır. Sanayileşme sürecinde kurulmuş ve sonrasında işlevini yitirmiş pek çok sanayi tesisi ise dönemin izleri olarak taşıdıkları değerler çerçevesinde sanayi mirası olarak günümüze ulaşmıştır.

Sanayi mirası olarak nitelendirilen, içerdikleri anı değeri ve mimari değer ile kentsel kimlikte ve bellekte yer etmiş olan sanayi yapı ve alanları, yaşanmış bir dönemin fiziki mekândaki yansımaları olarak kültürel mirasın önemli unsurlarıdır. İşlevsizleşme sürecinin ardından bu alan ve yapılar hızla köhneleşmeye başlayan yerler olarak, sahip oldukları değerleri kaybetme riski altındadırlar. Bu bağlamda, sanayi yapı ve alanlarının yeniden değerlendirilmesi ihtiyacı ve aciliyeti açıktır, fakat burada dikkat edilmesi gereken konu bu müdahale sürecinde bir dönemin yaşanmışlığını ve izlerini koruma ve yaşatma gerekliliğidir.

Kentsel bellek bağlamında ele alınan sanayi mirası konusu, öncelikle sanayinin, sanayi yapı ve alanlarının bellekteki yeri ve kentsel kimlikte öne çıkan özellikleri çerçevesinde değerlendirilmiştir. Bu bağlamda, belleğin devamlılığının sağlanması için “koruyarak yeniden işlevlendirme”, olumlu bir yöntem olarak ortaya konmuş ve yaklaşımları incelenmiştir. Bu çerçevede, uygulanmış farklı örnekler seçilerek süreç ve içerikleri ele alınmış ve belli çıkartımlar yapılmıştır.

Kent ve ülke için önemli bir sanayi gelişimine sahip olan İstanbul Haliç alanı ise, çalışma alanı olarak seçilerek, alanda yer alan sanayi mirası yapıları ve yeniden işlevlendirme sonrası durumları incelenmiştir. Kentsel bellekteki ve kimlikteki önemleri çerçevesinde çeşitli araştırmalar yapılarak, eski durumu ve yeni durumu üzerine çıkartımlar yapılmıştır. Anket soruşturması ve kişisel gözleme dayalı fiziksel yapı özelliklerinin incelenmesi ile yapılan çıkartımlar bir arada ele alınmış ve belleğin devamlılığının sağlanması için gerekli değerlendirmeler yapılmıştır.

Çalışmada, yaşanmış bir dönemin izlerinin korunarak sürdürülmesi yaklaşımının benimsenmesi ile kent belleğinin kaybının önleneyeceği ve sanayi mirasının korunmasında etkili olunacağı üzerinden gerekli yaklaşımlar sunulmuş ve uygulanmış projelerden referansla Haliç sanayi mirasının bugünkü durumu ile ilgili değerlendirmeler ortaya konmuştur.

SUMMARY

EVALUATING THE INDUSTRIAL HERITAGE IN THE CONTEXT OF URBAN MEMORY : CASE STUDY OF İSTANBUL HALIÇ

Throughout the world, as an important economic process, industrialization, today, within the changing conjuncture, has lost its primary importance. The period, has affected economic and social life, has brought changes to the physical environment – virtually no person or place has escaped its influence. Many industrial plants that were built in the industrialization period have since lost their functions; today they remain as traces of the period within the framework of the values they represent.

The industrial buildings and sites, known as the industrial heritage, are rooted in urban identity and memory. They are a reminder of an age, an architectural testament, and an important part of cultural heritage as reflections of a period. The sites and the buildings, after periods of non-use, became dilapidated, and there is a real risk that something valuable will be lost. In this context, re-evaluating the industrial buildings and sites is necessary and urgent, but in that process, awareness of the importance of protecting and sustaining the historical traces of a period, is paramount.

The issue of industrial heritage in the context of urban memory is discussed and evaluated within the framework of the industrial place, buildings and sites in the urban memory. In this context, to sustain the memory, the “re-functioning with preservation” put forth as a positive method and accompanying approaches, were examined. Within this framework, different project examples were chosen, their processes and the contents were discussed and some inferences were made.

As an important industrial evolution for the city and for the country, İstanbul Haliç site was chosen as a case-study and the industrial heritage buildings and their conditions as they are today, were examined. Within the framework of their importance in the urban memory and identity, searches were carried out and some inferences were made about their previous and current conditions. The questionnaire and an individual observation method for the physical structural specialities were discussed along with the inferences. The necessary assessments for sustainability of the memory were also discussed.

In the research, it was found that the loss of urban memory can be prevented by interiorizing, preserving and sustaining the traces of a period and some approaches were put forward with regard to effectively preserving the industrial heritage and the assessments of the conditions of the Haliç industrial heritage were put forward.

1. GİRİŞ

Uygarlık ve insanlık tarihi, bir anlamda kentlerin tarihi olarak da görülebilir. İnsanoğlu göçebe yaşam biçiminden, yerleşik yaşam kültürüne binlerce yıllık bir tarih kesitinde ulaşmıştır. İlk yerleşim mekânları, insanlık ve uygarlık tarihinin de ilk ve kalıcı izlerini ortaya koymuştur. Yüzyıllar içinde, tarım ve hayvancılık faaliyetleri, ticari ilişkiler, savaşlar, keşifler, işgaller vb. yeni kent ve yerleşim alanlarını ortaya çıkarmış, doğal olarak da bu mekânlar değişim ve dönüşüme açık olmuştur.

Kentsel yerleşimler, içinde bulundukları dönemin egemen düşünce anlayışı ile şekillenmiş, dolayısıyla değişen dünya konjonktüründe, farklılaşan toplumsal algılayış ve davranışları doğrultusunda yeniden biçimlenen mekânlar olmuşlardır. Bu sebeple, kentler farklı dönemleri, farklı yaşam izlerini taşıyan ve bununla da belli bir kimliğe sahip olan mekânlardır. Bu bağlamda kentin yaşadığı dönemlerden biri olan sanayi döneminin ve bu dönemin ardında bıraktığı izlerin incelenmesi, değerlendirilmesi ve yaşatılması üzerinde düşünülmesi oldukça önemlidir.

Sanayi Devrimi ile Avrupa’da başlayan ve sonrasında ülkemize yansıyan ve sanayi dönemi diye adlandırılan süreç ile birlikte kentlerde birçok sanayi yapıları ve alanları yapılmıştır. Bu dönem ekonomik ve sosyal yaşamı etkilediği gibi fiziki çevrede de değişiklikler meydana getirmiştir. Sanayileşme, sanayi ürünleri, üretim, fabrika, depolama, lojistik gibi birçok kavram ve işlev bu dönemde hayatımıza girmiştir ve birçok yenilikle tanışılmasında öncülük edilmiştir. Her farklı süreç gibi sanayi dönemi de kentte olduğu gibi insan yaşamında da izler bırakmış ve değişen dünya konjonktürü ile birlikte son bularak geride bellekte kalan birçok şeyle birlikte “sanayi mirası” olarak niteleyebileceğimiz bir doku bırakarak yerini farklı işlevlere devretme sürecine girmiştir.

Günümüz koşullarında sanayi yapı ve alanlarının yeniden değerlendirilmesi ihtiyacı açıktır, fakat burada dikkat edilmesi gereken husus bu müdahale sürecinde bir dönemin yaşanmışlığını ve izlerini koruma ve yaşatma gerekliliğidir.

Bu çerçevede yapılan çalışmanın temel varsayımı, sanayi mirası alanlarında yaşanmış bir dönemin izlerinin korunarak sürdürülmesi yaklaşımının benimsenmesi ile kent belleğinin kaybının önleneceği ve sanayi mirasının korunmasında etkili olunacağı ve böylece toplum tarafından benimsenen ve sahiplenilen kentsel alanlar yaratılabileceğidir.

Bu bağlamda tezin alt varsayımı, sanayi mirası alanlarının kentsel kimlik ve bellekteki sürekliliğinin sağlanmasının yapıların, fiziksel anlamda kütleli formlarının, mimari tipolojilerinin ve sembolik öğelerinin korunması ve aynı zamanda fonksiyonel anlamda eski işlevinin günümüze yansıyacak şekilde uygulamalara yer vermesi ve yapı ve çevresine uygun yeni işlevlerle de desteklenmesi ile mümkün olabileceği şeklindedir.

1.1 Çalışmanın Amacı

Dünyada hemen her ülkede yaşanan ve günümüzde birincil önemde ekonomik fonksiyon özelliğini yitiren sanayileşme, ardında tersane, darphane, tekstil, gıda vb. fabrikaları, santraller, gaz depoları ve bunun gibi birçok sanayi tesisi bırakmıştır. Günümüze ulaşabilenlerinden pek çoğu sanayi mirası niteliği taşımakta ve niteliklerini kaybetmeden önce koruma ve değerlendirme çalışmaları yapılması gereken yapı ve alanlardır.

Sanayi mirası kavramı Amerika ve Avrupa’da uzun bir süredir tartışılmakta olsa da ülkemizde gündeme gelmesi oldukça yenidir ve bu kapsamda yapılmış çalışmalar oldukça sınırlı kalmaktadır. Bu anlamda, ülkemizde, sanayi mirası kapsamında yapılacak çalışmaların artması ile çeşitli kaynak ve örnek projeler ortaya çıkacak, konuyla ilgili ilgi ve bilgi artışı sağlanacak ve yapılacak uygulamalara referans olması bağlamında faydalı olacaktır.

Çalışmada özellikle vurgulanan konular kentsel bellek ve kimlik kavramlarıdır. Yapılan incelemeler ve sunulan öneriler bu olgular bağlamında değerlendirilmektedir. Kavramların yaşamda ve yaşam alanlarındaki etkisi ve önemi ortaya konarak ve bu değerlerin sürdürülmemesi dahilinde karşılaşılabilecek kayıplar vurgulanarak devamlılığının sağlanmasındaki ehemmiyet ve öncelik belirtilmektedir.

Bu çalışma, geniş kapsamda, günümüzün ana temalarından biri olan kentsel dönüşüm süreçlerinde, kültürel miras değeri taşıyan alanlara kentsel kimlik ve

kentsel bellek olgularının sürdürülebilirliği bağlamında yaklaşılması gerekliliğini ortaya koymak ve bu uygulamaların ülkemizde nasıl hayata geçirilebileceği üzerine tartışmayı amaçlamaktadır

Bununla birlikte bu çalışma ile, sanayi mirasının fiziki öğeler kadar kültürel bağlamda da oldukça önemli bir değere sahip olduğunu vurgulayarak, bu değerlerin yaşatılması çerçevesinde sanayi mirasının değerlendirilmesinde en doğru uygulamaların neler olabileceğinin belirlenmesi ve İstanbul, Haliç Kıyı Alanı'ndaki sanayi mirasının yeniden işlevlendirme örnekleri üzerinden bu bağlamda değerlendirme yapılması düşünülmektedir.

1.2 Çalışmanın Kapsamı

Çalışmada, temelde sanayi mirasının kentsel bellek açısından değerlendirilmesi yer almaktadır. Kentsel bellek ve ilişkili kavramlar sanayi mirası içerisinde ele alınmaktadır. Bu bağlamda, sanayi mirası çerçevesinde öncelikle sanayi mirası kavramının tanımı ve gelişimi, içerdiği boyutlara yönelik incelemeler sonrasında kültürel miras bağlamında detaylı ele alınarak tanımlamalar yapılması, kent kimliği ve kent belleği kavramları üzerinden sanayi mirasının ne ifade ettiği gibi konular üzerine kavramsal araştırmalar yapılarak farklı açılardan ele alınışları ve birbirleriyle ilişkileri ile ilgili çalışmalara yer verilmektedir. Aynı zamanda, sanayi mirasının değerlendirilmesi çerçevesinde nasıl yaklaşımların benimsenmesi gerektiği, hangi uygulama biçimlerinin kentsel kimlik ve belleğin yaşatılmasında etkili olabileceği araştırılarak en doğru müdahale şekillerinin neler olacağı yer almaktadır. Dolayısıyla, tüm yapılan tanımlar ve değerlendirmeler ışığında sanayi mirasının korunması gerekliliği ortaya konmakta ve kültürel değerlerinin yaşatılması için hangi yeniden işlevlendirme süreçlerinin uygulanması gerektiği belirtilmektedir. Bu bağlamda, koruyarak yeniden işlevlendirme konusu üzerinde durularak, nasıl bir uygulama yöntemi ve içeriği olduğuna değinilmektedir.

Çalışmada aynı zamanda, sanayi mirasının korunarak yeniden işlevlendirilmesi kapsamında, konunun daha net ortaya konması ve uygulama süreçlerine açıklık getirilmesi bağlamında dünyadan örnekler ele alınmaktadır. Farklı yaklaşımların incelenebilmesi için beş farklı ülkeden seçilen örnekler, genel stratejileri yanı sıra kentsel kimlik ve bellek konuları üzerinden değerlendirilmektedir.

Aynı şekilde, Türkiye ve İstanbul üzerinden de örnekler verilerek değerlendirme yapılmaktadır. Bu çerçevede Haliç Kıyı Alanında yer alan sanayi mirası yapıları incelenmektedir. Bu çerçevede, İstanbul ve Haliç'teki sanayi gelişimi ve sanayi mirasının günümüzdeki durumu ile ilgili bilgi verilmektedir. Bu yapılar kentsel kimlik ve bellek bağlamında ele alınmaktadır.

Çalışmada, ele alınan tespitlerin ve yaşatılması üzerinde önemle durulan kültürel değerlerin sanayi mirasının yeniden işlevlendirilmesi ile hayata geçirilmesi halinde nasıl olumlu sonuçlar elde edileceği ve kentsel kimlik ve bellekte devamlılığın sağlanmasında öne çıkan unsurlar üzerinde durulmaktadır.

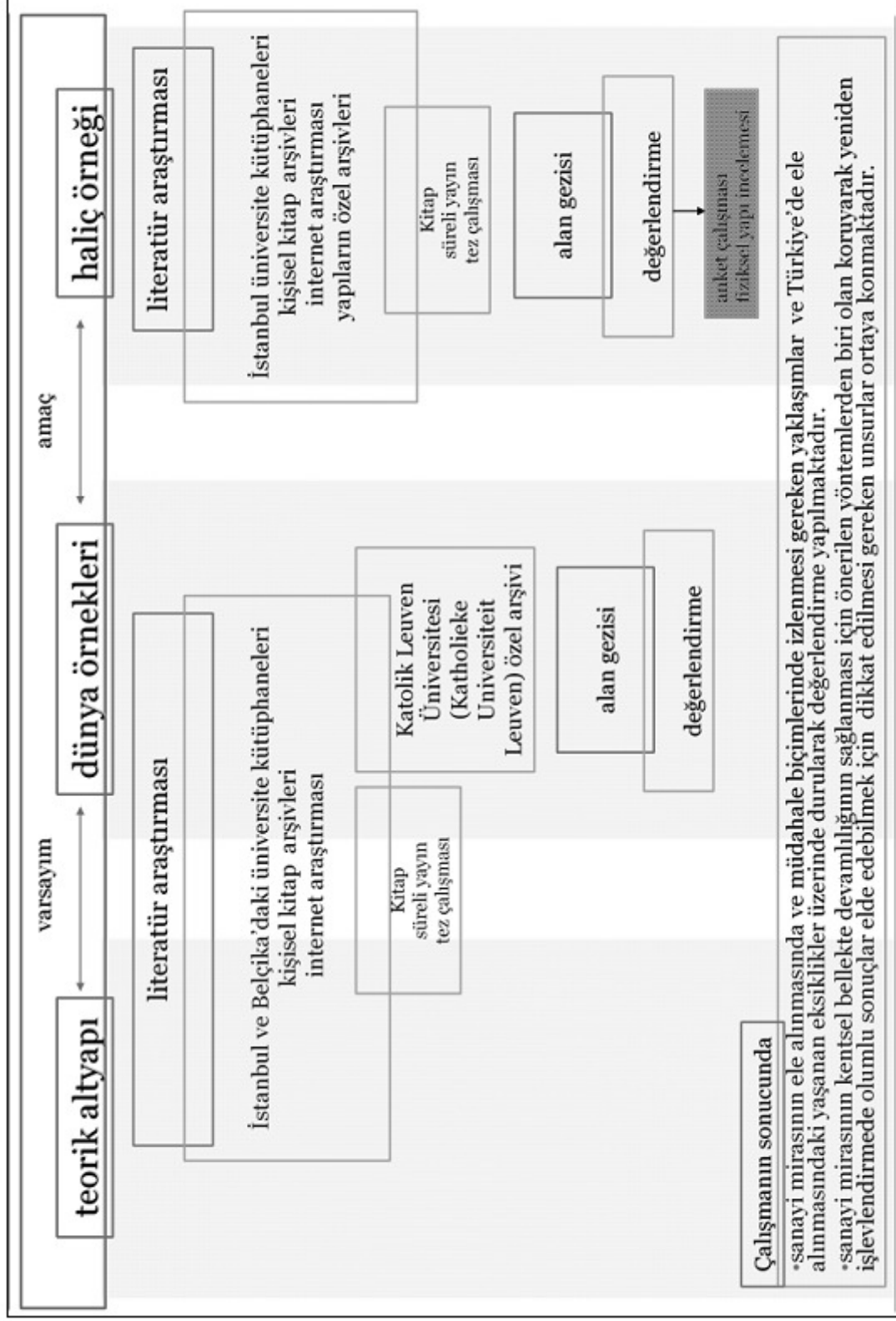
1.3 Çalışmanın Yöntemi

Çalışmanın varsayım ve amacından hareketle üç temel bölümden oluşturulması düşünülmüştür. Teorik çerçeve belirlendikten sonra bu kavramsal açıklamaları yansıtacak örnek uygulamalar sunulmuş ve tüm bunların sonucunda edinilen bilgiler ışığında bir çalışma alanı üzerinden değerlendirme ve çıkartımlar yapılmıştır.

Çalışma kapsamında, yapılan literatür araştırması için, İstanbul ve Belçika'daki üniversite kütüphanelerinden, kitaplardan, süreli yayınlardan, tez çalışmalardan, çeşitli, kişisel kitap arşivlerinden ve internet araştırmasından faydalanılmıştır. Dünya örnekleri için, literatür araştırmasının yanısıra, alan gezileri ve çeşitli bilgilendirici kitapçıklar ve Katolik Leuven Üniversitesi (Katholieke Universiteit Leuven) özel arşivlerinden yararlanılmıştır. Çalışma alanında, literatür araştırmasının yanısıra, alan gezisi, yapıların özel arşivlerinden faydalanılmış, aynı zamanda çeşitli araştırma yöntemleri uygulanmıştır.

Bu çerçevede, çalışmanın ilk bölümünde; literatür araştırmasına dayalı olarak, sanayi mirası kavramı, kültürel miras kavramı içinde kent kimliği ve kent belleği kavramları açıklanmıştır. Aynı zamanda sanayi mirasının değerlendirilmesinde kullanılan yöntemler ele alınmıştır. Bunlardan, koruyarak yeniden işlevlendirme yöntemi detaylı olarak incelenmiştir.

Çalışmanın diğer bölümünde; sanayi mirası alanlarında uygulanmış yeniden işlevlendirme projelerine çeşitli ülkelerden örnekler verilerek birinci bölümde incelenen konulara farklı ülkelerdeki ve uygulama yöntemlerindeki yaklaşımları

Çizelge 1.1: Çalışmada İzlenen Yöntem

değerlendirilmiş; müdahale sürecini nasıl ele aldıkları, fiziki mekânı kültürel mirasın yansıtıcıları olarak nasıl kullandıkları incelenmiştir ve Haliç'teki sanayi mirasına yönelik çıkarımlar ele alınmıştır.

Burada örnekler belli kriterlere göre seçilmiştir. Birinci bölümde yapılan araştırmalar sonucunda sanayi mirasının kentsel kimlik ve bellek bağlamında yaşatılması için en uygun müdahaleler arasında yer alan koruma ve yeniden işlevlendirme yönteminin üzerinde durularak bu doğrultuda başarılı bulunan örnekler seçilmiştir. Aynı zamanda, Haliç'teki sanayi alanına uygun yerler belirlenmiş ve yeniden işlevlendirmede kullanılacak farklı fonksiyonlar göz önüne alınarak ve de kamu kullanımını hedef alan yaklaşımlar tercih edilerek; çoğunlukla karma fonksiyonlu olan proje alanlardan park, müze, kültür-sanat ve eğitim vb. işlevleriyle öne çıkan örneklerle yer verilmiştir.

Çalışmanın son bölümünde; Türkiye ve İstanbul genelinde sanayi gelişimiyle ilgili bilgi verildikten sonra İstanbul Metropolitan Alanı'ndan seçilen ve dönüşümü plan kararı olarak öngörülmüş olan Haliç Sanayi Alanının tarihsel gelişimi, mevcut durum analizleri ve dokusu okunarak günümüzdeki yapısı ortaya konmuştur. Haliç Kıyı Alanı'nda yer alan sanayi mirası yapıları gelişimleri, nitelikleri ve geçirdikleri süreçler ele alınarak incelenmiştir. Kentsel kimlik ve bellek bağlamında uygulanan projelerin değerlendirilmesi için farklı yöntemler kullanılmıştır. Öncelikle alanda uygulanan anket çalışması ve bunun sonuçlarının değerlendirilmesi yapılmış ve alandaki sanayi mirası yapılarının kullanıcısı olan ve olmayan kişilerden kentsel bellek ve kimlik çerçevesinde bu yapılarla ilgili çıkartımlar elde edilmiştir. Aynı zamanda, belirlenen bir kişisel gözlem ve değerlendirme yöntemi ile kentsel kimlik ve bellekte öncelikli olarak öne çıkan unsurlar kapsamında analizler yapılarak, alandaki yapıların fiziksel özellikleri ve korunmuş olup olmadıkları incelenmiştir. Uygulanmış projeler ve yapılan çözümlemeler bağlamında sanayi mirasının korunması ve sürdürülmesine ilişkin nasıl yaklaşımlar sunulabileceğinin, sanayi döneminin izlerinin nasıl tasarım alternatifleri ile yaşatılabileceğinin, belleğin devamının sağlanmasında hangi öğelerin rol oynayabileceğinin ortaya konulması sağlanmıştır.

Çalışmanın sonucunda ise sanayi mirasının ele alınmasında ve müdahale biçimlerinde izlenmesi gereken yaklaşımlar ve Türkiye'de ele alınmasındaki yaşanan eksiklikler üzerinde durularak değerlendirme yapılmıştır. Tüm bu incelemeler

sonucunda, sanayi mirasının kentsel bellekte devamlılığının sağlanması için önerilen yöntemlerden biri olan koruyarak yeniden işlevlendirmede olumlu sonuçlar elde edebilmek için dikkat edilmesi gereken unsurlar ortaya konmuştur.

2. SANAYİ MİRASI

“Sanayi Devrimi” adı altında 18.yüzyılda İngiltere’de başlayan gelişmeler, kısa bir sürede tüm dünyada yayılarak etkisini göstermiştir. Her ülke, farklı zaman ve kapsamda da olsa sanayi döneminden geçmiştir ve bir “dönem” olarak 20. yüzyıl başlarında etkisini yitirmiştir.

Yirminci yüzyılın ikinci yarısından sonra, sanayileşmiş ülkelerde miras fenomeni hızla büyümüş ve miras olarak nelerin isimlendirileceği üzerine tartışmalar yapılmış ve içeriği de zamanla genişletilmiştir. Pek çok şey; insan yapımı varlıklar, imajlar, binalar, peyzajlar vb. için bu sıfat kullanılmaya başlamıştır. Sanayi yapı ve alanları da bu listeye eklenmiş ve günümüzde miras tanımlaması altında değerlendirilmektedir (Alfrey, Putnam, 1992:41).

Sanayi Devrimi sadece teknolojik bir devrim değil, aynı zamanda insanların düşünce ve yaşam biçimini değiştiren, sosyal, kültürel ve ekonomik boyutlarıyla çevresel etki yaratan bir gelişmedir.

Sanayinin günümüzde artık birincil önemde ekonomik bir fonksiyon olmaması mevcut sanayi alanlarının işlevsizleşmesine sebep olmuştur/olmaktadır. Bu süreçle birlikte, boşalan sanayi alanlarının nasıl ele alınması gerektiği ile ilgili çeşitli tartışmalar ve bilimsel çalışmalar başlamıştır ve hala devam etmektedir. Sanayi alanları ile ilgili sorun ve potansiyellerin en doğru şekilde nasıl ele alınacağı konusu güncelliğini korumaktadır.

Tüm bu gelişmeler “sanayi mirası” kavramını da ortaya çıkarmıştır. Sanayileşmenin tüm toplumun ve tüm sosyal grupların tarihi olması dolayısıyla sanayi mirasını, kişinin çevresini ve içinde bulunduğu koşulları anlaması için gereksindiği tarihsel bilinç ve bilgiyi sağlayabileceği önemli bir araç olarak ortaya koymak gerekmektedir. Bu bağlamda, bu bölümde önce “sanayi mirası”nın tanımı ve gelişimi verilmekte, daha sonra ise bu kavramın “kültürel miras” kapsamında “kentsel kimlik” ve “kentsel bellek” kavramları içerisinde nasıl anlamlandırıldığı üzerinde durulmaktadır.

2.1 Sanayi Mirası Kavramının Tanımı ve Gelişimi

Sanayi sürecinin her ülkede farklı bir biçimde yaşanması dolayısıyla her ülke farklı bir sanayi deneyimine, geçmişine ve mirasına sahiptir. Ülkelerin genel planlama ve yönetim yaklaşımları ve koşulları çerçevesinde farklı değerlendirme anlayışlarına, kriterlerine ve yöntemlerine sahip olmaları da hemen her ülkede farklı da olsa var olan sanayi mirasını ele alış biçimlerini belirlemektedir. Fakat bu çeşitliliğin yanı sıra dünyada genel olarak kabul görmüş sanayi mirası tanımları mevcuttur ve bu tanımlar her ülke için temel bir referans olmakla birlikte farklı deneyimlere göre bu kavramın içeriğinin geliştirilmesi de mümkündür.

Sanayi mirası kavramı, sanayi dönemi ve ilişkili pek çok konunun tartışılması ve değerlendirilmesi sonucu ortaya çıkmıştır. Kavramın ortaya çıkması ve tanımlanması sürecinde gerekli araştırmaların yapılması, verilerin toplanması gibi çalışmaların gerekliliği sanayi arkeolojisi diye adlandırılan bir disiplinin de ortaya çıkmasına vesile olmuştur. Dolayısıyla bu kavram, sanayi ile ilgili araştırmalarda, sanayi mirasının ortaya çıkarılmasında ve niteliklerinin belirlenmesinde faydalanılan bir disiplini ifade etmektedir ve “bugünkü anlamıyla ortaya çıkışı 1950’lerin başlarında” olmuştur (Cossons, 1993:14).

Sanayi mirası konusuyla ilgilenen en önemli kuruluşlardan olan TICCIH (The International Committee for the Conservtion of Industrial Heritage-Uluslararası Sanayi Mirasını Koruma Komitesi) 1973–1978 yılları arasında gerçekleşen çeşitli toplantılar sonucunda 1978’de resmen kurulmuştur. Komite sanayi mirası, sorunları ve korunması konularında çalışmakta, üç yılda bir uluslararası toplantılar düzenlemekte, yayınladığı bülten ve dergileriyle konuyla ilgili tartışmaları gündemde tutmaktadır (Url,1).

2003 yılında TICCIH üyeleri tarafından Rusya Federasyonu’nun Nizhny Tagil Kentinde toplanan kongrede oluşturulan Nizhny Tagil Sanayi Miras Tüzüğü (The Nizhny Tagil Charter for the Industrial Heritage) sanayi mirasının tanımı, önemi, nasıl araştırma yapıp korunma altına alınacağı ile ilgili kararlar almıştır ve sanayi arkeolojisi kavramına da şu şekilde açıklık getirilmiştir; “Sanayi arkeolojisi, sanayi süreçleri tarafından ya da bu süreçler için üretilmiş olan bütün maddi ve maddi olmayan bulguları, yani belgeleri, el zanaatı ürünlerini, kaya ve toprak tabaka ve yapılarını, insan yerleşimlerini, doğal ve kentsel yüzey şekillerini inceleyen

disiplinlerarası bir yöntemdir” (The Nizhny Tagil Charter for the Industrial Heritage-Nizhny Tagil Sanayi Miras Tüzüğü, 2003). Föhl (1995) de benzer şekilde; “1950’lerde ortaya çıkan ve sanayi mirasını inceleyen sanayi arkeolojisi, mimarlık tarihi, teknoloji tarihi, arkeoloji ve koruma boyutları olan bir disiplindir.”; tanımlamasını yapmaktadır. Bu bağlamda sanayi mirası da, sanayi arkeolojisi ile ortaya çıkartılan tarihi, teknolojik, sosyal, mimari, bilimsel konuların oluşturduğu mirası içermektedir.

Sanayi arkeolojisinin ortaya çıkmasından sonra ilgi alanı olan sanayi mirası konusu da mimari miras, dünya mirası, kültürel miras gibi konuların tartışılması sonrasında bu bağlamlarda değerlendirerek gündeme gelmiştir.

1964 yılında oluşturulan Tarihi Anıtların ve Yerleşmelerin Korunması İçin Uluslararası Tüzük olarak da bilinen Venedik Tüzüğü’nde genel olarak korumanın sürekliliğinin sağlanması, anıtların çağdaş yaşam içinde toplumsal amaçlarla kullanılıp değerlendirilmesinin ilke olarak kabul edilmesi, onarımda çağdaş teknolojiiden yararlanma, çevre düzenleme, arkeolojik sitlerde yapılacak onarımlar tartışılmıştır. Bu tüzük ile mimari miras ve korunması ile ilgili konular gündeme gelmiş ve zamanla sanayi mirası kavramı da bu çalışmaların içinde yer alarak 1970’lerde sanayi mirası üzerine toplantılar başlamış ve 1990’larda yoğunlaşmıştır (Url, 2).

Son kırk yıllık bir süreçte değerlendirilmeye başlanan sanayi mirası kavramı çeşitli kuruluşların gündeminde yer almasıyla ve bu kuruluşların çalışmaları sonucunda uluslararası düzeyde yaygınlık kazanabilmiştir.

Uluslararası kuruluşlar dünya mirası, mimari-kültürel miras konularında olduğu gibi sanayi mirası konusunda da önemli rol oynamaktadırlar. Bu kuruluşlar düzenledikleri etkinlikler, toplantılar, ortaya çıkardıkları tüzükler ve yaptıkları projelerle sanayi mirası konusunda uluslararası platformda kabul gören belli tanım ve uygulama biçimlerini ortaya koymakta ve bu sayede geniş bir veritabanı oluşturmakta, konuyla ilgili bilgi ve ilginin artmasını sağlamakta ve yapılacak çalışmalara teorik ve finansal anlamda katkıda bulunmaktadır. Bu kuruluşların yanı sıra pek çok yayın, dergi ve kitap bu konuda çalışmalarını sürdürmektedirler Uluslararası ortamda yapılan toplantılar ve alınan kararlar, yayınlar neticesinde genel kabul gören tanımlamalar

yapılabilmekte ve kavramlar konusunda ortak bir dil birliğı oluşmasına katkı sağlanmaktadır.

Nizhny Tagil Sanayi Miras Tüzüğü'ne göre; “Sanayi Mirası, tarihsel, teknoloji, toplumsal, mimari ya da bilimsel değeri olan sanayi kültürünün kalıntılarından oluşur. Bu kalıntılar binalar ve makineler, atölyeler, imalathaneler ve fabrikalar, maden yatakları ve işletme ve arıtma yerleri, depolar ve kilerler, başka bir yere de aktarılıp kullanılabilen enerji üretilen yerler, ulaşım hatları ve bütün altyapıları, değişik tarzda inşa edilmiş konutlar, ibadet yerleri ya da eğitim yapılan yerlerdir” (The Nizhny Tagil Charter for the Industrial Heritage- Nizhny Tagil Sanayi Miras Tüzüğü, 2003).

Konuyla ilgilenen bir diğer önemli kurul ise 1965 yılında kurulmuş ve dünya mirası, korunması gereken tarihi anıtlar ve sitler üzerinde uluslararası çalışmalarını sürdürmekte olan ICOMOS (International Council on Monuments and Sites- Uluslararası Anıtlar ve Sitler Kurulu) dur (Url, 2). ICOMOSS (2006)'un 18 Nisan Uluslararası Anıtlar ve Sitler Günü için hazırladığı bildiride sanayi mirası için “Fabrikalar, büyük tarım işletmeleri, dökümevleri, maden ocakları, tren istasyonları ve diğer sanayi mirası tipleri, dinsel sitler ve çoğunlukla kendilerine öncelik tanınan konutlarla aynı öneme sahip bir çalışma ve üretim yerinin göstergeleridir.”; açıklaması bulunmaktadır.

Genel olarak bakıldığında sanayi mirasının, basit mekanik aletlerden geniş endüstriyel bölgelere uzanan ölçekteki fiziksel bütün elemanları kapsayan bir içeriğı vardır. Fakat sanayi mirası sadece fiziki elemanların bir araya gelerek oluşturduğu bütünden çok daha fazlasını ifade etmektedir. Sanayi mirası sanayi toplumlarının kolektif belleğinde, sanayi alanındaki gelişmelerin, yaşamdaki sosyal, kültürel ve ekonomik değişimlerin kanıtı olarak durmaktadır.

1946 yılında Birleşmiş Milletler'in bir özel kurumu olarak kurulan UNESCO (United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization-Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Kurumu) genel anlamda ilim, kültür ve eğitim konularında çalışmakta ve kültür bağlamında kent kültürü ve kentler ile ilgili görüşler de belirtmektedir. Sanayi alanlarının önemini ise UNESCO; “Sanayi alanları insanlık tarihinde, insanoğlunun sorunlara ve gelişmeye yol açan yıkma/tahrip etme ve yaratma ikililiğini vurgulayan önemli kilometre taşlarıdır. Bu alanlar daha iyi bir

yaşam umudunu ve sorunlara karşı güçlü olmayı temsil eder” şeklinde vurgulamaktadır.

Avrupa’da özellikle eski sanayi bölgelerindeki değişimleri duyurmak, sanayi mirası ile ilgili bilinci geliştirmek ve turistik ilgi yaratmak amacıyla 1999 yılında kurulan ERIH (The European Route of Industrial Heritage-Avrupa Sanayi Mirası Rotası) de sanayi mirası için benzer bir yaklaşım sergilemekte ve sanayi mirasının, sanayi dönemi insanların tarihi olduğunu ve bu tarihten günümüze kalan görsel değerler olarak bu mirasın değerlendirilmesi gerektiğini belirtmektedir (Url, 2).

Sanayi mirası ile ilgilenen bu önemli kuruluşların ve yayınlarının yanı sıra birçok araştırmacı tarafından da farklı açılardan sanayi mirası kavramı için tanımlar yapılmıştır.

Özgönül (2007), sanayi yapılarının “bir döneme tanıklık etmiş, döneminin mimari, kültürel, sosyal, ekonomik özelliklerini taşıyan ve gelecek nesiller için somut belge değeri olan öğeler” olduğunu belirtmektedir.

Fiziki ve altyapı değerlerinin yanı sıra çok önemli ve geniş bir bilgi ve kültürel değer içeren sanayi alanları, “üretimi gerçekleştiren mekânîk donanımları ve içinde yer aldıkları strüktürlerle birlikte, bir ülkenin sosyo-ekonomik geçmişinin önemli göstergeleri” (Cengizkan, 2006) olarak Kastof (1987)’un dediği gibi “üstün bir vizyonun izlerini temsil etmekte”dirler.

Rypkema (1992)’nin tarihi yapılar için “sosyal değeri, kültürel değeri, estetik değeri, kent bütünündeki değeri, mimari değeri, tarihi değeri ve mekân duygusu” olarak toplum için çok katmanlı bir değer bütününe ifade ettikleri şeklinde yaptığı tanımlamanın kültürel mirasın bir parçası olan ve tarihi değer taşıyan sanayi yapıları için de söylenmesi mümkündür.

Sanayi mirasının çok çeşitli ve farklı açılardan tanımlamalarını yapmak mümkündür. Bu çalışmada üzerinde durulacak olan sanayi mirasının kültürel mirasın bir parçası olarak içerdiği anlamlardır.

2.2 Kültürel Miras Bağlamında Sanayi Mirası

Her toplum sahip olduğu kültür ve kültürel mirasla tanımlanır. Kültürel miras sosyal yaşamın, kültürel kimliğin ve toplumsal gururun bir parçasıdır. Kültürel miras,

atalardan milletlere kalmış kültür içerikli maddi ve manevi (soyut ve somut) mirası ifade eden geniş bir mal varlığı anlamına gelmektedir. Aynı zamanda kültürel miras, içinde bulunduğu çevre için değerli olduğu kadar tüm dünya için de anlam taşımaktadır ve bu bağlamda önemi daha da artmaktadır.

Kuban (1977), kültürün zaman içinde biriktiğini ve bunun bir bileşeninin de üretilen eşyalar ve yapılar olduğunu vurgulayarak bir anıtı ya da kent dokusunu, bir kültür ortamının öğeleri olarak değerlendirdiğini belirtmektedir. Bu anlamda fiziksel çevrede aranılan süreklilik, kültürlerin tarihin değerlerine inen zaman boyutlarının somut ifadesi olarak kabul edilmektedir.

Bayart (1999), kültürü, "evvelki dönemlerden kalan ve yeni nesillere aktarılan şeylerin, mirasın gerçekliği" olarak tanımlamaktadır. Bu anlamda kültür deneyiminin, toplumsal değerleri nesilden nesile aktararak, toplumsal kimliğin sürekliliğini sağladığı öne sürülebilir.

Bu noktadan hareketle, kültürel süreklilik için, toplumun kimliğini, özünü kaybetmeden, dönemin gereklerine bağlı olarak değişim içinde bulunması tanımlı yapılabilir. Bireylerin toplumsal ortaklıklarının özünde birlikte yaşama deneyimleri yani bir arada oluşturdukları, paylaştıkları kültür bulunmaktadır. Bu yaklaşımla kültür, uzun yıllar boyunca bir arada yaşamış bireylerin, nesnel veya soyut olan her şeye ortak olarak yükledikleri anlam bütünüdür.

Morley ve Robins (1997), kimliğin sürekliliğinin, "kolektif bellek ve ortak gelenekler, ortak ve yaşanmış bir tarih duygusu" ile sürdürülebileceğini savunmaktadır. Dolayısıyla kimlik, sürekliliğin ve birikimin eseridir. "Anlamlar, gelenekler ve bağlılıklar, yer kavramı etrafında oluşur ve ekonomik ve siyasi örgütlenme biçimleri, iktidar ve bağımlılık, mahalleler (kentler, bölgeler, uluslar) arasındaki ilişkilerin içinde yer alır." Özünde ortak kimlikliliği barındıran kültür, hem sosyal boyutta hem de zaman boyutunda birleştirici ve bağlayıcıdır (Morley ve Robins, 1997).

Bugün içinde bulunduğumuz durum geçmişteki yaşananların sonucu olarak ve toplumu, zamanı ve geleceği daha iyi anlamak için günümüze ulaşmada kat edilen yolu bilmek, öğrenmek ve hissetmek gerekmektedir. Tüm zamanların yaşanmışlıklarının izleri ise kültürel miras ile soyut ve somut unsurlarda sürmeye devam etmektedir. Bu noktada dikkat edilmesi gereken geçmişin izlerini taşıyan,

günümüz değerlerini yansıtan ve geleceğe aktarılacak olan kültürel mirasın korunarak sürdürülmesini sağlamaktır.

UNESCO, kültürel mirasla ilgili yaptığı çalışmalarla önemli katkılar sağlayan bir kurum olarak 1972’de sunduğu Dünya Kültürel ve Doğal Mirasın Korunması Sözleşmesi’ ne göre sözleşmenin amaçları bakımından aşağıdakiler kültürel miras olarak belirlenmiştir:

“*Anıtlar*: Tarih, sanat veya bilim açısından istisnaî evrensel değerdeki mimari eserler, heykel ve resim alanındaki şaheserler, arkeolojik nitelikte eleman veya yapılar, kitabeler, mağaralar ve eleman birleşimleri.

Yapı toplulukları: Mimarileri, uyumlulukları veya arazi üzerindeki yerleri nedeniyle tarih, sanat veya bilim açısından istisnaî evrensel değere sahip ayrı veya birleşik yapı toplulukları.

Sitler: Tarihsel, estetik, etnolojik veya antropolojik bakımlardan istisnaî evrensel değeri olan insan ürünü eserler veya doğa ve insanın ortak eserleri ve arkeolojik siteleri kapsayan alanlar.”

Ayrıca kültürel miras somut alanlar dışında soyut unsurları da ifade etmektedir. “Kültürel miras, önemini bugüne kadar taşımış ve bu toplumun ya da belli bir sosyal grubun korumak ve gelecek kuşaklara aktarmak istediği tarihteki önemli soyut ve somut ifadeler olarak görülmektedir” (LeBlanc, 1993). Dolayısıyla, kültürel miras geniş içeriğiyle pek çok unsuru kapsamakta ve ele alınırken kentteki somut ve soyut, topluma dair hemen hemen her değerın bir arada düşünülmesi gerekmektedir.

Kültürel mirasın soyut değerlerinin somut alana nasıl yansıdığı, bir mimari yapı düşünüldüğünde kolaylıkla anlaşılabilir. Çünkü bir yapı doğal çevrenin kaynaklarını ve karakterini, endüstriyel sanatların ne noktada olduğunu ve toplumun deneysel bilgisini uygulamaya nasıl geçirdiğini, sosyal örgütlenme ve organizasyon süreçlerini ve aynı zamanda toplumun inançları ve bakış açıları gibi pek çok sosyal etkeni yansıtmaktadır. Bu anlamda Assmann (2001), kültürel bir kimlik tanımlama ögesi olan mekânları, belleğin içinde saklanan bilgiye göre şekillenen nesneler olarak ifade etmektedir. Mekânın, fiziksel özellikleriyle, aidiyetin sınırlarını belirleyen bir düzenleme ve aynı zamanda sosyolojik birliktelik sistemini oluşturan değerlerin üzerine kodlandığı üç boyutlu biçimsel bir topluluk olduğunu ve üretildikleri dönem ile ilgili somut veriler taşıyan birer tarihsel belge niteliği taşıdığını belirtmektedir.

Ayrıca, kültürel mirasın kentin her dokusunda izlenebilir olması mekânı anlamlandırırken kültürel mirası da zenginleştirmekte ve belirginleştirmektedir. “Sokak isimlerinden, başkentteki milli parlamento binasına kadar tüm kent peyzajındaki sembolik boyutlar her yerde kimliğin ve belleğin ve somut kültürel mirasın belirgin göstergeleridir” (Ashworth ve Graham, 2005:61).

Belli bir kültürel değeri yansıtan mekânlar, insanların hayatlarını zenginleştirmekte ve mekâna karşı derin bir bağlılık hissi uyandırmaktadırlar. Çünkü bu mekânlar, orada var olmuş kimliğin ve deneyimlerin birer kanıtıdır ve insanların yarattığı uygarlığın belleği, başka bir deyişle bilgi arşivleri olarak değer taşımaktadırlar. Tarihten izler taşıyan, kültürel bakımdan zengin bu yerler, bizlere geçmişte ve şu anda kim olduğumuzu anlatmaktadır (Burra Tüzüğü, ICOMOS, 1999).

Bu kültürel değer yansıtan mekânlar arasında sanayi yapı ve alanları da yer almaktadır. Bir sanayi yapı veya alanı da kültürel mirası pek çok yönden yansıtmakta, toplumsal bellekte yer edindiği gibi kent belleği ve kimliğinde de önemli öğeler olarak öne çıkmaktadır. Dolayısıyla, sanayi mirası kültürel mirasın bir parçasıdır.

Sanayi mirası, sanayi süreci ve bu süreçte yaşanan pek çok farklılığın göstergesi konumundadır. Sosyal, kültürel, ekonomik, çevresel, teknolojik ve mimari gibi çeşitli alanlarda etkili değişimler yaratmış bir sürecin kültürel mirasın parçası olarak değerlendirilmesi gerekli ve önemlidir.

Bu noktada, kentte uygulanan bir takım yanlış müdahaleler veya ilgisizlik ve bakımsızlık gibi sebeplerden dolayı sanayi mirasının kaybına çözüm bulunması acil olan konulardandır. Çünkü kültürel miras yenilenebilir değildir, bir kere zarar verildi mi bir daha aynı değerin yeniden yapılması mümkün olmamaktadır.

Bu çalışmada sanayi mirası, kültürel değerleriyle ele alınırken özellikle üzerinde durulan konular kentsel bellek ve kentsel kimliktir. Bu konuların kültürel mirasının önemini belirtmede özellikle öne çıktıkları görülmektedir. Dolayısıyla bu kavramlara, içeriklerine ve sanayi mirası için ne ifade ettiklerine daha detaylı bakmak faydalı olacaktır.

2.2.1 Sanayi Mirası ve Kentsel Kimlik

Kimlik, bir nesneyi veya canlıyı belirlemeye yarayan belirti, nitelik vb. tüm özelliklerin bütününe ifade etmekte ve sahip olduğu özgün değerlerle tanımlama yapılmasını mümkün kılmaktadır.

Kimlik, aynı zamanda bir var oluş tarzının ürünüdür. Bir kimliğin oluşumu, belli koşulların sürekliliği neticesinde gerçekleşmektedir. Bu koşullardan bazıları şunlardır (Gürsel, 1993):

1. Kültürel miras veya gelenekler,
2. Toplumun gereksinimlerinin nitelik ve karakteri,
3. Coğrafya, topografya, iklim, doğa ve doğanın engebelerinden meydana gelen faktörler,
4. Ulusun ürettiği teknoloji,
5. Değişen şartlara uyabilme yeteneği.

Tüm bu koşullar belli bir bütünü oluşturduklarında kimlik, insanların “kendilerini başkalarına karşı tanımlamalarının arı hali” (Sennett, 1999) olarak ifade edilebilir.

Benzer yaklaşımla kentsel mekân düşünüldüğünde; kimliği, “kalıcı ayrıntıları ve birliktelikleri olarak mekânı diğerlerinden ayıran özellikleri” (Relph, 1976), yani “mekânı diğer mekân ve yerlerden ayrı bir yer olarak tanımlanabilmesi ve kolayca ayırt edilebilmesini” (Lynch, 1960) sağlayan nitelikleri olarak tanımlamak mümkündür.

Dolayısıyla kent kimliği, kente ait olan, o kenti diğerlerinden farklı kılan ve o kente değer katan, o kente özgü unsurlarının oluşturduğu bir bütün olarak ifade edilebilir. Diğer bir deyişle o kentin anlamıdır.

Kentler, çeşitli kültür ve sosyal yapılardan oluşması nedeniyle farklılıklar göstermektedirler ve bu sahip oldukları farklı karakterler kent kimliği kavramı ile açıklanmaktadır. Kent kimliği uzun bir zaman dilimi içinde biçimlenmektedir. Kentin coğrafi içeriği, kültürel düzeyi, mimarisi, yerel gelenekleri, yaşam biçimi, niteliklerin karışımı olarak kente biçim vermektedir (Suher, 1995).

Bir kentte yapılı çevrenin kimliği, bir yandan kent kimliğinin önemli bir parçasını oluştururken, diğer yandan da o kentteki toplumsal ve kültürel yaşama ilişkin ipuçları

vermektedir. Yapılı çevrenin kimliğini oluşturan değerlerin zenginliği, kentteki sosyal ve kültürel yaşantı zenginliğini de ifade etmektedir (Neill, 1997). Ayrıca, yapılı çevrenin kimliği ile toplumun sosyal ve kültürel kimliği karşılıklı olarak birbirini etkilemektedir. Bu nedenle, bir kentte tüm yaşamı organize eden fiziksel çevrenin kimliğini oluşturan değerler büyük önem taşımaktadır.

Kentin kimliği, kentlerin günümüze kadar tanık olduğu ve yaşadığı tüm süreçlerin etkilerinin birikmesi ve ortaya çıkan unsurların etkileşiminin yansımaları sonucu oluşmaktadır. Dolayısıyla kent kimliği ile farklı zamanlarda yaşanan farklı yaşam halleri, sosyal, ekonomik, kültürel, fiziksel boyutlarıyla ve çok katmanlı olarak algılanabilmektedir. Bu noktada kimlik, geçmişin izlerini taşıması ve bize aktarması anlamında öne çıkmaktadır.

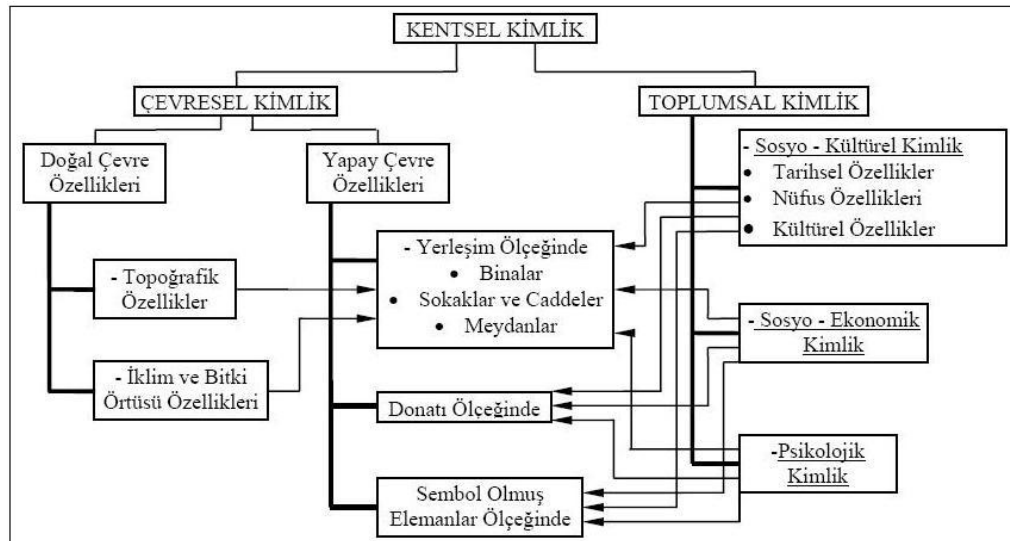
Bu bağlamda, tarihimizde belli bir süreci pek çok yönleriyle etkilemiş olan sanayileşme, sanayi dönemi ve bu dönemin fiziki mekâna yansımaları olan sanayi alanlarını da kimliği yansıtan ve oluşturan öğeler olarak ele almak gerekmektedir.

Yakın geçmişi içeren sanayi mirası, yaşam alanlarında olup bitenler üzerine, zamanın gerçek tanığı mekân üzerinden tarafsız bir değerlendirme yapma imkânı sunmaktadır. Ayrıca, mekânın zamanla olan ilişkisine bağlı olarak, bizlerden hem önce var olmuş hem de sonra var olacak toplumla özel bir ortaklık kurmamızı sağlamaktadır. Dolayısıyla sanayi alanları “Çoklu zaman katmanları ve kültürel aktiviteleri temsil etmelerinden dolayı mekânın ve insanların kimliğinin bir parçasıdır” (Loures, 2008:786).

Kimlik, sadece bir yapı değil, aynı zamanda bu yapının arkasındaki hikâye ve uzantılarıdır ki bu da hem o yapıya hem de topluma kimliğini vermektedir. Dolayısıyla sanayi mirası yapı, alan ve ürünleri tasarlandıkları dönemin ve tasarlayıcısının içinde yaşadığı toplumun anlayış, gereksinme ve ilişkilerinin somut göstergeleri olarak ait oldukları dönemin resmini veren belgelerdir. Toplum açısından belli özellikleri nedeniyle önemli olan bu tip yapılar kent içinde kimlik kazanmış eserler olarak öne çıkmakta ve kentin bir anlamda yüzünü oluşturmaktadırlar.

Bu bağlamda, kimlik zaman ile oluşan ve mekân, yapılar ve toplumda şekillenen bir kavramdır ve tüm bu etmenlerin etkileşimi içinde değerlendirilmelidir. Bu anlamda Massey (1994), mekânın kimliğinin, sadece mekâna ait özelliklerden

Ocakçı (1994), kimliği oluşturan elemanları üç gruba ayırarak ele almaktadır. Bunlar; doğal çevreden kaynaklanan kimlik elemanları, insan eliyle yapılmış (yapay) çevreden kaynaklanan kimlik elemanları ve beşeri çevreden (sosyal/toplumsal) kaynaklanan kimlik elemanlarıdır. Bu elemanlar birbirleriyle sürekli etkileşim halindedirler ve bir arada kent kimliğini ortaya çıkarmaktadırlar. Örer (1993) de kentsel kimlik oluşumunu benzer gruplandırmayla detaylandırmış ve bu elemanların kimliğin oluşumundaki ilişkilerini belirtmiştir (Şekil 2.1).

Bu bağlamda sanayi mirası alan ve yapıları kentsel kimlikte; bulundukları konumları (özellikle günümüzde kentin genişlemesi ile merkezde kalmaları), işlevine göre değişmekle birlikte hammaddeye yakın yer seçmeleri sebebiyle yakın çevrelerinin verimli doğal alanlardan oluşması ya da erişim kolaylığı sağlamak amacıyla önemli ulaşım ağları yakınında yer almaları itibariyle oldukça belirgin bir noktada bulunmaktadır. Aynı zamanda çoğunlukla düz ve sağlam zeminde yer seçmeleri sebebiyle elverişli bir topografik yapıya sahiptirler. Üretim amaçlı inşa edilen sanayi yapıları işlevsellik ön planda olduğu için genelde büyük ve hantal binalar olarak nitelendirilseler de, günümüze ulaşmış mimari ve mühendislik anlamında önemli

bulunan birçok yapı da mevcuttur ve ayrıca sanayi yapılarının estetiği ve mimari tarzı ile ilgili birçok çalışma da bulunmaktadır. Sanayi alanlarında üretim yapılarının yanı sıra işçilerin ve çevre halkının faydalanabileceği birçok farklı işlevi barındıran yapılar da yer almaktadır ve dolayısıyla bu alanlarda kendi içinde bir mekânsal tasarım anlayışının olduğu gözlenmektedir. Bu anlamda yapı çevre özellikleri kentsel kimlik için önemli veriler sağlamaktadırlar. Aynı zamanda, tüm bu fiziki doku, dönemin toplumsal yapısını ve özelliklerini yansıtmaları anlamında da kentsel kimliğin oluşumunda oldukça önemli bir katkı sağlamaktadır.

Kentsel kimliğin oluşumunda öne çıkan kimlik elemanlarının yanı sıra, kimliğin tanımlanmasında farklı özelliklerden de bahsetmek mümkündür. Relph (1976) bu konuda, mekânsal kimliği oluşturan başlıca özellikleri; “mekânı oluşturan fiziksel yapı, barındırdığı aktiviteler ve kullanıcıların oluşturduğu anlamlar” olarak tanımlamakta ve bu üç temel mekân özelliklerinin kimlik oluşumunda biri diğerinden üstün olarak değil, aynı zamanda ve birbirini tamamlayıcı özellikler olarak ele alınması gerektiğini belirtmektedir.

Bu çerçevede bakıldığında, sanayi mirası alanları, üretim amacının yanı sıra eğitim, dini tesis, konut gibi farklı işlevleri de barındırmakta ve bu da işlevini sürdürdüğü zaman dilimi içerisinde bu hizmetlerden doğrudan veya dolaylı yararlananlar ve günümüzde ise dönemin toplumsal yapısının ve yaşam koşullarının göstergeleri olmaları bağlamında toplum ve bireyler tarafından anlam atfedilen mekânlardır.

Genel olarak ele alındığında, çevresel ve toplumsal kimlik elemanlarının yanı sıra barındırdığı aktivitelerin ve kullanıcıların oluşturduğu anlamların da kimliğin oluşumunda öne çıktığı görülmektedir. Bu konuyla ilişkili olarak Tekeli (1991), kişilerin yaşadıkları mekâna değerler yükledikleri, oraya bağlandıkları, bu değerler için bazı fedakârlıklarda bulunmaya başladıkları zaman, o mekânın kimliğe kavuşacağını belirtmektedir. Yani temelde kent kimliğinin toplum tarafından üretildiğini ifade etmektedir. Dolayısıyla kentte bireyin mekâna değer yüklemesi, o kent mekânının birey için taşıdığı anlamla ve ifade ettikleriyle ilişkilidir. Bu bağlamda Norberg-Schulz (1979), “genius loci” kavramından bahsetmekte ve anlam için “bir kentsel çevreye kimlik kazandıran, o çevrede yaşayan bireylerin doğrudan açıklayamadıkları, ancak varlığının farkında oldukları bir şey” tanımlaması yapmaktadır. Bu çerçevede, anlamın genel olarak çevrenin sunduğu sözsüz, görsel

iletileri bireyin duygusal algısıyla kavraması sonucunda belirlenen özelliklerden oluştuğu söylenebilir.

Bu noktada anlamın ilişkilendiği yapıları çevrede, genellikle bireylerin iletişim kurdukları fiziki öğelerden bazıları öne çıkmakta ve daha fazla referans özelliği taşımasıyla bireyin algısında daha etkili olmaktadır. Bu durum, mekândaki bu tip fiziki öğelerin sembolik tanımlamaları ile açıklanmaktadır. Semboller / sembolik değer taşıyan öğeler, kimliğin daha çok hatırlanır ve belirgin parçaları olarak öne çıkmaktadırlar.

Sanayi geçmişinin hatıraları fiziki mekândaki estetik yansımaları ile tarihle bağ kurulmasını mümkün kılmaktadır. Bu hatıralara birçok yapının etkileyici doğası hatırı sayılır nirengi kalitesi vermektedir. Geçmişin anlamlı imajları olarak sanayi alanları, sembolik lokasyonlardır ve bulundukları çevrenin tarihini deneysel üslupta anlatmaktadırlar. Sanayi mirası bulunduğu çevrede ve hatta bölgesel ölçekte bir kimlik oluşturmada kritik bir rol oynamaktadır (Prossek, 2006). Sanayi mirası yapı ve alanları; üretim, gelişme, kalkınma, işçi, işveren, sendika, örgütlenme gibi toplumsal anlamda pek çok değeri olduğu gibi teknoloji, ulaşım, mühendislik gibi diğer birçok gelişmeyi de ifade etmekte ve bu anlamda bir dönemin sembolü olarak günümüzde yer bulmaktadırlar. Genel anlamda sanayi alanı bir bütün olarak tarihin dönemsel yansıması olsa da bazen farklı estetik özellikleri, ölçek ve tarzlarıyla belli yapılar öne çıkmakta ve bir anlamda içinde bulunduğu sanayi alanının da sembolü olmaktadır.

Bazı semboller sadece içinde bulunduğu kent, ülke ve topluma özgü anlamları yansıtırken, bazıları ise son derece anlaşılabilir ve geneldirler. Bu semboller dünyada yaygındırlar ve kültürler arasında ortak duygulara seslenmekte ve insanlığın ortak deneyimlerini vurgulayarak paylaşımı teşvik etmektedirler. Sanayi mirasının sembolik özelliği için de bunu söylemek mümkündür. Çünkü sanayi mirası alan ve yapıları, yer aldıkları toplum için anlamlı ve kentin kimliğinde belirgin rol oynasalar da dünyada genel olarak yaşanmış bir süreci ve sonuçlarını yansıtmaları açısından global ölçekte sembol değeri taşımaktadırlar.

Kimlik aynı zamanda kent belleği içinde de değerlendirilmektedir. Kentlerin kimliği geçmişten günümüze içinde barındırdığı değerler ile oluşmaktadır. Tarihsel süreç içinde değişik kültürlerin sosyal, kültürel, ekonomik ve fiziksel yapısının

birlikteliğinden oluşan bu değerler, kültür ve anlam katmanlarının çeşitli yollarla okunabileceği kentin somut belleğini yansıtmaktadır. Bu anlamda kentsel kimlik ve bellek kavramları, geçmişin izlerini günümüzde canlı tutmak, yaşanan mekânı ve koşulları tüm yönleriyle anlamak açısından oldukça önemlidir.

Ancak, kente yapılan çeşitli olumsuz müdahaleler ya da gerektiği yerde müdahale edilmemesi sonucunda kentin özgün kimliğinin kaybolduğu gözlenmektedir, bu da kentin tarihsellik boyutuna ve belleğin sürekliliğine zarar vermektedir. Çünkü bir kent geçmişine ait özellikleri ile çağdaş gereksinimlerini uygun fiziksel ortamlarda kaynaştıramadığı zaman, tarihsel ve kültürel süreklilik zedelenmekte ve kentteki özgün kimliğin kaybı genellikle bu durumda ortaya çıkmaktadır. Bu nedenle sanayi mirasının, bütün boyutlarıyla deşifre edilmesi, var olan özgün kimliğini kuran değerlerin keşfedilmesi, bu değerlerin güncel koşullar ve gerekliliklerle ve kent ile bütünleştirilmesi ve böylece kent kimliğinin sürekliliğinin sağlanması gerekmektedir.

Kentsel kimliğin devamlılığının sağlanmasında koruma yaklaşımı öne çıkan yaklaşımlar arasındadır fakat burada dikkat edilmesi gereken, amacın kent kimliğini yansıtan öğelerin teker teker korunması değil, içinde yer aldıkları çevre ve etkileşim ortamı ile birlikte düşünülerek değerlendirilmesi olmasıdır. Aynı zamanda diğer önemli bir yaklaşım da koruyarak yaşatmaktır ki burada da kimliğe ve içeriğine saygılı bir tutumla var olan dokunun olabildiğince korunarak, uygun yeni işlevlerle canlı tutulması ve yaşatılması söz konusudur.

Kimliğe sahip çıkmanın onu bütüncül olarak ele almakla ve olabildiğince çok unsurunu geleceğe aktarmakla mümkün olacağı açıktır. Sanayi mirası da kentsel kimlikte, içerdiği çok yönlü tarihsel veriler bağlamında önemli bir yere sahiptir ve kimliğin bütünlüğü kapsamında korunması ve yaşatılması gerekmektedir. Unutulmamalıdır ki, mekânlar bütün içinde fark edilemez bir parça haline geldiklerinde kimliklerini de kaybederler.

2.2.2 Sanayi Mirası ve Kentsel Bellek

“Bellek” kavramı Güncel Türkçe Sözlükte (2008); “Yaşananları, öğrenilen konuları, bunların geçmişle ilişkisini bilinçli olarak zihinde saklama gücü, hafıza” olarak tanımlanırken, Eğitim Terimleri Sözlüğü’nde (2008) daha geniş bir açıklamayla; “Eskiden görülmüş, işitilmiş, koklanmış, tadılmış nesneleri ve türlü yaşantıları yeniden anımsama yetisi” ve “Algılanan nesnelerin ve yaşantıların bilinçte iz

birakması, saklanması ve gereğinde yeniden üretilmesi yeteneği” olarak tanımlanmaktadır.

Genel anlamda ele alındığında; belleğin, geçmişten aldıklarını şimdi değerlendiren ve gelecek için koruyan bir yapıda olduğu söylenebilir. Dolayısıyla bellek, zamanla ve bu zaman geçişleri içinde edinilen verilerle birebir ilişkilidir.

Zaman içinde farklı verilerle beslenen ve yaşayan canlı birer organizma özelliği taşıdıklarından, kentler için de bellek kavramı söz konusudur. Kentsel bellek, kentle birlikte var olan, gelişen bir olgudur. Toplumun geçmiş tecrübelerine bağlı değerleri ve bilgisi ile oluşan toplumsal belleğin ve/veya toplumsal bellekle karşılaştırıldığında daha geniş bir anlamı olan, bir aile, bir grup ya da evren bağlamlarında ortaya çıkabilen kolektif belleğin bir unsuru olarak kentleri tanımlamak mümkündür. Dolayısıyla kentsel bellek, bireylerin mekânın kendisini ve tarihi ve sosyal çevresini deneyimlemesiyle oluşan bir çeşit toplumsa/kolektif bellektir ve toplumsal kimlik ve bellek ile birebir ilişkili olarak yaşamın geçmişten gelen öğelerini şimdi ile anlamlı şekilde buluşturabildiği ölçüde varlığını sürdürebilmektedir. Belleğini koruyabilen kentler toplum tarafından sahiplenilen, anlamlı mekânlar haline gelmekte ve kentin kimliğinin devamlılığını sağlamaktadırlar. Diğer yandan, kolektif kentsel bellekteki yitimler, bir toplumun belli bir dönemdeki kent kültürü ve yaşama tarzının yitimi ve zamanla da kimliğinin belirsizleşmesi anlamına gelmekte ve bu da toplumda önemli etkiler ve kayıplar yaşatmaktadır.

Her kent, bellek elemanlarına sahiptir. Kentsel bellek, yaşayanların kültürel bilinçaltı ile fiziki çevrede var olmakta ve gelişmektedir ve insanların kendilerini zamanla birlikte büyük ölçüde değişken mevcut çevrenin bir parçası hissetmeleri ve kabul etmeleri için önemli bir araçtır. Bu anlamda kenti, sadece belli işlevler barındıran ve fiziksel olarak şekillenen mekânsal organizasyonlar olarak değerlendirmek yanlıştır. Kentler, o topluma özgü kimlik tanımlamalarını mekânsal olarak geçmişten geleceğe aktarmakta ve böylece kentsel belleğin sürekliliğini sağlamaktadırlar. Mekân ve mimari kentsel bellek ile her zaman yakından ilişkilidir ve kentte kimliği ve de belleği yansıtan, yaşatan ve bu anlamda nitelikleriyle öne çıkan alan ve yapılar bulunmaktadır. Kentte bu tip alan ve yapıların korunmasıyla ve geçmişle olan bağın koparılmaması ile zaman içerisinde yaşamın her noktasında gerçekleşen değişim/dönüşümün, kayıpların ve kimiksizleşmenin yaşandığı, anıların yitirildiği bir süreç olmaktan çıkarılıp, kentsel belleğe eklenerek onu zenginleştiren bir

yapıya kavuşturulması sağlanabilir. Kentsel dokunun önemli bir parçası olarak sanayi alanları kentte bunu sağlayabilecek değerler arasındadır ve bu anlamda korunarak günümüz şartlarıyla değerlendirilmeli ve kentsel belleğin devamlılığının sağlanmasındaki rolünü almalıdır.

Sanayi mirası yapı ve alanları kentin mimari kimliğine ait tarihsel göstergeler olmalarının yanı sıra, işlevi ve yapımını sağlayan değerlerle ekonomide üretimin hâkim olduğu bir dönemin mekânsal kurgusunun, yaşantısının ve kültürünün izlerini yansıtmaktadırlar. Dolayısıyla birçok açıdan değer taşıyan sanayi mirası yapı ve alanları aynı zamanda toplumsal bellek, yaşam tarzı ve yerel kültürü tanımlayan referanslar içermektedirler. Bu bağlamda Geijerstam (2006), sanayi alanlarını “bireysel ve toplum belleği için birer sembol, metafor ve tutunma noktası ve geçmişin kaynağı, kültürel bir miras” şeklinde tanımlamaktadır.

Toplunun kültürel kimliğinin sürekliliğini sağlayan sanayi mirası yapı ve alanları hem üzerlerine yüklenen sembolik anlamlar hem de işlev özellikleriyle, değişim içindeki kentsel mekânın yeniden tasarlanmasında, önemli girdiler sağlayan ve mekânı özgün kılan kaynaklar olarak algılanmalıdır. Bu noktadan yaklaşımla sanayi mirasının, kentsel belleğin devamlılığında önemli yapı taşlarından olduğu söylenebilir.

Taşkıran'a (1997) göre; mimari yapılar üretildikleri dönemin iş ve çalışma yaşamının örgütlenişi, inancı, ekonomisi gibi toplumsal yapısı hakkında somut veriler sağlayan göstergeleri içermektedir. Bu anlamda mimari yapıların ve dolayısıyla sanayi mirası yapı ve alanlarının o toplumun sosyolojik değerlendirmesinde önemli bir bilgi kaynağı olduğu düşünülebilir.

Fiziki, algısal ve kavramsal olarak mekânlar, mekânın deneyimlemesi sonucunda bireylerde anılar oluşturmakta ve bu anılar da belli imajları açığa çıkartarak bireyler ve kent arasında geçmiş ve bugünün ilişkisini kurmakta ve geçmişin izleri olarak bellekte tutulmaktadırlar. Bundan dolayı, “mekân her şey olur, çünkü zaman belleği canlandıracak bir yeteneğe sahip değildir” (Bachelard, 1996). Bu anlamda mekânın fiziki dokusu, toplumsal değerleri, gerçekleri, yaşanmışlıkları, deneyimleri göstermektedir ve dolayısıyla mekânda gerçekleşen değişimler kentsel bellekte etki etmekte ve onu şekillendirmektedir.

Sanayi mirası yapı ve alanları, ortak yaşanmışlığın mekânsal izleridir. Üretilmesi, anlaşılması ve sürekliliği ortak deneyime bağlıdır; belleğimizdeki fiziksel çevre ile ilgili bilgilerin nesnelleşmiş halidir. Bu tür anlamlar taşıyan mekânlar, üzerinde yer alanlar, o toplumun kurumsal yapısını oluşturan ana değerler, kimliğin özleridir. Yani sanayi mirası, duvarları ardında sadece üretmek için oluşturulmuş yapı bloklarından öte, geleneklerin, alışkanlıkların, toplum bilgisinin ve deneyiminin yer bulduğu mekânlardır.

Kente toplumsal, ekonomik ve fiziki boyutlarıyla yansıyan sanayi sürecinde, önce sanayinin kurulduğu alanın yakın çevresinde konut alanları oluşmakta ve burada yaşayanların yer seçimlerinin bir sebebi olarak bu sanayi alanı öne çıkmaktadır, daha sonra ise, üretim fonksiyonunun yanı sıra, çalışanlarının ve çevre halkın faydalanabileceği farklı hizmetler de sunan bu alanlarda belli bir işleyiş oluşmakta ve halk için her açıdan birincil öneme sahip yaşayan mekânlar oluşmaktadır. Dolayısıyla sanayi alanları öncelikle konumlandıkları yerel çevre için bir sembol ve derin bir anı değeri taşıması anlamında yerel belleğin / yerel halkın belleğinin, sonra ise kentin gelişimine sağladığı katkı ve de ürünlerinin kent genelinde kullanılıyor olması anlamında kentsel belleğin ve ülkenin ekonomik karakterinin belirleyicileri arasında yer alması anlamında ülke belleğinin görsel, mekânsal izleridirler.

Kentte bir yapı/yapı grubu ortaya çıktığı dönemin yaşantısına tanıklık etmiş hatta doğrudan katılmışsa ve dönemin mimarisini ve kültürünü yansıtıyorsa, kentli için bir anlamı bulunur. Bu anlam, sadece geçmişin hayaline saygıyı içeren nostaljik bir tutum olmayıp, aynı zamanda içinde bulunulan zaman dilimindeki kolektif deneyimi de kapsamaktadır (Neill, 1997). Bu anlamda, sanayi mirası da toplumun anılarının bu tür bir yapı/yapı grubuyla özdeşleşmesini temsil etmektedir ve dolayısıyla kentsel belleğin izleri olarak korunmaları oldukça gereklidir. Sanayi mirasının nasıl değerlendirilmesi gerektiği ve yeniden yorumlanarak toplumun anılarına saygılı şekilde varlığını nasıl sürdüreceği, üzerinde önemle durulması ve bütüncül yaklaşımlarla çözüm aranması gereken bir konudur.

Sanayi mirasının kültür geçmişimizin işaretleri, izleri olarak yok olmasına izin vermek toplumun mimari, mekânsal ve bunlara bağlı olarak toplumsal belleğini de yitirmesine yol açmaktadır. Toplumsal belleğin yitirilmesi ise yaşadığı mekânla ilişkisi olmayan, kimliğini tanımlayamayan ve bulunduğu çevreye sahip çıkmayan, duyarsız, tek tipleşmiş bir toplumun oluşmasına sebep olmaktadır. Bu anlamda

yapılması gereken, kültürel miras olarak tanımladığımız bu yapı ve alanları korumak, geliştirmek ve toplumsal belleğin devamı için bizden sonraki nesillere iletmektir.

2.3 Sanayi Mirasının Değerlendirilmesi

Sanayi mirasının değerlendirilmesi sorunsalı, hızla değişen yapısal çevrede önemli bir olgu olmaya ve kültürel mirasın bir parçası olarak koruması ve yeniden işlevlendirilerek kullanılması, hem ülkemizde, hem de diğer ülkelerde olduğu gibi son dönemlerde giderek artan bir ilgiyle devam etmektedir. Diğer yapı türlerinde olduğu gibi, sanayi yapılarının korunmasının bilimsel olarak ele alınması, geçmişten günümüze, bir üretim tarzını yansıtan bu yapıların değerlendirilmesi için ciddi çalışmalar ve araştırmalar yapılması aynı zamanda onların daha iyi korunmasına yardımcı olmaktadır. Bu yapılar birer mimari ya da mühendislik yapıları olmalarının yanı sıra, toplumun belirli dönemlerindeki üretim tarihini, teknolojisini, sosyal, ekonomik ve politik yapısını yansıtıcı özelliklere sahiptirler ve bu anlamda gerekli araştırmaların yapılarak yeniden değerlendirilmeleri gerekmektedir.

Bu bağlamda, öncelikle, sanayi mirasının tüm alanlarda yaşanan değişim / dönüşüm süreçlerinde nasıl bir durumda olduğu ve bu noktaya nasıl geldiği üzerinde durulması, günümüzdeki koşulların anlaşılması için önemlidir. Daha sonra, sanayi mirasının değerlendirilmesindeki izlenen ve / veya izlenmesi gereken yaklaşımların neler olabileceğinin ortaya konulması, ilke ve hedeflerin belirlenmesinde referans sağlaması anlamında gereklidir. Son olarak da, çoğunlukla tercih edilen ve doğru uygulandığında başarılı sonuçlara götüren bir yöntem olarak yeniden işlevlendirmede değerlendirmelerin nasıl yapılacağı, alınan kararların hangi işlevlerle ne şekilde hayata geçirileceği üzerine önerilerin sunulması, kültürel mirasa, kent kimliğine ve kentsel belleğe saygılı sonuçlara nasıl ulaşılacağını ortaya koymak adına faydalı olacaktır.

2.3.1 Dönüşüm/Değişim Gerçeğinde Sanayi Mirasının Durumu

Zamanın sürekliliği içerisinde, toplumun ve dolayısıyla mekânın değişimi kaçınılmazdır. Değişim, kültürel kimliğin sürekliliğini sağlayan bir yeniden yorumlanma durumudur ve zamanın gereklerine göre geçmişinden aktarılan her değeri güncellemeyi içermektedir. Mekânlar ise, kültürel değişimleri, toplumla birlikte yaşayan ve yansıtan düzenlemelerdir. Mekânsal ölçekte değişim, mekânın

fiziki bütünlüğünden çok, deneyimsel nitelikleriyle değerlendirilebilir. Bu anlamda anıt niteliği taşıyan, tarihsellik değeri olan yapılar veya alanlar, hem kültürel sürekliliğin, hem de bu süreklilikte yaşanan değişimin temel öğeleri, göstergeleri olarak bu değişim sürecinde öne çıkmaktadırlar.

Toplumda olduğu gibi kentsel mekânda da yaşanan/yaşanmaya devam eden değişim, birçok olgunun farklılaşması, pek çok alışkanlığın yerini yeni alışkanlıklara bırakması gibi süreçler ile gerçekleşmektedir. Dışarıdan direk ve etkili bir müdahale olmadıkça, bu değişim/dönüşüm süreçleri kendi seyrinde ilerlemekte ve toplumun yeni değerlerini bulması, kentsel mekâna bunların yansımaları uzun vadede ve nitelikli olmaktadır. Dolayısıyla değişen/değiştirilen her değer, kendinden önceki birikimlerin toplum tarafından özümseyerek, ilerleme arzusuyla yenilenmesini ve gelişmeyi barındırmalıdır ki yadsınamaz bir gerçek olan değişim/dönüşümün, yapılan yanlış müdahalelerle geri dönüşü olmayan çok ciddi zararlara sebep olması engellenebilsin. Aksi takdirde, değişimin gözle görülür yansımalarını bulduğumuz mekânda, zarar gören fiziki dokudan öte değerler, anılar ve sonuçta kentsel bellek ve kimlik olmaktadır. Bu sebeple, kenti geçmişten geleceğe bir süreklilik içinde algılamak ve kavramak oldukça önemlidir.

Bu bağlamda kentin bütününde yer alan sanayi yapı ve alanları da, içerdiği anı değeri, tarihselliği, bir dönemin sembolleri olma gibi özelliklerinden dolayı önem taşımakta ve yaşanan değişim süreçlerinden bu alanlar da etkilenmektedir. Sanayi yapı ve alanları, bir dönemin hâkim olunan ekonomik yaklaşımları çerçevesinde, yaşanan belli teknolojik gelişmelerden de faydalanılarak öncelikle Avrupa'da başlayan sonra da tüm dünyada etkisini gösteren sanayileşme süreci içerisinde ortaya çıkmışlardır. Fakat zaman içerisinde bu oluşumun ortaya çıkış sebepleri farklılaşarak oluşumun son bulmasında da etkili olmuştur. Ekonomik konjonktürün değişmesi, mevcut sanayi yapı ve alanlarının yeni üretim tekniklerine cevap verememeleri, hammadde temininin güçleşmesi, kent içinde kalan sanayi alanlarının artık genişleyememesi, çevreye zarar verir hale gelmeleri gibi çeşitli nedenlerden ötürü bu alanlar işlevsizleşme sürecine girmişler/girmektedirler. Dolayısıyla mevcut sanayi yapı ve alanları artık, mekân, konum olarak ya da işlevsel eskime nedeniyle yetersiz olmaya başlamış ve bu da bu yapı ve alanların kullanımlarının son bulması ve giderek terk edilmiş mekânlara dönüşmesi ile sonuçlanmıştır. Bu durum, işlevini yitirmiş ve terkedilmiş yapı ve alanların bir de düzenli bakım ve onarımdan yoksun

kalması ile ve de zaman, doğa koşulları, rant kaygısı, Vandalizm gibi pek çok etmenin de eklenmesiyle alanda ve çevresinde ciddi anlamda tahribata, değer kaybına, yaşam kalitesinin düşmesine ve sosyal problemlere varacak kadar sorunlara sebep olmaktadır.

Dolayısıyla, zamanla bu işlevsizleşen alanlara müdahale durumu ortaya çıkmaktadır. Günümüzde yaşanan hızlı kentleşme, küreselleşme ile birlikte başlayan yarışmacı kent gerçeği ve uygulanan büyük kentsel projeler gibi bir çok ciddi müdahale ve etken kentteki pek çok alanda olduğu gibi sanayi mirası alanlarında da etkisini göstermekte ve özellikle ülkemizde pek çok kültürel değer hiç belgelenmeden, öğrenilmeden yok olma sürecine girmektedir. Özellikle kent merkez ya da alt merkezlerinde kalan sanayi alanları ve yapıları rant beklentilerinin yüksek olduğu, kentin eskiyen yüzü olarak ilk müdahale edilecek öncelikli alanlar olarak görülmekte ve dönüştürülmesi gündeme gelmektedir.

Kentin önemli noktalarında yer alan fakat günümüzde artık kendi işlevinde kullanılamayan bu sanayi alan ve yapılarının dönüştürülmesi gerekliliği açıktır fakat burada dikkat edilmesi gereken konu, bu dönüşümlerin bir dönemin yaşanmışlığını ve izlerini koruma ve sürdürme sorumluluğu çerçevesinde gerçekleşmesinin önemli olduğudur. ICOMOSS'un 2006'daki bildirisinde de belirtildiği gibi "sanayi mirası, dünyadaki diğer kültür mirası alanlarında olduğu gibi tehdit altındadır" ve "yok olma tehlikesi içindedir."

Bu bağlamda, ülkelerin ve toplumun ekonomik gelişimine katkı sağlayan, sosyo-kültürel alanlarda değişimlere etki eden sanayi döneminin fiziki mekândaki izleri olan sanayi alan ve yapılarının kent ve kamu yararına kullanılmak üzere yeniden değerlendirilmesi gerekmektedir.

2.3.2 Sanayi Mirasının Değerlendirilmesi Yaklaşımları

Bir kentte yeni bir yapının yapılması ya da o kentte var olan bir yapının ortadan kaldırılması ya da farklı uygulama süreçlerine maruz kalarak özgün niteliğinden koparılması kentin kimliğini ve belleğini etkilemektedir; bu durum geliştirici ya da zarar verici nitelikte olabilir. Özellikle kentte mevcut bir yapının ortadan kaldırılması söz konusu olduğunda, bu etki yapının o kente kattığı değer belirlenmesiyle ortaya çıkmaktadır. Bu nedenle, eğer bir yapı kentin özgün kimliğine ve belleğine ilişkin önemli bir değer oluşturuyorsa, o yapının kendisi ve yakın çevresindeki yapılar ve

kentsel alanlarla ilgili verilecek kararlar oldukça önemlidir. Dolayısıyla, kent için taşıdıkları değerler bağlamında sanayi mirası olarak belirlenmiş sanayi yapı ve alanları da, günümüzde içinde bulundukları durum çerçevesinde müdahale kararları verilmesi gereken önemli kentsel alanlar olarak öne çıkmaktadırlar.

Sanayi mirasının yeniden ele alınarak değerlendirilmesi sürecinde, ülke ve kent kararlarında ve yasalarındaki düşünce sisteminin ve yaklaşım biçiminin dünya genelinde kabul görmüş değerler çerçevesinde yeniden düzenlenmesi, özellikle ülkemiz gibi yasal sorunları çözülmemiş ülkelerde koruma, dönüşüm, yenileme alanlarındaki yasal altyapının yeniden kurgulanması ilk adımda yapılması gerekenler arasındadır.

Sanayi mirası için değerlendirme kararları verilme sürecinde önce alan ve yapılarla ilgili araştırma ve belgeleme ile başlanması önemlidir. Sanayi mirasının genel durumu, değişimi, şimdiki durumu, tarihi geçmişi, çevresi ile ilişkisi, çevresinin analizi, ilgili kaynaklar, haritalar, tüm proje ve çalışmalar, alınmış olan kararlar değerlendirilmeli ve elde edilen yeni ve eski tüm veriler belgelenmelidir. Bu analizler ve belgeler sanayi alan ve yapılarının miras değerini ortaya çıkarmak ve belgelemek anlamında da önemlidir. Daha sonra alan ve yapılar için, bütüncül koruma planı ve kentsel ölçekteki planlar ile uyumlu olacak şekilde korunma kararları alınmalıdır. Tüm yapı ve malzemeler için gerekli onarım ve bakımlar uygulanmalı, gerekli yapılarda restorasyon projeleri geliştirilmelidir. Bu çalışmalar, sonrasında farklı müdahalelere gereksinim yaratmaması için eşzamanlı olarak alan için hedeflenen uygulama önerileri çerçevesinde yürütülmelidir. Alan için seçilen uygulama gerçekleştirildikten sonra ise verilen kararların yürütmesi ve düzgün bir işleyişin sağlanabilmesi için alan yönetimi üzerinde çalışılmalıdır.

1978 yılında gerçekleşen Üçüncü Uluslararası Sanayi Anıtlarını Koruma Konferansında (TICCIM) konuşmacı olan Knapas ve Schybergson (1978), sanayi mirasının değerlendirilmesinde dikkat edilmesi gerekenleri şu şekilde belirtmişlerdir;

“a) alan, sadece yerel ölçekte değil ulusal ve uluslararası bağlamlarda düşünülerek değerlendirilmeli,

b) alanın ekonomi tarihi ve coğrafyası açıklanmalı / ortaya konmalı / tanımlanmalı,

c) alan, parçası olduğu sanayinin bütünü içinde açıklanmalı / ortaya konmalı / tanımlanmalı,

- d) kalıntılar üretim süreci ile ilişkilendirilmeli,
- e) yapının işlevinin değerlendirilmesi yapının mimari değerlendirilmesini öne çıkartacak şekilde olmalı,
- f) alan, çevredeki diğer anıtlarla da ilişkilendirilmelidir
- g) anıtlar, parçası oldukları sanayinin uluslararası çalışmalarına da referans verecek şekilde kendi geçmişlerinin perspektifinde görülecek biçimde açıklanmalı / ortaya konmalı / tanımlanmalı,
- h) alanların işlevleri olarak çalışma ve yaşama alanları vurgulanmalı”

Sanayi mirası, gerek kent ve toplum için taşıdığı değerler, gerekse de ilgili ulus ve/veya uluslararası kuruluşlarca miras listesine alınması dolayısıyla koruma altına alınarak gerekli uygulamaların yapılması gerekliliği açıktır. Bu noktada önemli olan, koruma ile ilgili verilen kararların içerik ve yönteminin niteliğidir. Bu bağlamda ilk önce belirtilmesi gereken; bütüncül bir koruma planlama anlayışının benimsenmesi konusudur. Bütüncül koruma tanımı iki yönlü değerlendirilebilir; birincisi, ülkede korumayı hayata geçirebilecek ve sürdürecekt yasal düzenlemelerinin oluşturulması ya da eksikliklerinin giderilmesi ve bölgesel ve kentsel ölçekteki plan ve düzenlemelerde bu koruma kararlarının verilmesi; ikicisi ise, sanayi mirasının kendi alan ve çevresi dahilinde düşünülerek yaklaşılmasıdır. Koruma yaklaşımında sanayi mirasının bütüncüllüğünün sağlanması konusunda Meneguello (2006); sadece tek bir yapıyı, ya da bir detayı bağımsız olarak korumanın sanayi alanının boyutlarının ve içeriğinin anlaşılmasını güçleştirmekte ve asıl amaçlanandan uzaklaşılmasına sebep olduğunu belirtmektedir. Bu noktada koruma kararlarının nasıl alınacağı ve uygulanacağı oldukça önemlidir. Aksi takdirde, belleğin yaşatılması amaçlı yapılan koruma, sadece estetik ve sembolik öğelerle sınırlı kalarak görsellikten öteye geçemez. Dolayısıyla, korunmaya değer sanayi yapılarının mimari ve teknolojik özelliklerinin kapsamlı tespitlerinin yapılarak bu yapılarının sahip olduğu teknolojik değerler ve ait olduğu dönemin üretim yapısını sergileyen düzeneklerin de koruma kapsamında değerlendirilmesi ve yapıların içinde bulundukları çevrede ele alınmaları gerekmektedir.

Sanayi mirasının korunması ile ilgili çeşitli yöntem değerlendirmesi bulunmaktadır. Farklıkları bulunmakla birlikte çoğu temelde aynı yöntemlerden bahsetmektedirler.

Konuyla ilgili araştırmaları bulunanlardan biri olan Höhmann (1992) da sanayi mirasının korunmasında uygulanan yöntemleri dört gruba ayırarak değerlendirmiştir;

1. *Herhangi bir müdahale yapmadan veya en az müdahale ile yeni bir işlev vermeksizin olduğu gibi koruma.* Açık hava müzeleri olarak korumak bu yöntemde belirgindir.
2. *Çok az bir değişimle ve eski işlevine yakın bir işlevle koruma.* Bu yöntem daha çok işlevini yitirmemiş teknik anıtlar için tercih edilir. Bazı işlevleri korunurken bazıları yeni işlevlerle değişebilir.
3. *Yapıya müze işlevi vererek koruma.* Müze işlevi her yapı için uygun değildir. Özgün donanımını yitirmemiş, çok fazla hasar görmemiş, müdahale görmemiş ve yeterli teknik bilgiyi sunacak nitelikteki bir yapının müze olarak işlevlendirilmesi tercih edilmelidir.
4. *Sanayi anıtlarını yeni bir işlevle yeniden kullanma.* İlk hedefi ve temel amacı, yapıyı tekrar yaşama katarak, ömrünü uzatmak olmalıdır.

Tüm bu belirtilenler uygulanmakta olan yöntemlerdir ve farklı alanlardaki farklı gereksinimler doğrultusunda tercih edilmektedirler. Bu noktada verilecek kararlarda ön planda tutulması gereken; eğitimde yer bulması, sanayi mirasının sergilenmesi, halkın bilgi ve bilincini artıracak çalışmaların yapılması ve uluslararası uygulama ve kurumlardan bilgi ve örnek alınması gibi yaklaşımların yanı sıra bu kararların uygulanabilmesi ve sürdürülebilmesi bağlamında ekonomik boyutunun da ele alınmasıdır. Çeşitli kuruluşlardan sağlanacak fonlar ve devlet bütçesinden temin edilebilecek yardımların yanı sıra kendi içinde oluşturulacak çeşitli düzenlemelerle de belli oranda mali kazanç sağlanabilmektedir. Bu ise, temel amacın koruma ve kentsel kimlik ve belleğin yaşatılması olduğunu unutmadan önerilecek farklı işlevlerle mümkün olmaktadır.

Bu noktada, sanayi mirasının sürdürülmesinde yeniden işlevlendirme oldukça önemli bir uygulama olarak ortaya çıkmaktadır fakat aynı oranda karar süreçlerinde dikkatli olunması da gerekmektedir. Mossetto (1994), korumanın “yeniden kullanım / yeniden işlevlendirme, (kısmi) restorasyon ve koruma” olarak üç farklı düzeyinin olduğunu belirtirken, ilk iki müdahalede, eğer uygun müdahaleler yapılmazsa yapı ve alanın tarihi niteliklerini kaybederek miras değerini yitirme ve tamamen farklılaşması riskinin olduğunu söylemektedir.

Bu bağlamda, tüm bu uygulamalardaki zorluklar ve riskler, ‘katılım’ olgusu süreç içerisinde yer almadıkça artmakta ve çözüm bulmak güçleşmektedir. Başarılı örnekler incelendiğinde de görülmektedir ki, sürecin başlangıcından sonuna kadar şeffaf işleyen, farklı kademelerde katılımcı zenginliği ve ortak bir üretim yaklaşımı barındıran yöntemler izlenmektedir. Katılımda tarafları bir araya getirmek, alınacak kararların ve sonrasında bu kararların hayata geçmesi ve sürdürülmesinde oldukça önemlidir. Katılımın sağlanmadığı birçok uygulama, başarısız ve ciddi kayıplar yaşatan sonuçlarıyla bu konunun gerekliliğini vurgulamaktadır. Süreçte mutlaka bulunması gereken taraflar arasında yerel halk, yerel ve/veya bölgesel idari birimler, ilgili meslek kuruluşları ve üniversiteler başta gelmektedir. Özellikle yerel halkın katılımının desteklenmesi, mekânın kullanıcısı ve mekâna değer yükleyen tarafı olarak oldukça önemlidir. Tüm bu tarafların kentte yapılan birçok karar alma aşamasında bulunmaları gerektiği gibi sanayi mirası için yapılacak değerlendirme sürecinde de bulunmaları, hedefin kimlik ve bellek bağlamında sürekliliğin sağlanması olduğu düşünüldüğünde daha da gerekli hale gelmektedir.

Tüm bu yöntem ve süreçler öncesinde ve yeniden işlevlendirme yapmadan önce ‘neden’ ve ‘nasıl’ sorularını düşünmek ve cevap bulmak önemlidir. ‘Neden’ sorusunun yanıtı açıktır çünkü sosyal, kültürel, ekonomik ve fiziki alanda etkilerinin yaşandığı bir sürecin, sanayi sürecinin izlerinin kentsel kimlik ve belleğin yaşatılması ve sürdürülmesi bağlamında önemi ortadadır, fakat “nasıl” sorusunun cevabı karmaşıktır. Genel olarak ele alındığında bu sorunun cevabı için öne çıkan yöntemler; korumayı işlevle birleştirmek, sanayi yapı ve alanlarını canlandırmak ve yerel halkın katılımını sağlamak denilebilir.

Bu bağlamda, sanayi mirasının yeniden işlevlendirilmesinde ‘nasıl’ sorusunun cevabını, konuyla ilgili detaylı inceleme yaparak değerlendirmek, izlenmesi gereken en doğru ilke ve yöntemlerin neler olabileceği üzerine düşünmek ve belli çıkartımlar yapmak faydalı olacaktır.

2.3.3 Sanayi Mirasının Korunarak Yeniden İşlevlendirilmesi

Ülkelerin çeşitli alanlarda yaşadıkları değişimlerinde önemli etkileri olan sanayileşmenin temsilcisi sanayi alanlarının, geçmişin izleri olarak, kent ve kamu yararına kullanılmak üzere değerlendirilmesinde yeniden işlevlendirme, öne çıkan bir uygulama yöntemi olmaktadır. Yeniden işlevlendirme, mevcut yapı ve/veya yapılar

bütününün, yeni bir kullanım verilerek dönüştürülmesi olarak tanımlanabilir. Bu noktada, belirtilmesi gereken, bu çalışmada başarılı sonuçlara götürecek bir uygulama olarak önerilen yeniden işlevlendirmenin, fonksiyonunu tamamen yitirmiş sanayi mirası alanları için ele alındığıdır.

Sanayi yapılarının farklı uygun işlevlerle yeniden kullanılması en az Sanayi Devrimi kadar eskilere dayanmaktadır (Stratton, 2000). Günümüzde koruma kavramının gelişmesiyle bu yaklaşımlar biraz daha karmaşık olmaktadır, fakat pek çok araştırmacı ve kurum bu konunun avantajları üzerinde sıklıkla durmaktadır. Binney, Machin ve Powell (1990), sanayi alanlarının yeniden kullanımındaki faydaları şu şekilde belirtmektedirler;

1. Sanayi yapıları bozulmamak üzere yapılmışlardır. Güçlü yapılardır ve iyi bakıldıklarında çok uzun yüzyıllar yaşayabilirler ve dolayısıyla yeniden kullanıma uygundurlar.
2. Yapılar inanılmaz şekilde uyumludurlar Ebatları ve konumlanmaları vb ile çeşitli kullanımlara imkân sağlarlar.
3. Yapısal biçimleri ve konumlarıyla çoğu sektörün yer edinmek isteyeceği yerlerdir ve bu anlamda belli prestijleri vardır ve bu da alansal gelişmeyi destekler.
4. Yapıların bulunduğu çevre çoğu zaman oldukça önemli potansiyellere sahip alanlardır. Verimli su kaynakları, ulaşım bağlantılarına yakınlık, alansal büyüklükleri vb avantajlarından dolayı büyük ölçekli kentsel projeler içinde önemli yer edinebilirler.

Pek çok getirilerinin olması ve çeşitli alternatifler sunması dolayısıyla bu uygulama, günümüzde oldukça tartışılmakta, gündeme gelmekte ve tercih edilmektedir. Bu anlamda, sanayi mirasının değerlendirilmesinde sıklıkla kullanılan yeniden işlevlendirmede, sanayi alanlarının miras niteliğinin faydalarından yararlanarak daha da başarılı sonuçlar elde edilmektedir. İngiltere Miras Komitesi'nin (English Heritage, 2006), miras ile ilgili yapılan çalışmalar için hazırladığı kitapçıkta (Heritage Works: The Use of Historic Buildings in Regeneration) mirasın, yenileme uygulamalarına neler katabileceği ve hangi avantajları sağlayabileceği sorularına cevap bulunmaya çalışılmış ve pek çok olumlu katkısının yanı sıra, ilginç ve önemli tarihi ve kültürel değerleriyle mirasın, daha geniş alanlar için düşünülen yenileme projeleri çerçevesinde değerlendirilebilir ve geliştirilebilir olma avantajının ve aynı

zamanda bu tür yapıların, toplumun mekâna anlam vermesinde ve ilişki kurmasında önemli odak noktaları oluşturulmalarından dolayı toplum tarafından sahiplenilme avantajının olduğu üzerinde durmuşlardır.

Yeniden işlevlendirme oldukça geniş bir kavramdır ve farklı yöntemler çerçevesinde değerlendirilebilir. Fakat temelde, özellikle sanayi mirası alanlarında dikkat edilmesi gereken noktalar vardır. Sanayi mirası alanları, kültürel mirasın bir parçası olarak, taşıdığı önemli değerler ve anlamlar bütününde sembolik olarak öne çıkmaktadırlar ve bu anlamda yapılacak yeniden işlevlendirmede sürecin ve uygulamaların son derece dikkatli yürütülmesi, bu yapı ve alanların taşıdığı özelliklerin kaybedilmemesi ve sürdürülmesine odaklanılması gerekmektedir. Aksi takdirde kentsel kimlik ve bellekte büyük kayıplar yaşanmasına sebep olunabilir. Stratton (2000)’ a göre yeniden işlevlendirmede en büyük sorun, koruma ve değişimin nasıl dengeleneceğidir. Bu oldukça hassas bir noktadır ve alınacak koruma kararları ve bunu destekleyecek yeni işlevler bu dengenin oluşmasında etkili olmaktadır.

Çeşitli ülkelerdeki uygulamalara bakıldığında pek çok farklı yöntemin olduğu görülmektedir. Karachalis ve diğ. (2005), sanayi alanının kendi ömrünü tamamladıktan sonra nasıl kullanıldığını dört kategoride toplamaktadır;

- a) “Herhangi bir niteliğini ya da kalıntılarını korumadan yeni teknoloji ve üretim metotları ile değiştirme, dönüştürme,
- b) Temel niteliklerini korumadan kültürel, girişimci ya da diğer kullanımlar için yeniden işlevlendirme,
- c) Temel niteliklerin sadece dekoratif amaçlı kullanıldığı kültürel, girişimci ya da diğer kullanımlar için yeniden işlevlendirme,
- d) Tüm özgün niteliklerine, tarihine ve eğitici yönüne saygılı bir şekilde kültürel, girişimci ya da diğer kullanımlar için yeniden işlevlendirme”

Bu kategoriler arasından, sanayi mirası için tercih edilmesi gereken; “tüm özgün niteliklerine, tarihine ve eğitici yönüne saygılı bir şekilde kültürel, girişimci ya da diğer kullanımlar için yeniden işlevlendirme” şeklinde belirtilen yaklaşım olmalıdır. Çünkü burada amaç sadece yeni bir işlev vermek değil, yeni bir işlev vererek aslında var olan değerlerini korumak, ortaya çıkarmak ve yaşatmaktır. Bu anlamda, koruyarak yeniden işlevlendirme yapılmalıdır, denilebilir. Dolayısıyla sanayi mirasını, onu özgün kılan özelliklerinin bozulmamasına özen göstererek,

yeni işlevin seçimini bu doğrultuda yapmak ve yapılarla birlikte burada yer alan donanımın da eşzamanlı korunmasını sağlamak gerekmektedir. Miras niteliği taşıyan alanlarda çalışmanın önemli avantajları bulunmakla birlikte, oldukça dikkatli olunması da gerekmektedir, aksi takdirde, avantajlardan yararlanılamadığı gibi birçok ciddi sorunla da karşılaşılabilir.

Bu bağlamda, öncelikle üst ölçekten de başlayarak ana kararların doğru verilmesi gerekmektedir. Bu kararlar arasında sanayi mirası alanlarında ne yapılmak istendiği, nasıl işlevlendirileceği ve ne şekilde yönetileceğine yönelik bilgilerin yer alması gerekmektedir. Zöperl (1985:8), “Yeniden değerlendirmede tüm dünyada, bireysel kullanım yerine kamuya açık kültürel ve sanatsal kullanımın tercih edildiği görülmekte”, olduğunu belirtmektedir. Örnekler incelendiğinde, bu anlamda başarılı olarak değerlendirilen projelerin, yeni işlev seçimlerinde kamuya açık fonksiyonlar geliştirdikleri ve aynı zamanda bunu katılımı sağlayarak da yaptıkları anlaşılmaktadır. Böylece, bir yandan, sanayi mirasını yeniden yaşama döndürürlerken, diğer yandan kent kültürüne katkıda bulunmaktadır.

Yapılmış örneklerin incelenmesi, değerlendirme süreçlerinin nasıl ilerlediğini anlamak ve çıkartımlar yapmak anlamında oldukça faydalıdır. Ancak bir yapı ve/veya alanda uygulanan yöntemler, bir diğerinde uygun olmayabilir. Dolayısıyla, sanayi mirası yapı ve alanlarının yeniden işlevlendirilmesinde, onların teknolojik ve sosyal niteliklerinin de korunması için bilimsel çalışmalar yapmaya daha fazla yönelinmelidir (Blockley, 1999:142). Bu anlamda, her alan ve yapı kendi nitelikleri çerçevesinde ve içinde yer aldıkları fiziki, toplumsal, işlevsel bütünlük bağlamında düşünülmesi ve bu yönde kararlar verilmesi oldukça önemlidir.

Sanayi mirası alanlarında yapılan yeniden işlevlendirmede, özellikle örnekler düşünüldüğünde, belli işlevlerin öne çıktığı görülmektedir. Uygulanan projelerde, genelde karma işlevli yaklaşımlar sergilense de temelde bu alanlarda kamuya açık park, müze, eğitim ve kültür-sanat amaçlı olarak yapılan düzenlemeler yer almaktadır. Bu noktada, kentsel kimlik ve bellek kavramları ile birlikte tüm değerlendirmeler göz önüne alındığında ve bu uygulamada ana hedefin bir dönemin izlerini koruyarak sürdürmek olduğu düşünüldüğünde, en doğru yöntemin kamuya açık hizmet veren nitelikte ve “üreten” alanlar olarak ortaya

çıkmiş sanayi alanlarının yine farklı şekillerde de olsa üretici özelliğini devam ettirmesi bağlamında değerlendirilerek işlevlendirilmesi olduğu sonucuna varılmaktadır.

Yeniden işlevlendirilmesi düşünülen sanayi alanlarında sürecin doğru kurgulanması ve ilerleyebilmesi için belli yöntemlerin izlenmesi birtakım genel ilkeler çerçevesinde özetlenebilir;

Amaç: Sanayi mirasını kentsel kimlik ve bellek bağlamında koruyarak yaşatmak.

Hedef: İşlevini yitirmiş sanayi alanlarında miras değerine saygılı, özgün niteliğini koruyan uygun çözüm önerileri, müdahale türleri geliştirmek.

Yöntem: Kamuya açık park, müze, eğitim ve kültür-sanat amaçlı olarak yeniden işlevlendirmek.

Genel yaklaşım:

- Üst ölçekten gelen kararlar doğrultusunda, alan, çevresiyle uyumlu ve birbirini destekleyecek şekilde, gerekli ulaşım, altyapı planlarıyla birlikte değerlendirilmelidir,
- Sanayi yapı ve alanları için önerilecek işlevler, öncelikle içinde bulunduğu çevredeki ihtiyaçlar doğrultusunda düşünülmeli, daha sonra ise miras niteliğinin kent, ulus ve uluslararası ölçekte nasıl ifade edilebileceğine karar verilmelidir,
- İşlev ile ilgili karar alma sürecinde mutlaka yerel halk ile temasa geçilmeli ve katılımları sağlanmalıdır,
- Katılımı artırmak ve kent genelinde yaygınlaştırmak için çeşitli bilgilendirici çalışmalar yapılmalı, toplumda sanayi mirası ile ilgili bilincin ve ilginin artması sağlanmalıdır,
- Kararların alınması sürecinde yerel ve/veya merkezi idari birimler, ilgili bakanlıklar, meslek odaları ve kurumlar ve üniversiteler gibi tarafların bir arada bilgi paylaşımı, ortak çalışması sağlanmalıdır,
- Seçilen işlevlerin kamuya yönelik olması ve farklı işlevleri de barındırmasına dikkat edilmelidir,

- Sanayi yapıları mümkün oldukları ölçüde korunmalı; özellikle kentsel belleği canlı tutacak ve kent kimliğinde yer etmiş yapı özellikleri korunmalı ve alandaki teknik malzeme ve donanım yeni işlevle bütünleştirilmelidir,
- Alanda fiziki dokunun ve yapıların teknik anlamda korunmasının yanı sıra, buradaki yaşanmışlığı, çalışma ortamını, yani var olduğu dönemin sosyal, ekonomik, politik, kültürel yapısını da yansıtacak şekilde bütüncül düzenlemelerin yapılması mutlaka düşünülmelidir,
- Alanda geliştirilecek çeşitli tasarım önerileri ile daha fazla ve çeşitte kullanıcıya hitap etmeye ve değişik aktif kullanım önerileriyle mekânı canlı ve her saatte kullanılabilir kılmaya yönelik çalışılmalıdır,
- Alanda alınan tüm kararlar tamamlanıp hayata geçirildikten sonra başlayan sürecin yönetilmesi, yani alan yönetiminin oluşturulması gereklidir.

Sanayi mirası yapı ve alanlarında yeniden işlevlendirmeyeyle ilgili özet şeklinde sunulan temel değerlendirmelerin detaylandırılması mümkündür, fakat burada önemli olan ana yaklaşımın doğru bir şekilde belirlenmesi ve bu hedefte gerekenlerin uygun yöntemlerle yapılmasıdır. Bu bağlamda, başarılı sonuçlar almak için, sanayi mirası yapı ve alanlarının yaşamdan koparılmadan ve işlevsel canlılıkla toplum ile yapı arasındaki mekânsal iletişimin sürekliliği desteklenmeli ve kültürel değerlerin yeniden yorumlanması ve üretimi sağlanmalıdır.

2.4 Bölüm Sonucu

“Kentın dönüşümünde gerçek bir öncü” (Rossi, 1982) olarak tanımlayabileceğimiz sanayi dönemi, tüm alanlarda yarattığı etki ve değişimlerin, günümüzdeki temsilcisi niteliğinde olan sanayi yapı ve alanlarını bırakarak yerini büyük oranda farklı ekonomik işlevlere devretmiştir. Bugün sahip olduğumuz birçok sanayi yapı ve alanı, geçmişin önemli değişimlere tanıklık etmiş bir döneminin izlerini taşıması, içerdığı anlamlar ve sahip olduğu mimari değerler bağlamında sanayi mirası olarak tanımlanmaktadır.

Sanayi mirası, ortaya çıktığı dönemin yaşantısına tanıklık etmiş, katılmış ve dönemin mimarisini ve kültürünü yansıtan yapı ve alanlar olarak kentli için anlam taşımaktadırlar. Bu anlam, geçmişte yaşanmış ortak bir deneyimi de kapsamaktadır. Bu sebeple, bu yapı ve alanların korunması, aynı zamanda, kent mekânında anlam

boyutunun, kentsel belleğin ve kentin özgün kimliğinin korunması demektir. Kentlinin mekânı algılaması ve benimsemesi, mekânı sahiplenmesi ve mekânla ilgili kararlara katılabilmesi anlamında gereklidir. Mekânı benimsemek ve sahiplenmek de ancak o mekânın özgün kimliğinin ve bellekte edindiği anlamın korunması ile mümkündür. Bu tür miras niteliği taşıyan yapı ve alanların yitirilmesi toplumu ve birebir kenti, geçmişinden koparır ve uzaklaştırır ki, bu da kimliksizleşen, sıradanlaşan, anlamsızlaşan ve aidiyet duygusunu yitiren toplumlar ve kentlerin ortaya çıkmasıyla sonuçlanır. Dolayısıyla sanayi mirası yapı ve alanları, bir döneme tanıklık etmiş, dönemin mimari, kültürel, sosyal, ekonomik özelliklerini taşıyan, kentin kimliğinin ve anıların ve deneyimlerin oluşturduğu kent belleğinin önemli bir parçası ve gelecek nesiller için somut belge niteliğinde olan öğeler olarak korunmalı, geliştirilmeli ve geleceğe aktarılmalıdır.

Sanayi mirasının, özellikle kültürel mirasın bir parçası olarak korunması ve değerlerinin yaşatılması gerekliliğinin farkına varılması sanayi mirası için belli bilimsel çalışmaların yapılmasını, bu konuya ilginin artmasını ve sanayi mirasının değerlendirilmesiyle ilgili çeşitli yaklaşımların ortaya çıkmasını sağlamaktadır. Sanayi mirası yapı ve alanlarının büyük çoğunluğunun işlevini yitirmiş, atıl durumda olan alanlar oldukları düşünüldüğünde, bu alanlar için yeniden işlevlendirme çoğunlukla tercih edilen çözüm olarak ortaya çıkmaktadır.

Bu bölümde, özellikle üzerinde durulan konu, işlevini yitirmiş sanayi alanları için sunulan yeniden işlevlendirme yönteminin niteliğinin nasıl olması gerektiğidir. Bu bağlamda, bir yerin taşıdığı özel anlamlara, kişiler ve mekân arasındaki bağlara saygı gösterilerek, bu anlamların sürekliliğinin sağlanması ve canlandırılmasına yönelik bir yaklaşım benimsenmelidir. Sanayi alanlarının kültürel mirasımızın bir parçası olduğu, sosyal tarihimizi yansıttıkları ve bu nedenle çoğu durumda mekânın ve yaşayanlarının kimliğini tanımlamada önemli rol oynadıkları ve özel anlamlar taşıdıkları unutulmamalı ve bu bakış açısıyla yeniden verilecek işlevler belirlenmeli ve düzenlenmelidir.

Yeniden işlevlendirme sürecinde aynı zamanda belli noktalara da özellikle dikkat etmek gerekmektedir. Bu yapı ve alanların kültürel bir varlık olarak yaşatılması sağlanmalıdır. Ayrıca bu alanların, ait olduğu kültürün bir parçası olma niteliğini kaybetmemesi için çevresinden soyutlanmadan bütünlük içinde değerlendirilmesi oldukça önemlidir. Uygulamalarda mutlaka koruma üzerinde durulmalı ve temelde

amacın önce belli değerleri korumak olduğu unutulmamalıdır. Bu anlamda, yeni verilecek işlev koruma ile birlikte düşünölmeli ve hangi işlevlerin o alan için uygun olduğunun dikkatli değerlendirilmesi gerekmektedir. Önerilecek alternatifler arasından kamuya açık, toplumun faydalanacağı ve sanayi alanlarının tanımlayıcılarından olan üretim özelliğinin sürdüröldüğü işlevlerin seçilmesi son derece önemlidir. Aynı zamanda, özellikle işlev ile ilgili karar verme aşamasında öncelikle çevre halkın, sonra ise kentin tamamının katılımının sağlanması gerekmektedir. Bu katılımın sağlanabilmesi için toplumun konuyla ilgili ilgi ve bilgisini artırmak amaçlı nasıl uygulamalar yapılacağı üzerine de düşünmek oldukça önemlidir.

Bu bağlamda, sanayi mirasının değerlendirilmesinde etkili olan kentsel dönüşüm / yenileme / yeniden işlevlendirme gibi projelerin amacı, kültürel-mimari mirası, kentsel kimlik ve belleği korumak ve gelecek kuşaklara aktarırken, mevcut alanları bilimsel yöntemlerle çalışarak kamu yararına kullanılması ve böylece yakın zamana kadar kentsel yaşamın içinde yer almış bu yapıların yıpranmışlıklarının giderilerek yeniden kentin sosyal ortamına dahil edilmesi olmalıdır. Çünkü kentteki geçmişin izlerini yansıtan diğer alanlarda olduğu gibi sanayi alanlarında da mekânsal ve toplumsal olarak kültürel mirasın belgelenmesi ve korunması, yaşanan değişimin algılanması ve anlamlandırılması toplumsal yapıyı oluşturan kimliğin ve belleğin sürdürölmesi için önemli ve gereklidir.

3. SANAYİ MİRASI ALANLARINDAKİ KORUMA VE YENİDEN İŞLEVLENDİRME PROJELERİ DÜNYA ÖRNEKLERİ

Sanayi Mirasının işlevsizleşmesi ile birlikte bu yapı ve alanların nasıl değerlendirileceği ile ilgili tartışmalar ve çalışmalar tüm dünyada son yılların önemli konuları arasında yer almaktadır. Sanayi mirası yapı ve alanları, farklı ülkelerde farklı süreçler yaşanmış olsa da, temelde sanayileşmenin yaşanmışlığını ve o dönem izlerini yansıtmaları açısından kentsel bellekteki ve kimlikteki önemleri bağlamında ele alınarak değerlendirilmekte ve günümüzde bu işlevsizleşen alanlara yeni öneriler ve uygun tasarım kararlarıyla müdahale edilmektedir.

Bu bağlamda, bu bölümde, sanayi mirası alanlarında uygulanmış yeniden işlevlendirme projelerine Almanya, İtalya, Hollanda, İngiltere, Amerika ülkelerinden örnekler verilerek birinci bölümde incelenen konulara farklı ülkelerdeki ve uygulama yöntemlerindeki yaklaşımları değerlendirilmektedir. Bu bağlamda müdahale sürecini nasıl ele aldıkları, fiziki mekânı kültürel mirasın yansıtıcıları olarak nasıl kullandıkları incelenmektedir ve Haliç'teki sanayi mirasına yönelik çıkarımlar ele alınmaktadır.

Birinci bölümde yapılan araştırmalar sonucunda sanayi mirasının kentsel kimlik ve bellek bağlamında yaşatılması için en uygun müdahaleler arasında yer alan koruma ve yeniden işlevlendirme yönteminin üzerinde durularak bu doğrultuda başarılı bulunan örnekler seçilmiştir. Aynı zamanda, Haliç'teki sanayi alanına uygun yerler belirlenmiş ve yeniden işlevlendirmede kullanılacak farklı fonksiyonlar göz önüne alınarak ve de kamu kullanımını hedef alan yaklaşımlar tercih edilerek; çoğunlukla karma fonksiyonlu olan proje alanlardan park, müze, kültür-sanat ve eğitim gibi işlevleriyle öne çıkan örneklerle yer verilmiştir.

3.1 Landschaftspark Duisburg Nord, Almanya: Park Konsepti

Landschaftspark Duisburg Nord, Almanya'da bulunan Ruhr Bölgesi için üst ölçekte ele alınan 'Emscher Park' olarak bilinen proje kapsamında bir peyzaj proje alanıdır.

Genel Yaklaşım

Ruhr Bölgesi, Almanya'nın batısında, Duisburg'tan Dortmund'a uzanan, iç içe geçmiş 17 kenti barındıran ve 115 km'ye 70 km'lik bir bölgeyi kaplayan, ülke için son derece önemli bir sanayi alanıdır (Şekil 3.1). Bölgedeki zengin kömür ve maden ocakları, demiryolu bağlantıları, doğal su kaynakları 1850'lerden itibaren başlayan endüstrileşme için uygun koşulları sağlamış ve bölge 20. yüzyılın başlarına doğru Almanya'nın ve Avrupa'nın en büyük endüstri bölgesi haline gelmiştir. 1970'li yıllara kadar tam kapasite ile kullanılan fabrikalar, değişen üretim sistemleri, azalan doğal kaynaklar, daha uygun koşullarda ithal edilen ürün ve hizmet gibi nedenlerle kapatılmaya başlamıştır (Labelle, 2001:223). 1980'lerde hemen hemen tamamen boşaltılan Ruhr bölgesi işlevini yitirmiş gaz depoları, kömür işletmeleri, su kuleleri, yüksek fırınlar, metal işletmeleri, türbinler, limanlar, tersaneler ve maden işletmeleri ile devasa sanayi alanları ve fabrikalarına sahiptir (Ganser, 1992:123).

Şekil 3.1: Almanya’da Ruhr Bölgesi Konumu

IBA’nın yürütücülüğünde ele alınan bu bölgede, 1989 yılında başlayan ve 1999’da tamamlanan çok kapsamlı çalışmalar ve projeler uygulamaya geçirilmiştir. Emscher Park projesinin; “bölgenin doğal çevresi ile birlikte ekonomisinin yenilenmesinde ekolojiyi temel merkez noktası olarak kullanmak ve işlevini yitirmiş sanayi alanlarını açık alan, rekreasyon ve kültürel kaynaklardan oluşan bir bölgesel ağa dönüştürmek” (Labelle, 2001:222) ana hedefi olmuştur.

Ruhr Bölgesi projesi, üst ölçekten gelen genel kararlar çerçevesinde, bölgedeki farklı alanlar için üretilen farklı projelerin bir araya gelmesiyle oluşmuştur. Her proje için bir yarışma düzenlenerek proje kapsamında gerçekleştirilen 120 uygulamanın 60'ı ulusal ya da uluslararası mimari proje yarışmasıyla seçilmiştir. Böylece bölgede yaşayanların hem planlama hem de inşa sürecine katılmaları sağlanmıştır. Öncelikle, bölgede yüzyıllarca süren sanayinin sebep olduğu çevre kirliliği için bir rehabilitasyon çalışması düşünülmüş ve uzun yılları kapsayan aşamalı bir programla uygulanmıştır. Önerilen projelerde, bu bölgede yer alan çeşitli sanayi yapılarına ticari, kültürel ve rekreatif amaçlı yeni işlevler getirilirken özgün niteliklerinin, sanayi kimliğinin korunmasına dikkat edilmiştir (Almaas, 1999). IBA, Emscher Park projelerini ve Ruhr Bölgesi'nin endüstri mirasını bir rota çerçevesinde tanıtmak amacıyla "Endüstri Kültürü Güzergahı (Route Industrie Kultur)" isimli bir çalışma başlatmıştır. Böylece 19. yüzyılın en önemli endüstri bölgesi, işlevini yitirdikten sonra, koruma amaçlı ve özenli çalışmalar ile tarihsel, mimari ve teknik sürekliliği bozulmadan, kamu yararı gözetilerek ve alana bütüncül yaklaşılarak yeniden hayat bulması sağlanmıştır. Emscher park, "kentsel, ekonomik, sosyal ve ekolojik değişim için tetikleyici bir unsur olduğu kadar aynı zamanda da bir sembol" (Brown 2001: 66) haline gelmiştir.

Landschaftspark Duisburg Nord

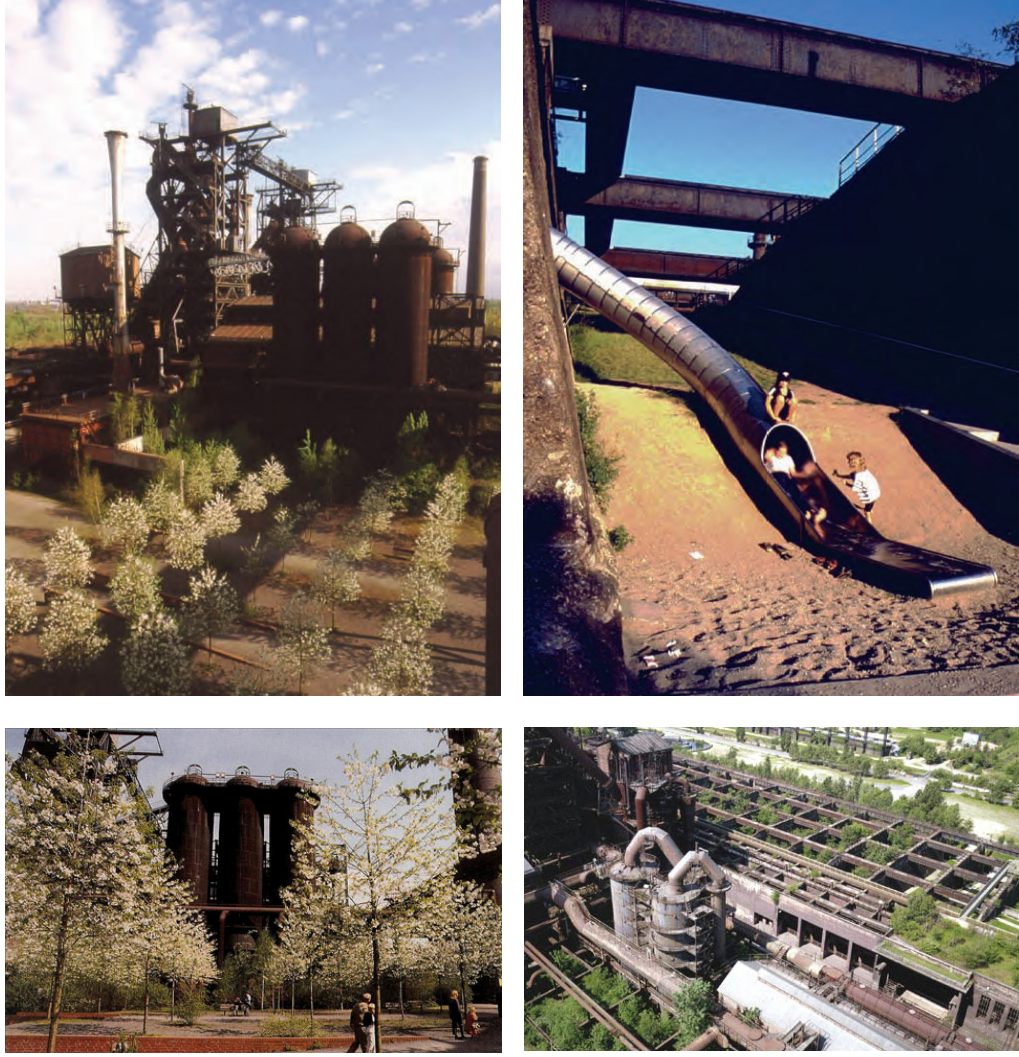
Şekil 3.2: Ruhr Bölgesinde Duisburg'un Konumu (Gudrun ve Harald, 2008)

Duisburg, Avrupa'nın en yoğun alanlarından birinde, Ruhr Bölgesi'nin batı köşesinde yer almaktadır. Oldukça gelişmiş ulaşım ağına ve kaliteli altyapıya sahiptir.

Landschaftspark Duisburg Nord, Ruhr Bölgesi'ndeki uygulamalar arasında öne çıkan projelerden biridir. Duisburg Park alanında demir ve çelik sanayi, 19. yüzyılın ortalarında Sanayi Devrimi'nin etkisiyle başlamış ve 1985'e kadar azalarak da olsa sürmüştür. 1985'te işlevini yitirmiş 20.000 m²'lik bir sanayi alanı olan Duisburg için 1990 yılında peyzaj mimarı Peter Latz öncülüğünde geniş içerikli bir park projesi geliştirilmiştir. Bu proje, “sanayiden arta kalanların, kültürün ve doğanın bulunduğu önemli alanlara dönüştürülmesinin temsilcisi” olarak öne çıkan bir projedir (Thiry, 2003).

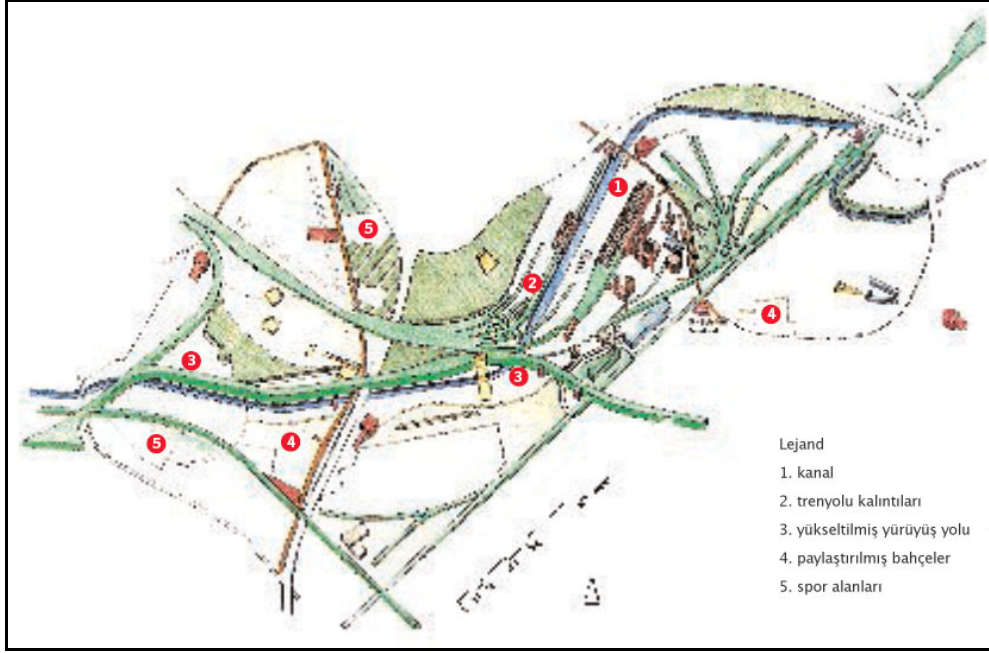
Latz'ın çıkış noktasını alanda var olan endüstriyel tesis ve altyapılardan aldığını görmek mümkündür. Tasarımın bileşenlerini birbiriyle ilişkilendiren demir yolu ağı, çelik iskeleler, kanal sistemi ve anıtsal özellik taşıyan kömür ambarları, tamamen korunarak ancak fonksiyonları değiştirilerek tasarımın ana parçaları haline getirilmiştir. Yeni yürüme yolları ve yükseltilmiş yaya köprüleri, var olanlarla birleştirilerek kullanıcının alanı farklı yüksekliklerden deneyimlemesi amaçlanmıştır. Tüm yollar, eski tesislere kazandırılan yeni fonksiyonlarla oluşturulmuş plaza, bahçe ve diğer rekreasyonel alanları birbirine bağlamaktadır. Bitkisel elemanlar ise, zaman zaman strüktür elemanı olarak görev yapmakta, toprağın elverişli kaliteye sahip olduğu alanlarda meyve ağaçları ve yoğun bitki dokusu, zeminin buna izin vermediği alanlarda ise zamanla toprak kalitesini arttırabilecek kavak ve huş ağaçları, ahududu ve egzotik bitkiler seyrek olarak konumlandırılmıştır. Alandaki kanal ise, tasarımın ana fikrini anlatan bir simge özelliği taşımaktadır. Öncesinde lağım suyunu ileten kanal, arıtılarak ve yeri değiştirilerek temiz suyun depolandığı su yolu ve gölcüklere bağlanmıştır. Bu tip ekolojik çalışma ve müdahalelerle alandaki çevresel iyileşme sağlanmıştır.

Aynı zamanda alanda yapılan her türlü müdahalede sanayi kimliğinin izlerini sürdürme ilkesi benimsenmiştir. Latz (2003) bir dergiye verdiği röportajında konuyla ilgili görüşünü, “Eğer zengin bir tarihe sahip bir alanla uğraşıyorsanız ki bu tarih o

Şekil 3.3: Landschaftspark Duisburg Nord, Korunan Doku ve Yeni İşlevler (Url, 3)

toplum için de önemliyse üstelik o zaman buradaki kimliği silmemek son derece hayati bir konudur” diyerek belirtmektedir. Ayrıca, mekândaki katmanların çok iyi okumasının gerektiğini, 150 yıllık bir üretim geçmişindeki katmanları anlamak için fabrikaların üretim metotlarını da anlamak gerektiğini, bu noktada sanayi arkeolojisinden yararlanılacağı gibi aynı zamanda, mekânda yer almış önceki aktiviteleriyle ilişkili olarak ortaya çıkan toplumsal mitleri de araştırarak bununla ilgili mitleri dahi kullanmanın son derece önemli olduğunu belirtmektedir (Latz, 2003).

Şekil 3.4: Landschaftspark Duisburg Nord Arazi Kullanım (Diedrich, 1999)

Proje Alanındaki Sanayi Yapıları:

Landschaftspark Duisburg Nord proje alanında demir-çelik üretimi üzerine sekiz ayrı sanayi ünitesi bulunmaktadır (Şekil 3.5). Günümüzde hepsi farklı işlevlerle yeniden kullanılmaktadır.

Şekil 3.5: Landschaftspark Duisburg Nord üç boyutlu planı (Url, 4)

Yüksek Fırın No. 5 (Hochofen 5):

Bu bölgedeki maden ocağı işletmeleri, 1973'te açılmış ve 1985'e kadar kullanılmıştır. Modern soğutma sistemi ve fırınlarıyla yüksek çevre standartlarında bulunan işletmelerinin, Avrupa Demir ve Çelik Kurumunun koyduğu kotadan dolayı işlevine son verilmiştir. Kurumun bu kararıyla birlikte, 82 yıllık umut ve hayal kırıklıklarını barındıran bu maden ocağı kapatılmış, yapılan toplu protestoların sonrasında alanda bulunan yüksek fırın sanayi anıtı olarak tescillenerek koruma altına alınmıştır. Bu yapı şimdi, demir işlemeciliği sanatının uygulamalı deneyimlenebileceği bir işlevle kullanılmaktadır. Aynı zamanda bu yapının kulesinden tüm Disburg alanını ve çevresini seyretme imkânı bulunmaktadır.

Makine Dairesi (Kraftzentrale):

Makine Dairesi, 1906 ve 1911 yılları arasında inşa edilmiş, 170m boyu, 35m eni ve yaklaşık 20m yüksekliği olan büyük bir yapıdır. Bu yapı, jeneratörleri çalıştırmak ve elektrik üretmek için yüksek fırın gazı ile doldurularak kullanılan 10 gaz makinesi ve fırın için hava üreten 6 vantilatörden oluşmaktadır. Makine dairesi, 1965'e kadar hem fabrika, hem de yakınındaki Neubreisacher Strasse konutları için elektrik üretmekteydi. İşlevi durdurulan makine odası, 1987'e kadar ambar olarak kullanılmıştır. Alandaki park projesinin geliştirilmesiyle, Makine Dairesi yenilenerek karma fonksiyonlu etkinlik merkezine dönüştürülmüştür. 7 aylık inşa çalışmasından sonra, 1997'de tekrardan açılmıştır ve o zamandan beri pek çok uluslararası etkinliklere de ev sahipliği yapmıştır.

Havalandırma Dairesi Kompleksi (Gebläsehallenkomplex):

Havalandırma Dairesi Kompleksi, 20. yüzyılın başlarında açılmış, Havalandırma Dairesi ve Pompa Merkezinden oluşan bir komplekstir. Neoromanesk kemerli pencereleri ve süslemeli saçakları ile döneminin mimari tarzını yansıtan önemli yapılardan oluşmaktadır. 1950'lerde komplekse bir de yüksek fırın soğutmasında gerekli olan suyu temin etmek için Kompresör Dairesi, Havalandırma Dairesine ise maden eritmek için gerekli olan havayı üreten 4 motorlu turbo vantilatör eklenmiştir. Günümüzde ise kompleksin farklı yapıları korunarak, konserler ve şirket kutlamaları, dans ve tiyatro gösterileri gibi çok geniş çapta etkinlikler için kullanılmaktadır.

Dökümhane (Gießhalle):

Dökümhane, ham demirin döküldüğü, üretildiği bir yapıdır. 2 saatte bir yapılan bu döküm işi, sıcak demirin direk yüksek fırından oluklar boyunca kum çukurlarının içine akıtılması ve orada ham demir olarak katılaştırılması şeklinde bir uygulamadır. Bu ham demir su aracılığıyla soğutulur, çukurlardan çıkartılır ve çelik fabrikasına yollanırdı. 90ların ortalarından sonra, dökümhane konserler, tiyatro performansları ve açık hava film gösterileri için kullanılmaya başlandı.

Gazhane (Gasometer):

Gazhane, ham demir üretimi için gerekli olan yüksek fırın gazının temin edildiği yapıdır. Burada işlenen gaz, Makine Dairesine aktarılırdı. Burada gaz üretimi ve tüketimi eşit değildir ve yüksek ölçüde ihtiyaç olduğu zaman kullanmak üzere gazhanede fazla gaz depolanırdı. Yaklaşık 20.000 m³ gaz depolanabilir kapasitesindedir. Günümüzde, yapı ilgili spor kuruluşu tarafından yağmur suyuyla doldurulmuştur ve dalış merkezi olarak kullanılmaktadır.

Eski Ofis Binası (Alte Verwaltung):

Eski ofis binası Lösörter Sokağı'na bakan cephesi ile 1906 yılında resmi olarak açılmıştır. Binada respisyon ve yönetim kurulu bulunmaktaydı, ayrıca işçilere maaşları da bu buradan dağıtılmaktaydı. 1950'lere kadar birtakım eklemeler oldu ve kullanımları değişmiştir. 1953'te Emscherstrasse'de yeni ofis binası açılınca, kullanımı tekrar değişmiştir. Duş ve kilitli dolap odaları eklenmiştir, işçiler için bir kafeterya inşa edilmiştir, muayene odası temin edilmiştir ve işçi temsilcilerine kendi odaları verilmiştir. Günümüzde, bu bina Alman Gençlik Yurt Kurumu tarafından 140 yataklı bir yurda çevrilmiştir.

Yeni Ofis Binası (Neue Verwaltung):

Yeni Ofis Binası, eski binanın yerine işlev vermek üzere döneminin tarzını yansıtan gösterişsiz bir stilde 1953'te inşa edilmiştir. 1985'te maden ocağının kapatılmasına kadar, fabrika müdürü ve yönetim departmanının ofisleri bu binada yer almıştır. Günümüzde ise Duisburg-Nord Kent Parkı için çalışan kurum, kuruluş ve derneklerin ofisleri bulunmaktadır.

Ambar (Magazin):

Ambar 1902’de tamamlanmıştır ve alandaki ilk yapılardandır. Büyük tuğlaları, kemerleri ve dökme demir pencere çerçeveleri ile bina, 20. yüzyıl başlarındaki mimari tarzı yansıtmaktadır. Tüm bu özellikleri korunmuştur. Birinci Dünya Savaşına kadar bina atölye olarak kullanılmıştır, savaştan sonra ise malzeme ve teçhizat depolamak için kullanılmaya başlanmıştır. Bu ambar, 1990’da alandaki proje çalışmaları başladığında ilk yenilenen binadır ve çalışmalar sırasında mimarlara ve katılımcılara ev sahipliği yapmıştır. Kafeterya ve bar birleştirilmiş ve demir ile ilgili sergi giriş katta yer almıştır.

Alanda gerçekleştirilmiş projeler, alanın bütünsel dokusunu korunarak ve uygun işlevler seçilerek tasarlanmış ve karma fonksiyon yapısıyla geniş kitlelere hitap edebilecek şekilde hayata geçirilmiştir. Uygulanan projeler şu şekilde özetlenebilir (Url, 5);

1. Sanayi mirası niteliğinde olan yapılar, teknik donanımlarıyla korunmuş ve yenilenerek kamu yararına işlevlendirilmiştir.

Şekil 3.6: Gazhane ve Yeni İşlevi

2. Sanayi dokusuyla iç içe peyzaj düzenlemesi yapılmış ve mevcut bitki örtüsü korunmuştur.

Şekil 3.7: Sanayiyle Bütünleşik Peyzaj Düzenlemesi ve Bitkilendirme

3. Çeşitli aktiviteler ve kültürel etkinlikler için alanlar düzenlenmiştir.

Şekil 3.8: Yenilenen Bina İçinde Konser, Kaya Tırmanışı ve Bacaya Tırmanış

4. Emscher Park projesi genelinde rehabilitasyon kararı verilen Emscher Nehrinin Duisburg Nord park alanından geçen kısmının temizlenerek çevresi düzenlenmiştir.

Şekil 3.9: Rehabilitasyon Süreci ve Su Parkı

5. Alanı keşfetmek ve anlamak için “Sanayi Tarihi Gezi Rotası” ve “Proje Gezi Rotası” olmak üzere turlar düzenlenmektedir.

Şekil 3.10: Gezi Rotaları

6. Mekânda yedi farklı gelişme alanı öngörülmüş ve her biri farklı işlevlerle düzenlenmiştir.

Şekil 3.11: Piazza Metallica ve Maden Haznesinde Bahçe Düzenlemesi

7. Eğitim-öğretim amaçlı bir çiftlik oluşturulmuştur.

Şekil 3.12: Çocuklar Çiftlikte Öğrenirken ve Çiftlikten Bir Görünüm

8. Gerektiğinde bahçe bitkilerini sulamak için, diğer zamanlarda da kanala temiz su aktaran rüzgar su kulesi yenilenerek kullanılmaktadır.

Şekil 3.13: Kulenin Görünümleri

Bölgede gerçekleştirilen projenin başarısını anlamak için Duisburg Nord sanayi alanının sahip olduğu özgün kimliğini ve bunun tasarım sürecinde nasıl ele alındığını anlamak faydalı olacaktır. Duisburg Nord sanayi alanı, işlevini sürdürdüğü süre boyunca Almanya ve bulunduğu bölge için ekonomik açıdan oldukça önemli bir yere sahip olmuştur. Ülkenin ve bölgenin ekonomik gelişimine katkı sağlamıştır. Günümüzde bu özelliği, farklı bir işlevle de olsa hala sürdürülmektedir. Dolayısıyla toplumsal bellekte ekonomik bir getiri aracı olarak görülen bu alan hala bu kimliğini sürdürmektedir. Günümüzde turizm için önemli bir ilgi noktasıdır. Alanın mevcut fiziki dokusu neredeyse tamamen korunmuştur. Bu sayede, kentsel kimlikte yer edindiği simge değeri, aynı zamanda yine toplumun belleğinde görsel bir algı unsuru olma özelliği devam etmektedir ve bu niteliğini eskisinden daha fazla kişiye ulaştırarak ve yaşayarak deneyimleme imkânı sunarak pekiştirmektedir. Sanayi yapıları ve yapılar arasındaki avlular eskiden burada çalışanların aktif olarak kullandıkları alanlar olarak günümüzde yeniden yaşamın sürmesi sağlanmıştır, aktif olarak kullanılan yerler haline getirilmişlerdir. Sanayi alanında buraya özgü olan bitki çeşitlerini içeren bir doğal yapı oluşmuştur. Bu doğal nitelik de, günümüzde, korunmuş ve deneyimlenen peyzaj alanları olarak değerlendirilmişlerdir.

Çalışma kapsamında, Landschaftspark Duisburg Nord projesinin, birinci bölümde belirlenen genel ilkeler çerçevesinde ele alınarak, yaklaşımının değerlendirilmesi, olumlu bir örnek olan bu projenin niteliklerini ortaya koyacaktır. Proje, amaç, hedef, yöntem ve genel yaklaşım bağlamında şu şekilde belirtilebilir;

Amaç: Duisburg Nord alanındaki sanayi mirasını korumak ve yeniden hayata katarak peyzajla bütünleşen bir kent parkı yaratmak

Hedef: Landschaftspark Duisburg Nord alanındaki sanayi mirası değerine saygılı, özgün niteliğini koruyan, sanayi dokusuna uygun çözüm önerileri ile peyzaj tasarım projeleri geliştirmek

Yöntem: Kent parkı konsepti çerçevesinde, sanayi mirasını da değerlendirerek çeşitli fonksiyonlarla alanı, yeniden aktif olarak kullanılan ve yaşayan bir mekân haline getirmek.

Genel yaklaşım:

- Üst ölçekten gelen kararlar doğrultusunda, alan, çevresiyle uyumlu ve birbirini destekleyecek şekilde, gerekli ulaşım, altyapı planlarıyla birlikte değerlendirilmiştir.
- Sanayi yapı ve alanları için önerilecek işlevler, öncelikle içinde bulunduğu çevredeki ihtiyaçlar doğrultusunda düşünülmüştür; yerel halka belli oranlarda iş imkanı sunmuş, çevredeki gelişimi tetiklemiş, bölgede turizm potansiyelini artırmış, kent parkı ihtiyacına ve rekreatif, sportif ve sosyal taleplere sunduğu çeşitli aktivitelerle cevap verebilmiştir. Aynı zamanda alanda bulunan sanayi mirasının tanıtımı anlamında ve son derece başarılı bir tasarım projesi olması bağlamında kent, ulus ve uluslararası ölçekte bölgesini temsil etmektedir.
- Proje süreci yerel halk, ilgili kurumlar, öğrenciler, sosyal dernekler, kulüpler ve özel yatırımcıların katılımı ile gerçekleşmiş ve her aşamasında mutlaka her katılımcının bilgilendirilmesi sağlanarak şeffaflık gözetilmiştir.
- Seçilen işlevler kamuya yöneliktir. Alan çeşitli aktif kullanımlara imkan sunmakta ve farklı yaş gruplarına ve farklı ilgi alanları olanlara da hitap edebilmektedir. Ayrıca mekân, farklı zamanlarda katılınabilecek faaliyetlerin yanı sıra belli sürelerde geceleri yaptıkları ışık gösterileriyle mekânı her saatte kullanılabilir kılmışlardır.
- Alandaki teknik malzeme ve donanım neredeyse tamamen korunmuş ve yeni işlevle bütünleşecek şekilde tasarımlar geliştirilmiş ve alana çok az müdahale etmeye çalışılmıştır.

- Alanda fiziki dokunun ve yapıların teknik anlamda korunmasının yanı sıra, buradaki çalışma ortamını, teknik sürecin nasıl işlediğini, var olduğu dönemin sosyal, ekonomik, politik, kültürel yapısını yansıtacak şekilde bütüncül düzenlemeler yapılmıştır ve ziyaretçilerin deneyerek öğrenmeleri, bilgi edinmeleri sağlanmıştır. Eski işçilerin çeşitli turlara rehberlik etmeleri de ayrıca kişisel deneyimlemeleri yansıtmaları açısından önemlidir.
- Alan, katılımı ve şeffaflığı da sürdürerek başarıyla yönetilmektedir.

Landschaftspark Duisburg Nord projesinin başarısına bakıldığında pek çok unsurun özenle biraraya getirilmesi ve örnek bir uygulama ve yönetim süreci izlenmiş olmasının yanı sıra temelde katılımı öngören ve mekânı iyi algılayarak var olan değerlerine sahip çıkan, özgün kimliğine saygılı, toplum belleğindeki yerine özenli yaklaşan bir tasarım anlayışı benimsenmesinin etkili olduğu görülmektedir.

3.2 Milan-Bicocca Üniversitesi, İtalya: Eğitim Konsepti

Bicocca Üniversitesi (Università Statale di Milano-Bicocca) projesi, Bicocca sanayi bölgesi için üst ölçekte planlanan dönüşüm ve yenileme projesi (Progetto Bicocca) kapsamında gerçekleştirilen uygulamalardan biridir.

Genel Yaklaşım

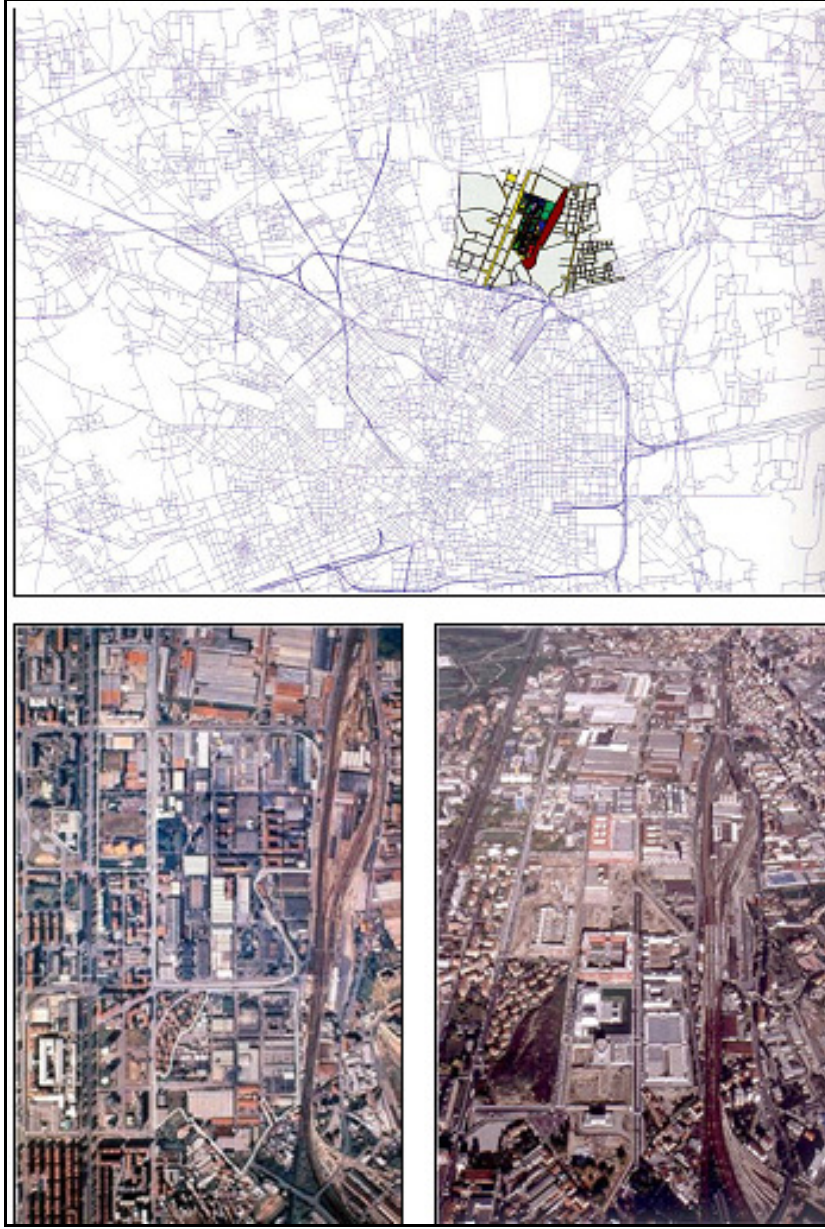
Milan, İtalya ekonomisinin gelişiminde önemli rol oynayan kentlerden biridir (Şekil 3.14). Bicocca bölgesi (Şekil 3.15), Milan'ın kuzeyinde, tarihi sanayi merkezinde yer almaktadır. Bu bölge 1900'lerin başından beri Pirelli'nin sanayi alanı olarak hizmet vermiştir. Pirelli, bu alanda lastik tekerleği, elektrik kablosu ve diğer kauçuk ürünleri üretiminin yanı sıra enerji santralleri ile kimyasal enerjiyi elektrik enerjisine çevirerek üretim yapmaktaydı. 1970'lerin sonu 1980'lerin başı arasında, sanayi tesisi değişen sanayi süreçlerine adapte olmakta yetersiz kaldığı için Bicocca alanında önce üretim azaltılmış sonra ise tamamen durdurulmuştur. Bu durum karşısında Pirelli Grubu, alanı yeniden geliştirmek için projeler düşünmeye başlamıştır ve Pirelli SpA, Milan Kent ve Eyalet Yönetimi, Lombardy Bölgesel Yönetimi ve İşçi Sendikası'nın ortak kararı ile, Milan Metropolitan Alanı çerçevesinde geliştirilecek bir tasarım projesi için yarışma başlatmışlardır. (Dell'Agnese, 2005:6).

Şekil 3.14: İtalya, Milan Konumu

Bu dönemden önce, Milan'daki planlama sistemi ile ilgili belli sorunlar bulunmakta, master gelişme planı ya da buna öncü olacak türde projeler geliştirilememekteydi. 1976'da hazırlanan gelişme planı 1980'lerin başında onaylanmış fakat yerel yönetim Milan için farklı bir kentsel yenileme yaklaşımı benimseyerek eski sanayi alanının dönüşümü öncülüğünde bir gelişim ve yenileme planı öngörmüştür. Dolayısıyla 1980–90 arasındaki dönemde dönüşüm ve yeniden işlevlendirme üzerinde çalışmalara ağırlık verilmiştir. Pirelli'nin Bicocca dönüşüm projesi ile kamu-özel işbirliği sağlanarak tüm kente yansıyacak bir gelişim öngörülmüştür (Goldstein, 2002:6). Berlin'den sonra Avrupa'daki ikinci büyük çapta gerçekleştirilen projedir.

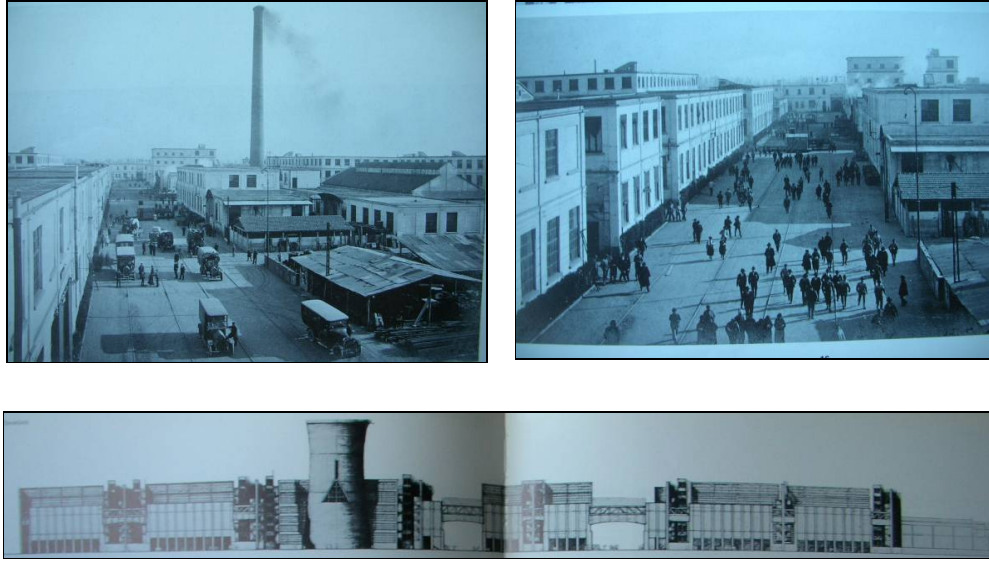
Milan'ın kuzey alanı için karma fonksiyonlu teknolojik bir çekim merkezi oluşturmak amaçlı uluslararası bir yarışma açılmıştır. Finale kalan 3 proje 1988'deki ikinci aşamaya katılmış ve bunların arasından Gregotti Associati ve ekibinin projesi seçilmiştir. Pirelli, bu yarışmanın yanı sıra, alanda 21.yy için uygun kapasitede olabilecek bilimsel ve teknolojik senaryolar kurgulanması için Profesör Umberto Colombo'yu uluslararası bilim grubunun yöneticisi olarak görevlendirmiştir.

Şekil 3.15: Bicocca Sanayi Alanı (Url, 6)

Bicocca Projesi (Progetto Bicocca)'nin programı öncelikle Milan yerel yönetimi tarafından geliştirilen kentsel planlama şeması çerçevesinde ele alınmıştır. Proje, yaklaşık 1milyon m²'lik kentsel alanda geliştirilmiştir, ancak projenin 800.000 m²'si tamamlanmıştır. Bu kapsamda, projede, 30.000 öğrenci kapasiteli bir üniversite (Università Statale di Milano-Bicocca), Ulusal Araştırma Merkezi (Consiglio Nazionale delle Ricerche) ve Pirelli HQ soğutma kulesinin çevresinde tasarım projesi geliştirilmesi öngörülmüştür. Proje alanında 5000 kişilik konut alanı, 50.000 m² yaya

yürüme alanları ve meydanlar, 110.000 m² park alanı ve alanı Parco Nord ve Bresso'ya bağlayan yaya yolları ve köprülerden oluşmaktadır (Dell'Agnese, 2005).

Şekil 3.16: Bicocca Proje Alanından Eski Fotoğraflar ve Görünüş (Molinari, 1999:16, 37, 56, 57)

Şekil 3.17: Proje Alanı Güneyden Görünüm, Üç Boyutlu Modelleme (Molinari, 1999:256)

Bicocca projesindeki temel hedef aslında teknolojik bir çekim noktası veya bir yaratıcılık/bilim merkezi oluşturmaktır. Aynı zamanda araştırma altyapıları yaratmak ve bunların yanı sıra ticari ve konut içeren karma kullanım gelişimi planlanmıştır.

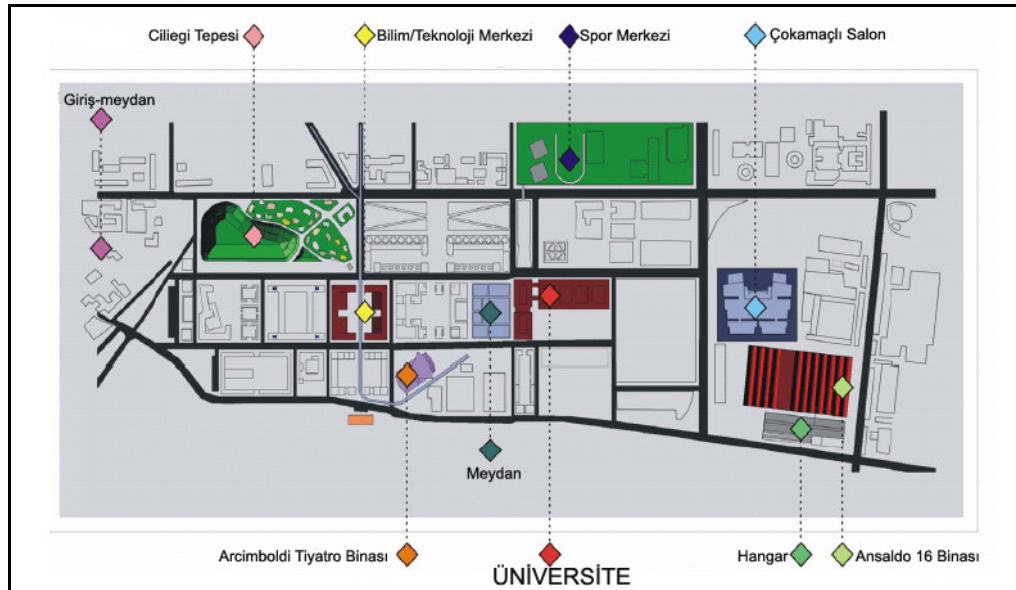
Fakat projenin en son hali biraz daha değişerek, yine merkezde üniversiteyi koruyarak ama daha fazla konut gelişimi önererek oluşmuştur (Puri Negri, 1999).

Proje vizyonundaki diğer bir unsur ise; kentsel peyzajın stili ve kullanımı üzerinedir. Proje temelde, “Pirelli sanayilerinin planlanmış alanlarını ve ürünlerini, çeşitli kullanımlara açık bir meydana dönüştürmek” (Molinari, 1999) amacı içermektedir. Alanda yaşanan bu dönüşüm sürecinde önemle üzerinde durulan bir diğer konu ise, sanayi geçmişinin tarihini değerlendirerek geçmiş ile şimdinin arasında köprü oluşturmak üzere tasarlanması olmuştur.

Alanın yerleşim planı, sanayi mirası büyük yapı bloklarının mevcut yol ağları bütünleşerek tasarlanması ile düzenlenmiştir ve mevcut dokunun yapı blokları ve yol düzenlemesi ile korunması geçmişin izlerini taşıması ve yansıması açısından oldukça etkili olmuştur. Bu genel tasarımın dışında, tek tek sanayi mirası yapıları da yenilenerek farklı işlevler için kullanıma açılmıştır. Bunlardan birisi de Bicocca Üniversite binasıdır.

Bicocca Üniversitesi (Università Statale di Milano-Bicocca)

Bicocca Projesi’ndeki genel yaklaşım olan toplumun faydalanabileceği araştırma ve eğitim birimleri oluşturmak amacı ile Bicocca Üniversitesi kurulmuştur. Proje kapsamında üniversite oldukça önemli bir rol oynamış ve bir çok açıdan projenin ilerlemesinde etkili olmuştur.

Şekil 3.18: Bicocca Projesi Arazi Kullanım ve Üniversitenin Konumu (Url, 7)

Üniversite ile ilgili proje 1994'te başlamış ve 1998'de tamamlanarak eğitim vermek üzere açılmıştır. Bicocca Üniversitesi Eyalet Üniversitesi Polytechnic, Katolik Üniversitesi, Bocconi Üniversitesi ve UILM gibi pek çok üniversitenin de projenin gelişiminde etkili olması ile birlikte oluşmuş olması ve Lombard Bölgesindeki yedinci üniversite olması açısından önemlidir.

Üniversite kompleksi, Pirelli çalışmalarının genel olarak fiziki anlamda tamamlayıcısı şeklinde bir rol oynamaktadır; tren yolunun kuzeyinde yer almakta ve Bicocca-Breda-Falk teknolojik aksının planlanmış bir uzantısını oluşturmaktadır. Kompleks Politecnico di Milano Üniversitesi'nin elektronik departmanı için oldukça uygun bir yerdir ve ayrıca işlevi de servis sektörü ve araştırma aktiviteleri ile olduğu gibi alandaki üretim ile de özel olarak ilişkilidir. Bina, bazı bölümlerinde 10 kata kadar yükselmekte ve yüksek yoğunluğu sağlarken alanın geri kalanına da saygılı olmaktadır. Üniversite yapısı 450 kişilik 4 tane hol, 250 kişilik 6 tane hol ve 150 kişilik 4 tane hol içermektedir. Üst katlarda profesörlerin odaları, derslikler ve hizmet odaları bulunmaktadır. Bunun yanı sıra, Teknolojik Merkezle değişimlere imkân tanıyacak geniş laboratuvarlar içermektedir. Kompleks yaklaşık 30.000 öğrenciye sahiptir (Aulenti, 1999:47).

Şekil 3.19: Üniversite Binasının Cepheden Görünümü (Url, 7)

Üniversite kompleksi, farklı tipte çoklu katlardan oluşmaktadır ve sokak ve meydanlarla ilişki içindedir. Bicocca meydanının merkezinde yer alan üniversite binaları kırmızı duvarlar ve beyaz pencere kepenkleriyle karakteristik olarak öne çıkmaktadırlar. Yeni Ateneo meydanına ve Bilim Merkezinin meydanına cephe veren ana kompleks eski Pirelli antrepolarından oluşmaktadır.

Şekil 3.20: Eski Antrepolar ve Bugün (Banham, 1999)

Proje alanında, üniversite olarak seçilen yapıların sanayi döneminden kalma mevcut formları, ebatları büyük oranda oldukları gibi korumuştur. Cephede pencere açıklıkları olabildiğince korunmuş, pencereler beyaz kepenklerle vurgulanmışlardır.

Şekil 3.21: Üniversite Binasından Görünümler (Url, 8)

Kentin çehresinin değişiminde önemli olan bu proje, üniversite çevresinde şekillenmiş ve üniversitenin getirileri ile farklı gelişim imkânları yaratabilmiştir. Üniversite, proje alanında gerçekleşen en önemli uygulamalar arasındadır ve en fazla aktivite çeken ve yaratandır. Alanda yeni oluşan imaj üniversite ile uyumludur.

Çalışma kapsamında, proje Bicocca genelinde ve Bicocca Üniversitesi kapsamında, birinci bölümde belirlenen genel ilkeler çerçevesinde ele alınarak, yaklaşımının değerlendirilmesi, olumlu bir örnek olan bu projenin niteliklerini ortaya koyacaktır. Proje, amaç, hedef, yöntem ve genel yaklaşım bağlamında şu şekilde belirtilebilir;

Amaç: Bicocca alanındaki sanayi mirasını koruyarak, işlevsizleşen bu alanı yeniden canlandırmak ve kentin imajını değiştiren çekici bir kentsel merkez yaratmak.

Hedef: Bicocca alanındaki sanayi mirası değerine saygılı, özgün niteliğini olabildiğince koruyan, sanayi dokusuna uygun çözüm önerileri ile üniversitenin ana çekim noktası olduğu ve çevresinde karma işlevli kullanımların geliştiğı bir kentsel alan oluşturmak.

Yöntem: Eğitim konsepti çerçevesinde sanayi mirasını da değerlendirerek çevresinde çeşitli fonksiyonlarla alanı, yeniden aktif olarak kullanılan ve yaşayan bir mekân haline getirmek.

Genel yaklaşım:

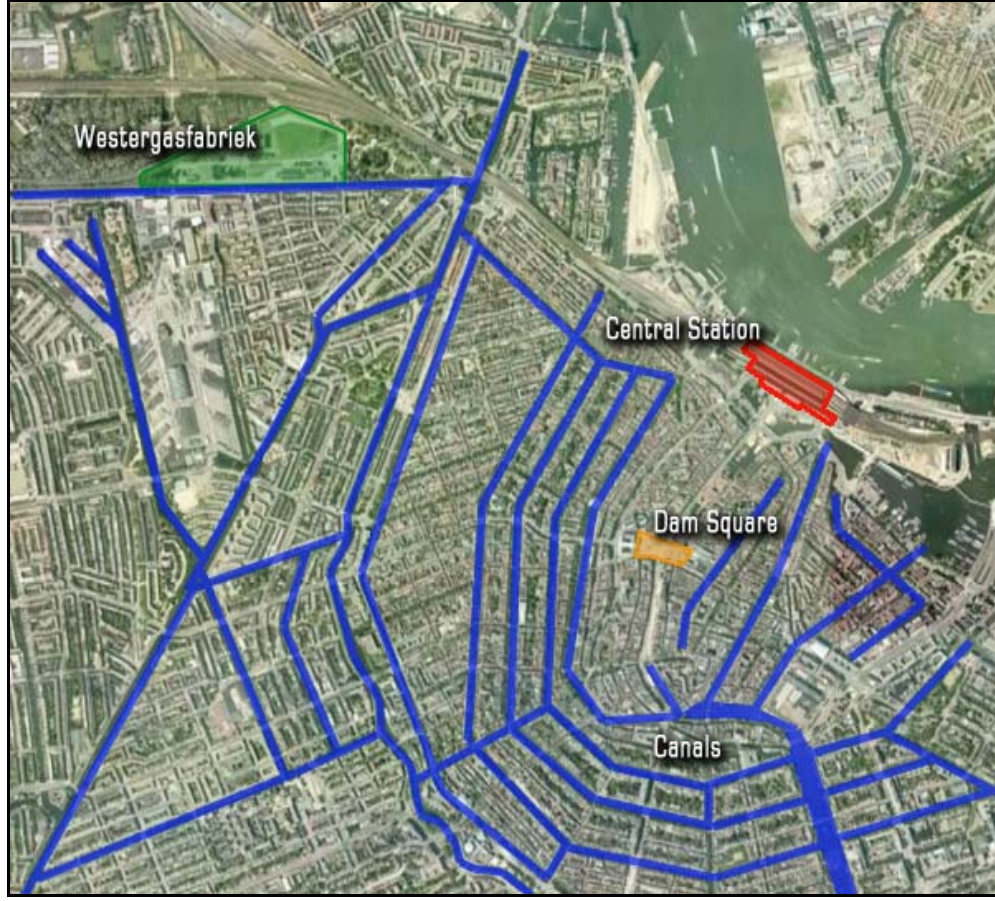
- Projede ulaşım sistemleri ve bağlantılarına oldukça önemli yer verilmiştir. Erişimi kolaylaştırmak amaçlı altyapı çalışmaları yapılmıştır. Çevredeki diğer önemli noktalarla bağlantılar oluşturulmuştur. Günümüzde belli eksiklikleri olmakla birlikte önemli bir konumda ve erişilebilir bir noktada bulunmaktadır.
- Proje süreci çeşitli tarafların katılımı ile şeffaflık gözetilerek yürütölmüştür. Yarışma açılarak projelerin seçilmesi de katılım için önemlidir.
- Bicocca Projesi, alanın kendi içinde ve çevresinde olduğu kadar kent genelinde de tetikleyici, öncü bir rol oynayarak dönüşüm ve yenileme projelerinin gelişmesini sağlamıştır ve kentin çehresinin, imajının değişimini sağlamıştır. Yakın çevresinde ekonomik, sosyal ve fiziki açıdan olumlu getirileri olmuştur.

- Projede üniversite konseptinin benimsenmesi, alanın kültürel anlamda gelişmesini ve farklı bir imaja sahip olmasını sağlamıştır. Aynı zamanda üniversite alan içinde ve çevresinde ilişkili farklı yenileme/dönüşüm/tasarım projelerinin gelişmesinde etkili olmuştur.
- Bicocca projesi, en başından beri alandaki tarihi tasarıma aktarmayı, sanayi geçmişinin izlerini günümüze taşımayı ilke edinmiş ve uygulamıştır. Geçmiş ve gelecek arasında köprü oluşturmak ve tarihsel süreklilik sağlamak hedefiyle yola çıkmış ve başarılı uygulamalar gerçekleştirilmiştir.
- Alandaki tasarımlarla karma kullanım sağlanmış ve bu çeşitlilik kullanıcıda da sağlanılmasına çalışılmıştır.
- Sanayi alanının mevcut dokusu, yapı blokları ve sokaklar eskisi gibi korunmuş ve alanın bütüncüllüğü içinde algılanması sağlanmıştır.
- Koruma altına alınmış yapılar yenilenerek çeşitli işlevlerle kullanıma açılmıştır. Açık alanlar ise yine geçmişteki kimliği yitirmeyecek şekilde düzenlenmiştir.
- Sanayi mirası korunurken modernist bir yaklaşımla yeni tasarımlar geliştirilmeye çalışılmıştır.
- Bicocca projesi, İtalya genelinde enerji üretimi tanıtımı kapsamında yapılan turistik turlar içerisinde yer almakta, bu sayede alanda turistik turlar yapılmakta, görsel unsurlarla geçmişten kareler sunulmakta, çeşitli aktivitelerle mekân ve sanayi geçmişini anlatan geziler düzenlenmekte ve bu da alana canlılık ve çeşitlilik katmaktadır.

3.3 The Westergasfabriek Park, Hollanda: Kültür-Sanat Konsepti

Westergasfabriek Park, Amsterdam kanallarının ve merkezin batı köşesinde yer almaktadır. Tüm potansiyelleri kullanılarak dönüştürülen sanayi alanı olarak nitelendirilen Westergasfabriek, uzun yıllar gaz üretimi için kullanılmış, oluşturduğu aşırı çevre kirliliği sonrasında bir süre depolama alanı olarak kullanılmış ve günümüzde yeni işlevine dönüştürülmüştür.

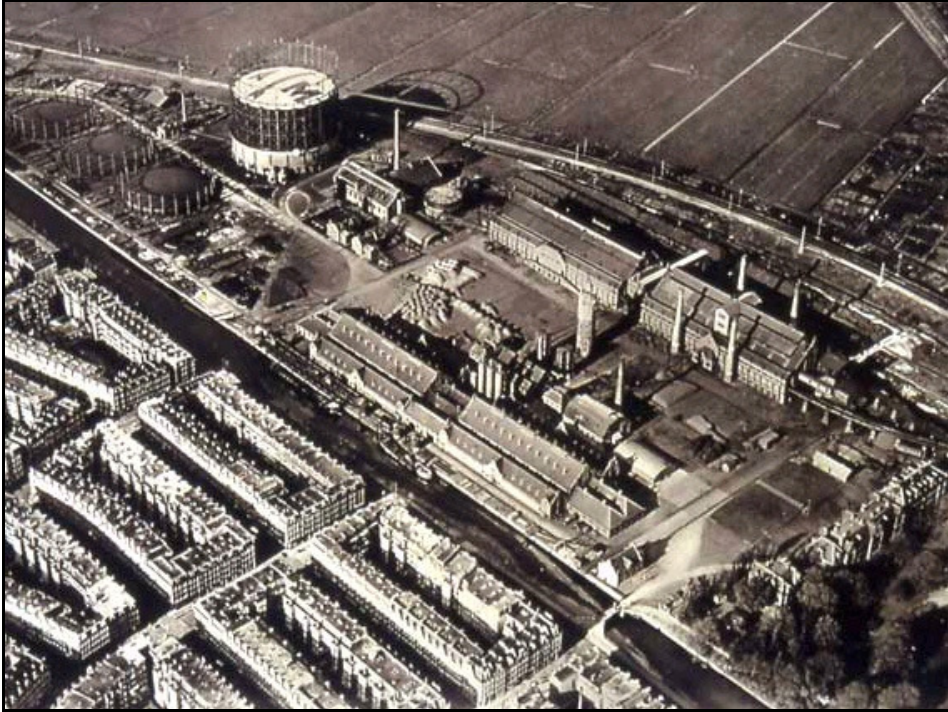
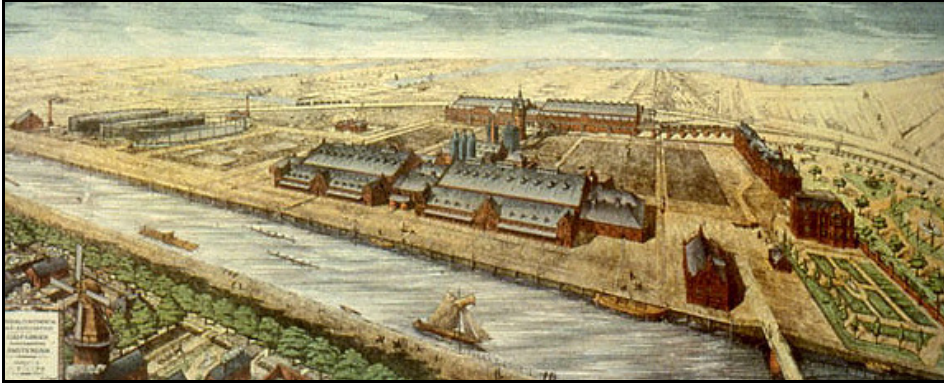
1883'te British Imperial Continental Gas Şirketi tarafından kurulan Westergasfabriek, o yıllarda Amsterdam'daki en büyük gazhanedir. Uzun yıllar

Şekil 3.22: Westergasfabriek Konumu

öncelikle sokak aydınlatılması için, ayrıca evler için de kullanılmıştır. Alandaki yapıların birçoğu Isaac Gosschalk tarafından, Hollanda Rönesans'ı (Dutch Renaissance) stilinde yapılmıştır (Url, 9).

1960'larda doğalgazın bulunmasıyla gaz üretimi yavaşlamış ve pek çok yapı bu dönemden sonra yıkılmıştır. 1967'de gaz üretimine son verilen bu alan 1990'ların başına kadar depolama olarak kullanılmıştır. 1989'da kalan yapılar sanayi mirası olarak tescillenmiş ve korunmuştur. 1996 yılında geçici kültür-sanat vb. etkinliklere ev sahipliği yapmaya başlayan alan, 2003'te projesi tamamlanarak kültür-sanat parkı olarak açılmıştır. Bundan sonra alandaki yapılar tek tek restore edilerek ve yeni işlevleri verilerek kullanıma açılmıştır. 1885–1967 yılları arasında bu kompleks üreten bir sanayi alanı olarak bacaların, vinçlerin, tren yollarının, vagonların, inşaatın, kömürün, ateşin, amonyağın, sülfürün, gürültünün olduğu bir alan olmuştur. Günümüzde ise restore edilmiş tarihi binaların ve yeşil alanların olduğu bir alandır (Koekebakker, 2003).

Şekil 3.23: Westergasfabriek Değişimi, 1885 (üstte) ve 1927 (altta) Görünümleri

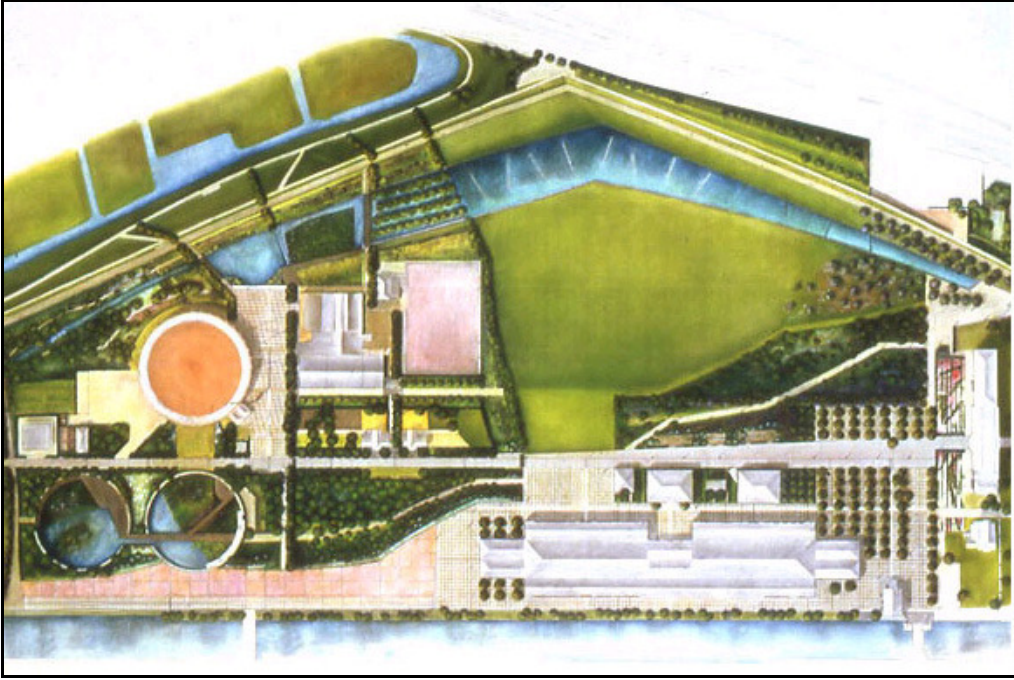
14.5 hektarlık bir alanda yer alan Westergasfabriek, yapıların konumlanmaları, birbirleriyle ilişkileri, simetrisi ve mimari özellikleriyle mekân kullanımında oldukça etkili bir görünüm sergilemektedir. Zamanla alan belli ölçülerde değişimlere uğramıştır ve orijinal formunda farklılıklar oluşmuştur.

Westergasfabriek, özellikle yakın çevresinin talebinin bu doğrultuda olması ve bu bölgede bir kent parkı ihtiyacının olması sonucunda park alanı olarak tasarlanması için yarışma açılarak birincinin projesi uygulanmıştır. Park alanında rekreasyon ve doğa bir arada sunulduğu gibi sanayi mirası yapılarıyla da bütünlük sağlanmıştır.

Şekil 3.24: Westergasfabriek Değişimi, 1990 (üstte) ve 2004 (altta) Görünümleri

Alandaki restorasyon çalışmalarında korumacı yaklaşım benimsenmiştir, bu restorasyon proje ve uygulamalarını Braaksma&Roos Mimari Bürosu yapmıştır. Park'ın tasarımı ve uygulaması sonrasında alandaki yapılar için farklı ve geçici kullanımlara imkan tanıyacak şekilde düzenlemeler yapılmıştır ve kültür-sanat konsepti çerçevesinde gelişen bir alan yaratılmıştır (Bonink ve Hitters, 2001).

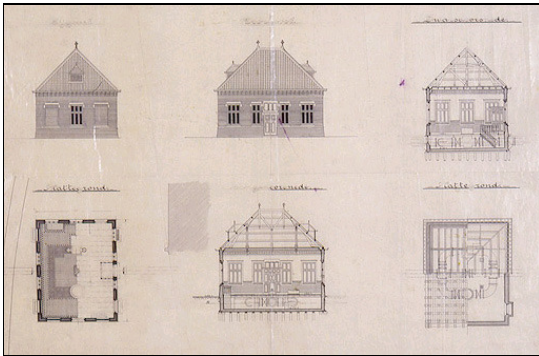
Şekil 3.25: Kathryn Gustafson tarafından Westergasfabriek Park Tasarımı
(Koekebakker, 2004)

Proje Alanındaki Sanayi Yapıları (Url, 9):

Gaz üretimi için kurulmuş olan bu sanayi alanında on farklı yapı ve üç gaz deposu bulunmaktadır. Günümüzde ise iki gaz deposu haricinde diğer yapılar olabildiğince korunarak farklı işlevler verilmiştir.

Regülâtör Binası (The Regulateurshuis):

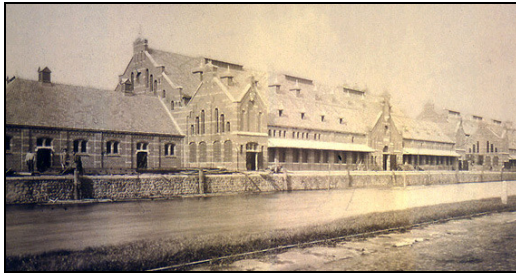
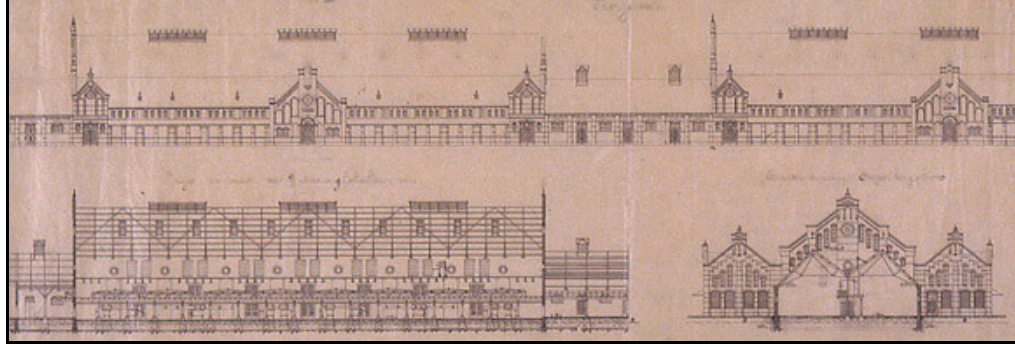
Regülâtör Binası kompleksin ana girişinin solunda kalan küçük binadır. 1885'ten itibaren altı tane regülâtörün kontrol edildiği ve şehre borularla gaz aktarımını ayarlayan yapıdır. Bugün Baker's Shop olarak hizmet vermektedir.

Şekil 3.26: Regülâtör Binası, Çizimler ve 1994'te Görünümü

Arıtma Binası (Zuiveringsgebouw)

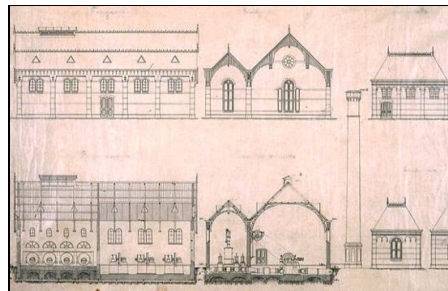
Arıtma Binası, alandaki dominant ve yatay etkisi olan yapıdır. Birbirine karşılıklı duran iki yüksek koridoru ve ortada aksidin depolandığı alçak bir kısım bulunur. Günümüzde yapı, farklı kullanıcılar tarafından alan kiralanabilir ve çeşitli etkinlikler düzenlenebilir şekilde kullanılmaktadır.

Şekil 3.27: Arıtma Binası (Zuiveringsgebouw), Çizimler ve Görünümler

Makine Dairesi (Machinegebouw):

Makine Dairesi, Arıtma Binasının karşısında yer almaktadır. Yapı bir alçak bir de daha yüksek iki kısımdan oluşmaktadır. Yapı, kazan dairesi, aspiratör alanı, pompa odası ve kondensörler için alandan oluşmaktadır. Kazan dairesi yapıdan bağımsız ayrı duran uzun bir bacayla bağlantılıdır. Günümüzde yapı, çeşitli partiler, küçük etkinlikler ve akşam yemekleri gibi organizasyonlar için kiralanabilmektedir.

Şekil 3.28: Machinegebouw, Çizimler ve Görünüm

Meterhuisjes:

Meterhuisjes Binası, Makine Dairesine yedi metre uzaklıktadır. Özellikle mimarisiyle de öne çıkan, Makine Dairesiyle de bütünleşik duran bir yapıdır. Yeniden işlevlendirilen bu yapının cephesinde yeni pencereler açılmıştır.

Şekil 3.29: Meterhuisjes, 1996 Öncesi ve Doğu Tarafından Görünümler

Yönetici Evleri (Bazenwoningen):

Doğu ve batı Yönetici Evleri, kompleksin ortasında, orijinal gaz depoları ve eski damıtma evinin diyagonalinde konumlanmıştır. Bu binalar birbirinin aynı ve simetrik şekilde tasarlanmışlardır. Evler geometrik şeklindeki bahçelerle çevrelenmişlerdir. Günümüzde bu alan Samsam Kreşi olarak işlevlendirilmiştir ve bir çocuk oyun alanı eklenmiştir.

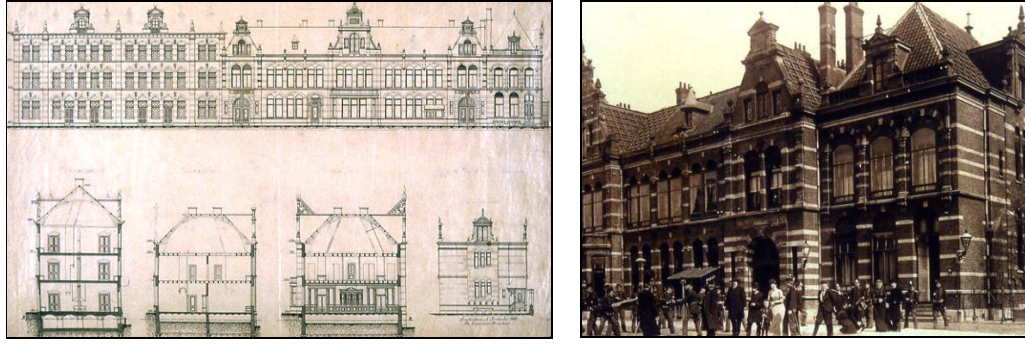

Şekil 3.30: Yönetici Evleri (Bazenwoningen), Eski ve Yeni Kullanımları

Ofis Binası (Kantoorgebouw):

Werkplaatsengebouw (Atölye Binaları), Kaantorgebouw (Ofis Binası) ve Assistent-Ingenieurswoning (Mühendis Konutları) binaları birbirini üzerine yapılmışlardır ve ilk bakışta yatay olarak tek bir bina olarak algılanmaktadırlar. Fakat Gosschalk bu yapıları yüksekliklerini, çatı ve mimari özelliklerindeki detaylarını değiştirerek

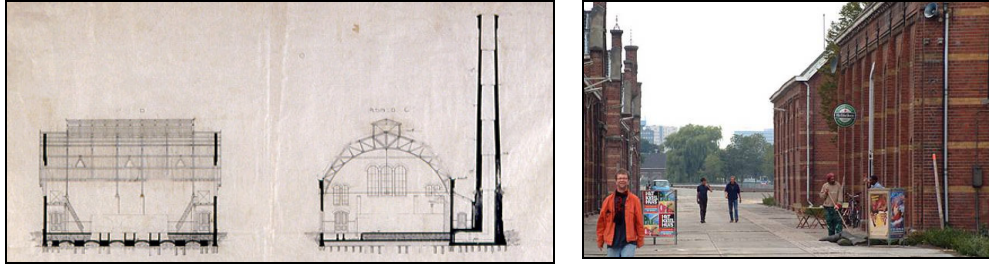
birbirinden ayırıştırılmıştır. Günümüzde bu yapı, Westerpark konseyinin hizmet binası olarak kullanılmaktadır.

Şekil 3.31: Kantoorgebouw, Çizimler ve Assistent-Ingenieurswoning Önden Görünüm

Ketelhuis:

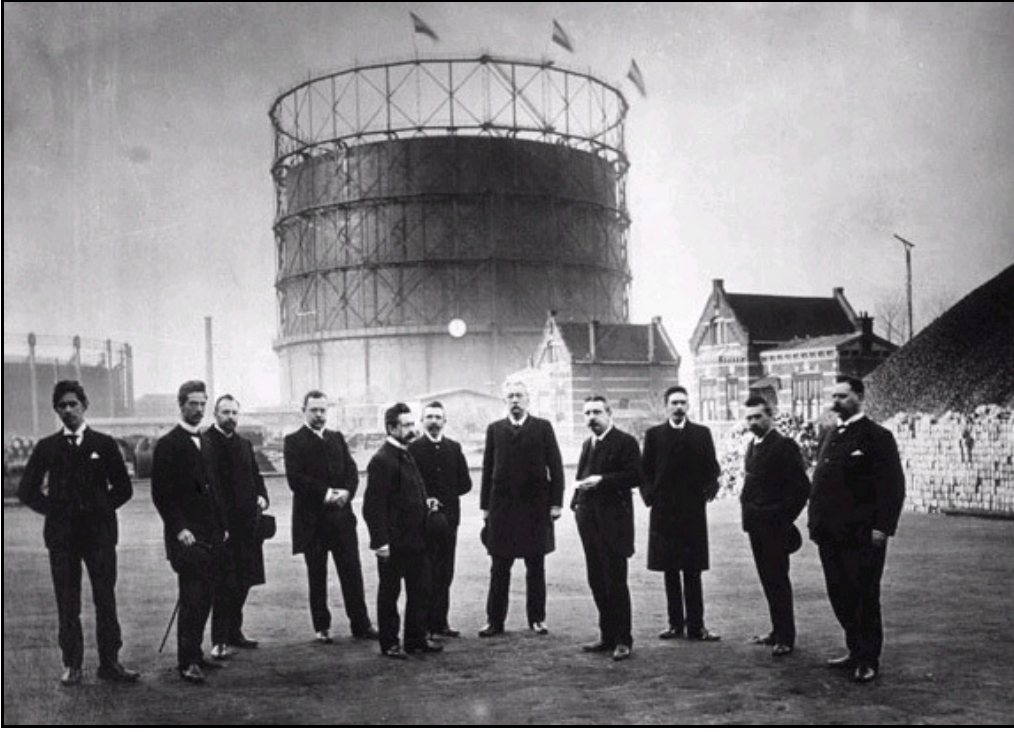
Ketelhuis binası, Arıtma Binasının karşısında, Makine Dairesinin batısında yer almaktadır. Bu yapı, Makine Dairesindeki kazan dairesinin yeni yeri olarak yapılmıştır. Ketelhuis, normalde dışarıda bağımsız duran fakat günümüzde yıkılmış olan bacayla bağlantılıdır. Restorasyon sonrasında günümüzde Ketelhuis sineması olarak hizmet vermektedir.

Şekil 3.32: Ketelhuis, Çizimler ve Dışarıdan Görünüm

Gaz Deposu (Gasholder):

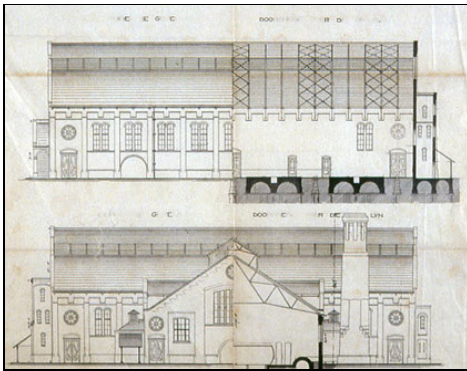
1903'te yeni gaz deposu tamamlanmıştır. Zamanının Hollanda'daki en büyük, 100.000 m³ kapasiteli deposudur. Günümüzde yapının içindeki kısımlar yitirilmiş ve sadece dairesel tank ve duvarları korunmuştur. Yeni işleviyle çeşitli etkinliklere, partilere ve tiyatro gösterilerine ev sahipliği yapmaktadır.

Şekil 3.33: Gazhane (Gasholder) Açılışı

Transformatör Binası (Transformatorhuis):

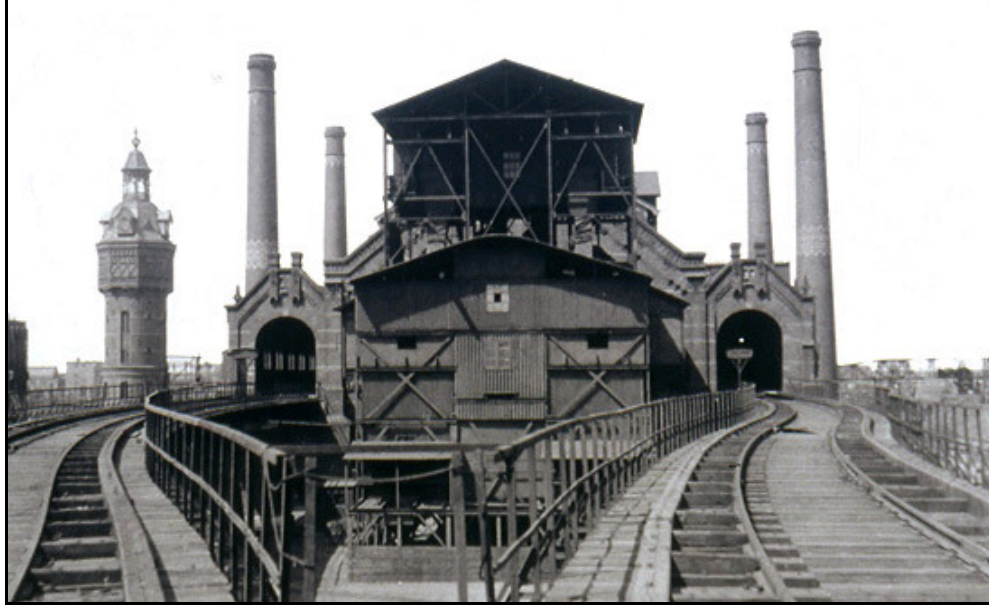
20. yüzyılın başında su gazı üretmek için bir gazhane kurulmuştur. Bu yapı 1960'lardan sonra alının işlevsizleşmesi ile Transformatör yapısı olarak kullanılmıştır. Zamanla yapıda pek çok değişiklik yapılmıştır. Günümüzde bu yapı partiler ve tiyatro gösterimleri için kiralanabilmektedir.

Şekil 3.34: Transformatör Binası (Transformatorhuis), Çizimler ve Görünüm

Stokerij :

Bu bina özellikle çok bacalı çatısı, simetrik tasarımıyla özellikli bir yapı olmasına rağmen günümüze ulaşmamıştır.

Şekil 3.35: Stokerij Yıkımdan Önceki Görünüm

Gazhaneler (Gasholders):

1885'te kompleksin orijinalinde yer alan üç tane gazhaneden ikisi günümüze ulaşmamıştır. Park tasarımı ile bu gazhanelerin izleri korunmuş ve gölcükler oluşturulmuştur.

Şekil 3.36: Gazhaneler (Gasholders), Yıkılmadan Önce ve Sonra Görünümler

Su Kulesi (Watertoren):

Kule, 1885'te Westergasfabriek alanının Su Kulesi olarak Stokerij ve Arıtma Binası arasında yer almaktadır. 1968'de bu yapı yıkılmıştır.

Şekil 3.37: Su Kulesi (Water Tower), Yıkılmadan Önceki Görünüm

Alanda yıkılan ve günümüze ulaşamayan bir kaç yapının dışında genel olarak yapılar korunmuştur. Yapıların bir kaç tanesinde gerekli görülen değişimler yapılmıştır (yeni pencere açılması gibi). Bunun dışında alandaki yapılar bütünlüğü genel anlamda korunmuştur denilebilir. Korunan yapıların kütsel formları ve mimari özellikleri sürdürülmüştür. Yeni işlevler yapının iç mekân kurgusuna uygun olacak şekilde seçilmektedir. Bazı sembolik öğeler sürdürülmüştür.

Çalışma kapsamında Westergasfabriek projesinin, birinci bölümde belirlenen genel ilkeler çerçevesinde ele alınarak, yaklaşımının değerlendirilmesi, olumlu bir örnek olan bu projenin niteliklerini ortaya koyacaktır. Proje, amaç, hedef, yöntem ve genel yaklaşım bağlamında şu şekilde belirtilebilir;

Amaç: Westergasfabriek alanındaki sanayi mirasını korumak ve yeniden hayata katarak peyzajla bütünleşen kültür sanat aktivitelerinin yer aldığı bir alan yaratmak

Hedef: Westergasfabriek alanındaki sanayi mirası değerine saygılı, özgün niteliğini koruyan, sanayi dokusuna uygun çözüm önerileri ile farklı kullanımlara imkan tanıyan alanlar geliştirmek

Yöntem: Kültür-sanat ile bütünleşen kent parkı konsepti çerçevesinde, sanayi mirasını da değerlendirerek çeşitli fonksiyonlarla alanı, yeniden aktif olarak kullanılan, geçici etkinliklere ev sahipliği yapabilecek ve yaşayan bir mekân haline getirmek.

Genel yaklaşım:

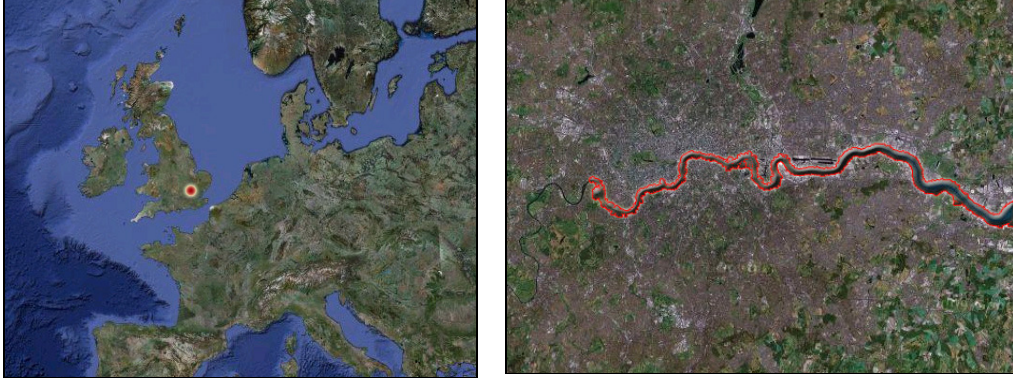
-   Sanayi yapı ve alanları için  onerilecek işlevler, öncelikle içinde bulunduğu çevredeki ihtiyaçlar doğrultusunda d   n lm  t r; çevredeki gelişimi tetikle i , bölgede turizm potansiyelini artırmış, kent parkı ihtiyacına ve rekreatif, sportif ve sosyal taleplere sunduğu çeşitli aktivitelerle cevap verebilmi tir. Aynı zamanda alanda bulunan sanayi mirasının tanıtımı anlamında  onemlidir.
-   Proje süreci yerel halk, ilgili kurumlar, sosyal dernekler, kulüpler ve özel yatırımcıların katılımı ile gerçekleşmiş ve her aşamasında mutlaka her katılımcının bilgilendirilmesi sağlanarak şeffaflık g zetilmi tir. Projeler, yarışmalar sonucu her katılımcının de erlendirdi i jüriler tarafından seçilmiştir.
-   Alan çeşitli aktif kullanımlara imkan sunmakta ve farklı ya  gruplarına ve farklı ilgi alanları olanlara da hitap edebilmektedir. Ayrıca mekân, farklı zamanlarda katılınabilecek faaliyetler ve geçici organizasyonlara imkan tanıyan şekilde d   n lm  t r.
-   Alan, katılımı ve  effaflı ı da sürdürerek başarıyla yönetilmektedir.

3.4 Tate Modern; İngiltere: Müze Konsepti

Tate Modern, Londra Doklar Bölgesinde, alanın işlevini yitirip yenileme ve dönüşüm uygulamalarının gerçekleştiği süreçte müze olarak yeniden i levlendirilen sanayi yapılarından birisidir.

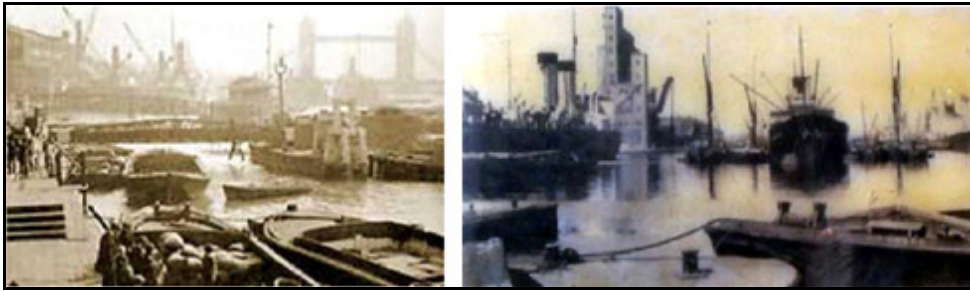
Genel Yaklaşım

19. yüzyılın ilk yıllarında Londra'da Thames Nehri kıyısında gemi yapımı, bakımı ve onarımı için doklar kurulmuş ve 226 hektarlık alanı kaplayan bu Doklar Bölgesi, 1967'de ekonomik canlılığını yitirmiş ve yeni teknolojilere cevap veremez hale gelmiştir.

Şekil 3.38: Londra ve Doklar Bölgesi Konumu

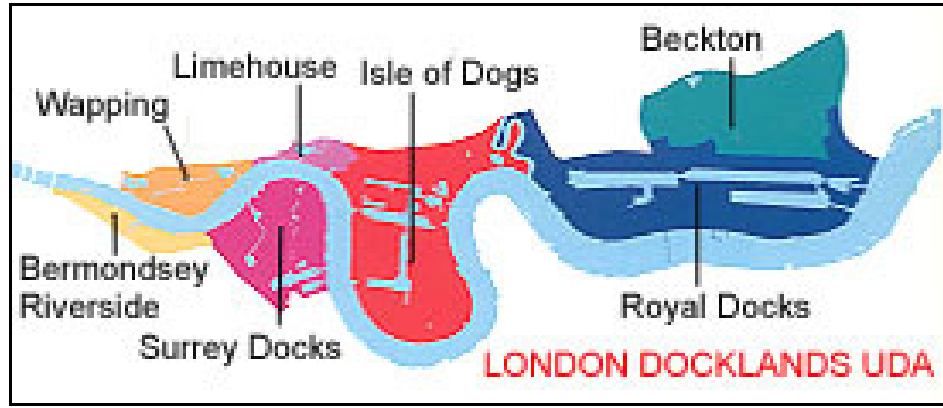
1967 sonrasında 15 yıllık bir program çerçevesinde doklar şehir dışına Tilbury'ye taşınmış ve alan hemen hemen tamamen boşaltılmıştır. Ardından bu bölge için çeşitli proje önerileri geliştirilmeye başlanmıştır. İlk olarak 1970'lerde alanın yenilenmesi için düşünülen politikalar çerçevesinde, mevcut binaların yıkımına ve alanın konut-sanayi işleviyle kullanılmasına karar verilmiştir. Ancak bölgesindeki değişim 1980'de kurulan ve özel bir kentsel gelişim kuruluşu olan "Local Government Planning and Land Act (Yerel Yönetim Planlama ve Arazi Kanunu)" ile başlamıştır (Gülersoy, 1995: 53). Amaçlarını "arazi ve binaların etkin kullanıma kavuşturmak, bölgenin yeniden düzenlenerek canlanmasını sağlamak, eski-yeni sanayi ve ticaretin gelişmesini desteklemek, yeni konut ve sosyal yaşam olanakları oluşturmak" olarak tanımlayan kuruluş, 1981'de Londra Dokları Geliştirme Ortaklığı'nı (London Docklands Development Corporation-LDDC) kurulmuştur.

Şekil 3.39: Londra Dokları'ndan Eski Görünümler (Url, 10)

LDDC, eski yapıların korunmasına ve bölgenin dörde bölünüp her birine farklı işlevler verilmesine karar vermiştir. Buna göre Surrey Docks, Isle of Dogs, Wapping ve Limehouse ile Royal Docks alanlarına konut, işyeri, sanayi, havalimanı, kültürel tesis gibi işlevlerin verilmesi uygun görülmüştür. Bölgede inşa edilecek binalar için

tasarım ilkeleri belirlemiştir. Bölgede sekiz adet koruma alanı tasarlanmıştır. Kamu kullanımına ağırlık vermek suretiyle bölgelerin birbirleri ve kente bağlantısını sağlamak hedeflenmiştir. Bölgeye ulaşımın kolaylaştırılmasına önem verilmiş ve hafif metro, küçük bir havaalanı gibi yeni ulaşım bağlantıları yapılmış, karayolu ve nehir ulaşımı iyileştirilmiştir. Aynı şekilde altyapı ve haberleşme sistemleri de yenilenmiştir. Özel girişimcinin ilgisini sağlamak için vergi kolaylıkları sağlanmış, yatırımı teşvik edici kararlar alınmıştır. LDDC, 1981-91 yılları arasında bölgeye 1.1 milyar Sterlin tutarında yatırım yapmıştır. İlerleyen zamanlarda bölge halkı tarafından kamu yararının gözetilmediğine ilişkin eleştiri gelince, bu konuya daha çok ağırlık verilmiş ve özellikle uygun fiyatlı sosyal konutlar üzerinde durulmuştur (Gülersoy, 1995:53-54).

Şekil 3.40: Londra Doklar Bölgesi (Url, 11)

Genel anlamda bakıldığında, eski liman bölgesinde planlanan yerleşimi fonksiyonel olarak dört temel gruba ayırmak mümkündür;

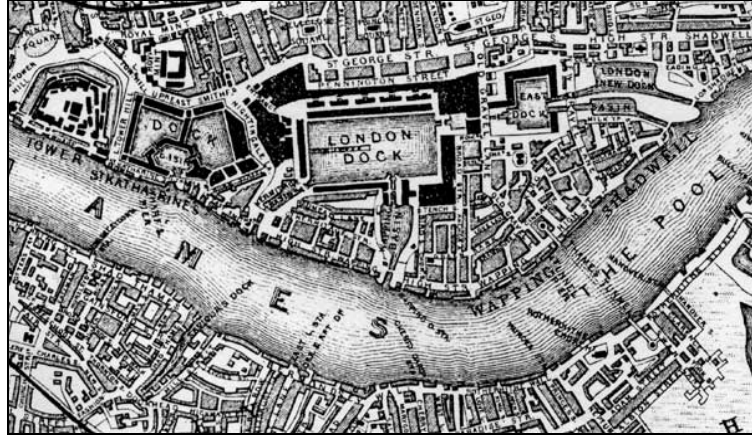
1. Ticaret, sanayi ve eğitim yapıları
2. Konut yapıları
3. Kamusal yapılar ve alanlar
4. Rekreasyon ve turizm amaçlı yapılar ve kentsel mekânlar.

Bu çerçevede mevcut doku üzerinden yenileme, dönüşüm projeleri geliştirilmiş, çok sayıdaki sanayi yapısı, niteliklerine göre kısmen yeniden işlevlendirilmiş, kısmen de yeni alan kazanmak üzere yıktırılmış ve alanda bütüncül bir yaklaşımla uygulamalar sürdürülmüştür.

Doklar Bölgesi'nde nitelikleri bozulmadan yeniden işlevlendirilmiş bazı yapılarla karşılaşmak mümkündür. New Concordia Limanı'nda (Bermondsey) St. Saviour's Tersanesi'nde konumlanan 120.000 m² büyüklüğündeki depo bunlardan birisidir. St. Saviour's Tersanesi, 1960'larda işlevini yitirmiş, 1982'de de II. Derece tarihi eser olarak yasal koruma altına alınmıştır. 1880'lerde inşa edilen depo binası da, 1980'de Andrew Wadsworth tarafından konut olarak kullanılmak üzere satın alınmıştır. Konut ana işlevi etrafında, atölye, stüdyo, büro, restoran, havuz işlevleri ile yeniden hayat bulan tarihi deponun cephe karakteri ve strüktürü aynen korunmuştur. En önemli değişiklikler metal pencerelerin kopyaları ile yer değiştirmesidir. Seçilen işlevlerin de geniş mekânlara ihtiyaç duyması nedeniyle, yapının geniş iç hacimlerine müdahale edilmemiştir. Konutlar stüdyo tipi daireler biçiminde düzenlenmiştir. Yapının dönüşümü, yaklaşık 3 milyon pound tutmuştur ve toplam 60 daire, 24 stüdyo, 3.000 m²'lik ofis alanı, büyük bir restoran, ortak kullanım alanları ve yer altı otoparkı düzenlenmiştir (Pearce, 1989:93). Deponun nehre bakan batı cephesinin üstündeki iki vinç yerinde korunmuştur.

Alan Wapping, Isle of Dogs, St. Katherine Docks, Surrey Docks, Royal Docks olmak üzere beş bölge içinde incelenerek her bölgede genel anlamda yapılan projeler ve uygulamaların değerlendirilmesi Londra Doklar Bölgesindeki genel yapıyı anlamakta faydalı olacaktır.

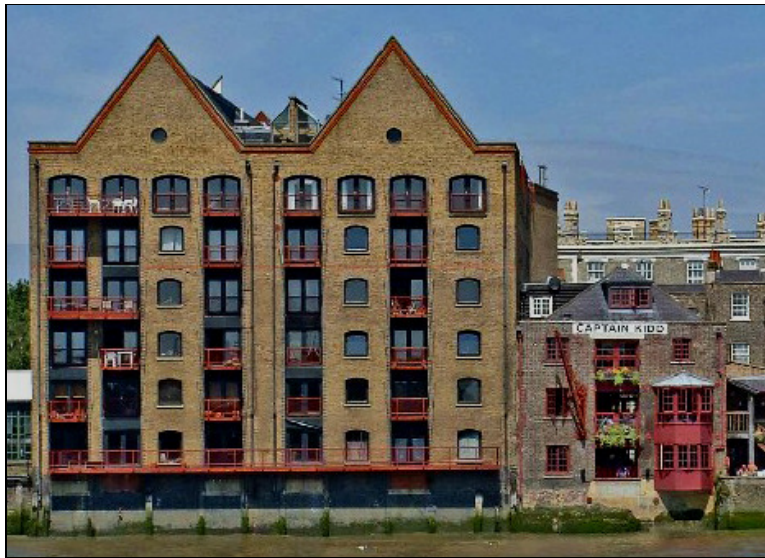
Wapping : Londra şehir merkezine en yakın olan liman bölgesi Wapping, genel olarak ticaret ve ofis ağırlıklı da olsa karma bir fonksiyonel yapıda planlanmıştır. Hafif sanayi yapıları ve otel, yatçılık gibi fonksiyonlar da düşünülmüştür. Yoğun konut yerleşimleri ve farklı ticaret ve eğlence anlayışlı fonksiyonlar bölgenin genel yapısını oluşturmaktadır. Bölgedeki çok sayıda eski bina yeni işlevlerle düzenlenmiştir. Eski kanalizasyon pompalama merkezi, müzik kayıt stüdyolarına dönüştürülerek bölgeye eğlence esaslı rekreasyon ve ticaret fonksiyonların getirilmesi amaçlanmıştır.

Şekil 3.41: Wapping, 1850 (Url, 12)

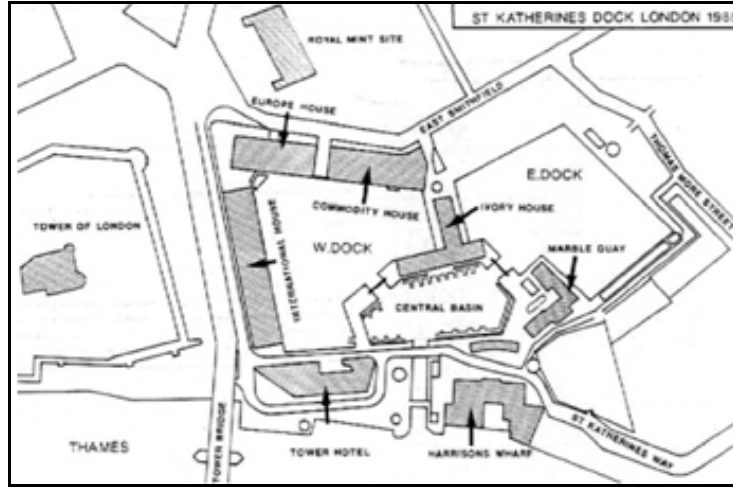
Şekil 3.42: Wapping girişinde Tower Bridge (Kişisel Arşiv, 2008)

Şekil 3.43: Wapping (Kişisel Arşiv)

St. Katherine Docks: Bölgede St. Katharine Tersanesi'nin depo binaları ve gemi havuzları yeniden işlevlendirilmiş ve düzenlenmiştir. Bölge konutlar, lüks evler şeklinde tasarlanmıştır.

1811'de inşa edilmiş tütün deposu alışveriş merkezine dönüştürülmüştür. Survey Docks bölgesindeki Shad Thames Caddesi'nin etrafındaki tarihi yapılar canlandırılmış ve çevrelerine eski dokuyu uygun yeni yapılar inşa edilmiştir. Greenland Limanı'nda ise, LDDC'nin genel yaklaşımından farklı olarak, yeni yapıların kat yükseklikleri 4 katla sınırlandırılmıştır (Gülersoy, 1995:62). Eski tütün depoları konut işlevini almıştır. 19. yüzyılda inşa edilen ve depo olarak kullanılan Ivory House, konut ve ofis olarak yeniden işlevlendirilmiştir.

Şekil 3.44: St. Katherine's Dok, 1535 (Url, 13)

Şekil 3.45: St. Katherine, Ivory House (Url, 14)

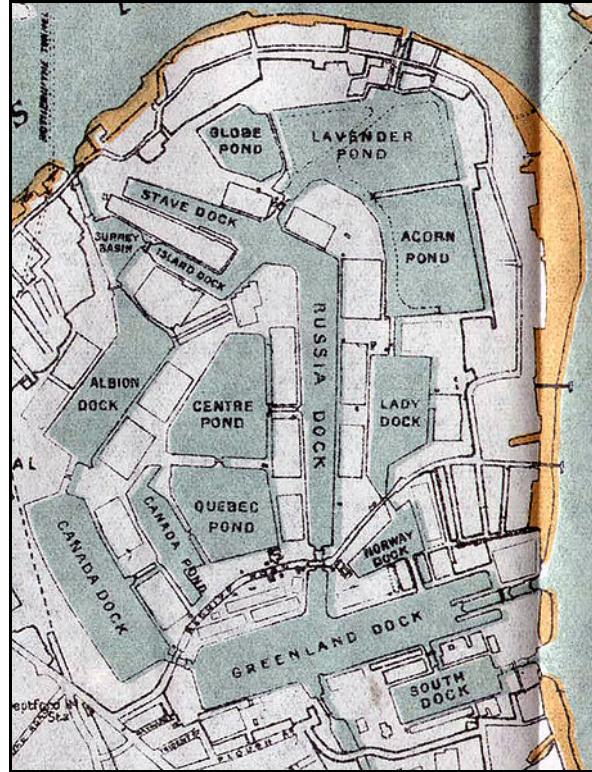
Isle of Dogs: Bu bölgenin planlamasında ofis ve ticaret fonksiyonlarının çok ağırlıklı olduğu görülmektedir. Yayımcılar, basımevleri, televizyon ve bilgisayar firmaları gibi teknoloji ağırlıklı büyük yatırımcılar bu bölgede yer seçmeleri için teşvik edilmiştir. Özel yasal düzenlemeler ile bu bölgenin bir finans merkezi haline getirilmeye çalışılmıştır ve özellikle yabancı yatırımcılar bölgede kendi finansal ve mekânsal kimlikleri ile birlikte yer almaktadır. Bölgedeki ofis binaları genel olarak orta yükseklikte binalar ve de ofis parkları olarak düzenlenmiştir. Ofis alanları ile birlikte kapladıkları 29 hektar alanın 2/3'ü kadarının da açık kamusal alan olarak kullanımı düşünülmüştür. Planlanan kamusal alanların içinde büyük bir meydan düzenlenmesi öngörülmüştür (Hinsley ve Malone, 1997).

Şekil 3.46: Isle of Dogs (Url, 15)

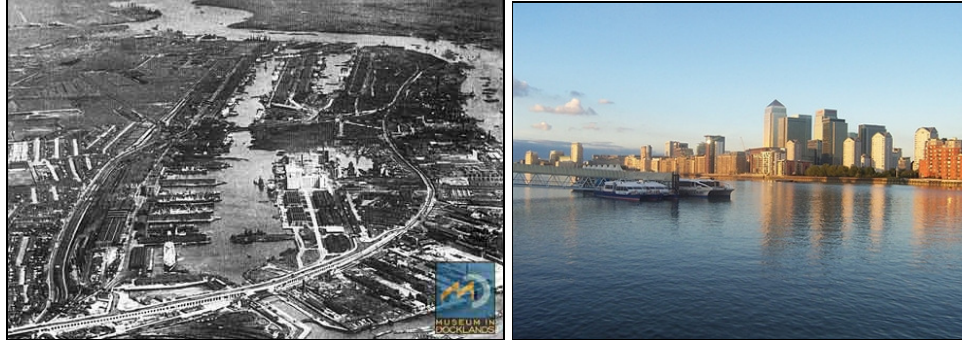

Şekil 3.47: Isle of Dogs, Konutlar (Url, 16)

Surrey Docks: Thames nehrinin güneyindeki bu bölgede, Wapping'e benzer olarak yoğun konut yerleşimine açılmıştır. Bölgede hastane, dükkânlar, kıyı yaya dolaşım mekânları, restaurantlar, 300 adet yeni konut ve birçok ofis mekânı düzenlemesi ile birlikte; bazı depoların lüks su kenarı konutlarına dönüştürülmesi tekrarlanmıştır. Büyük bir alışveriş merkezi ve otopark alanlarının yaratılmasının yanı sıra, bazı antrepolar konut, müze, otel, dükkân gibi karma işlevler ile donatılmıştır. Bu bölgede diğerlerinden farklı olarak, tek odalı stüdyo tipi daireler de planlanmıştır.

Şekil 3.48: Surrey Docks, 1921 (Url, 17)

Şekil 3.49: Surrey Docks, Eski ve Yeni Görünümler (Url, 18)

Royal Docks: Bu bölge Londra şehir merkezine en uzak noktada, en çok açık alan ve suyun bulunduğu ve en az gelişmiş bölge olarak tanımlanabilir. Büyüklüğü, su kenarı stratejik özellikleri, ve diğer lokal özellikleri nedeniyle özel bir nitelik taşımaktadır. 270 hektarlık alanı ile Avrupa'daki en büyük kentsel planlama bölgelerinden birini oluşturmaktadır. Bölgede yatırım önce ulaşım sistemlerinde ve de altyapı sistemlerinde başlatılmıştır. Öncelikle yol, köprü, hafif raylı sistem ile bir bölge içi ulaşım ağı ve hava limanının inşasına başlanmıştır. Yaya dolaşımı da alanda önemli üzerinde durulan konulardandır. Bölgede kentsel tasarım yeşil ile entegre bir sosyal çevre niteliğinde ele alınmıştır. Ana ulaşım arterlerinin yeraltına alınması ya da farklı biçimlerde izole edilmiştir. Royal Docks, doklar bölgesi içerisinde, rekreasyon açısından en zengin bölge olarak tanımlanabilir (Al Naib, 1990).

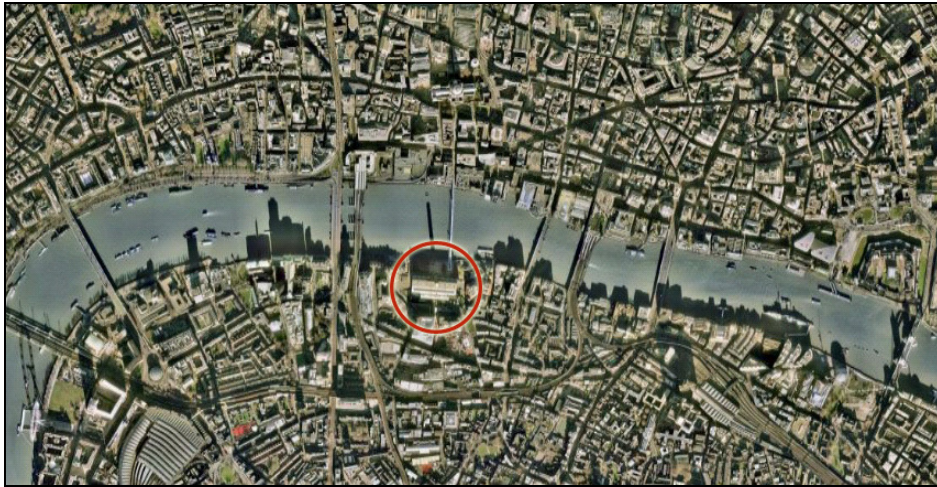
Şekil 3.50: Royal Docks Hava Fotoğrafı (Url, 19)

Bölgeye yoğun ilgi ve yatırım çekecek; sosyal, ticari, rekreasyonel ve kamusal fonksiyonlar öngörülmüştür. Fonksiyonlarda çeşitlilik tasarlanarak, bölgenin sürekli yaşar hale getirilmesinin amaçlanmıştır. Konut yapılanması yoğun bir biçimde planlanmış. 3000 kadar konutun yer alacağı konut yerleşimi dışında 3 ana proje uygulanması düşünülmüştür. Bu projeler; 25,000 kişilik su sporları stadyumu, sergi ve fuar alanı, dükkanlar, ofis binaları ve bir otel ile konutlardan oluşan bir yatırım planı, konut, alışveriş ve ofis binaları, stüdyolar, bir otel ve büyük bir teknoloji merkezinden oluşan bir tasarım projesi, fen, teknoloji, bilim ve ticaret parkı da içeren rekreasyon amaçlı alışveriş ve marina merkezi projesi şeklindedir.

Londra Doklar bölgesi'nde pek çok yapı ve dönüşüm projesi mevcuttur ve hepsi de ayrı ayrı değerlendirilecek nitelikte önemlidir. Fakat çalışma kapsamında, bölgede öne çıkan ve çokça araştırmaya konu olan sanayi yapısı iken müzeye dönüşen Tate Modern binası ele alınmıştır.

Tate Modern

Londra Doklar Bölgesi'ndeki önemli örneklerden biri de Tate Modern olarak adlandırılan, Londra'nın Southwork ilçesi Bankside bölgesinde yer alan eski elektrik santrali binasıdır (Şekil 3.51). İngiltere'deki Tate Galerilerinin dördünden biri olan Tate Modern, 2001 yılında Pritzker Ödülü alan mimar Jacques Herzog ve Pierre de Meuron tarafından yapılmış, Millenium Komisyonu, hükümetin kentsel yenileme örgütü, English Partnership tarafından 2000 yılında açılmıştır. Tate Modern "Cultural powerhouse" olarak nitelendirilmektedir.

Şekil 3.51: Tate Modern'in Konumu

Konum olarak Tate'nin Thames Nehri'nin kenarında, St.Paul Katedrali ve City of London'ın karşısında yer almaktadır. Tate ile kentin bağlanması için yaya köprüsü tasarlanmıştır. Böylece nehir üzerinde bulunan diğer Tate Galeri ile de simetri oluşturmaktadır.

Şekil 3.52: Tate Modern ve Millennium Köprüsü (Url, 20)

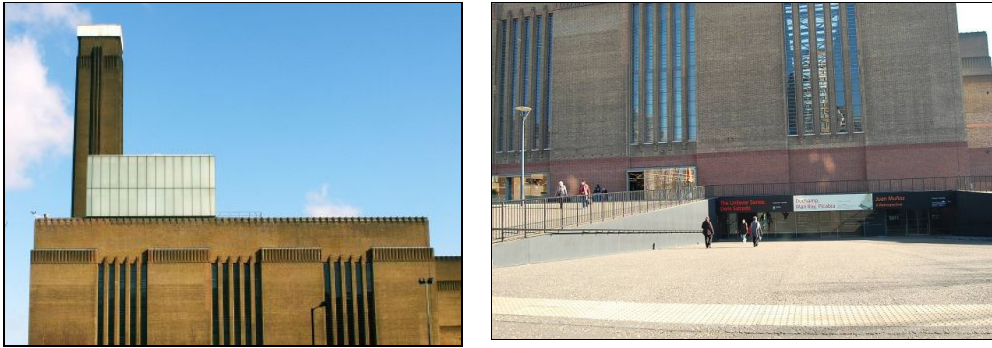
Tate Modern'e bakıldığında yapı kütsel ve sahip olduğu nitelikler dolayısıyla anıtsal özellik taşıdığı ve mekânın hafızasını bünyesinde taşıdığı, geçmişle ilgili referanslar içerdiği görülmektedir. İçinde yerleşim meydanı gibi döngüsel dinamik yeni bir kamusal alan yaratılması da kullanımına önemli bir katkı sağlamıştır (Tate Modern The Handbook). Bina için geliştirilen projede en önemli kriter binanın ana karakterinin korunmuş olmasıdır. Eski santral binası, 35 m. Yükseklikte ve 152m. uzunlukta büyük bir türbin alanı ve kazanlardan oluşmaktadır. Bu büyük alan büyük heykellerin sergilenmesinde kullanılmaktadır. Bina boyunca bloklarla ayrılmış galeriler bulunmakta, ayrıca odalar ve merdiven planlanmıştır. Ayrıca mimarlar giriş katında cam bir bölüm tasarlayarak cafe-restaurant kısmını bu alanda önermişlerdir.

Londra'nın ilk açılan modern sanat müzesi olarak Tate Modern, çevresinde kentsel yenileşme projeleri gerçekleşmesini tetiklemiş, müzenin açılması ve çevresini dönüştürmesiyle istihdam yaratmış, halk tarafından kabullenilmiş ve yeni bir kamusal alan yaratma iddiasını gerçekleştirmiştir.

Şekil 3.53: Tate Modern Binasının Eski Görünümü (Tate Modern The Handbook, 2008)

Tate Modern, kütleli olarak etkileyici ebatlara sahiptir ve dolayısıyla bulunduğu çevrede dominant ve anıtsal yapı olma özelliğini taşımaktadır. Günümüzde çevresinde çeşitli büyüklüklerde yapılar inşa edilmiştir ve çevresiyle ilişkisi eskisine oranla değişmiştir denilebilir fakat hala anıtsal niteliğini sürdürmektedir.

Şekil 3.54: Tate Modern Cephe Detayı (Kişisel Arşiv, 2008)

Tate Modern’de eski fotoğraflarından da anlaşılacağı ve projesinde de temel kriter olduğu üzere yapı büyük oranda korunmuştur. Cephesi değerlendirildiğinde, sahip olduğu mimari özellikleri, pencere ve açıklıklarının olduğu gibi korunduğu görülmektedir. Yapının kentsel bellekte sürmesine imkan tanıyan, sembolik değeri olan en önemli unsurlarından biri olarak bacası ise olduğu gibi korunarak, yapının kentsel ölçekte algılanabilirliğini artırmakta ve kentsel kimlikteki etkisini devam ettirmektedir.

Şekil 3.55: Tate Modern Gece Görünümü (Kişisel Arşiv, 2008)

Çalışma kapsamında, proje Londra genelinde ve Tate Modern kapsamında, birinci bölümde belirlenen genel ilkeler çerçevesinde ele alınarak, yaklaşımının değerlendirilmesi, projenin niteliklerini ortaya koyacaktır. Proje, amaç, hedef, yöntem ve genel yaklaşım bağlamında şu şekilde belirtilebilir;

Amaç: Londra Doklar Bölgesindeki bu sanayi mirasını koruyarak, işlevsizleşen bu alanı yeniden canlandırmak ve bölgenin imajına katkı sağlayacak kültürel bir kentsel merkez yaratmak

Hedef: Yapının sanayi mirası değerine saygılı, özgün niteliğini koruyan, sanayi dokusuna uygun çözüm önerileri ile modern sanatlara ev sahipliği yapacak ve çekici bir kültürel merkez oluşturmak

Yöntem: Modern sanatlar müzesi konsepti çerçevesinde sanayi mirasını da değerlendirerek çevresinde çeşitli fonksiyonlarla alanı, yeniden aktif olarak kullanılan ve yaşayan bir mekân haline getirmek.

Genel yaklaşım:

- Projede ulaşım sistemleri ve bağlantılarına oldukça önemli yer verilmiştir. Erişimi kolaylaştırmak amaçlı altyapı çalışmaları yapılmıştır. Çevredeki diğer önemli noktalarla bağlantılar oluşturulmuştur.

- Sanayi yapı ve alanları için önerilecek işlevler, öncelikle içinde bulunduğu çevredeki ihtiyaçlar doğrultusunda düşünülmüştür; yerel halka belli oranlarda iş imkanı sunmuş, çevredeki gelişimi tetiklemiş, bölge turizmini geliştirmiş, kentin kültürel anlamda ve müze olarak ihtiyacına cevap verebilmiştir.
- Proje süreci LDDC tarafından yürütülse de, farklı tarafların katılımı sağlanabilmiştir. Yerel halkın bilgilendirilmesi sağlanarak şeffaflık gözetilmiştir.
- Londra Doklar Bölgesi genelindeki dönüşüm uygulamaları ile bütünleşik şekilde değerlendirilmiştir. İşleviyle bölge ve kent genelinde hizmet vermektedir.
- Projede sanat müzesi konseptinin benimsenmesi, alanın kültürel anlamda gelişmesini ve farklı bir imaja sahip olmasını sağlamıştır.
- Tate Modern projesinde, sanayi geçmişinin izleri belli ölçülerde günümüze taşınabilmiştir. Yapının kütsel etkisi, sembolik öğeleri ve cephe özellikleri sürdürülmüştür.

3.5 Ghirardelli Meydanı (Ghirardelli Square), USA : Karma İşlev Konsepti

San Francisco, San Francisco Yarımadası'nın kuzeyinde yer almaktadır, batısında Pasifik Okyanusu, kuzey ve doğusunda ise San Francisco Körfezi bulunmaktadır. Ghirardelli Meydanı (Ghirardelli Square) ise bu şehrin San Francisco koyunda yer almaktadır.

Şekil 3.56: San Francisco ve Ghirardelli Meydanı Konumu

Ghirardelli Meydanı, “Ghirardelli Çikolatası (Ghirardelli Chocolate)” olarak bilinen çikolatanın üretim yerinden günümüzde yeniden işlevlendirilerek kamusal-ticari-özel karma kullanımı içeren bir alana dönüştürülmüştür.

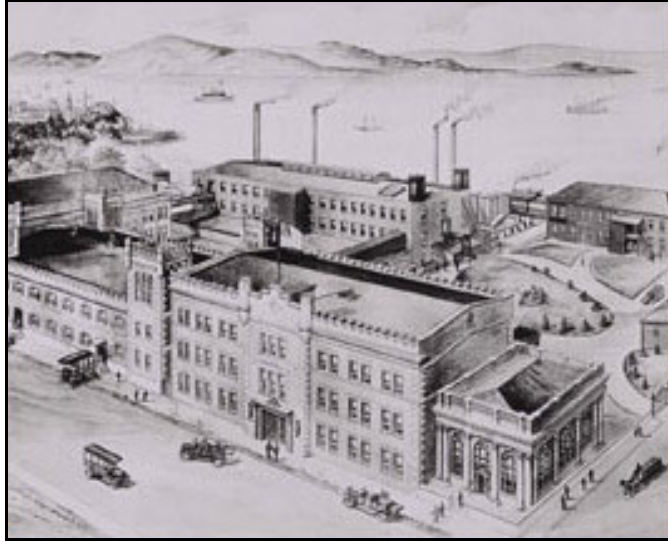
Bu fabrikaya adını veren Domingo Ghirardelli, çikolata üretmek üzere kurduğu çeşitli yerlerdeki işletmelerinin sonunda 1856’da San Francisco’da Ghirardelli fabrikasını kurarak hizmet vermeye başlamıştır. Meksiko, Havaı, Kolombiya gibi ülkelerden seçilerek getirilen kakao tohumlarından özel olarak üretilen çikolatalar “Ghirardelli Çikolatası (Ghirardelli Chocolate)” olarak bilinmektedir ve üretildiğinden beri süregelen oldukça tercih edilen, popüler bir markaya sahiptir (Ford, L., R, 1974).

Şekil 3.57: 1850’ler Ghirardelli Fabrikası (Url, 21)

Üretim birimi oluşturmak için 1893’te San Francisco koyuna bakan bir blok alınmıştır. Bu blok yün fabrikası, apartman binası ve diğer bir kaç binadan oluşmaktaydı. Yayılmacı bir yapılanma şekli izlenerek 1899’da Çikolata Binası (Chocolate Building), 1900’de Kakao Binası (Cacao Building), 1911’de Saat Kulesi (Clock Tower) ve 1915’te Santral (Power House) yapılmıştır. Bu şekilde oluşan Ghirardelli Meydanı (Ghirardelli Square), San Francisco için bir landmark (nirengi noktası) olma özelliği kazanmıştır (Url, 21).

1960’larda Golden Grain Macaroni şirketi Ghirardelli Çikolata’sını alarak modern teknoloji ile kurdukları San Leandro koyundaki alanına taşımıştır. Bu alanın satılma kararı üzerine William Matson ve Wiliam P. Roth tarafından satın alınan blok, restore edilerek avlulu dükkânların, restoranların olduğu canlı bir alan haline getirilmiştir.

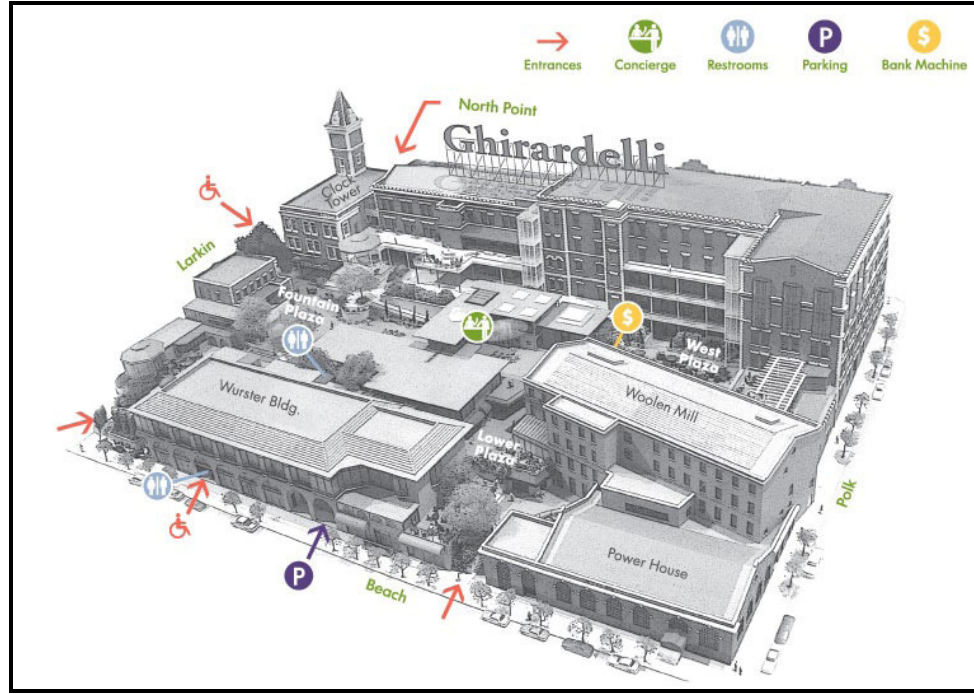
Şekil 3.58: 1900'ler Ghirardelli Sanayi Yapıları (Url, 21)

Şekil 3.59: Günümüzde Ghirardelli Meydanı (Url, 21)

1964'te kullanıma açılan Ghirardelli Meydanı ülkedeki en başarılı ilk yeniden işlevlendirme uygulaması olarak nitelendirilmiştir. Gelecek nesillere aktarılması için 1982'de Ulusal Tarihi Liste'ye alınmıştır. Ghirardelli Meydanı çeşitli rekreatif işlevlerle kentsel alana dönüştürülerek günümüze kadar gelmiştir (Ford, L., R, 1974).

Ghirardelli Meydanı olarak adlandırılan eski sanayi alanı, pek çok yapı ve işlevin bir araya gelmesiyle oluşmuştur. Günümüzde de bu karma kullanım özelliğini farklı işlevlerle de olsa sürdürmektedir. Yapı stoğu ve kütleli olarak yapılar genel anlamda korunmuştur. Restorasyon ve yeni işlevine uygun olarak çeşitli düzenlemeler yapılmıştır. Açık alanda mekânsal düzenlemeler yapılmıştır.

Şekil 3.60: Ghirardelli Meydanı, Üç Boyutlu Arazi Kullanım (Url, 21)

Şekil 3.61: Ghirardelli'nin Kent Silüetindeki Görünümü (Url, 21)

Alanda mevcut olan bacalar kaldırılarak sadece Saat Kulesi korunmuştur. Kentsel mekânda belleği canlı tutan sembolik öğeler olarak oldukça önemli olan bacaların korunmaması bu anlamda kayıptır. Fakat sürdürülen kulenin varlığı alanın kimliğini yansıtıcı özelliğini korumaktadır.

Şekil 3.62: Ghirardelli, Sembolik Öge (Url, 21)

Yapıların kütsel etkileri korunurken, cephe özelliklerinin de genel olarak devam ettirildiği görülmektedir. Aynı zamanda alanda, belli orijinal makinelerin korunarak ve çikolata üretimi yapılarak eski işlevin sembolik olarak devam ettiriliyor olması oldukça önemlidir.

Şekil 3.63: Ghirardelli, Cephe Görünümü (Url, 21)

Çalışma kapsamında, Ghirardelli Çikolata Fabrikası'nın yeniden işlevlendirilmesi, birinci bölümde belirlenen genel ilkeler çerçevesinde ele alınarak, yaklaşımının değerlendirilmesi, projenin niteliklerini ortaya koyacaktır. Proje, amaç, hedef, yöntem ve genel yaklaşım bağlamında şu şekilde belirtilebilir;

Amaç: San Francisco koyunda yer alan bu sanayi mirasını koruyarak, işlevsizleşen bu alanı yeniden canlandırmak ve kentin imajına katkı sağlayacak kentsel bir merkez yaratmak

Hedef: Yapının sanayi mirası değerine saygılı, özgün niteliğini koruyan, sanayi dokusuna uygun çözüm önerileri ile farklı kullanımlara ev sahipliği yapacak, karma işlevli ve çekici bir kentsel alan oluşturmak

Yöntem: Karma kullanım konsepti çerçevesinde sanayi mirasını da değerlendirerek sunduğu çeşitli fonksiyonlarla alanı, yeniden aktif olarak kullanılan ve yaşayan bir mekân haline getirmek.

Genel yaklaşım:

- Sanayi yapı ve alanları için önerilecek işlevler, öncelikle içinde bulunduğu çevredeki ihtiyaçlar doğrultusunda düşünülmüştür; yerel halka belli oranlarda iş imkanı sunmuş, çevredeki gelişimi tetiklemiş, bölgede turizm potansiyelini artırmıştır.
- Karma kullanım ile gece gündüz yaşayan ve aktif olarak kullanılan, kullanıcı çeşitliliği hedefleyen bir alan oluşturulmuştur.
- Yapılar alanda kütleli olarak oldukları gibi korunmuştur, dolayısıyla alan bütüncül olarak sahip olduğu etkiyi sürdürmektedir.
- Alan, kent genelinde landmark niteliği kazanmıştır ve kentin imajında oldukça olumlu bir etkisi vardır.
- Ghirardelli Meydanı projesinde, sanayi geçmişinin izleri belli ölçülerde günümüze taşınabilmiştir. Yapının kütleli etkisi, sembolik öğeleri ve cephe özellikleri büyük oranda sürdürülmüştür. Aynı zamanda sembolik olarak üretimin devam ettiriliyor olması da işlevsel sürelilik sağlamaktadır.

3.6 Bölüm Sonucu

Sanayi alanlarının işlevsizleşmesi ile birlikte sanayi mirası yapı ve alanların değerlendirilmesi ile ilgili birinci bölümde yapılan araştırmalar sonucunda sanayi mirasının kentsel kimlik ve bellek bağlamında yaşatılması için en uygun müdahaleler arasında yer alan koruma ve yeniden işlevlendirme yönteminin uygulandığı beş farklı proje örneğine bakıldığında; temelde sanayileşmenin yaşanmışlığını ve o dönem izlerini yansıtmaları açısından kentsel bellekteki ve kimlikteki önemleri bağlamında ele alındıklarını ve alandaki mevcut fiziki dokunun büyük oranda korunarak uygun yeni işlevlerle birleştirilerek yeniden hayata kazandırılması ilkesinin benimsendiği görülmektedir.

İşlevler için seçilen özellikle kültür-sanata yönelik, rekreatif ve ticari amaçlı kullanımlar, bölge ve kent halkını yeniden işlevlendirilen bu sanayi mirası alanlarının korunmasında ikna edebilmiş ve katılımlarını sağlayabilmiştir. Aynı zamanda, verilen işlevler ile canlanan bu alanlar özellikle turizm ve sosyal aktiviteleri artıran bir yapıda gelişmiştir ve çevresini de sosyal, ekonomik ve fiziki anlamda etkilemiştir.

Genel olarak bakıldığında, proje örneklerindeki alanlarda yapı bütünlüğü korunmuş, yapıların mekândaki etkileri, mimari özellikleri ve sembolik öğeleri sürdürülmeye çalışılmıştır. Kentsel bellekte sanayi mirasını yaşatacak izlerin devamlılığı gözetilerek dokunun korunması hedeflenmiştir. Yapılması gerekli değişimlerin mekânın belleğine uyumlu şekilde yapılması yaklaşımı benimsenmiştir.

Bu bağlamda, Haliç Kıyı Alanındaki sanayi yapıları düşünüldüğünde, aynı yaklaşımların bu yapıların yeniden işlevlendirilmesinde de benimsenmesinin önemli olduğu görülmektedir. Yapıların geçmişteki özelliklerinin sürdürülmesi, mimari niteliklerinin korunması, kamuya yönelik yeni işlevlerin verilmesi açılarından dünya örneklerindeki yaklaşımlar dikkate alınarak Haliç Sanayi mirası yapıları için uygulanmış projeleri kapsamında değerlendirmeler yapılmaktadır. Haliç'te hayata geçmiş projeler, dünya örneklerinde ortaya konan kavramlar ve kriterler açısından ele alınarak incelenmekte, bu çerçevede belli çıkartımlar yapılmaktadır. Dünya örneklerinde sunulan olumlu yaklaşımların, ilkelerin ve uygulamaların Haliç örnekleri için faydalı olacak şekilde değerlendirilmesi oldukça önemlidir.

4. ÇALIŞMA ALANI: HALIÇ SANAYİ MİRASI

Haliç Kıyı Alanındaki sanayi mirasının ele alındığı bu bölümünde; Türkiye ve İstanbul genelinde sanayi gelişimiyle ilgili bilgi verilerek Haliç'teki Sanayi Alanının tarihsel gelişimi, mevcut durum analizleri ve dokusu okunarak günümüzdeki yapısı ortaya konmaktadır. Haliç Kıyı Alanı'nda yer alan sanayi mirası yapıları gelişimleri, nitelikleri ve geçirdikleri süreçler ele alınarak incelenmektedir. Kentsel kimlik ve bellek bağlamında uygulanan projeler farklı yöntemlerle değerlendirilmektedir. Öncelikle alanda uygulanan anket çalışması ve bunun sonuçlarının değerlendirilmesi yapılmakta ve alandaki sanayi mirası yapılarının kullanıcısı olan ve olmayan kişilerden kentsel bellek ve kimlik çerçevesinde bu yapılarla ilgili çıkartımlar elde edilmektedir. Aynı zamanda, belirlenen bir kişisel gözlem ve değerlendirme yöntemi ile kentsel kimlik ve bellekte öncelikli olarak öne çıkan unsurlar kapsamında analizler yapılmaktadır. Bölüm sonucunda yapılan araştırmalar genel anlamda değerlendirilmektedir.

4.1 Haliç Kıyı Alanı'nda Sanayi Gelişimi

Sanayinin ülkemizdeki gelişimi, Avrupa'daki gelişmelerle belli açılardan paralellik göstermekle birlikte genel anlamda oldukça farklı bir yapıda gerçekleşmiştir. Genel olarak bakıldığında 1800'lerde Osmanlı döneminde başlayan gelişmelerden bahsetmek mümkündür. 19. yüzyılda Avrupa'da gerçekleşen Sanayi Devrimi'nin Osmanlı Devleti üzerinde etkileri olmuştur fakat genel olarak el ile veya basit aletlerle küçük ölçekli üretim eskisi gibi sürmüştür. Bir yandan devlet eliyle veya özel kişi/kurumlar tarafından fabrikalar kurulmuş, diğer yandan küçük zanaatlar üretimlerine devam etmişlerdir. Osmanlı Devleti'nde sanayileşme girişimlerinin yaşandığı yer başkent İstanbul ve yakın çevresi olmuştur (Toprak, 1985).

19. yüzyılda, 1830-1840'larda devlet tarafından, en son teknolojiyi kullanan makineleri ithal ederek, ordu ve sarayın gereksinimlerini karşılamak amacıyla kurulan fabrikalar (Clark, 1992: 48-51) iken, 1880'lerden sonra kurulan fabrikalar,

kısmen yerli, kısmen de yabancı sermaye ile desteklenmişlerdir (Pamuk, 1997). Osmanlı fabrikalarının dörtte üçü gibi büyük bir kısmı bu dönemde kurulmuştur (Ökçün, 1997).

Çizelge 4.1: Osmanlı Devleti'nde Sanayi Tesislerinin 1915'te Kentlere Göre Dağılımı (Ökçün, 1997: 13)

Osmanlı Devleti'nde Sanayi Tesislerinin 1915'te Kentlere Göre Dağılımı				
Sanayi Türü	İstanbul ve çevresi	İzmir	Diğer Kentler	Toplam
Gıda Üretimi	45	23	10	78
Toprak İşleme	20	1	----	21
Deri Üretimi	11	2	----	13
Ağaç İşleme	15	9	----	24
Dokuma Üretimi	15	8	55	78
Kırtasiye Üretimi	44	11	----	55
Kimyevi madde işleme	5	8	----	13
Toplam	155	62	65	282

Yukarıdaki tablodan da görüldüğü gibi, 19. yüzyılda sanayi kuruluşlarının büyük çoğunluğu İstanbul'da bulunmaktadır. Sonuç olarak Osmanlı Devleti'nin 18. yüzyılda başlayan sanayileşme girişimlerinin en iyi yansıtan kentin İstanbul olduğunu söylemek mümkündür. İstanbul'un sanayileşme süreci, Osmanlı dönemi ve Cumhuriyet dönemi olarak değerlendirilmektedir.

Cumhuriyet'e kadarki dönem boyunca İstanbul'da sanayinin nitel ve nicel yapısı ülkenin bütününde ekonominin ve sanayinin durumunu bütün yönleriyle yansıtan niteliktedir. Bu, dönemine göre geri, dinamizmden yoksun, ordu ve devlet ihtiyaçlarının öne çıktığı, tümüyle bağımlı, imalat sanayi dalında özellikle zayıf ve yetersiz bir yapıyı tanımlamaktadır. Batıda Sanayi Devrimi'nin çoktan gerçekleştirildiği bir çağda hiçbir rekabet gücüne sahip olmayan Osmanlı sanayinin bu yetersizliği Cumhuriyet'in kurulduğu dönemlerde, kentte (örneğin enerji, ulaşım ve haberleşmede olduğu gibi) yeni yatırımlara temel sağlayabilecek hazır bir sanayi altyapı birikiminin bulunmamasına yol açmıştır. Batı sanayi ürünlerinin gümrük sınırı tanımayan rekabeti ise geleneksel sanayi üretimini bütünüyle çöktürmüştür (İstanbul Ansiklopedisi, 1994d). Cumhuriyet'in kurulması ile birlikte, Osmanlı devletine ait olan işletmeler, 1925'te kurulan Türkiye Sanayi ve Maadin Bankası'nın

malvarlığı'na dönüşmüştür (Toprak, 1985:1345). Özel işletmeler ise, üretimi aynı şekilde sürdürmüşlerdir.

İstanbul'un sanayi gelişimi ile birlikte bu süreçte etkili olan ve ülke ve kent genelinde önemli bir sanayi geçmişine ve gelişimine sahip olan Haliç kıyı alanlarının ele alınması ve sanayi sürecinin incelenerek sahip olduğu sanayi mirasının ortaya konulması oldukça önemlidir.

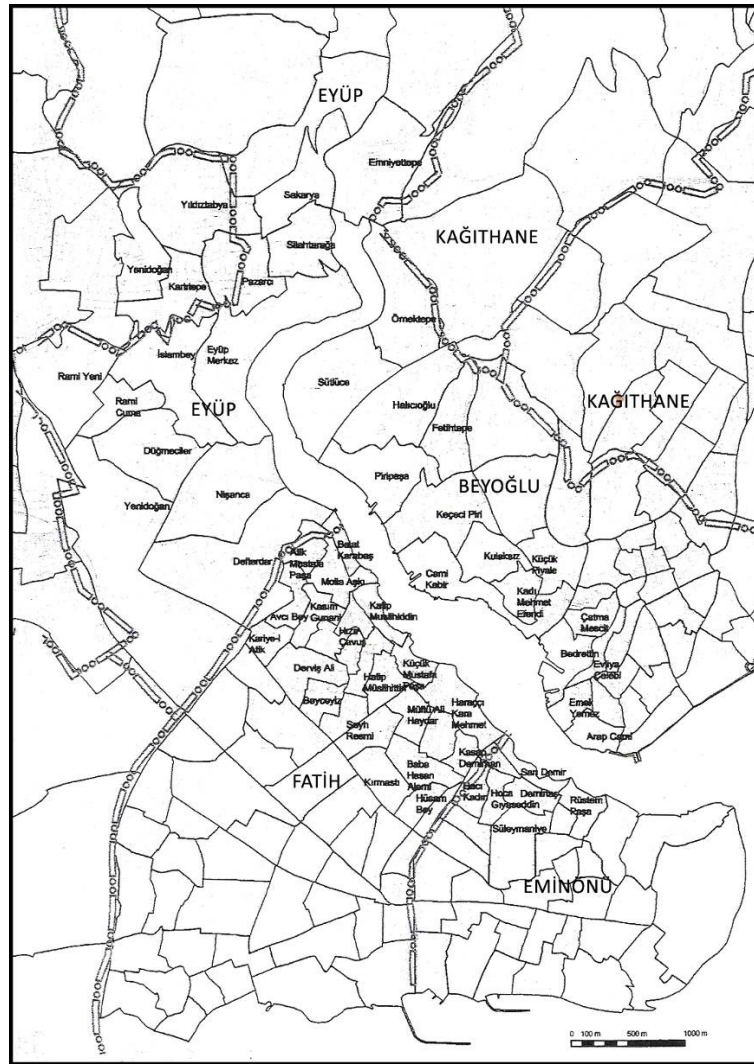
Haliç, Sarayburnu yarımadası üzerinde yayılmış iskan sahası ile Beyoğlu ve devamındaki yerleşme alanları arasında bulunan bir iç limandır (Şekil 4.1). Yaklaşık 8 km. uzunluğunda 2.632.000 m² kıyı alanı olan Haliç, Kuzeybatı-güneydoğu doğrultusunda Sarayburnu-Tophane arasına kadar uzanan Haliç'in 16 km'yi geçen iki yakasında Eminönü, Unkapanı, Fener, Cibali, Balat, Ayvansaray, Defterdar, Eyüp, Alibeyköy, Kağıthane, Silahtarağa, Söğütözü, Halıcıoğlu, Hasköy, Kasımpaşa, Karaköy semtleri yer almaktadır (Harita 4.1).

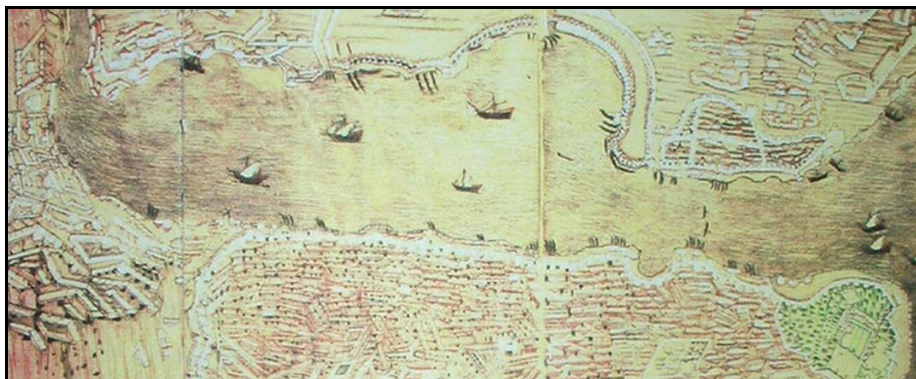
Şekil 4.1: Haliç'in Konumu

İlkçağ başlarında Haliç çevresinin tamamen yerleşime açık bir alan olmamakla birlikte, bazı koylarının liman olarak kullanıldığı ve 4. yüzyılda bu kıyı şeridinde gemi tezgahları, tamir ve kalafat yerleri bulunduğu bilinmektedir. 6. yüzyılda Haliç, Akdeniz ve yakınoğunun en önemli ve hareketli ticaret merkezi haline gelmiştir (Eyice, 1975). Sonuç olarak Bizans devrinde güvenli bir iç deniz olarak görülen

Haliç'te güney kıyısında iş, ticaret, denizcilik vb. faaliyet alanları ve bunları kentin ana yol sistemine bağlayan yollar ağı gelişmiştir.

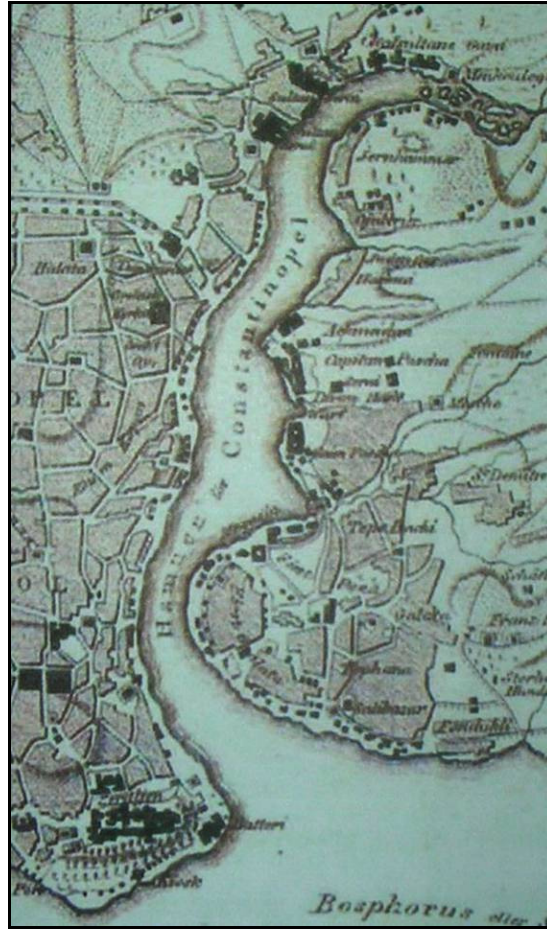

Harita 4.1: Haliç İlçe-Mahalle Dağılımı (IMP, 2008)

Harita 4.2: 1521 Haliç- Piri Reis (Kayra, 1990)

Osmanlı döneminde ise, İstanbul'un fethinden sonra Bizans limanı kısa bir süre daha kullanılmış, sonra Haliç'e taşınmıştır. Burada tersaneler kurulmuş ve sonrasında genişletilmiştir. Tesisler Haliç'ten yukarı doğru genişletilerek Divanhane'den ileride, gemi gözleri mahzenler, ambarlar yapılmış, ayrıca Aynalıkavak sarayının arazisinde Valide kızıağı, Taşkızak ve Ağaçkızak yapılmıştır. Bu dönemde Galata'dan Hasköy'e kadar aralıklı deniz tesisleri donanmanın ikmal-bakım ve yapım merkezi olmuştur. 19. yüzyılda tersane tesisleri geliştirilmiş ve askeri ihtiyaçları karşılamaya yönelik sanayi tesisleri kurulmuştur.

Harita 4.3: 1811 yılında Haliç – De Nyaste (Kayra, 1990)

Haliç'te 1828'de Halat fabrikası ve Feshane kurulmuş, daha sonra da gıda ve tekstil sanayileri ile matbaalar da bu bölgede faaliyete başlamışlardır ve genişlemesi süren bu alan zamanla tam bir küçük sanayi alanına dönüşmüştür. 1880'li yıllarda Cibali'de tütün fabrikası üretime başlamış, 1913'te Silahtarağa Elektrik Santrali kurulmuştur (İstanbul Ansiklopedisi, 1994b).

Harita 4.4: 1851 Tarihli Haliç Çevresini Gösteren Mühendishane Haritası

1851 tarihli Haliç ve çevresini gösteren mühendishane haritasına bakıldığında sanayi, ticaret, liman ve depolama işlevlerinin ağırlıklı olduğu alan kullanımları görülmektedir. Bu dönemi yansıtan arazi kullanımı özetle şu şekildedir;

- Sütlüce ve Alibeyköy'ün Haliç'e kıyı olan kesimlerinde Tuğlahane kullanımları yer almaktadır. Tuğlahaneler iç kesimlerden haliç kıyısı boyunca devam eden taşıt yolu ile ayrılmaktadır.
- Bahariye, İdris Köşkü mevkiinde iplikhaneler ve hemen karşı kıyıda, Sütlüce kesiminde kayıkhanelerin olduğu görülmektedir.
- Halıcıoğlu mevkiinde kıyı kesimlerin, mühendishane ve humbarhane kullanımlarıyla askeri alan olarak ayrıldığı görülmektedir.
- Eyüp kıyılarında sahil saray (Eyüp Sultan Sahil Sarayı) ve Feshane kullanımları yer almaktadır.
- Haritada Hasköy kıyıları eski dökümhane olarak gösterilmektedir.

- Parmakkapı civarında kıyı kesimlerinde köşk, errethane (bıçkı mağazası) ve gemi destgahı (tezgahı) kullanımları yer almaktadır.
- Kasımpaşa'nın kuzey kesimlerinde (kulaksız) mahzenler (depolar), tersane yapıları, askeri kışla yapıları ile Kasımpaşa kıyılarında Divanhane (resmi kurum), buğday ambarları, gemi havuzları ve karakolhane kullanımı görülmektedir.

Bizans ve Osmanlı dönemlerinde Haliç genel olarak ticaret, liman ve depolama faaliyetleri ile öne çıkmaktaydı ve aynı zamanda sanayi işlevlerini de sürdürmekteydi. Haliç ticaret ve depolama işlevlerini uzun yıllar icra etmiştir. Doğal bir liman özelliği taşıması ise bölgenin önemini artırmış ve çevresinde geliştirdiği ticaretle de uluslararası bir merkez haline gelmiştir (Ortaylı, 1995:155-163).

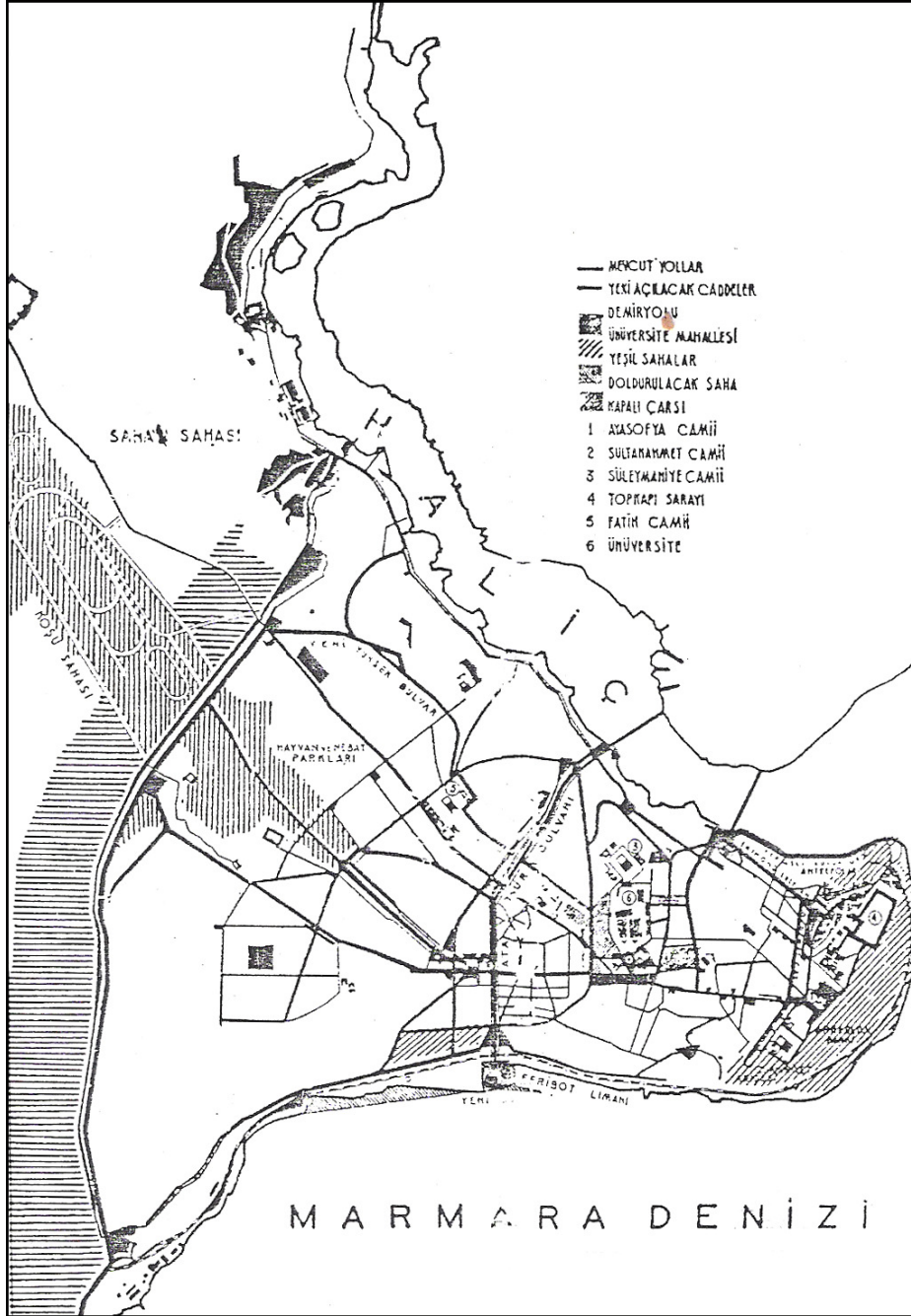
Haliç Cumhuriyet döneminde de Bizans ve Osmanlı dönemlerinde olduğu gibi etkisini artırarak sürdürmüştür. Artan liman çalışmalarının devam etmesi bu bölgenin sanayi kuruluşları için daha çekici hale gelmesine neden olmuştur. Bu dönemin başlarında Unkapı Hal tesisleri ve mezbaha tesisleri kurulmuştur.

Harita 4.5: 1935 Yılında Haliç – K. M. Vasıf (Kayra, 1990)

Cumhuriyet Döneminde İstanbul için çeşitli planlar hazırlanmış ve bu planlarda Haliç'le ilgili öneri ve kararlar yer almıştır. Bu planlar ve öneriler özetle şu şekildedir;

1937 Prost Planı: Prost, bu planında Haliç sahillerini yerel sanayiye ve ticarete açmayı, Galata-Atatürk köprüleri arasında ve tarihi yarımada da gıda maddeleri ticaretini, yine bu iki köprü arasında halka açık bir rıhtım yapılmasını ve Haliç kıyısındaki sur duvarlarının buaradaki ticaret ve sanayi alanlarından ayrılarak sıhhileştirilmesini önermektedir. Bu plan 1939'da yürürlüğe girmiş ve yirmi yıl boyunca geçerliliğini korumuştur (Akpınar, 2003).

Harita 4.6: Henri Prost Planı, (Duranay, Gürsel, Ural, 1972)

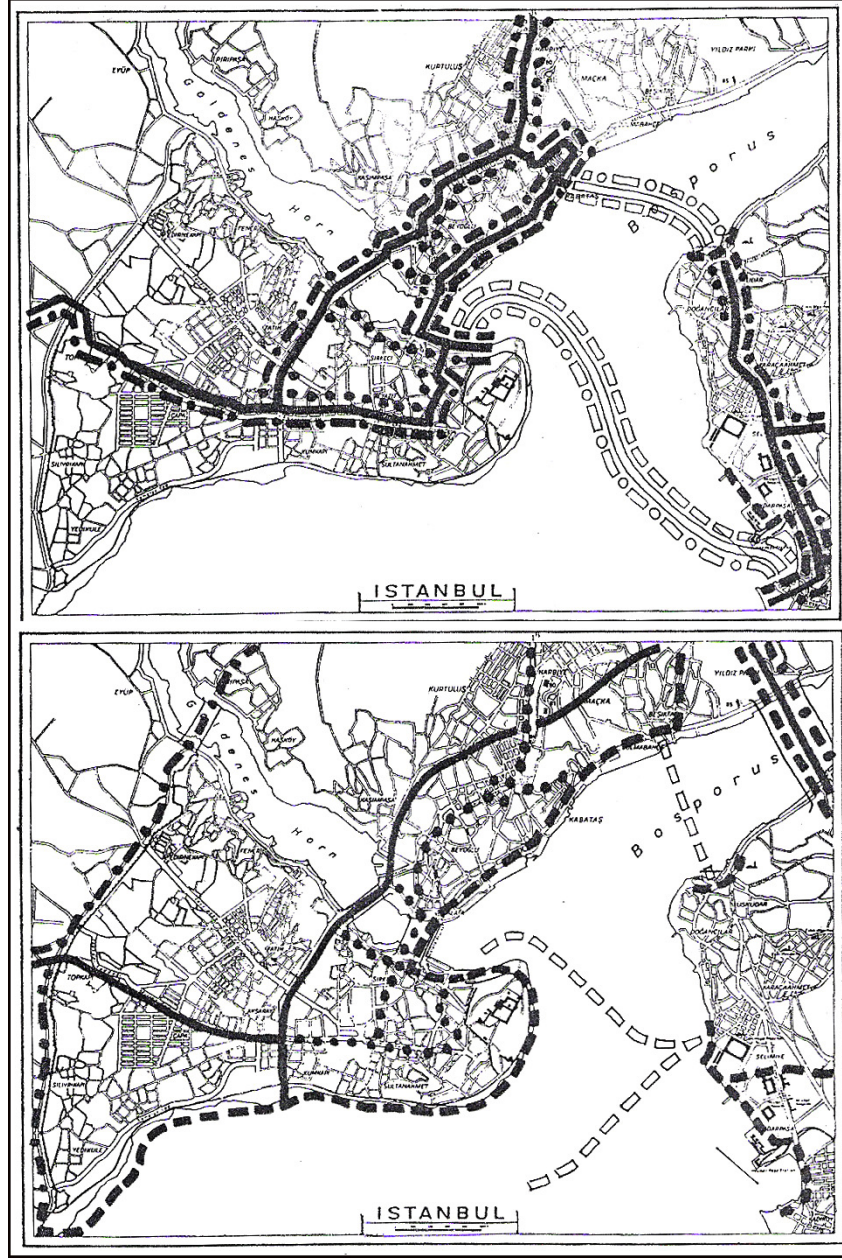
1949 Prof. Gerhard Kessler'in Önerileri: Galata'nın gündüzleri yüzbinlerce kişinin çalışacağı, geceleri 15.000 bekçinin görev alacağı birleşik merkezi olacağını, Eminönü ve Eyüp sahilllerinde hurda evlerin yıkılarak, sağlıklı ticarethaneler ve sanayi binalarının yapılmasını ve Haliç'teki tersanelerin Tuzla-Pendik arasına kaydırılmasını önermiştir (Duranay, Gürsel, Ural, 1972).

1952-1956 Müşavirler Heyeti Dönemi: Düzenlenen 1/1000 ölçekli sanayi bölgelerinin Haliç'ten Marmara'ya ve batıdan Bakırköy'e kadar dağıtılması, Beyoğlu'nun uygun yerlerinin sanayiye ayrılması, konut alanları içindeki zararlı sanayinin buradan taşınmasını önermişlerdir. Bu plan, İstanbul suriçi, Hali. Sahili ve Beyoğlu bölgesi tasdik dışı kalmak üzere onaylanmıştır. Böylece planın öngördüğü bazı sanayinin yeni alanlara taşınması kararı uygulama dışı kalmıştır (Duranay, Gürsel, Ural, 1972).

1954 Beyoğlu Nazım Planı: Haliç'in Beyoğlu kıyıları birinci sınıf gayrisihhi müesseselere ve antrepolara, Kasımpaşa ve Kağıthane deresi arası birinci sınıf sanayi yerleşmeleri için ayrılmıştır. Haliç üzerine iki yeni köprü önerilmiştir.

1956-1960 Prof. Hans Högg Dönemi: İstanbul ve Haliç sahil bandında ticaret, rekreasyon ve endüstri alanları topografyaya göre şehir planına dayanılarak bir arada öerilmiştir. Ulaşım yükü Haliç kıyılarına verilmiş, Haliç doğal limanının şehrin Anadolu yakasına, Adalara ve Boğaziçine hizmet verecek bir liman olması önerilmiştir.

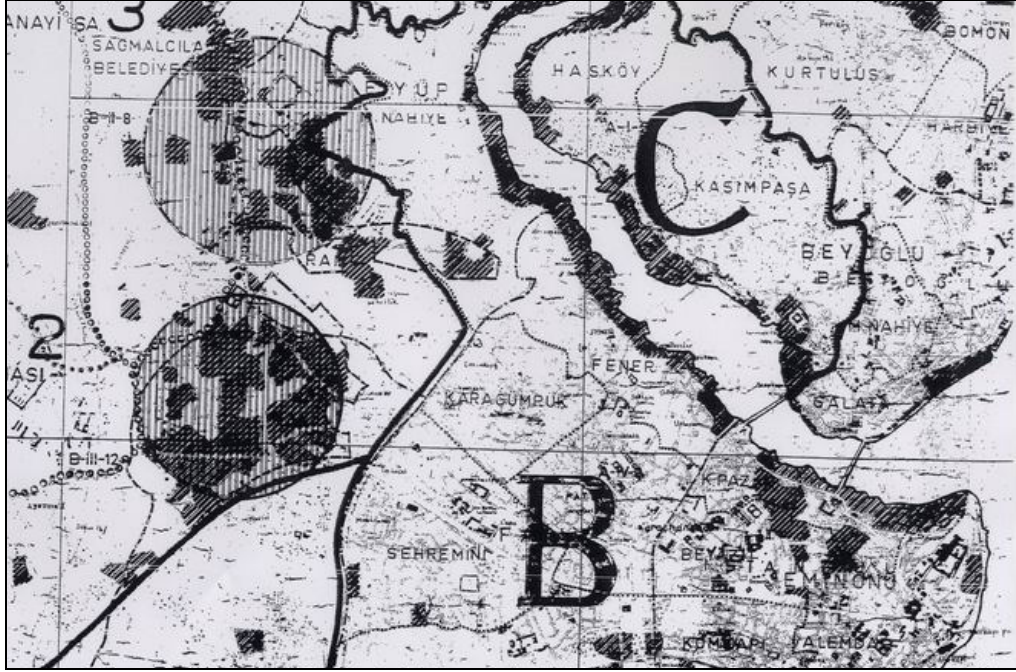
1958-1960 Prof. Piccinato Dönemi: Prof. Piccinato Haliç ve Belgrad Ormanlarına kadar uzanan Alibey ve Kağıthane vadilerinin İstanbul turizm kaynaklarından biri olduğunu kabul etmiştir. Bu yöredeki sanayi tesislerinin Eyüp'ün peyzajını ve Mesire yerlerindeki yeşil alanları bozarak bu çevrede gecekonduların gelişimine neden olduğunu kabul etmiştir. Haliç'in güney sanayiden tamamen temizlenmesini ve bu temizlemenin Alibey vadisine kadar yapılmasını, Kağıthane'deki sanayinin ise dondurulmasını önermiştir (Yüctürk, 2001).

Harita 4.7: Piccinato'nun Yaptığı Geçit Devresi Planları, (Duranay, Gürsel, Ural, 1972)

1964 Yılı 1/5000 Ölçekli İstanbul Suriçi İmar Planı: Yarımada'nın Haliç sahillерini çevreleyen bölümün turizm olanaklarını değerlendirmek için ıslah edilmesi gerektiği kabul edilmiştir. Sur kalıntılarını, 17. ve 18. yüzyıldan kalma mimari eserleri kapsayan bu bölgenin park olarak düzenlenmesi ve islami açıdan büyük bir önem taşıyan Eyüp ile bağlantı kurulması önerilmiştir. Bu şeritte sanayi alanlarının açılmasının ve mevcutların gelişmesinin önlenmesi istenmiş olup, max. h:6.50 olarak önerilmiştir (Plan Raporu 1/5.000, 1964).

1966 Sanayi Planı: Bu planın çalışmaları Prost döneminde sanayiye ayrılan Haliç'te gittikçe plansız şekilde gelişen sanayi alanlarını ve bunların beraberinde getirdikleri gecekondulaşmayı önlemek amacıyla 1963 yılında başlamış ve 1966'da uygulamaya konmuştur. Bu plana göre Eyüp-Eminönü kıyı kesiminde yer alan sanayi tesislerinin dondurulması, Karaköy-Silahtar kıyı kesiminde ise yeni sanayi tesis yapımı önerilmiştir. Ancak bu plan düzensiz gelişmeyi önleyememiştir (Tarihi Çevreyi Koruma Müdürlüğü Raporu, 2008).

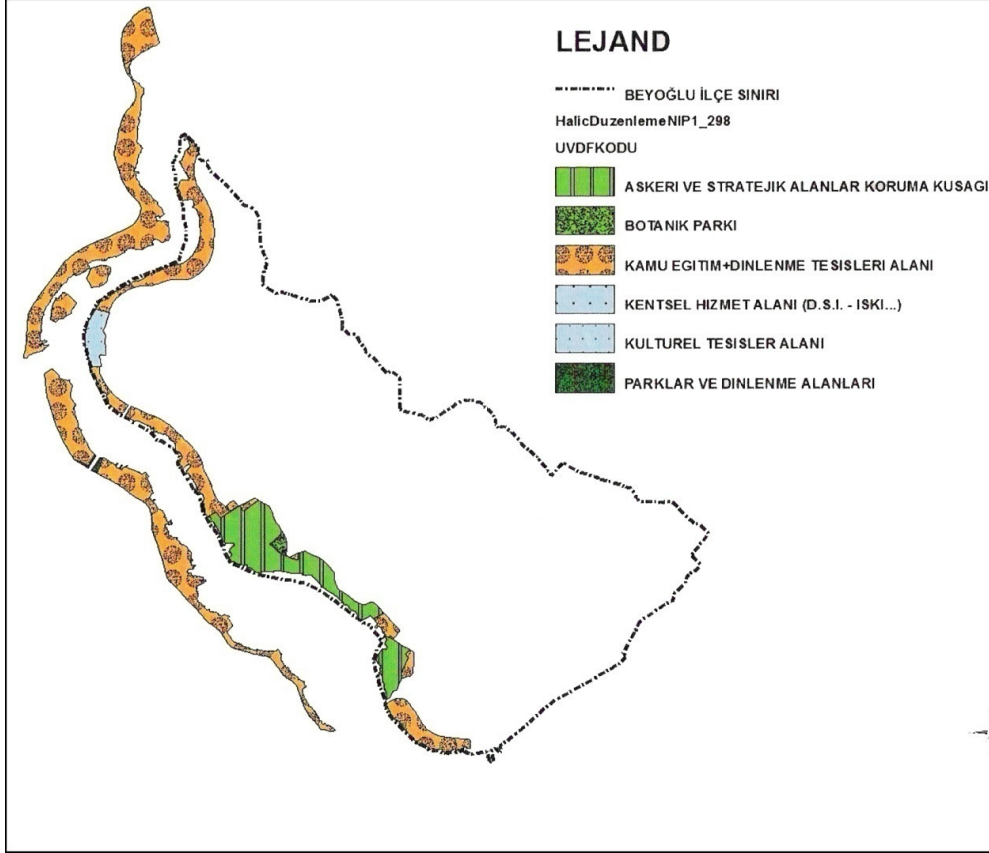
Harita 4.8: 1966 Onanlı İstanbul Sanayi Alanları Planı (Tarihi Çevreyi Koruma Müdürlüğü Raporu, 2008)

1976 yılında Boğaziçi Üniversitesi'nin Haliç'in temizlenmesi ve düzenlenmesine ilişkin getirdiği öneriler gerçekleştirilememiştir.

1980 İstanbul Metropolitan Alanı Nazım Planı: Bu planda Haliç'te Galata ve Atatürk köprüleri arasında kuzey ve güney sahillerinde ekonomik kuruluşların yönetim merkezleri işe ticaret ve hizmetlerin yoğunlaştığı merkezi iş alanı önerilmiştir. Onaylanarak yürürlüğe giren bu plan uygulanmaya konulamamıştır.

1981 yılından sonra Haliç'in temizlenmesi ve yeniden düzenlenmesiyle ilgili olarak İstanbul Valisi Başkanlığında Haliç Düzenlemesi Üst Kurulu oluşturulmuştur.

1985 Haliç Çevre Düzeni Nazım İmar Planı: Haliç kıyılarında sanayinin kaldırılarak bu alanın kamuya açılması öngörülmüştür. Sanayi alanları kaldırılarak yerine yeşil alan olarak düzenlenmiştir.

Harita 4.9: Haliç Çevre Düzeni Nazım İmar Planı (IMP, 2007)

1984-89 Dönemi (Plana Dayanmayan Operasyonlar): Planla ilerleyen süreçlerin yanı sıra 1984-1989 yılları arasında geçen dönemde plana dayanmayan operasyonlar da olmuştur. Bu süreç Haliç'te ve Haliç'in kentsel kimlik ve bellekteki yerinde de oldukça etkili olan uygulamalardır.

1982 yılında çıkarılan 2805 sayılı İmar Affı Yasası, bu dönemdeki gelişmeleri etkileyen ve biçimlendiren önemli bir yasal değişikliktir. Yerel yönetimleri kaynak ve yetki yönünden güçlendiren düzenlemeler 1984 yılında iki kademeli bir metropoliten yönetim modelini içeren 3030 sayılı Büyükşehir Belediyeleri Yasası'nın yürürlüğe girmesi ve 1985 yılında 3194 sayılı imar Yasası ile belediyeler plan yaptırma ve onama yetkisine kavuşmaları da aynı paralelde gelişmelerdir. Bu yeni düzenlemeler ve bunlara dayalı uygulamalar sırasında İstanbul kültür turizmi kimliğinden Ortadoğu'nun finans merkezi olmaya kadar uzanan geniş bir arayış

sırasında kimlik bunalımına düşmüş, bu dünya kentine kimliğini kazandıran önemli değerler hızla yitirilmeye başlanmıştır.

1985 yılında Bedrettin Dalan'ın İstanbul Büyükşehir Belediye Başkanı olmasıyla başlayan Haliç ve çevresini de derinden etkileyen sanayi ile birlikte merkezi iş alanının (MİA) desantralizasyonu sürecinde gerçekleşen yıkımlar, önemli tartışmalara yol açmıştır. İki noktada odaklanan bu tartışmaların ilki bu operasyonların bir plana dayandırılmaması, ikincisi ise Haliç'in kimliği ile özdeşleşen bazı binaların da yıkılmasıdır.

Dalan operasyonlarının en temel amacı, sanayinin ve ona bağlı kirletici tüm unsurların Haliç'ten çıkarılması ve fiziksel açıdan çöküntü süreci içine girmiş olan yapıların yıkılarak bölgenin temizlenmesi, böylece Haliç'in yeşil bir kuşakla çevrili temiz bir koya dönüştürülmesi olmuştur. Dalan operasyonları, Haliç'in bugünkü kimliğinin oluşumunda önemli bir yere sahiptir. Özellikle kıyı alanlarının ve işlevsel kullanımların değişimi, Haliç'in bir sanayi alanından rekreasyon ve konut alanına dönüşmesini sağlamıştır (Erden, 2003). Bu operasyonlarla Haliç bir yönü ile kirlilikten ve salaş kaçak yapılardan kurtulmuş ancak kentin tarihi belleği olan ve belli bir mimari karaktere sahip hal binası, fener evleri ve benzeri pek çok bina yıkılarak tarihsel ve kültürel sürekliliği kesintiye uğratmıştır.

Feshane, dokuma üretimiyle uzun yıllar yalnız İstanbul'un değil, Türkiye'nin ihtiyaçlarını karşılamış ama iplik, boyama ve diğer atıklarla Haliç'i kirletmiştir. Silaharağa Elektrik Santrali, yine İstanbul'un tüm elektrik enerjisini üretmiş ama termik santral olduğundan yakıt olarak kömür kullanmış ve atıklar hem havayı hem de suyu kirletmiştir. Sütlüce Mezbahası ise yine insanların protein gibi önemli bir gıdasını karşılamış ama atıklarıyla yıllarca Haliç'i kirletmiştir. Karakteristik mimarisiyle, verdiği hizmetlerle yararlı ama atıklarıyla da zararlı olan bu binaların bundan böyle köhneleşen Haliç'in kurtarılmasında, yeniden işlevlendirilmeleri ile öncelikli görevler üstlenebileceği fikri 1987-1988 yıllarında ortaya çıkmıştır. Feshane'nin Sanayi ve Teknoloji Müzesi, Silaharağa Elektrik Santrali'nin su sporları ve yiyecek-içecek merkezi, Sütlüce Mezbaha'sının ise uluslararası etkinliklere de olanak verebilecek çok amaçlı kültür ve sanat merkezi olarak isimlendirilmesi ve çevre düzenlemeleriyle restore edilmesi gerektiği fikri ortaya atılmıştır. Bu üç bina daha önce yıkılan tarihi yapılar gibi yıkılacak binalar arasında yer almıştır, ancak

verilecek yeni işlevler ile Haliç'in kurtarılmasında ve iyileştirilmesinde görev alabilecekleri doğrultusunda alınan karar ile yıkımdan kurtarılabilmişlerdir. Bugün özgün nitelikleri ile Haliç'te kültürel ve sosyal dönüşümü sağlayacak öğeler olarak korunmaları ve yaşatılmaları amaçlanmaktadır (Plan Raporu 1/5.000, 2001).

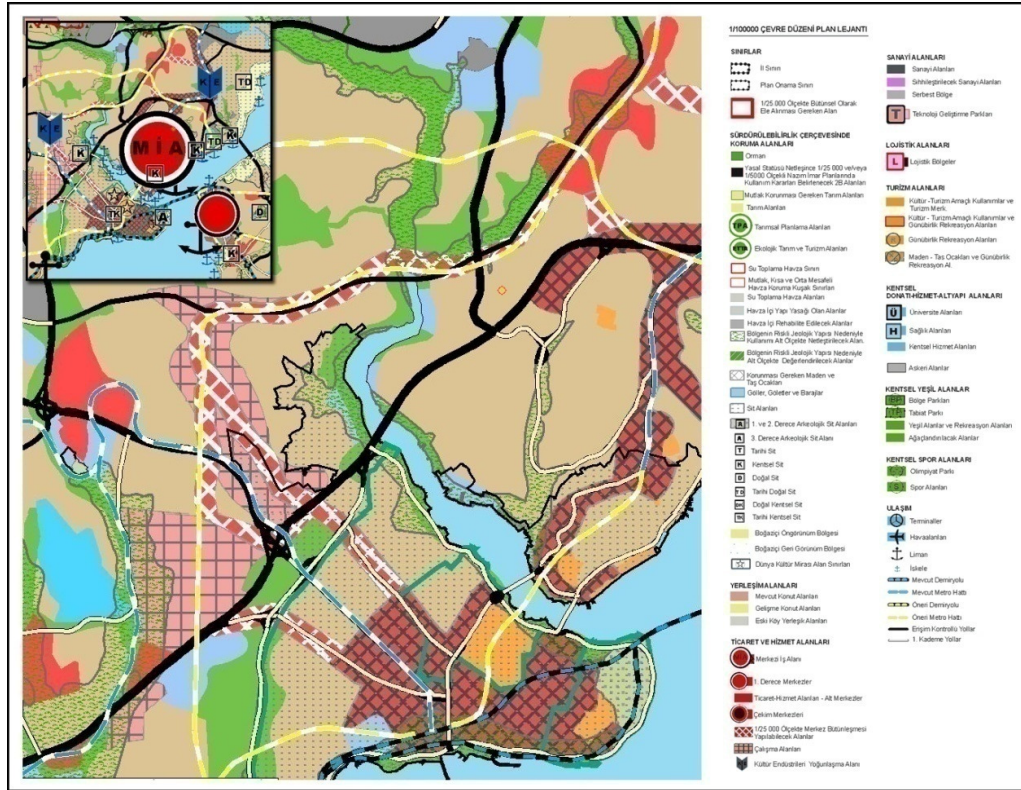
1990 İstanbul Tarihi Yarımada Koruma Nazım İmar Planı: Genel amacı tarihi yarımadanın tarihi, kültürel ve doğal değerlerini koruyarak yeniden canlandırmak olan bu planda Haliç kıyı bandı için eski depolama, imalat vb. kullanımlarından arındırılarak kültür, turizm, rekreasyon ve ilgili ticari kuruluşların ağırlık kazanacağı canlı kentsel merkezler, odaklar oluşturulması ve su-kıyı ilişkisinin güçlendirilmesi önerilmiştir (Plan Raporu 1/1.000, 1990).

1995 İstanbul Metropolitan Alan Nazım İmar Planı: İstanbul'un önemli kritik belirleyicileri olan tarihi kültürel dokusu, peyzajı, silueti vb.nin dinamik koruma prensipleri ile korunması kararı alınmıştır. İstanbul'un kimliğinde önemli yer tutan alanlardan olan Haliç için mevcut değerleri çerçevesinde karma sit alanı olarak tespit yapılarak özel rolleri ve statülerinin belirlenmesi ve çevresiyle birlikte korunarak mevcut dokuların sıhhileştirilmesi ve bütüncül bir yaklaşım benimsenmesi yönünde kararlar alınmıştır (Plan Raporu 1/50.000, 1995).

2001 Haliç Kıyıları Master Planı: Haliç'teki tüm projelerin entegrasyonunun kurulabilmesi için hazırlanmış olan bu planda, Haliç'in eski kimliğine kavuşturulmasında bütünsellik ilkesi göz önünde bulundurulmuştur. 2003 yılına kadar olan süreçte Haliç'in evrensel düzeyde taşıdığı tarihi, kültürel, doğal özdeğerlerine sahip çıkarak; tarihi-kültürel kimliği ile özdeş, geçmişte olduğu gibi günümüzde de bir kültür limanı statüsü kazandırmak üzere; kent kalkınması ile uyumlu büyümesi ve gelişmesi sağlanırken, bölgesel fırsatları iyi kullanan ve bu yapılaşmada tarih, kültür, sanat ve hizmet ağırlıklı bir kıyı olarak koruma ve gelişme dengesinin kurulmasıdır.

2006 İstanbul İl Bütünü Çevre Düzeni Planı: Bu planda, Haliç insan faaliyetleri sonucu yapay çevreyi oluşturan sosyo-ekonomik ve mekansal sistem ve ayrıca doğal çevre kapsamında sürdürülebilirlik çerçevesinde genel olarak ele alınmış ve bu yönde karar ve öneriler belirlenmiş, çeşitli stratejiler geliştirilmiştir. Bu bağlamda, Haliç'teki su kalitesinin yükseltilmesi, su sporları ve cazibe merkezi haline

getirilmesi, Haliç sahil boyu alanların atıl durumunun giderilmesi gibi sorunların metropoliten ölçekte yapılacak müdahalelerle gerçekleşmesi, merkezi işlevlerin Haliç'in kuzeyinden Kağıthane üzerinden önerilen raylı sistemler yardımıyla batıya kaydırılması, sanayi, imalat, depolama gibi fonksiyonlardan arındırılması yönünde kararlar alınmıştır. Ayrıca genel olarak Haliç bölgesiyle ilgili verilen kullanım kararlarında; finans kuruluşları, özellemiş, ihtisaslaşmış hizmet ve ticaret fonksiyonlarının yer alacağı alanlar, işlevini yitirmiş kent parçalarının yeniden yapılandırılarak öncelikli olarak eğitim, kültür endüstrileri, sosyal ve kültürel tesisler, sağlık, kentsel hizmet ve ticaret hizmet alanları, sportif tesislerin yer alacağı alanlar yer almaktadır (Plan Raporu 1/100.000, 2006).

Harita 4.10: 1/10.000 ölçekli İstanbul İl Bütünü Çevre Düzeni Planı'nda Haliç ve Yakın Çevresi

Bugün Haliç'te su yüzeyi ile yol arasındaki dar şeride yerleşmiş olan sanayi ve depolama tesisleri Çerkezköy, İkitelli, Mahmutbey, Kurtköy, Samandıra, Tuzla ve Gebze'de organize sanayi bölgelerindeki yeni yerlerine taşınmışlardır.

Haliç, İstanbul genelinde önemli bir ticaret, rekreasyon ve kültür merkezidir. İstanbul kent merkezinin büyük bir bölümünü içine alan Haliç, taşıdığı doğal zenginlikler ve tarihi miras ile günümüzde yapılan birçok yenileme ve koruma projelerinin odak noktası olmaktadır. bu bağlamda Haliç Kıyı Alanının ve bu alandaki sanayi mirasının yakın çevresi ve İstanbul geneli ile ilişkili olarak düşünülmesi ve tarih boyunca taşıdığı anlamı kaybetmeden, sanayi dönemi izlerini yaşatarak kamusal bir yaklaşımla ele alınmasıdır.

4.2 Günümüzde Haliç Sanayi Mirasının Durumu

Haliç Kıyı Alanı, Bizans döneminde liman ve tersane olarak kullanılmış, sonrasında Osmanlı'da farklı işlevlerin de eklenmesiyle çeşitlenmiş ve Cumhuriyet döneminde de çeşitli gelişmeler yaşarak günümüze kadar kentsel kimlik ve bellekteki önemini koruyarak gelmiştir.

İstanbul Büyükşehir Belediyesi tarafından kentsel dönüşümü “kültür ve sanat vadisi” olarak adlandırılan Haliç için birçok sayıda proje yapılmıştır. 30 Ekim 2000 tarihinde Beyoğlu, Eminönü, Fatih, Eyüp, Kağıthane Belediyeleri ile İstanbul Büyükşehir Belediyesi'nin bir araya gelmesi ile Haliç Belediyeler Birliği kurulmuştur. Birliğin amacı bölgenin altyapı, planlama, konut, finansman, kent yönetimi, kentsel, sosyal, kültürel ve iktisadi girişimler, tüketicinin korunması ve tüketimin düzenlenmesi, çevre sorunlarının çözümü, turizm, rekreasyon, kentsel kültür ve sanat hizmetlerini gidermek ve bölgenin tanıtımını yapmaktır.

Haliç Kıyı Alanı için 2001'de hazırlanan Master Planının amaç hedef ve ilkelerinden hareketle belirlenen eylem alanları şu şekildedir;

- Feshane Uluslararası Meslek Fuarları Merkezi
- Eyüp Piyer Loti Bölgesinin Tarihi Mezarlık Alanı ve Çevre Düzenlemesi Projesi
- Rahmi Koç Sanayi Müzesi (Hasköy Tersanesi)
- Sütluçe Kongre ve Kültür Etkinlikleri Merkezi Projesi
- Miniaturk
- Unkapanı-Galata Köprüsü Arası Haliç Kıyıları Kentsel Tasarım Projesi

- Sa'dabad Mesire Alanı Koruma ve Geliştirme Projesi
- Eyüp Merkezi Rehabilitasyon Projesi
- Fener-Balat Semtlerinin Rehabilitasyon Projesi
- Ayvansaray Kentsel Sit Alanı Koruma Projesi
- Kuzey Haliç Yeşil Kuşak Projesi
- Haliç Tersanesi Yeni Kullanım Projesi
- Silahtarağa Elektrik Fabrikası Restorasyon Projesi

Bu projeler bir bütün olarak İstanbul kentinin üst ölçek vizyon ve hedefleri ile entegrasyonu, daha alt ölçekte Haliç'in kültür havzası olma vizyonu ile uygunluğu ve tüm üst ölçek kararların hayata geçirilmesinde bütünsellik ilkesini göz önünde bulundurmaları ile değerlendirilmektedir.

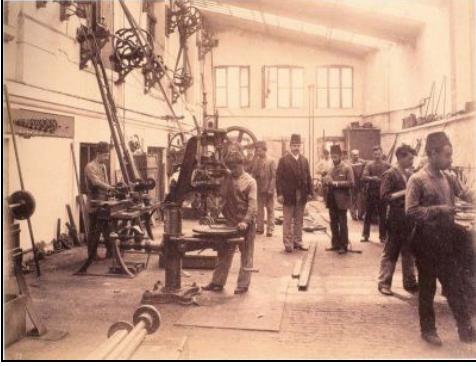
Çalışma kapsamında, Haliç Master Plan Raporu'nda sanayi mirası olarak nitelendirilecek alanlar için üretilen projeler olarak Feshane Uluslararası Meslek Fuarları Merkezi, Söğütözü Kongre ve Kültür Merkezi, Rahmi M. Koç Sanayi Müzesi, Cibali Tütün ve Sigara Fabrikası, Silahtarağa Elektrik Fabrikası Restorasyon Projeleri incelenmiştir.

4.2.1. Cibali Tütün ve Sigara Fabrikası – TC Kadir Has Üniversitesi

Cibali Tütün ve Sigara Fabrikası, dönemin ticaret, ölçüm, fiyatlandırma ve dağıtım yapılan önemli yerleşimlerinden Unkapanı bölgesinde inşa edilmiştir. Erken endüstri dönemi kültür mirasının önemli yapılarından biridir.

Cibali'de 1880'lerden yakın zamanlara değin büyük bir tütün fabrikası olarak hizmet veren Cibali Tütün ve Sigara Fabrikası, 1884 yılında Sultan II. Abdülhamit döneminde mimarları H. Aznavur ve A. Vallauri tarafından tasarlanmış, ilerleyen yıllarda Eugene Bottazzi tarafından geliştirilerek birkaç aşamada tamamlanmıştır (Alper, 2003). İşletme 10.385 m²'lik arsa üzerinde kurulmuş olup, 40.000 m²'lik kapalı alana sahiptir. İlk kurulan büyük ana binada sadece tütün işlenmiş, 1900'den itibaren de sigara imalatına başlanmıştır. Bu döneme kadar Fransız Reji idaresi

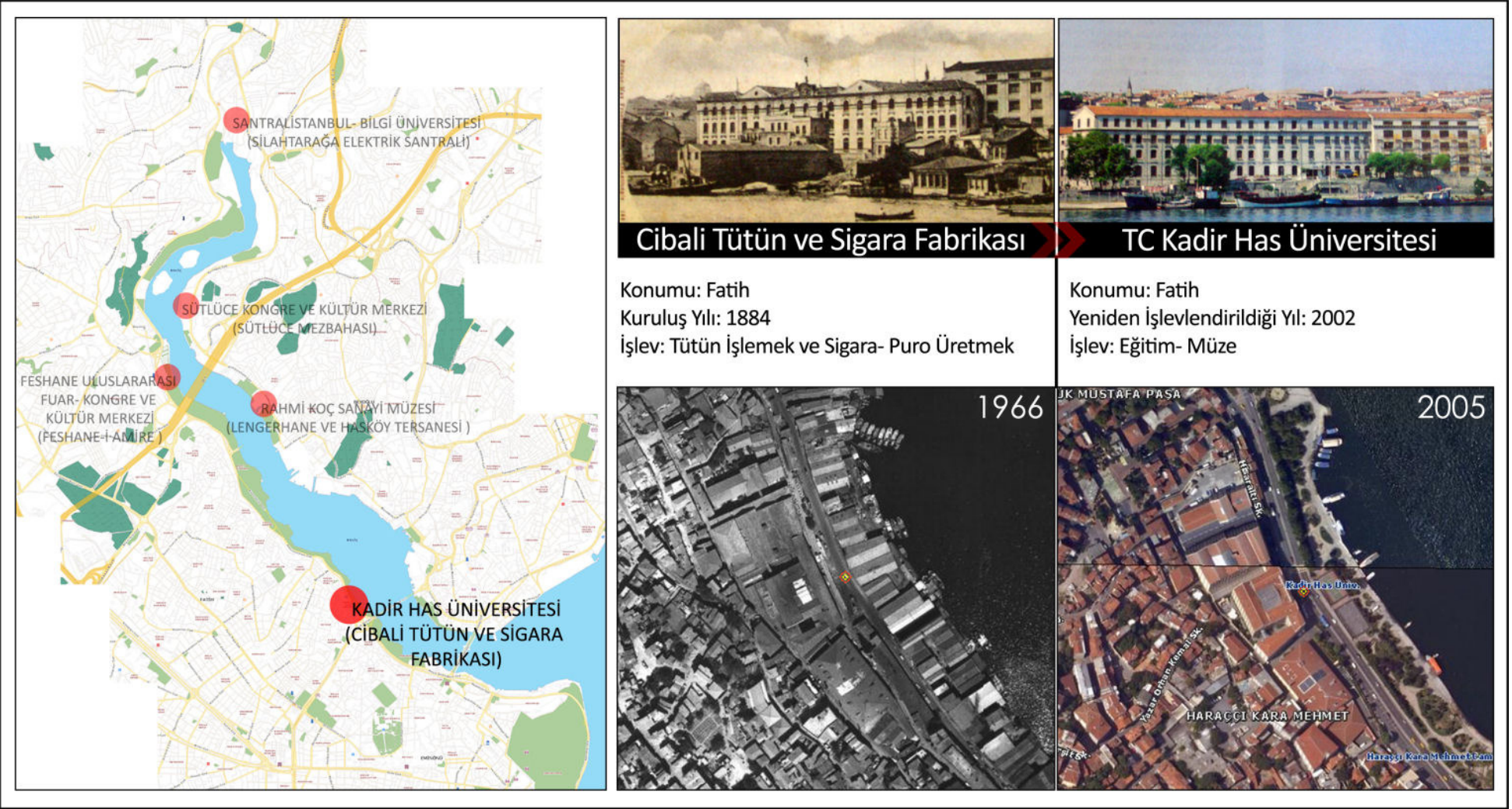
tarafından işletilen fabrika, 1925'te Türk Tekel İdaresi'ne bağlanmıştır. Fabrikada 1946'da puro, 1959'da filtreli, aromalı ve soslu sigara üretilmiştir. 1984'te fabrikaya yurtdışından yeni makineler getirilmiş, 1988'de de pipo tütün tesisi kurulmuştur (İstanbul Ansiklopedisi, 1994c:429).

Şekil 4.2: Cibali Tütün ve Sigara Fabrikası, İşçiler çalışırken (Url, 22)

Değişen ve gelişen tütün işleme ve sigara üretim teknolojisi yeni kurulan Maltepe Sigara Fabrikasında yoğunlaşınca Cibali Tütün ve Sigara Fabrikası 1995 yılında işlevini yitirdi. Ülkemizde son yıllarda uygulanan özelleştirme programı kapsamına Tekel Genel Müdürlüğü'ne bağlı bazı yapılar da katılınca Cibali Tütün ve Sigara Fabrikası eğitim amaçlı kullanılmak üzere 49 yıllığına Kadir Has Üniversitesine verilmiştir (Alper, 2003). Mal sahibi T.C. Maliye Bakanlığıdır. Yapının yanındaki tütün deposu da alınarak üniversiteye sanat bölümlerinin de eklenmesi planlanmaktadır (Url, 23). Üniversiteye devredilen yapının, 23 Temmuz 2000'de başlayan restorasyon çalışması, 16 ay sürmüş ve 2002'de Kadir Has Üniversitesi olarak hizmete girmiştir. Yapı, 2003 yılında başarılı restorasyonu dolayısıyla Avrupa Nostra Ödülü'ne layık görülmüştür.

Binanın mimari özelliklerine bakıldığında, birbirlerine avlu veya geçitlerle bağlanan yapıların yapım malzemeleri, tuğla, cam, demir, döküm taşıyıcı kolanlar, pik döküm kolonlar ve çelik putreller (Kalkan, 2002:14) olduğunu görülmektedir. İlk inşa edilen yapıların taşıyıcı sistemi, yığma duvar ve ağırlıklı olarak metal, bazı mekânlarda da ahşap taşıyıcı elemanlardan oluşmaktadır (Alioğlu ve Alper, 1998:46-48). Bodrum kat dışındaki katlarda döşemeler ahşap parke, tavanlar ise ahşap çıtalıdır (Alioğlu ve Alper, 1998:46). Sonradan inşa edilen ek yapılar betonarme strüklüdür. Binaları birbirine bağlayan geçitin üstü, iki yanındaki binalara taşıtılan çelik ve cam asma çatı sistemindedir.

Şekil 4.3: Cibali Tütün ve Sigara Fabrikası – T.C. Kadir Has Üniversitesi Konumu, Tarihi, İşlevi

Bugün, restorasyondan sonra, fabrikada var olan donanımdan ve işletim sisteminin yapıyla ilişkisinden örnek bir bölüm kalmamıştır. Tütün fabrikasının, eski kimliğine dair izler, bodrum katındaki makine idare panosu ve ray izleri ile duvarlardaki eski fotoğraflardır. Restorasyon ve yeniden işlevlendirme uygulamasında 19. yüzyıl sonu ve 20. yüzyıl başlarında yapılmış olan bölümler olduğu gibi kullanılmıştır. Sonradan eklendiği belirlenen bazı yapılar ve ilk yapım sırasında olmayan 4. kat yıktırılmıştır. Binaların bir kısmında kolon ve kirişler tutularak, volta döşemeler kaldırılmıştır. Eski fotoğraflara dayanarak Nalıncı Kasım Sokak'a bakan binanın kuzey ve güney cephelerine alınlı beşik çatı yapılmıştır (Alioğlu ve Alper, 1998 :48).

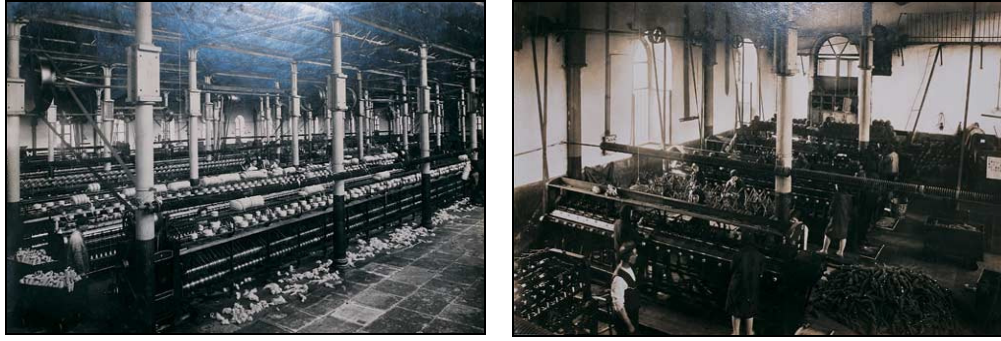
Şekil 4.4: Kadir Has Üniversitesi (Kişisel Arşiv, 2009)

4.2.2 Feshane-i Amire – Feshane Uluslararası Fuar Kongre ve Kültür Merkezi

Feshane-i Amire, Eyüp ilçesinin Defterdar semtinde 1835 yılında Osmanlı'nın önemli sanayi ürünleri olan çuha ve fesin temini için kurulmuş, yapı üretimi özelliği ile türünün ilk prefabrik çelik taşıyıcılı tekstil fabrikasıdır.

Feshane binası 1894-1916 yılları arasında tadilat görmüş ve genişletilerek yenilenmiştir. 1895 yılında Feshane'ye çırak yetiştirilmek üzere fabrika bünyesinde bir Sanayi Sıbyan Mektebi açılmıştır. Böylece Feshane hem üretimiyle hem de kendi bünyesinde yetiştirdiği nitelikli iş gücüyle 1917'lere kadar Levazımat-ı Umumiye-i Askeriye İdaresi'nde hizmet vermiş ve Türkiye'deki dokuma sanayinin en büyük kuruluşu haline gelmiştir. 1925'te askeri idareden Sanayi ve Maadin Bankası'na devredilen Feshane, bankanın kurduğu Feshane Mensucat TAŞ tarafından işletilmeye başlanmıştır. 1933 yılını takip eden 20 yıl fabrikanın gelişmesinin arttığı yıllardır. Bu sürecin Eyüp ilçesinin gelişmesine de katkısı olmuştur. 1937'de Sümerbank'a

devredilen Feshane'nin adı Sümerbank Defterdar Yünlü Sanayi Müessesesi olmuştur (Ekiz, 2006).

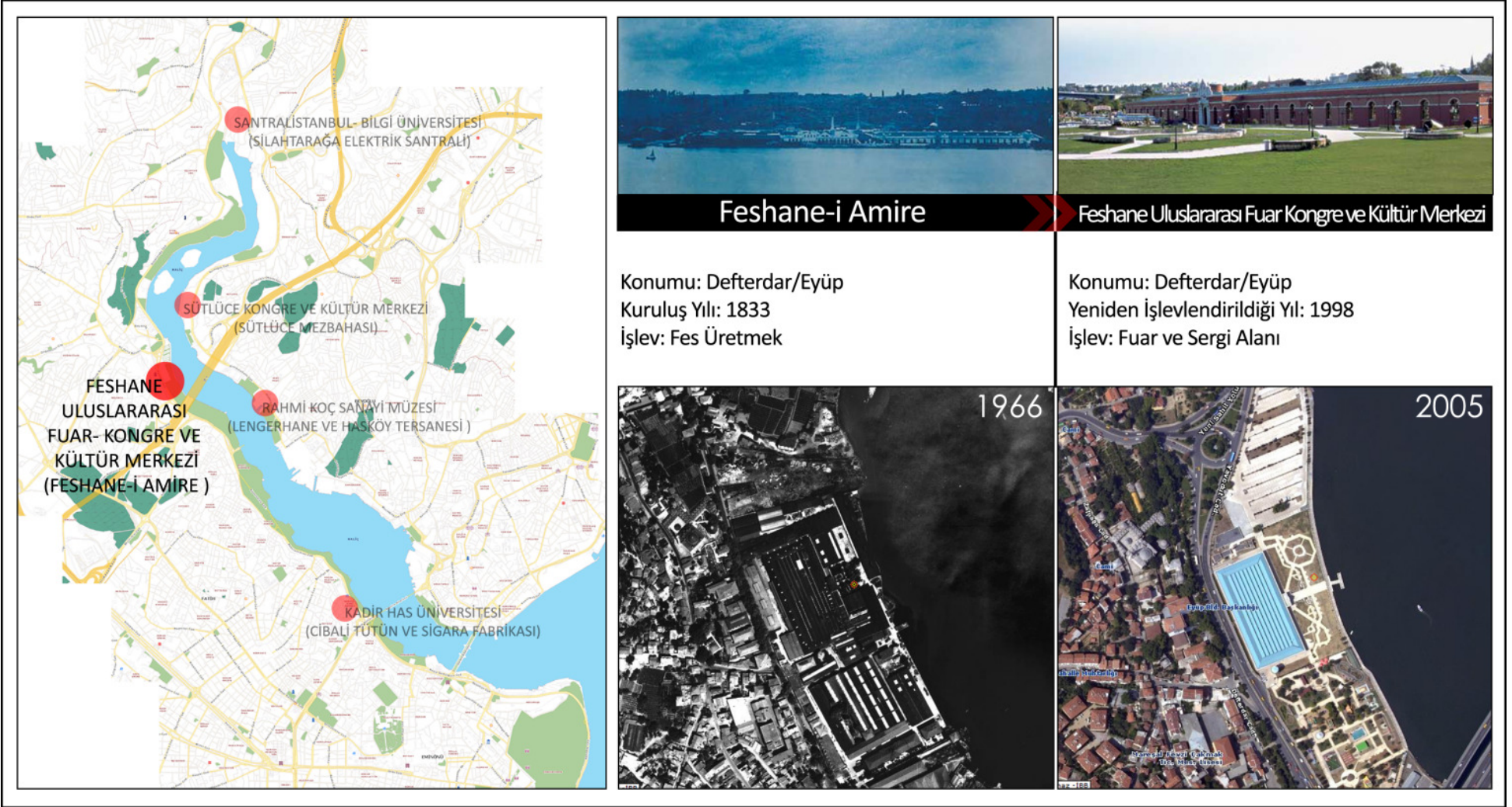

Şekil 4.5: Feshane’de Fes Üretimi (Url, 24)

1992 yılında Büyükşehir Belediyesi ve özel bir kuruluşun girişimiyle projesi İtalyan iç mimar Gae Aulenti tarafından gerçekleştirilen çağdaş el sanatları müzesine dönüştürülen Feshane binası, ilerleyen yıllarda Haliç tarafının sular altında kalması (cümle kapısı) ve suların içerilere kadar girmesi nedeniyle kullanılamaz hale gelmiştir. Başlanılan restorasyon çalışmaları da çıkan anlaşmazlıklar nedeniyle bitirilememiştir. Dolayısıyla 1986 yılında fabrikanın boşaltılması ile başlayan 12 yıllık süreçte çürümeye yüz tutan Feshane ancak 1998 yılında Büyükşehir Belediyesi’nin yeni bir proje kapsamında restorasyon çalışmalarını başlatmasıyla yaşama geçirilmiştir. Proje yöneticisi Güryapı İnş. AŞ’dır.

1986’ya kadar isim ve mülkiyet değiştirerek ve ek yapılarla genişletilerek özgün işlevi ile kullanılan fabrika, bu tarihte İstanbul Büyükşehir Belediyesi tarafından boşaltılmıştır. Fabrikanın koleksiyon bölümü Bakırköy’deki dokuma fabrikasına taşınmıştır. Ardından Haliç’i ve çevresini temizleme projesi kapsamında prefabrik büyük dokuma salonu dışında, binaların hepsi İstanbul Büyükşehir Belediyesi tarafından yıktırılmıştır. Dokuma salonu yaklaşık 70x140 m büyüklüğündedir. Yapı, gün ışığından daha fazla yararlanmayı sağlayan şeffaf kesimleri olan şed çatı ile örtülüdür (Köksal, 2005).

Feshane’nin restorasyon projelerinin hazırlanmasında Anıtlar Yüksek Kurulu tarafından 1992 yılında onaylanmış olan restitüsyon projeleri kullanılmıştır. Bu onaylı restitüsyona sadık kalınarak Feshane’nin restorasyon projeleri hazırlanmış, uygulamada da restorasyon ilkeleri ve teknikleri dışına çıkılmamıştır. Tasarım sürecine yapının mevcut bölümleri içersine yerleştirilecek fonksiyonların

Şekil 4.6: Feshane-i Amire – Feshane Uluslararası Fuar Kongre ve Kültür Merkezi Konumu, Tarihi, İşlevi

araştırılmasıyla başlanmıştır. Brüt 8000 m² kapalı alana sahip olan binada 7.570,55 m² net alan kullanılmaktadır. Bina yalın haliyle farklı m²'lerde beş ana mekândan oluşmaktadır. Dolayısıyla öncelikli olarak Feshane'nin restorasyonu ve orijinal yapının yeni işlevi içerisinde sergilenmesi kararı verilip, bu mekânların büyüklükleri ve birbirleriyle olan ilişkilerine göre mekân oluşturmak yerine mekânlara göre fonksiyon arayışı tasarımı yönlendirmiştir (Ekiz, 2006).

Şekil 4.7: Feshane Uluslararası Fuar Kongre ve Kültür Merkezi, Üstten Görünüm (Url, 24)

Toplamda 2421 m²'lik alan el sanatları çarşısı ve kahveli çarşı olarak değerlendirilmiştir.. Feshane'de verilecek yeni işleve karar verilmeden önce anketler yapılarak en çok tercih edilen işlevin ne olduğu bulunmaya çalışılmıştır. Birinci olarak el sanatları çarşısı sonucu ortaya çıkmış, ikinci olarak ise müze olarak kullanımının yaygın bir fikir olduğu görülmüştür. Fakat çeşitli finansal ve fiziki koşullar sebebiyle bu kullanım tercih edilmemiştir. Bunun yerine mekân sergi, fuar, konser, müzayede, kongre ve çeşitli davetler gibi farklı işlevleri kapsayacak şekilde tasarlanmış, altyapı ve konfor donanımları bu farklı fonksiyonları işletebilecek kapasitede düşünülmüştür. Bu mekânda önceki restorasyonda kullanılan kavisli duvar, cümle kapısından girişte, çok amaçlı salon önünde bir fuaye ve koridor oluşturması ve binaya ferahlık vermesi itibarıyla doğru bulunmuştur. Dolayısıyla bu duvar kullanılmış, ayrıca yoğun organizasyonlarda giriş ve çıkışların daha kolay algılanması maksadıyla kapı üzerlerine yapılan taç ilavesiyle yenilenmiştir. Tüm süreçte ve kullanımlara yönelik çalışmalar ve imalatlar yapılırken birinci olarak binanın orijinal duvarlarına, çelik kiriş ve kolonlarına, kapı ve pencerelerine en küçük bir zarar dahi verilmemesi esas alınmıştır (Ekiz, 2006).

Eyüp Feshane binasının 56.000 m² bahçesi peyzaj çalışmasıyla çevre düzenlemesi kapsamında ele alınmıştır. Bu alanın 18.000 m²'si Feshane'deki aktivitelerin

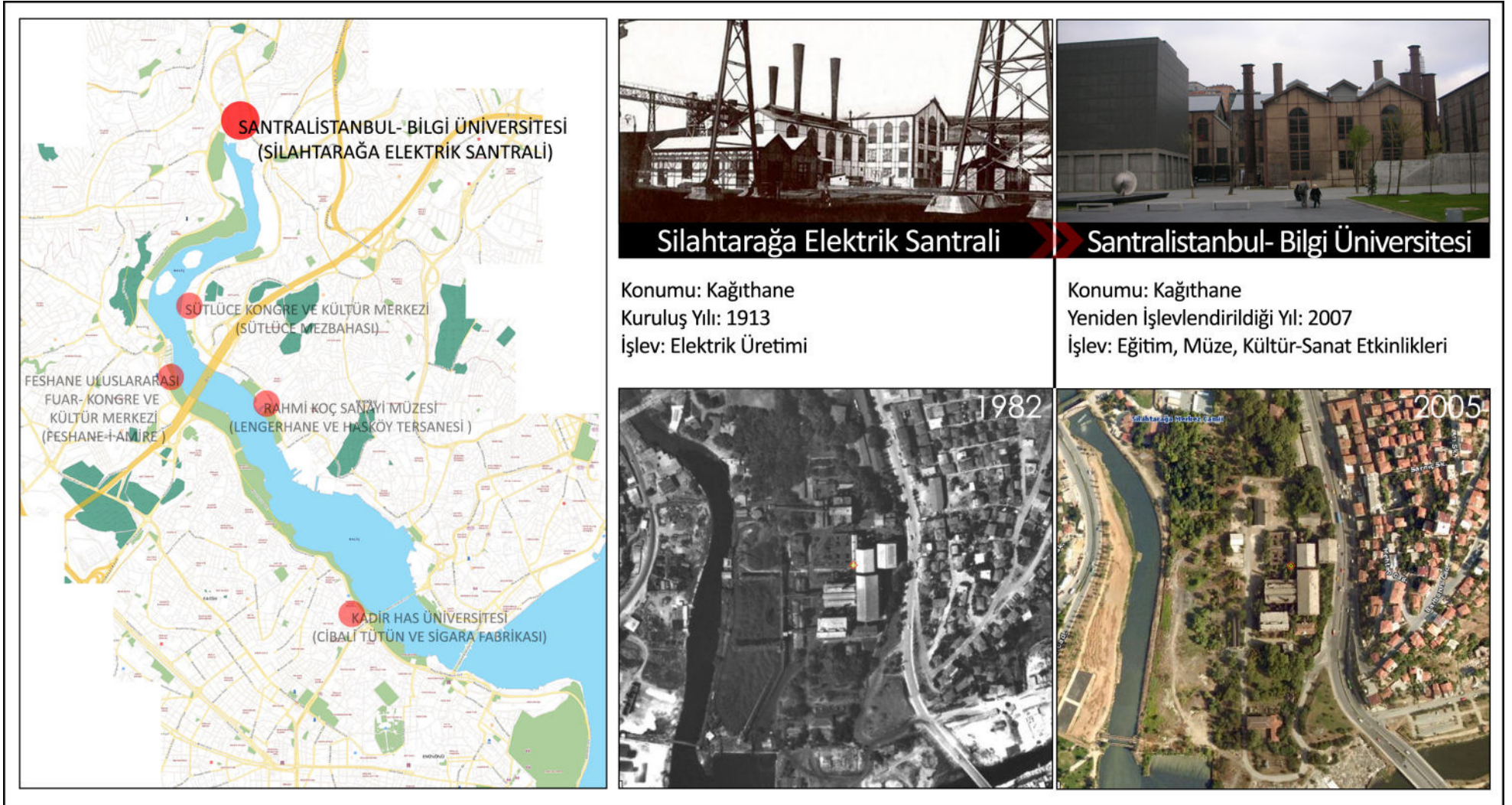
katılımcılarına yönelik otopark olarak, geri kalan 38.000 m² alan ise Feshane'nin çevresine ve Eyüp-Haliç sahiline canlılık katmak amacıyla yürüme yolları, seyir ve dinlenme bölümleri, çocuk parkı, bahçe, restaurant ve ana girişe yönlendirilmiş doğal görünümlü süs havuzu şeklinde tasarlanmıştır. Ayrıca Feshane'nin aksında bir motor iskelesi düşünülmüş ve böylece mekâna deniz yoluyla ulaşım da sağlanmıştır (Ekiz, 2006).

Feshane binası şu anda özel bir kuruluş olan BELTUR (Büyükşehir Eğitim Turizm ve Sağlık Yatırımları İşletme ve Tic. A.Ş.) tarafından, "Feshane Uluslararası Fuar Kongre ve Kültür Merkezi" adıyla işletilmektedir. Feshane'nin Haliç'e açılan kendine özel bir iskelesi de bulunmaktadır. Bugün Feshane binası, mekân sergi, fuar, konser, müzayedede, kongre ve çeşitli davetler gibi çeşitli işlevlere ev sahipliği yapmaktadır.

4.2.3 Silahtarağa Elektrik Santrali , Santralistanbul, Bilgi Üniversitesi

Silahtarağa Elektrik Santrali Sultan V. Mehmed'in fermanı ile Dolmabahçe Sarayı'na elektrik üretilmesi amacıyla 1911 yılında Macar Ganz Elektrik Şirketi'ne kurdurulmuştur. Tesis ilk olarak 11 Şubat 1914'te Dolmabahçe Sarayı ve tramvay hatlarının elektrik enerjisinin sağlanmasında kullanılmış, 14 Şubat 1914 tarihinde ise İstanbul'un zengin ailelerinin evlerine elektrik verilmiştir. Osmanlı İmparatorluğu'nun ilk enerji veren tesisi olarak hizmet vermiştir. Üretime başladığı tarihten, 1952 yılına kadar İstanbul'un elektrik ihtiyacını tek başına karşılamış, eski teknolojiyle, 1982 yılına kadar İstanbul'a elektrik üretilmeye devam edilmiştir. Santral, Kültür Bakanlığı tarafından tarihi eser olarak vasıflandırılmıştır (İETT Dergisi, 1957:5).

1943-1944 yılları arasında Seyfi Arkan tarafından fabrika için yapılan ek bir bina, tasarlanan makine dairesi, hem cephe kurgusu, ham de iç donanımı ile fabrikanın mimari ve teknolojik değerini arttıran önemli bir ektir. Fabrikanın yerleşim planı da özel olarak kurgulanmıştır. Üretime ait yapılar olan makine ve kazan daireleri bir arada, idare binasının yakınında konumlanmaktadır. Mühendis lokali, üretim yapılarına yakın bir yerde inşa edilmiştir. Geniş arazide bakım üniteleri ve atölyeler yer almaktadır. İşçiler ve mühendis-yöneticiler için tasarlanan lojmanlar, mutfak, yemekhane, dinlenme alanları, otopark gibi yaşam ve rekreasyon alanları fabrika alnının diğer ucunda düzenlenmiştir (Köksal, 2005).

Şekil 4.8: Silahtarğa Elektrik Santrali Konumu, Santralistanbul, Bilgi Üniversitesi - Konumu, Tarihi, İşlevi

1970’te TEK’E devredilen işletme, bu tarihten sonra kısmen durdurulmuş, 18 Mart 1983’te de tesislerin eskimesi ve soğutma suyunun temininde yaşanan güçlük nedeniyle kapatılmıştır ve Mayıs 2004 tarihinde Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı tarafından İstanbul Bilgi Üniversitesi’ne tahsis edilmiştir. Kompleks yaklaşık 30 ayrı binadan oluşmaktadır. Toplam yüzölçümü 117 dönümdür. Yaklaşık bir yıl sonra mimari projeler Anıtlar Kurulu tarafından onaylanınca çalışmalar hızlanmıştır. Santral İstanbul olarak hayata geçirilen yerleşke; Çağdaş Sanat Müzesi, Enerji Müzesi, Uluslararası Rezidans Programı, Kütüphane ve Bilgi Merkezi, Avrupa Sanat Sokağı, Uluslararası Kültür Ağı ve STK Merkezi, Eğitim Programları ve Kentsel Dönüşüm birimlerinin yanı sıra, konser salonları, 7.000 kişilik açık hava anfityatrosu, kafe-restoran ve rekreasyon alanlarından oluşmaktadır (Url, 25).

Şekil 4.9: Santralİstanbul’dan Görünümler (Kişisel Arşiv, 2009)

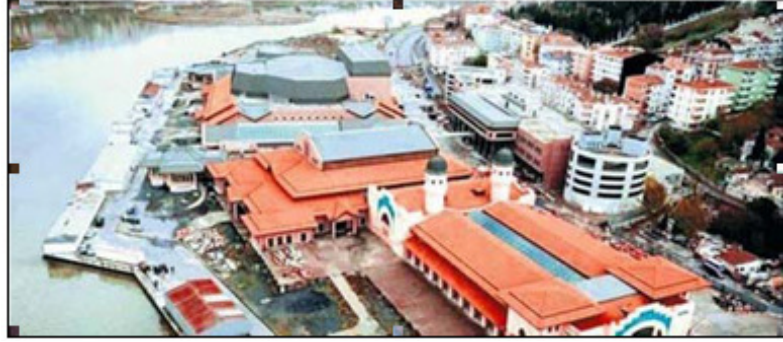
Silahtarağa Elektrik Santrali’nin enerji üretim tesisleri ve kontrol salonunun bulunduğu mekânlarda ise bir Enerji Müzesi tasarlanmıştır. 20. yüzyıl Avrupa sanayi eserlerinin korunduğu bu bölümde, sanayi ve enerji mirası, dünyada ve Türkiye’de enerji üretiminin öyküsü, dünyada enerjinin geleceği ve enerjinin dönüşüm olanakları çağdaş bir yaklaşımla ele alınması tasarlanmıştır. Ayrıca kurulacak olan Kent Araştırmaları Laboratuvarı’nda üretilen projelere başta Haliç bölgesindekiler olmak üzere hemen herkesin katılması sağlanarak yeni istihdam olanakları yaratılması düşünülmüştür.

4.2.4 Sütlüce Mezbahası – Sütlüce Kongre ve Kültür Merkezi

Sütlüce Mezbahası, Haliç’in Beyoğlu kıyısında, Eyüp Sultan Külliyesi karşısına gelen kesiminde bulunmaktadır. Sütlüce Mezbahası, Cemil Topuzlu’nun şehreminliği döneminde 1923 yılında hizmete açılmış bir yapıdır. Binanın inşasını

mimar Ahmet Burhanettin, inşaat mühendisi Osman Fıtrı ve makine mühendisi Makro Logos'tan oluşan bir ekip yapmıştır.

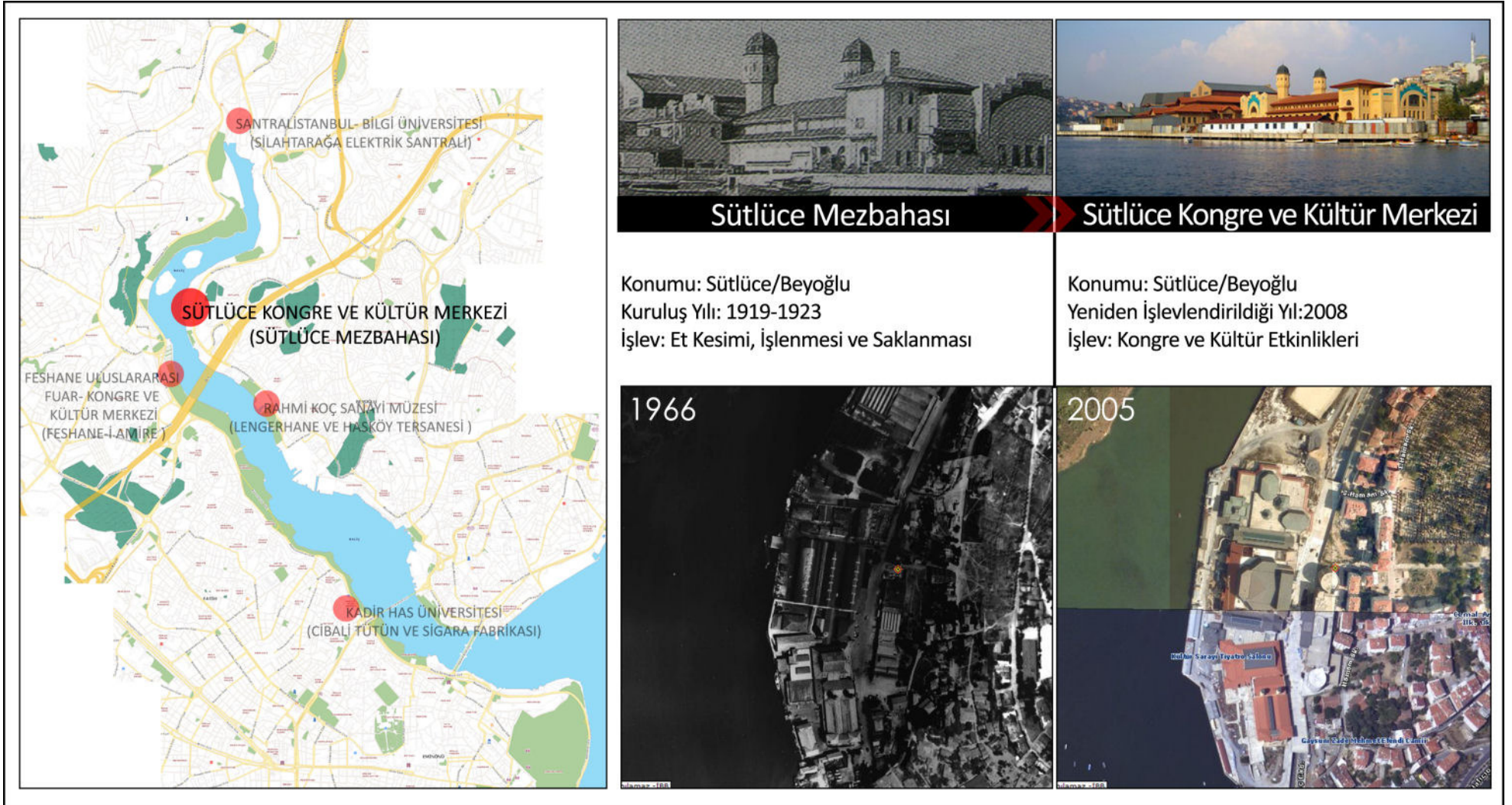
1985'lere kadar şehrin en büyük et kesim yeri olan Sötlöce Mezbahanesi, Haliç'i en çok kirleten binalar arasında yer almıştır. O tarihten itibaren bir süre sadece et dağıtım merkezi olarak kullanılmıştır. 1984-89, Bedrettin Dalan'ın İstanbul Büyükşehir Belediye Başkanlığı yaptığı dönemde Haliç projeleri kapsamında kültür merkezine dönüştürölmesi kararlaştırılmıştır. Bu amaçla üç ayrı proje hazırlanmış fakat bunlardan hiç biri uygulanmamıştır. 1994 yılından itibaren ise, tekrar ele alınan Haliç projeleri'nden biri olan Sötlöce Mezbahanesi'nin kültür merkezine dönüştürölmesi projelerine başlanmıştır. Sötlöce Kültür ve Kongre Merkezi projesi ile Sötlöce Mezbahası, sinema, tiyatro, konser, kongre ve sergi gibi salonların bir arada bulunduğu, Avrupa'nın en büyük kültür ve sanat merkezi haline dönüştürölmektedir (Irmak, 2003).

Şekil 4.10: Sötlöce Kongre ve Kültür Merkezi

Sötlöce'de 1923'te hizmete açılan Mezbahane ile eklentilerinin yenileme ve yeniden kurma yöntemiyle restorasyonu gerçekleştirilmek üzere ilk defa 1989 yılında projelendirilmiş, dokuz yıl sonra yeniden güncelleştirilerek gerekli revizyonlar yapılmıştır. Sötlöce Mezbahası, yeni proje sayesinde, verilecek en uygun işlevlerle Haliç'i kurtaran binalar arasında yer alacağı düşünülmektedir (Eruzun, 2001).

Sötlöce Mezbahası, kuleli ana kütle olan Buzhane'den farklı olarak, Haliç'in kuzeyine doğru kesimhane, et teşhir üniteleri ve ek birimlerden oluşan bir komplekstir. Mevcut bina gruplarının oturma alanı 2.400 m²'yi bulmaktadır. Restorasyon ve yeniden işlevlendirme sonucunda gerektiğinde 80.000 m²'lik bir alan servis verebilir. Kültür ve kongre merkezi tasarımında ana girişlere önem verilmiştir.

Şekil 4.11: Sütlüce Mezbahası - Sütlüce Kongre ve Kültür Merkezi Konumu, Tarihi, İşlevi

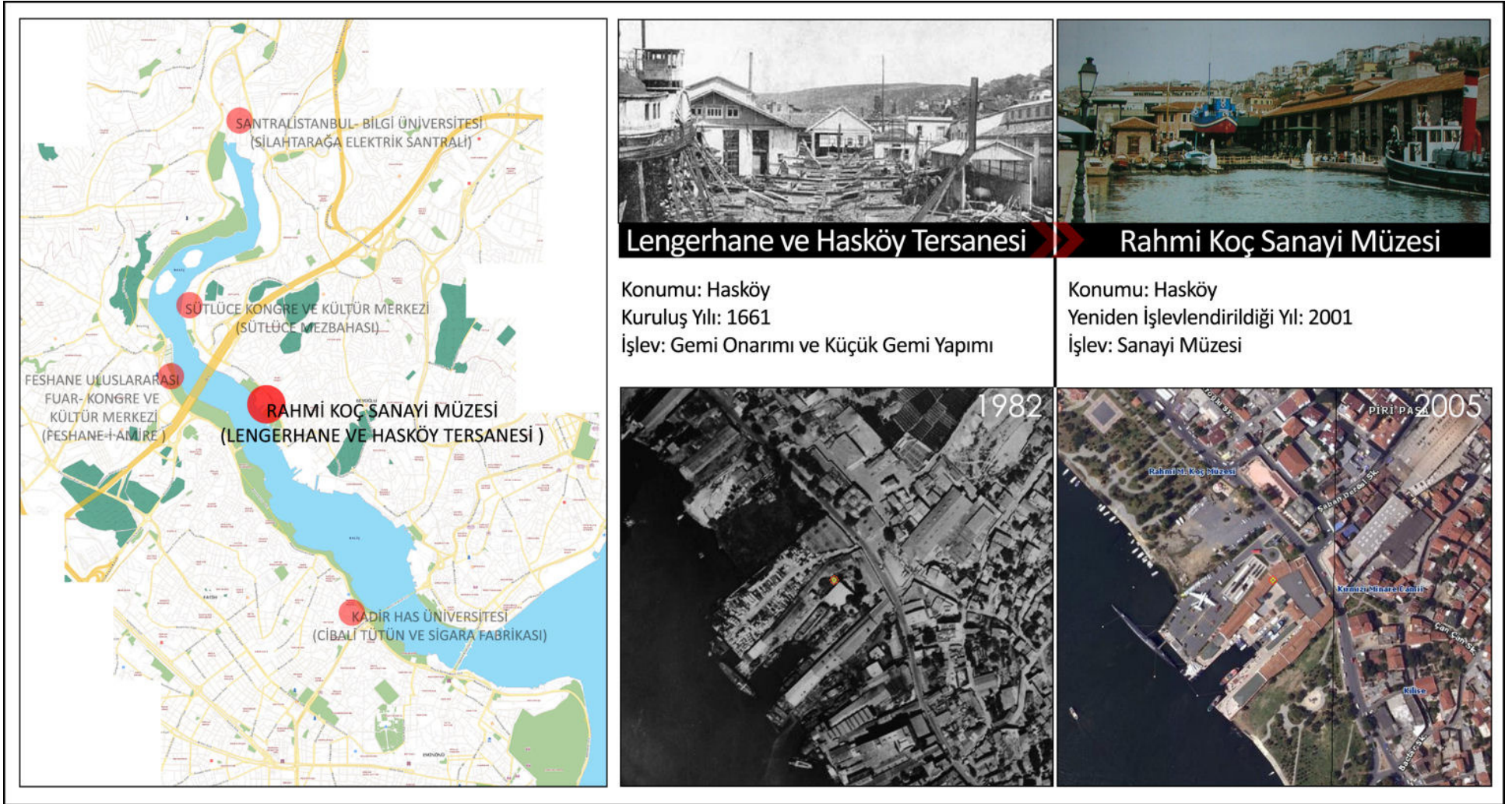
60x20 m boyutundaki giriş holü hem kara hem de deniz ulaşımına açılmaktadır. Çok amaçlı salonlar doğudaki karayolu yönünde yerleştirilmiş ve fuayeler Haliç yönünde cephendirilmiştir. Binada idari mekânlar dışında pencere açılmamıştır. Yeme-içme, balo ihtisas fuarları, sergileme gibi işlevlerin de yapılabileceği fuayeler Haliç yönüne doğru düşünülmüş, böylece karşı kıyının peyzajının algılanması sağlanmıştır. Gerektiğinde ana giriş holü ve fuayeler bütünleştirilerek tüm mekânların birlikte kullanılmasına olanak verilmiştir. Binada 3.200 ile 1.400 kişilik büyük salonların yanında, iki adet 400 kişilik, 2 adet 200 kişilik orta büyüklükte ve 100 ile 40 kişi arasında büyüyüp küçülebilen salonlar bulunmaktadır. Kapalı otoparkın kapasitesi yaklaşık 1.000 araçlıktır. Ayrıca Haliç'in temizlenmesiyle 5 metreye ulaşan derinlikte vapurların buraya ulaşımı kolaylaşmıştır (Haliç, Golden Horn Dergisi, 2003).

4.2.5 Lengerhane ve Hasköy Tersanesi – Rahmi Koç Sanayi Müzesi

Rahmi Koç Müzesi, İstanbul Beyoğlu ilçesinin Hasköy semtinde Piri Paşa mahallesinde yer alan Lengerhane binasının restorasyonu ile 13 aralık 1994 tarihinde hizmete girmiştir. Mevcut sergileme alanlarının yetersiz kalması sebebiyle, Haliç kıyısındaki Hasköy Tersanesi de 20 Kasım 1996 tarihinde satın alınarak restore edilmiş, 10 Temmuz 2001'de hizmete girmiştir.

Lengerhane yapısı, tarihi kesin olarak bilinmemekle birlikte, 12. yüzyıldan kalma Bizans temelleri üzerine III. Ahmet döneminde (1703-1730) inşa edilmiştir ve Osmanlı donanmasına dökümhane olarak hizmet verdiği bilinmektedir. Osmanlılarda gemiyi denize sabitlemek için suya atılan zincir ve ucundaki çapaya lenger, bunların yapıldığı yere de lengerhane denilmektedir. III. Selim döneminde onarım gördüğü bilinen yapı, Cumhuriyet döneminde maliyeye ait depo ve Cibali Tütün ve Sigara Fabrikası'nın ispiro deposu olarak kullanılmıştır. 1984 yılında geçirdiği yangın sonucu kullanılamaz hale gelen yapı, 1991 yılında Rahmi M. Koç Müzecilik ve Kültür Vakfı tarafından satın alınmıştır. Doğusunda Lengehane Binası, güneyinde küçük katlı bir bina ve batısında yüksek taş duvarlar ile çevrili arsa, yaklaşık 2.100 m²'dir (Url, 26).

Anıtlar Yüksek Kurulu'nca ikinci sınıf tarihi eser olarak değerlendirilen Lengerhane Binası kare planlıdır. Ortadaki dört ayak üzerinde yüksek kaideli ana kubbe, köşelerde küçük kubbeler ile bu kubbeler arasındaki tonozlardan oluşmaktadır.

Şekil 4.12: Lengerhane ve Hasköy Tersanesi - Rahmi Koç Sanayi Müzesi Konumu, Tarihi, İşlevi

Binanın dış duvarları bir sıra taş, iki sıra tuğla; ayaklar ve ana kemerler ise kesme taştır. Kubbeler ve tonozlar tuğladır. Binanın esas girişi, Hasköy Caddesi'nin ön tarafından geçmesi nedeniyle yol seviyesinin altında kalmaktadır. Ana girişten dar bir tünel ve merdivenler ile birinci kata ulaşılmaktadır. Binanın galeri şeklinde ahşap bir katının olduğu, duvar ve ayaklardaki izlerden belli olmaktadır.

Mevcut binanın müze için yeterli alana sahip olmaması nedeni ile mevcut üç eleman, yani Lengerhane, küçük bina ve bunların oluşturduğu iç avlunun özüne dokunmadan tasarımın gerçekleştirilmesine çalışılmıştır. Küçük taş bina alanda gerçekleştirilen harfiyat sırasında çökmüştür. Yerine restoran olarak kullanılmak üzere yeni bir bina inşa edilmiştir. Bodrum kat seviyesinde oluşturulan sergileme alanı, şeffaf bir galeri ile ana binaya bağlanmıştır. Lengerhane binasına ilave edilen çelik taşıyıcılı asma kat, taş duvarlara yaslanmadan yüzer kat olarak imal edilmiştir. Galeri katı, Lengerhane binasının iç mekânını bozmadan izleyicilere mekânı başka bir kottan izleme imkanı vermektedir (Ayanlar, 1992:82-83).

Şekil 4.13: Lengerhane – Koç Sanayi Müzesi (Kişisel Arşiv, 2009)

Hasköy Tersanesi, 1861 yılında Şirket-i Hayriye tarafından kendi vapurlarının bakım ve onarımını yapmak için kurulmuştur. 1819 tarihli Kuaffer ve 1852 tarihli Montke haritalarında “U” formunu oluşturan binalar mevcuttur. Önceleri atölye düzeyindeki birkaç binadan oluşan bu kuruluş, zamanla eldeki olanaklar oranında genişletilmiştir. 1884 yılında 45 m boyunda ağaç kızak yapılarak çekme gücü olarak istimle çalışan bir ırgat yerleştirilmiştir. 1910 yılında istimle çalışan ırgat elektrikle çalışır duruma getirilmiştir. Torna tezgahları, inşaat atölyesi ve marangozhane kurulmuştur. 1938 yılında 75 bana numaralı Kocataş ve 76 baca numaralı Sarıyer olarak bilinen iki şehir hattı vapuru burada yapılmıştır. Şirket-i Hayriye 1945'te Ulaştırma Bakanlığı tarafından alınca bu tersane Devlet Deniz Yolları ve Limanları Umum

Müdürlüğü'ne devredilmiştir. 1952 yılında Denizcilik Bankası'na devredilen kuruluş, 1954 yılından itibaren Gemi İnşa ve Tamir İşletme Müdürlüğü adıyla anılmaya başlanmıştır. 1984 yılında Türkiye Gemi Sanayi A.Ş.'ye bağlanan Hasköy Tersanesi bir çok şehir hattı vapurunun ve küçük teknelerin bakımıyla onarımını üstlenmiştir. Tersane 1996'da Rahmi M. Koç Müzecilik ve Kültür Vakfı tarafından satın alınmıştır (Ergin, 2001).

Şekil 4.14: Hasköy Tersanesi - Koç Sanayi Müzesi (Kişisel Arşiv, 2009)

11.068 m²'lik bu arsaya Hasköy Caddesi'nden girilmektedir. Arsanın üç tarafını çevreleyen 14 bina büyük bir U oluşturmaktadır. Güney tarafında bulunan Haliç, avlu içine kadar girmektedir. Avlu ortasında bulunan binanın altında tarihi kızağın ırgatı yer almaktadır. Binalar zeminde 4.300 m²'ye oturmaktadır. Ara katlarıyla toplam 7.800 m²'dir. Binalar genelde tek katlı yüksek taş binalar şeklinde inşa edilmiştir. Zamanla kullanım ihtiyaçlarından kaynaklanan nedenlerle yer yer ara katlar ilave edilmiştir. Bazı binalarda (C ve D Blokları) ara katların ilavesi ile çatı makasları da kaldırılmış ve binalar yükseltilmiştir. Binaların çoğunluğunda ahşap asma makaslar kullanılmıştır (Ergin, 2001), (Ayanlar, 1992).

Hasköy Tersanesi'nin; Hasköy Caddesi'nden olan ana girişi restorasyon çalışmalarında aynen korunmakla birlikte, müze girişi tersanenin batısındaki arsa tarafından verilmiştir. 6.670 m²'lik bu arsa, açık teşhir alanı ve otopark olarak kullanılmak üzere satın alınmıştır. Sonradan ilave edilen betonarme arakatlar binalardan kaldırılmıştır. Yapılan asma katlarda asıl amaç binanın bütünlüğünün algılanmasına engel olmamaktır. Asma katların yarım kesilmesi yoluyla bina boyutlarının ve çatı makaslarının alt kattan hissedilmesi sağlanmıştır. Duvarlardaki taş tuğla dokusu açığa çıkartılmış, ahşap asma çatı makasları aynen korunmuştur.

Haliç kıyısında bulunan ve sonradan ilave edilmiş olan 3 katlı betonarme binanın yıkılması ile hantal kulenin ortadan kaldırılması sağlanmıştır (*T+ Müzeler*, 2003).

Müze fonksiyonları binaların alan ve yüksekliklerine bağlı olarak sonradan seçilmiştir. Mekânlarda sergileme yapılırken izleyicilerin gördüklerini net olarak hissetmelerine gayret edilmiştir. Müzede sergilenen objelerle izleyicilerin bütünleşmesi sağlanmıştır (Ergin, 2001).

4.3 Kentsel Kimlik ve Bellek Bağlamında Haliç Kıyı Alanı Sanayi Mirasının Değerlendirilmesi

Haliç, İstanbul'un kent kimliğinde ve kentsel belleğinde oldukça önemli yeri olan bir alandır. Yüzyıllardır süregelen ve farklı süreçlere tanıklık etmiş bir birikime sahip olan Haliç kıyı alanında kentin kimliğinde ve belleğinde yer etmiş önemli sanayi mirası yapıları bulunmaktadır. Bu yapılar farklı zamanlarda hizmete girmiş, farklı alanlarda uzmanlaşmış ve farklı süreçler geçirmiş olsalar da sanayileşmenin ortakları olarak, bir dönemin izlerini günümüzde sunabilen değerli yapılardır. Bu önemleri ve taşıdıkları özgün mimari nitelikleri dolayısıyla koruma altına alınmışlar ve günümüzde yeniden işlevlendirilerek kullanılmaktadırlar.

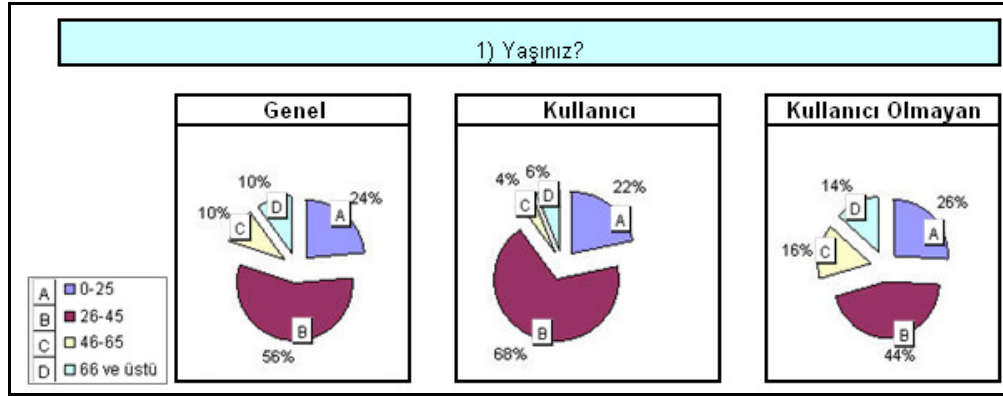
Bu bağlamda, aktarılan bilgiler çerçevesinde, ele alınan projelerin kentsel kimlik ve bellek bağlamında değerlendirilmesi ve belli çıkartımlar yapılması faydalı olacaktır. Bu sebeple, projeler iki yöntem üzerinden değerlendirilecektir; birincisi alanda yapılan anket sonuçlarını, diğeri ise kişisel gözlem ve değerlendirme yöntemi ile belli unsurların tez kapsamında belirlenen kriterler kapsamında yapılan analizlerini içermektedir.

4.3.1. Anket Soruşturması

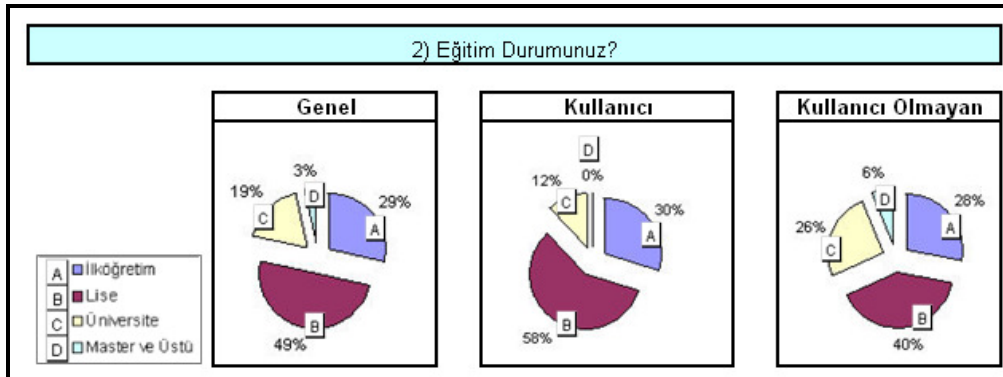
Haliç'teki sanayi mirası yapılarının değerlendirilmesinde anket yöntemi kullanılarak kentlinin Haliç ve Haliç'teki sanayi mirası yapılarla ilgili görüşleri ele alınmıştır. Sanayi yapılarının, yeniden işlevlendirme sonrasındaki durumları ile sahip oldukları miras değerini kentsel bellek ve kimlikte sürdürüp sürdüremediğinin, kentlilerin anket sorularına verdikleri cevaplar doğrultusunda değerlendirilmesi son derece önemlidir. Bu çalışma ile günümüzdeki Haliç sanayi mirası yapılarının kentlinin belleğinde olduğu kadar kentin de belleğinde ne derece sürdüğü anlaşılmaktadır.

Anket çalışması, Haliç Kıyı Alanı genelinde yüz kişiyle yapılmıştır. Bu yüz kişi alandaki sanayi mirası yapılarının kullanıcısı olan ve olmayan olarak eşit oranda seçilmiştir. Alanda farklı zamanlarda ve her bir yapının yakın çevresinde yapılan anketler (EK 1) kullanıcı olan ve olmayan kriterlerinin dışında rast gele seçilerek yapılmıştır. Bu noktada tek ayrılan yapı; Sütluce Kongre ve Kültür Merkezi'dir. Çünkü yapı henüz tam kapasite kullanıma açılmamış, sürekliliği olan bir kullanım ve etkinliği içermemektedir ve anket çalışması sırasında yapının kullanıcıları olarak sadece Sütluce Kongre ve Kültür Merkezi'nin çalışanları ile anket yapılmıştır.

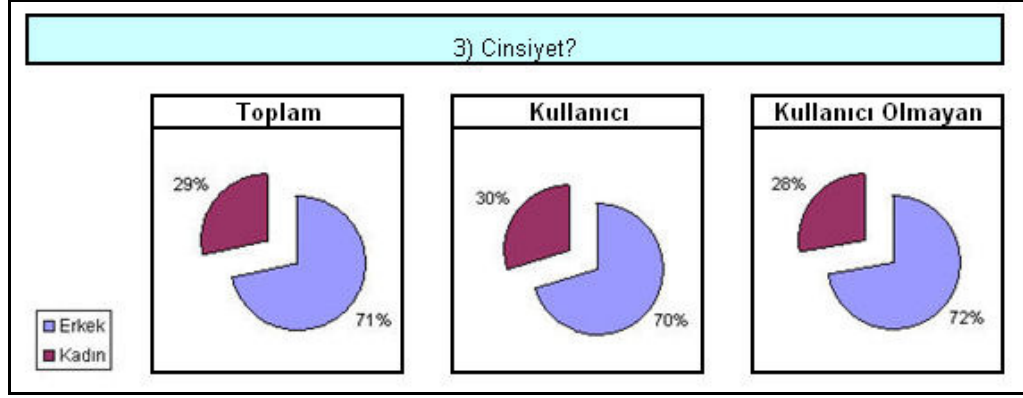
Öncelikle anket sorularına verilen cevapların sonuçları aşağıdaki grafiklerde gösterilmektedir.

Şekil 4.15: Yaş Dağılımı

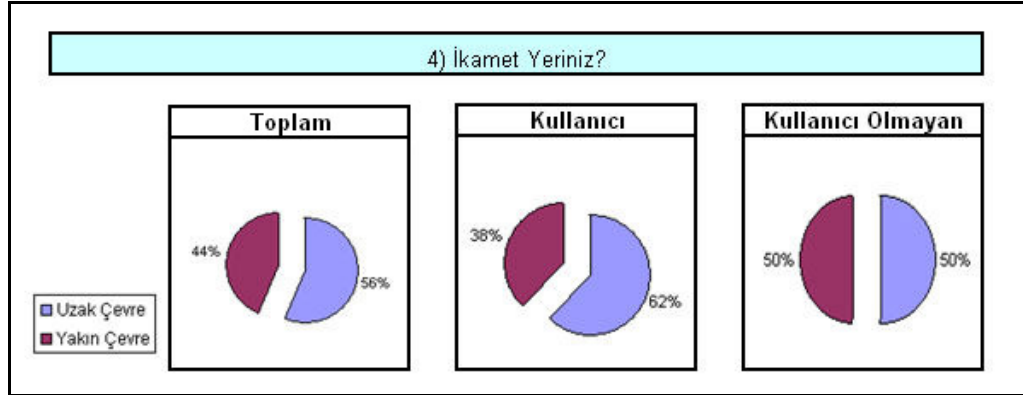

Şekil 4.16: Eğitim Durumu

Şekil 4.17: Cinsiyet Oranları

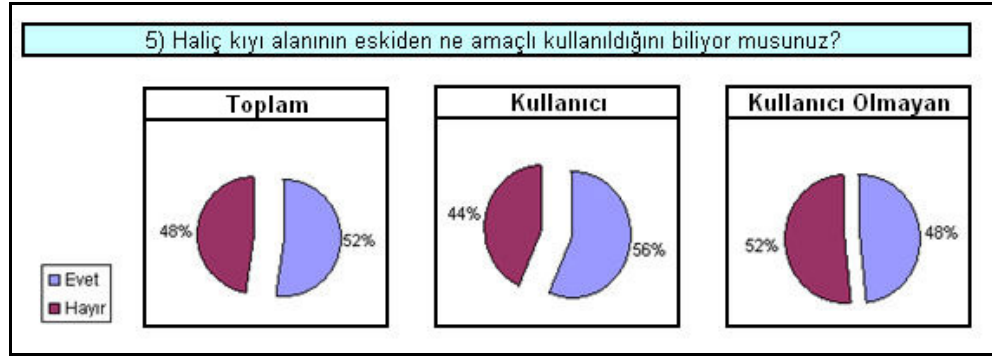
Alanda rastgele yapılan anketler sonucunda, ortalama yaş oranına bakıldığında yakın çevrede yer alan yaş gruplarının daha çok 25–45 olduğu görülmektedir. Bu oran, alanda çoğunlukla orta yaş grubunun bulunduğunu göstermektedir. Eğitim durumunda, en son mezun oldukları okul üzerinden alınan cevaplarda çoğunluğun lise mezunu oldukları görülmektedir. Yapılara verilen işlevlerden ikisinin eğitim üzerine olması sebebiyle kullanıcı olanların büyük çoğunluğunun lise mezunu ve üniversite öğrencisi olduğu bilinmektedir. Ayrıca alanda anket yapılanların %71 oranında çoğunlukla erkek olduğu görülmektedir.

Şekil 4.18: İkamet Yerleri

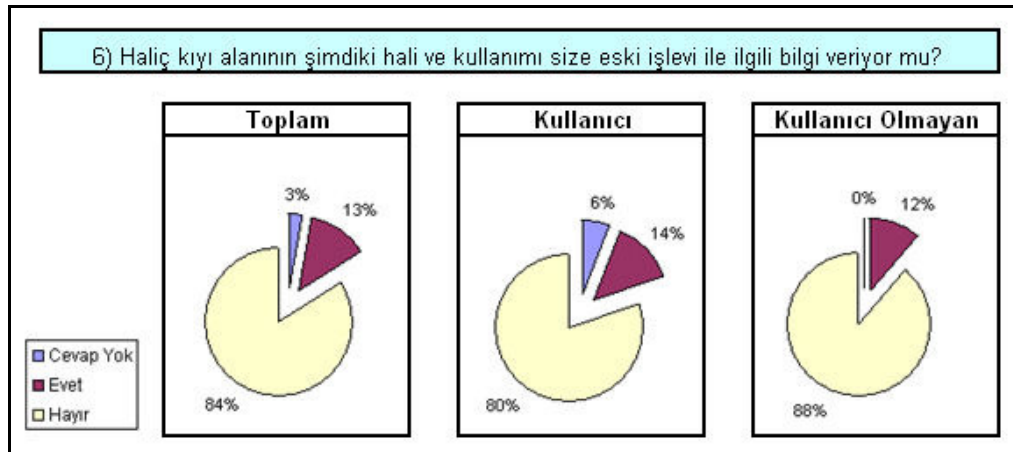
İkamet yerlerine verilen cevaplar, yakın çevre ve uzak çevre olarak ikiye ayrılmıştır. Bu ayrım, Haliç'in iki yakasında yer alan Eminönü, Unkapanı, Fener, Cibali, Balat, Ayvansaray, Defterdar, Eyüp, Alibeyköy, Kağıthane, Silahtarğa, Söğütözü, Halıcıoğlu, Hasköy, Kasımpaşa, Karaköy semtleri'nde (bakınız Harita 4.1) ikamet edenler “yakın çevrede oturanlar” grubuna, bu yerlerin dışında ikamet edenler ise “uzak çevrede oturanlar” grubuna alınmıştır. Bu anlamda bakıldığında alanda anket

yapılanların arasında genel sonuçlarda uzak çevrede oturanlar %56 oranında çoğunluktadır. Bu durum kullanıcıların %62 oranında çoğunluğunun “uzak çevrede” ikamet ediyor olmalarından kaynaklanmaktadır. Kullanıcı olmayanların ikamet yerlerinin dağılımları eşit orandadır.

Şekil 4.19: Haliç Kıyı Alanının Eski İşlevinin Bilinmesi

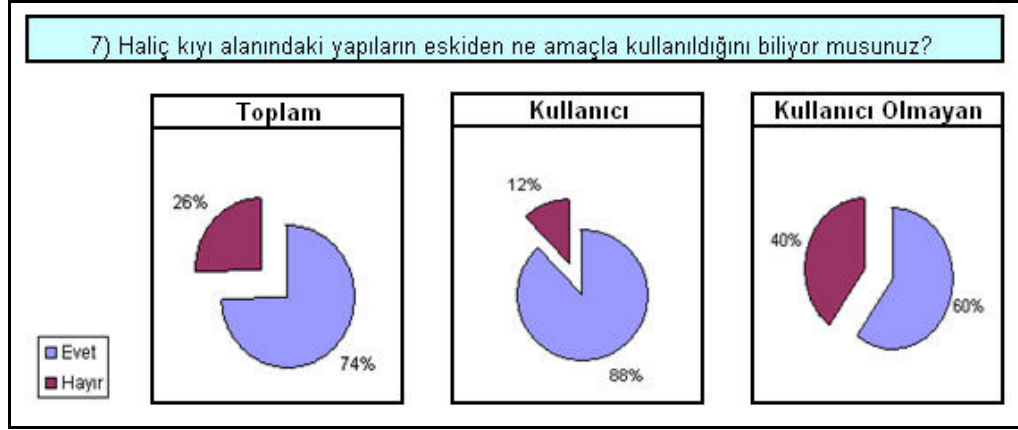
Haliç kıyı alanının eski işlevini, oranlar arasında çok büyük fark olmasa da %52 oranında çoğunluğun bildiği sonucu ortaya çıkmaktadır. Kullanıcı olan veya olmayan ayrımında da çok büyük farklar olmadığı; kullanıcıların %56 oranında, kullanıcı olmayanların da % 48 oranında Haliç’in eski işlevini bildikleri görülmektedir.

Şekil 4.20: Haliç Kıyı Alanının Şimdiki Hali ve Kullanımının Eski İşlevi İle İlgili Bilgi Vermesi

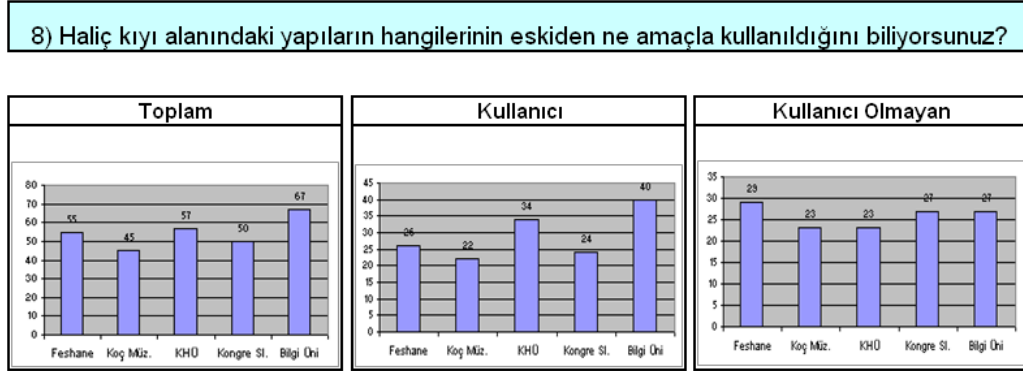
Haliç kıyı alanının şimdiki durumunun genel anlamda eski işlevi ile ilgili bilgi verip vermediği sorusuna kullanıcı olan ve olmayan büyük çoğunluk %84 oranında “bilgi

vermediği” yönünde görüş belirtmiştir. Bu oran kullanıcılar arasında %80, kullanıcı olmayanlar arasında ise %88 şeklindedir.

Şekil 4.21: İncelenen Yapıların Eski İşlevinin Bilinmesi

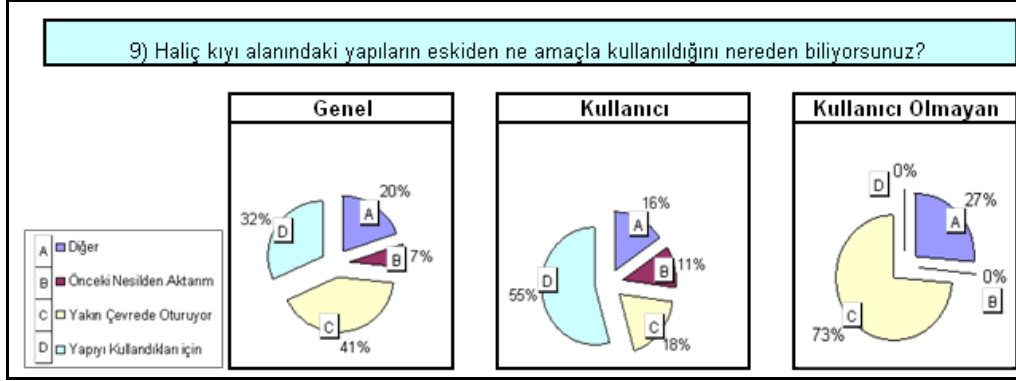
Haliç kıyı alanındaki yapıların eski işlevlerini bilip bilmedikleri sorusuna yine büyük çoğunluk %74 oranında “biliyorum” cevabını vermektedir. Bilenlerin arasında kullanıcı olanların (%88), kullanıcı olmayanlara (%60) oranla daha fazla olduğu görülmektedir. Kullanımla doğru orantılı olarak bilgi sahibi olmanın da arttığı ve dolayısıyla bilgi sayesinde belleğin devamlılığının sağlanacağı düşünüldüğünde ortaya çıkan sonuç daha net anlaşılabilir.

Şekil 4.22: İncelenen Yapılardan Eski İşlevi Bilinenler

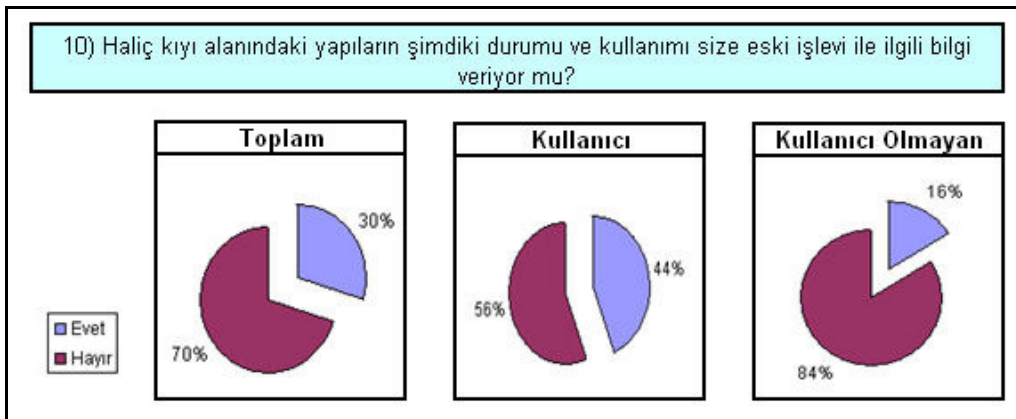
Haliç kıyı alanındaki yapıların eski işlevlerini bilenlerin hangilerini bildikleri sorulduğunda genel sonuçta “Bilgi Üniversitesi (Santralistanbul)” ile “Kadir Has Üniversitesi”nin daha çok kişi tarafından bilindiği görülmektedir. Üçüncü sırada “Feshane”, sonra “Sütlüce Kongre Salonu” ve en sonda da “Koç Müzesi” gelmektedir. Kullanıcılar arasında en çok yine “Bilgi Üniversitesi (Santralistanbul)” ve ikinci olarak “Kadir Has Üniversitesi” cevabı çıkarken,

Kullanıcı Olmayanlar arasında ise en çok “Feshane”, sonrasında “Bilgi Üniversitesi (Santralistanbul)” ve “Sütlüce Kongre Salonu” cevapları çıkmaktadır. Kullanıcı olanların, çoğunlukla, eğitim olarak işlevlendirilmiş olan yapıların eski işlevlerini biliyor olmaları yine kullanımla doğru orantılı olarak ilerleyen bilginin varlığını ortaya koymaktadır.

Şekil 4.23: İncelenen Yapıların Eski İşlevinin Bilinmesinin Kaynağı

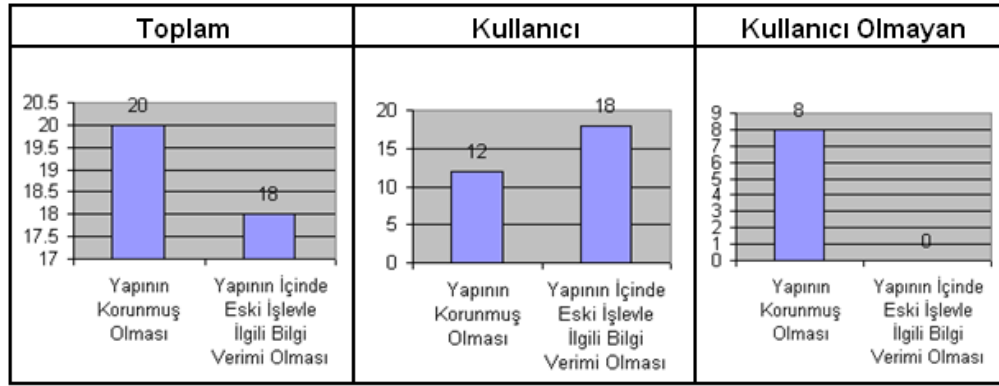
Haliç kıyı alanındaki yapıların eski işlevlerini bildiklerini söyleyenlerin nereden bildikleri sorulduğunda, %41 oranında “yakın çevrede oturuyor” cevabı alınmıştır ve dolayısıyla burada yaşamış olmasından dolayı bilgi sahibi olduğu sonucu ortaya çıkmaktadır. Kullanıcı olanların %55 oranında “yapıyı kullandıkları için”, kullanıcı olmayanların ise %73 oranında “yakın çevrede oturdukları için” cevapları ilk sırada yer almaktadır. Bu sonuçlardan, kullanımla beraber eski işlevle ilgili bilgi sahipliğinin arttığı sonucu çıkmaktadır.

Şekil 4.24: İncelenen Yapıların Şimdiki Durumu ve Kullanımının Eski İşlevi ile İlgili Bilgi Vermesi

Haliç kıyı alanındaki yapıların şimdiki durumlarının eski işlevleriyle ilgili bilgi verip vermediğine ilişkin sorunun sonuçlarında %70 oranında büyük çoğunluğun “bilgi vermediği”ni belirtmesi ve özellikle bu oranın kullanıcı olmayan grupta %84 oranı ile daha da yüksek olması kullanımın bilgiyle doğru orantısını yine ortaya koymasının yanı sıra, aynı zamanda yapıların bugünkü durumları için eleştiri yapılarak bu anlamda eksikliklerin giderilmesi gerekliliğini de ortaya çıkarmaktadır.

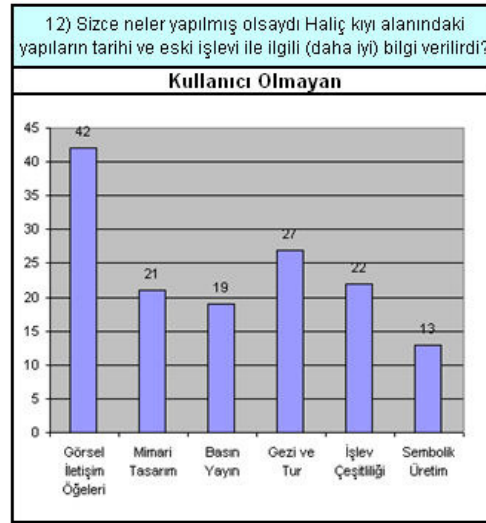
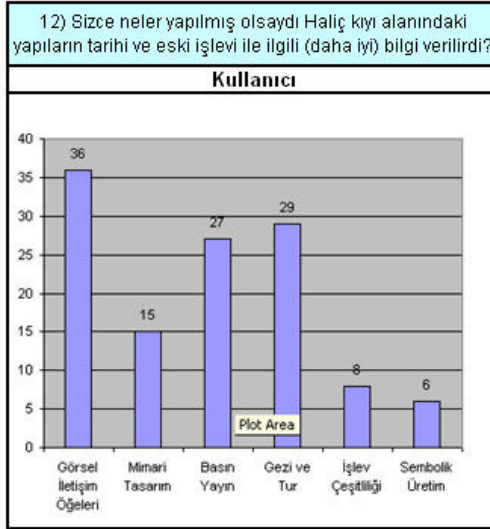
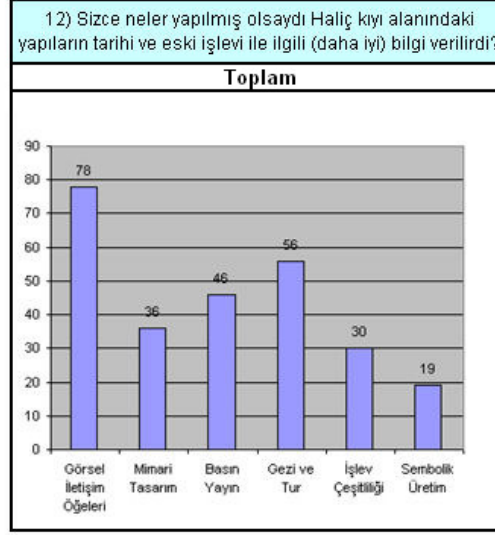
11) Hangi özellikleri / neyi / nasıl bilgi veriyor?

Şekil 4.25: İncelenen Yapıların Eski İşlevi ile İlgili Bilgi Veren Özellikleri

Yapıların günümüzdeki durumlarının eski işlevleriyle ilgili bilgi verdiğini belirtenler, genel olarak “yapının korunmuş olması” cevabını vermişlerdir. Kullanıcı olanlar, daha çok yapının içinde eski işleviyle ilgili olarak verilen bilgidен dolayı eski durumunu bildiklerini belirtirken, kullanıcı olmayıp da bilenler ise yapıların mimari olarak korunmuş olmasının bu bilgiyi verdiğini söyledikleri görülmektedir.

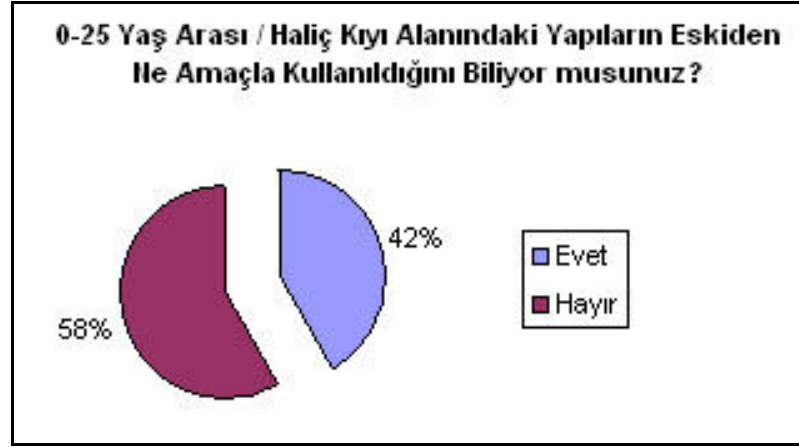
Neler yapılsaydı ya da yapılsa yapıların eski işleviyle ilgili olarak daha iyi bilgi verilmiş olurdu sorusuna genel olarak büyük oranda “görsel iletişim öğeleri” cevabı verilmektedir. Daha sonra “gezi ve tur” organizasyonları, sonra “basın yayın”, “mimari tasarım”, “işlev çeşitliliği” ve son olarak da “sembolik üretim” cevapları verilmektedir. Kullanıcı olan ve olmayanlarda da bu sıralama benzerdir.

Şekil 4.26: İncelenen Yapıların Eski İşlevi İle İlgili Daha İyi Bilgi Vermesi İçin Yapılabilecekler

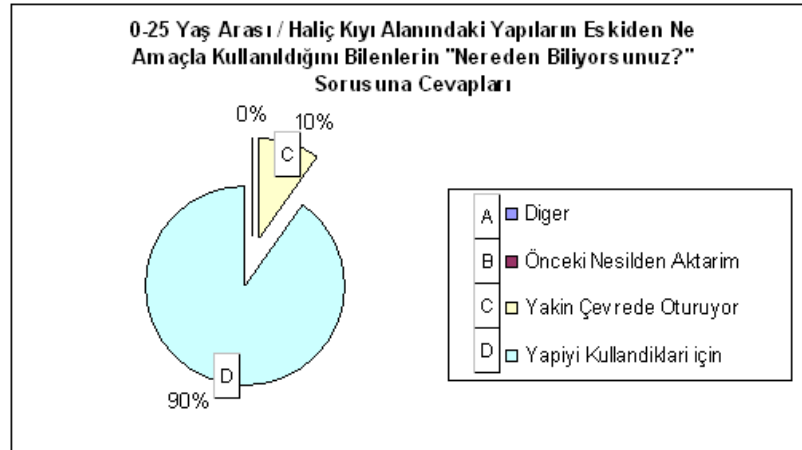
Anket sorularının kullanıcı olan, kullanıcı olmayan ve genel olarak sonuçlarının grafiklerle gösterilmesi, ortaya çıkan tablonun bütüncül olarak görülmesi açısından faydalıdır. Buradan yola çıkarak, kentsel kimlik ve bellek bağlamında yapılan sorgulamaları çeşitlendirmek ve belli çıkartımlar yapmak üzere çapraz sorgulamalar yapılmıştır. Bu bağlamda, yapılan anket çalışmasının farklı yaş grupları için yapıların eski işlevlerini bilip bilmemeleri üzerinden; bilenlerin nerden bildiklerinin, bilmeyenlerin kullanıcı olup olmadıkları ve nerde ikamet ettiklerinin sorgulanması belli sonuçların ortaya çıkmasına ve bellek ile ilgili çıkartımlar yapabilmeye imkan

tanımaktadır. Bu sorgulamalar, diğer kriterleri baz alarak yapılacak çapraz sorgulamalarda da aynı sonuçlar ortaya çıktığı için, değerlendirmeyi daha net ifade edeceği düşünülerek yaş gruplarına göre irdelenmesi tercih edilerek yapılmıştır.

Şekil 4.27: İncelenen Yapıların Eski İşlevinin Bilinmesi (0-25 Yaş Grubu Denekler)

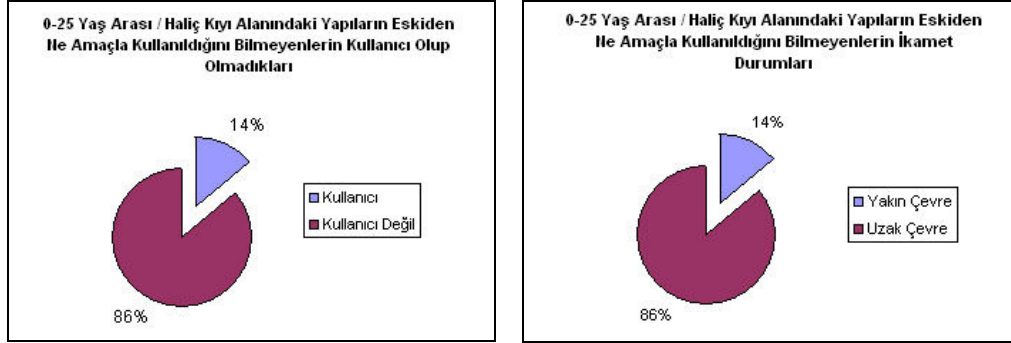
0-25 yaş arası grubun Haliç'teki sanayi yapılarının eski işlevlerini bilenlerle bilmeyenlerin yakın oranda olduğu fakat bilmeyenlerin oranının daha fazla olduğu görülmektedir.

Şekil 4.28: İncelenen Yapıların Eski İşlevinin Bilinmesi Kaynağı (0-25 Yaş Grubu Denekler)

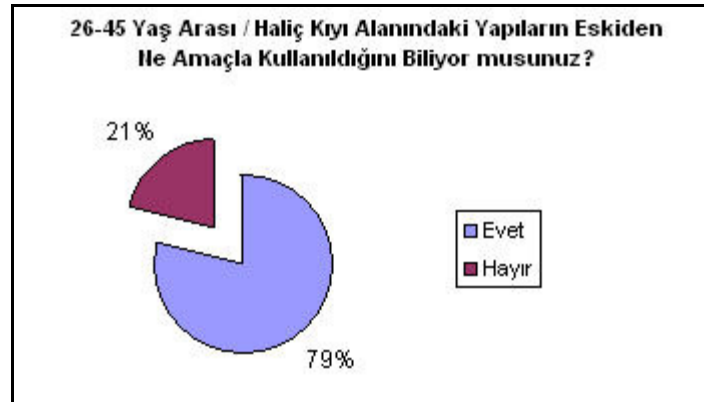
0-25 yaş grubundan yapıların eski işlevlerini bilenlerin “nereden biliyorsunuz” sorusuna cevapları %90 oranla “yapıyı kullandıkları için” olmaktadır. Bu yaş grubunun daha çok üniversite öğrencisi olarak, yapılardan Kadir Has Üniversitesi ve Bilgi Üniversitesi olarak eğitim işlevi verilmiş olmasından dolayı kullanıcı oldukları ve bu sebeple de yapının eski kullanımını bildikleri sonucu ortaya çıkmaktadır.

Dolayısıyla yapıların yaşayan mekânlar haline gelmesi ve kullanılıyor olması yapının eski işlevi ile ilgili bilgi sahibi olunmasını da sağlamaktadır. Bu anlamda, yapıların işlev seçiminde ve kullanıcıya ne derece hitap edebildiğinin üzerinde düşünülmesi önemlidir.

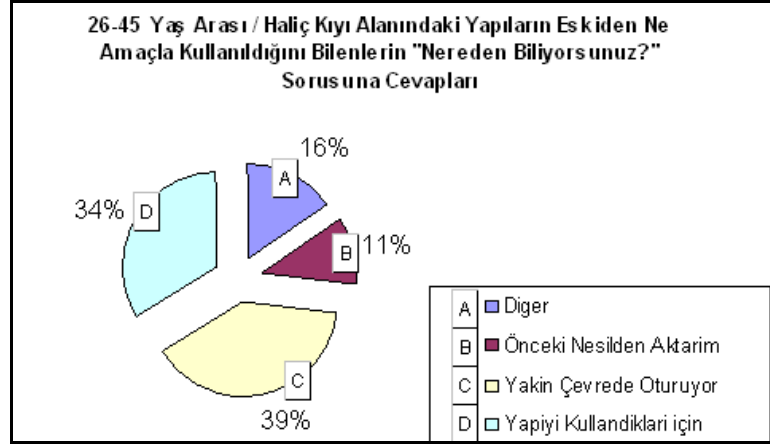
Şekil 4.29: İncelenen Yapıların Eski İşlevini Bilmeyenlerin Kullanıcı Olması ve İkamet Yerleri (0-25 Yaş Grubu Denekler)

Bu yaş grubundaki, yapının eski işlevi ile ilgili bilgi sahibi olmayanların ise büyük oranda kullanıcı olmadıkları ve uzak çevrede oturdukları görülmektedir. Dolayısıyla yapıyı kullanmayan ve de yakın çevrede de oturmayan bu genç kesim, yapının eski işlevi ile ilgili herhangi bir bilgiye sahip değildir. Bu anlamda sorunun çözümü, ikamet yerlerinden bağımsız olarak kullanımın artırılmasına yönelik düşünülmelidir. Aksi takdirde, sadece yakın çevrede oturduğu için bilenlerin sayısı yapıyı kullanmadıkça zamanla azalırken, zaten o çevrede yaşamadığından ve de yapıları da kullanmıyor olduğundan dolayı bu yapılarla ilişkisi olmayan, herhangi bir bilgiye sahip olmayan genç kesimin artacağı ve dolayısıyla toplumsal bellekte sanayi mirasının izlerinin gittikçe silineceği açıktır.

Şekil 4.30: İncelenen Yapıların Eski İşlevinin Bilinmesi (25-45 Yaş Grubu Denekler)

25-46 yaş grubunda alınan cevaplar doğrultusunda Haliç'teki yapıların eski işlevlerini %79 oranında bildikleri ortaya çıkmaktadır.

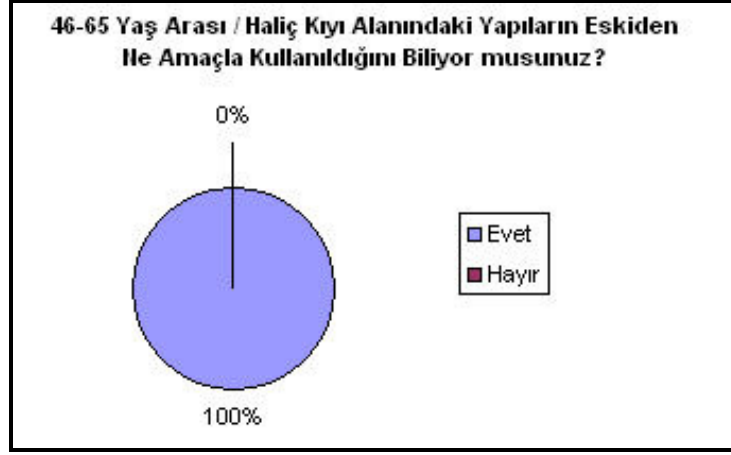
Şekil 4.31: İncelenen Yapıların Eski İşlevinin Bilinmesi Kaynağı (25-45 Yaş Grubu Denekler)

Bu orta yaş grubunun %39 oranda “yakın çevrede oturdukları”, fakat %34 oranda da “yapıyı kullandıkları” için yapıların eski işlevlerini bildikleri ortaya çıkmaktadır. Bu yaş grubunda olanlar genelde yakın çevrede oturan ve kullanıcı olmayanlardan ve kullanıcı olanlar da daha çok Rahmi Koç Sanayi Müzesi kullanıcılarından ve Sütlüce Kongre ve Kültür Merkezi çalışanlarından oluşmaktadır.

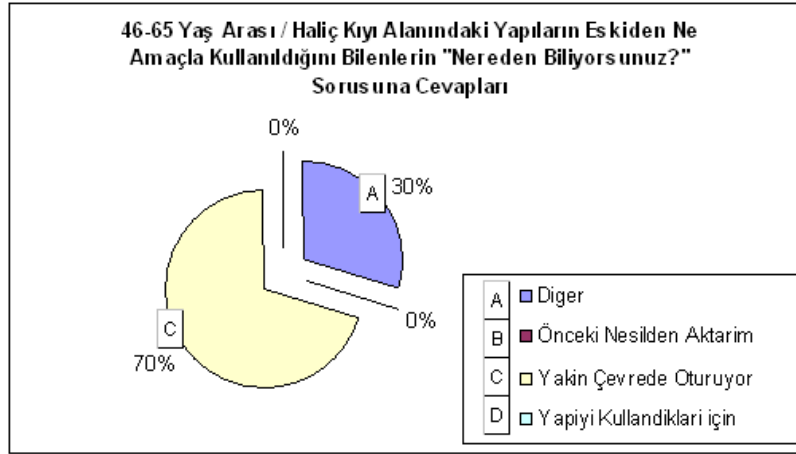
Şekil 4.32: İncelenen Yapıların Eski İşlevini Bilmeyenlerin Kullanıcı Olması ve İkamet Yerleri (25-45 Yaş Grubu Denekler)

Bu orta yaş grubunda olanlardan yapıların eski işlevini bilmeyenlerin %67 oranında çoğunlukla “kullanıcı olmadıkları” ve tamamının “uzak çevrede” oturdukları görülmektedir. Bu yaş grubunda da aynı şekilde kullanıcı olunmadığı ve yakın çevrede oturulmadığı sürece bilgi sahibi olunmadığı anlaşılmaktadır.

Şekil 4.33: İncelenen Yapıların Eski İşlevinin Bilinmesi (46-65 Yaş Grubu Denekler)

Aynı şekilde 46–55 yaş arası grubuna bakıldığında, anket yapılanların tamamının yapıların eski işlevlerini bildikleri görülmektedir. Yaşlarından dolayı alandaki eski işlevleri biliyor olmaları, o dönemde yaşamış olmaları ile açıklanabilmektedir.

Şekil 4.34: İncelenen Yapıların Eski İşlevinin Bilinmesi Kaynağı (46-65 Yaş Grubu Denekler)

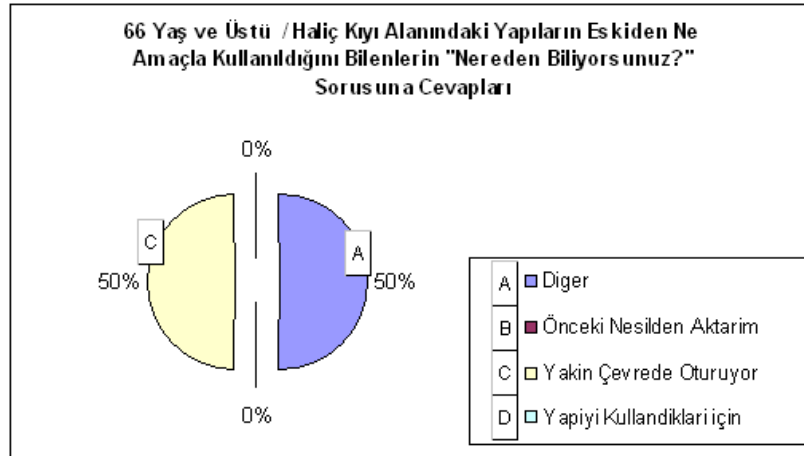
Aynı zamanda “nereden biliyorsunuz” sorusuna cevapları; %70 oranında “yakın çevrede oturuyor” olmaları ve %30 oranında “diğer” (yazılı ve görsel basından duymaları vb.) olarak yazılı ve görsel basından duymaları şeklindedir. Sadece bu iki cevabın verilmiş olması orta üstü olan bu yaş grubundaki kişilerin o çevrede yaşıyor olmaları ve eski işlevi devam ederken tanıklık etmiş olmaları dolayısıyla bilgi sahibi oldukları fakat buranın yeni işlevinin kullanıcısı olmadıkları sonucunu ortaya çıkarmaktadır. Bu noktada ortaya çıkan sonuç, yaşanmışlığın ve bir dönemin tanığı

olmanın belleğin oluşumunda etkili olduğu ve kentsel belleğin sürmesinde katkısı olduğunu göstermektedir. Dolayısıyla yeni işlevi içerisinde eski işlevinin deneyimlenmesine imkan tanıyacak yaklaşımların benimsenmesi bu bağlamda belleğin sürdürülmesine katkı sağlayacaktır.

Şekil 4.35: İncelenen Yapıların Eski İşlevinin Bilinmesi (66 ve Üstü Yaş Grubu Denekler)

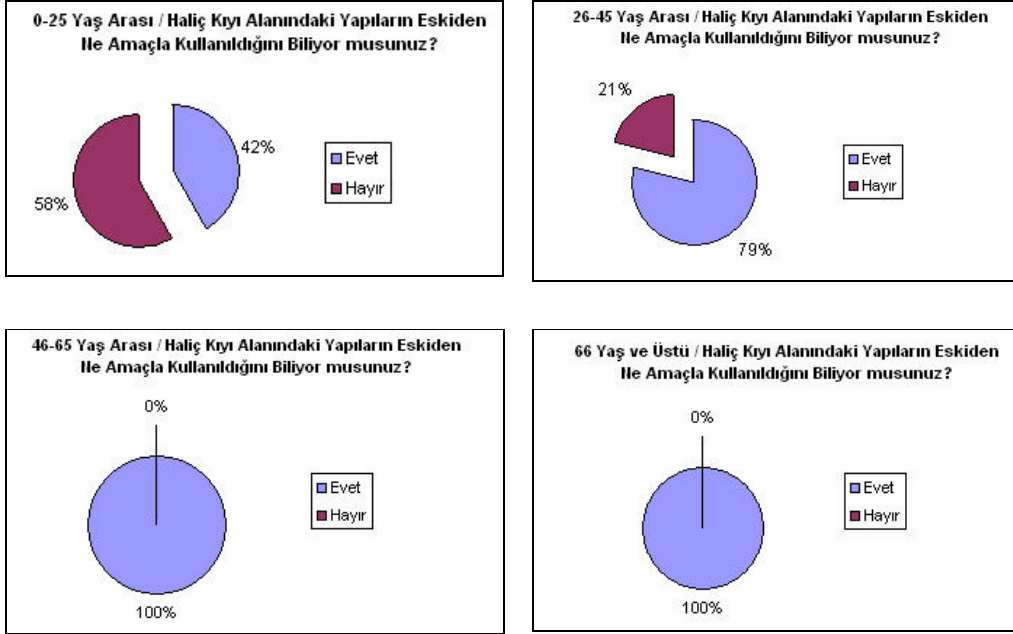
66 ve üstü yaş grubuna bakıldığında, bu kişilerin tamamının yapıların eski işlevlerini bildikleri görülmektedir. Aynı şekilde bu bilginin o dönemin tanıkları olmalarından kaynaklandığı da açıktır.

Şekil 4.36: İncelenen Yapıların Eski İşlevinin Bilinmesi Kaynağı (66 ve Üstü Yaş Grubu Denekler)

Bu grubun cevapları; %50 oranında “yakın çevrede oturdukları” için, %50 oranında da “diğer” (yazılı görsel basından öğrenme vb.) şeklindedir. Bu yaş grubunun kullanıcı olmadıkları görülmektedir. Bu durum aynı zamanda, kentin belleğinde yer

aldığı gibi özellikle bu yaş grubundaki kişilerin de belleğinde yer etmiş olan sanayi mirası yapılarının günümüzde, yeni işlevlerinde bu kitleye kullanım imkanı sunmuyor olmasının da üzerinde durulması gereken bir diğer konu olduğunu ortaya koymaktadır.

Şekil 4.37:İncelenen Yapıların Eski İşlevinin Bilinmesi (Tüm Yaş Grupları Denekler)

Genel anlamda, yaş gruplarına göre Haliç'teki yapıların eski işlevlerini bilip bilmediklerine bakıldığında, yaşlıdan gence doğru “biliniyor” olma oranının %100 oranından %42'ye düştüğü görülmektedir. Bu durumdan, kentsel bellekteki sanayi mirasının izlerinin giderek silindiği ve bu şekilde devam etmesi halinde, sonraki kuşaklarda giderek yok olmaya başlayacağını göstermektedir.

Genel anlamda tüm anket sonuçları değerlendirildiğinde; orta yaş üstü ve yaşlı olarak nitelendirebileceğimiz kişilerin çoğunlukla Haliç yakın çevresinde oturan ve günümüzde buradaki yapıları kullanmayan ama yaşlarından ötürü yapıların tarihlerine tanıklık etmiş olmaları ve burada yaşamaları dolayısıyla bir şekilde bu yapıların eski ve yeni işlevleri hakkında bilgi sahibi oldukları görülmekte iken, genç ve orta yaş grubunda biliyor olma oranın düştüğü ve bilenlerin de çoğunlukla yapıları kullanıyor olmalarından dolayı bildikleri sonucu çıkmaktadır. Genç kullanıcılara hitap eden işlevler verilmiş olması, gelecek kuşaklarda bu bilginin yaşaması için olumlu sonuçlar doğururken, kullanıcı çeşitliliğinin sağlanması ve yakın çevrede

oturanların da yapılardan yararlanabilmesi konusundaki eksikliklerin üzerine düşünülmesi oldukça önemlidir.

Haliç kıyı alanının ve yapıların şimdiki durumunun genel anlamda eski işlevi ile ilgili bilgi verip vermediği sorusuna kullanıcı olan ve olmayan büyük çoğunluk “bilgi vermediği” yönünde görüş belirtmiştir. Bu sonuç, Haliç kıyı alanının ve burada yer alan sanayi mirası yapılarının şuan ki durumu ve kullanımı ile ilgili yeniden düşünülmesi ve eski işlevi ile ilgili bilgi verici neler yapılabileceğinin ve dolayısıyla kentsel belleğin nasıl sürdürülebileceğinin değerlendirilmesi gerekliliğini ortaya koymaktadır.

Kentsel kimlik ve bellekte sanayi mirasının izlerinin sürdürülmesi ile ilgili olarak eksiklerin tamamlanması konusunda kullanıcı olan ve olmayanların genel olarak yapıların eski işlevi ile ilgili daha iyi bilgi vermesi için yapılabilecekler arasında sundukları öneriler değerlendirilebilir. Görüşler arasında “görsel iletişim öğeleri”nin kullanılması yönünde öneriler önceliklidir. Görsel iletişim öğeleri kapsamında belirtilenler; tabela, pano, yönlendirici işaretler, sembolik öğeler gibi görsel algıda belirgin olarak öne çıkacak, yapıyı ve işlevini vurgulayıcı unsurlardır. İkinci sırada gelen öneri ise, gezi ve tur gibi organizasyonlarla alanın ve yapının eski durumu, kullanımı vb. ile ilgili detaylı bilgi sahibi olunmasının sağlanması şeklindedir. Bu tür etkinliklerin yapıyı ve çevresini tanımakta etkili olacağı ve yapıların yansıtmakta yetersiz kaldıkları bilgileri daha net sunabileceği için önemli oldukları açıktır. Basın yayını da bu anlamda yapının tarihi ve bugünkü durumu ile ilgili bilgi sunulmasının geniş kitlelere ulaşarak bilginin yayılmasını sağlaması anlamında etkili bir uygulama olarak öneriler arasında üçüncü sırada yer almaktadır. Dördüncü sırada belirtilen öneri ise mimari tasarımla bilgilendirici uygulamaların sağlanabileceği yönündedir. Bir diğer öneri, işlev çeşitliliğinin sağlanması halinde daha çok kullanıcıya hitap edilerek bilgi sahibi olunmasının artacağı şeklindedir. Son olarak da, yapıda, eski işleviyle ilgili olarak sembolik üretimin sunulması ile birlikte eski kullanımına ilişkin bilginin devam ettirilmesinin sağlanabileceği yönündedir. Bu bağlamda, anket cevaplarından çıkan sonuçların, farklı yapıların, sahip oldukları özellikleri çerçevesinde değerlendirilip uygun çözümlerin geliştirilerek kentsel kimlik ve bellekte sanayi mirasının sürdürülmesi sağlanmalıdır.

Anket genel değerlendirilmesinden çıkan bir diğer sonuç ise, yapıların, çeşitlilik sağlaması ve farklı kullanıcılara hitap etmesi konularında eksiklikleri olsa da

işlevleriyle, genel olarak olumlu sonuçlar ortaya koydukları fakat kent ölçeğinde kentsel kimlikte ve bellekte öne çıkan vurgulayıcı görsel, sembolik ve mimari unsurların yeterince kullanılmaması, eksiklikleri bulunması kentlinin yapıyı kullanmadıkları sürece bilgi sahibi olamaması durumunu ortaya çıkarmaktadır. Bu sonuç, özellikle eski işlevi ile ilgili bilgi verici neler yapılabileceğine ilişkin sorulara verilen cevaplarda sunulan öneriler incelendiğinde daha net anlaşılmaktadır. Bu konuyla ilgili yapılan çalışma, yapı özelliklerinin incelenmesiyle ayrıca ele alınmaktadır.

4.3.2. Fiziksel Yapı İncelemesi

Kentsel kimlik ve bellek bağlamında yapıların mimari özellikleri önem taşımaktadır. Çünkü yapılar, kentsel mekânda yapının kente etkisinde ve algılanmasında gerek kütsel gerekse de arayüz bağlamında kentlinin belleğinde ve kentin kimliğinde bu özellikleri ile yer almaktadır. Bu çerçevede çalışma kapsamında yapılar, değerlendirmede, doğal çevre, sosyal çevre ve yapılaşmış çevre gruplaması altında ele alınmaktadır (EK 2, EK 3, EK 4, EK 5, EK 6). Bunlar, her proje için oluşturulan bir tabloda görsel verilerle de desteklenerek sunulmaktadır. Ayrıca tüm projelerin yer aldığı bir değerlendirme tablosu hazırlanarak kentsel bellek ve kimlikte belirlenen yöntem çerçevesinde projelerin olumlu ve olumsuz olarak değerlendirme sonuçları ortaya konmaktadır (EK 7).

Doğal çevre kriteri kapsamında, yapının doğal çevresindeki (deniz ile olan ilişkisi, topografik özellikleri vb.) özellikler gözlemlenerek, proje kapsamında veya başka projelere bağlı olarak eski durumunda göre herhangi bir değişikliğin gerçekleşip gerçekleşmediği belirlenmektedir. Sosyal çevrede ise, eski kullanımında varolan yoğun kitlesel kullanımın sürdürülüp sürdürülmediğine verilen işlevlerin kullanıcıları kapsamında bakılmaktadır. Yapılaşmış çevre beş başlık altında ele alınmaktadır. Bunlar; çevresel etkileşim, kütsel etki, sembolik öğeler, yapı elemanları ve müdahale türüdür. Çevresel etkileşimde, yapının çevresindeki yapı alanlarla olan ilişkisinin eskiden ve şimdi nasıl olduğuna bakılarak, bu etkileşimin devam edip etmediği değerlendirilmektedir. Kütsel etki kriteri kapsamında, yapıların ebatları, yüksekliği ve şekli ele alınarak, sürdürülüp sürdürülmediğine bakılmaktadır. Sembolik öğelerde, yapının sahip olduğu sembol değeri taşıyan ve öne çıkan özelliklerinin korunmuş olup olmadığı incelenmektedir. Yapı elemanlarında,

pencere, kapı, silme, söve, saçak, süsleme ve motifler vb. öğeler ele alınarak değişikliklerin olup olmadığı değerlendirilmektedir. Müdahale türünde ise, proje kapsamında uygulanan yöntemin ne olduğu belirtilmektedir. Genel anlamda bakıldığında, incelemede belirlenen başlıklar altında eski ve yeni durumunda ne kadar değiştiği ve/veya ne kadar korunduğu esas alınarak değerlendirme ve çıkartımlar yapılmaktadır.

Tablolara bakıldığında yapılarla ilgili belli çıkartımlar ve yorumlamalar yapılması ile yapıların, uygulanan projeler sonrasında kentsel kimlik ve bellekteki yerlerini ne derece korudukları daha net olarak anlaşılmaktadır.

Neoklasik mimari üslupla inşa edilmiş olan Cibali Tütün ve Sigara Fabrikası, restorasyon sonrasında da kentsel mekândaki etkisini büyük oranda korumuştur. Yapı, eski haritalardan ve fotoğraflardan elde edilen verilere bakılarak değerlendirildiğinde, restorasyon ile kentsel kimlik ve bellekte öne çıkan tipolojik özelliklerinin korunduğunu ve cephelerinin kentsel arayüz bağlamında niteliğinin ve etkisinin sürdürüldüğü görülmektedir. Yapının 20. yüzyıl sonrasında eklenmiş olan dördüncü katının kaldırılarak orijinal yüksekliğinin korunması Haliç siluet bütünü açısından olumlu etki yaratmıştır. Ayrıca orijinaline uygun olarak alınlı beşik çatı yeniden yapılmıştır. Böylece yapının kimliğinde vurgulayıcı bir özelliğinin yapıya yeniden kazandırılması sağlanmıştır. Yapının önünden geçen araç yolu yapının denizle olan ilişkisini olumsuz yönde etkilemiştir.

Yapı üretimi özelliği ile türünün ilk prefabrik çelik taşıyıcılı tekstil fabrikası olan Feshane-i Amire, eski yapı bütünlüğünü yitirmiş ve sadece büyük prefabrik dokuma salonu restorasyon ile kentsel mekândaki etkisini koruyarak günümüze ulaşmıştır. Diğer yapıların yok olması kentsel kimlik ve bellek bütününde kayıplara neden olmuştur. Dokuma Salonu, eski haritalardan ve fotoğraflardan elde edilen verilere bakılarak değerlendirildiğinde, mimari özelliklerinin genel olarak korunduğu görülmektedir. Yapıda vurgulayıcı bir nitelik olan cümle kapısının (ana giriş) yeniden yapılması, yapının anlam bütünlüğüne katkı sağlamıştır. Ancak sembolik değer taşıyan bacaların bütünsel olarak korunmamış olması ise algıda ve imajda kayıplara neden olmuştur. Yapının dönemsel ve geçici etkinliklerde kullanılıyor olması eski durumundaki sürekli yoğun kitlesel kullanımının sürmediğini göstermektedir.

Osmanlı döneminin ilk enerji veren tesisi olan Silahtarağa Elektrik Santrali, restorasyonu ile birlikte kentsel mekândaki etkisini büyük oranda korumuştur. Yapılar bütünü eski formlarının korunması, özellikli sembolik öğelerin tasarım içinde yer alması ve cephelerde tipolojik özelliklerin korunması kentsel bellek ve kimlik açısından bu mekânın bütüncül olarak algılanmasının sürekliliğini sağlamaktadır. Santral yerleşkesinde dört farklı zamanda yapılmış dört ayrı kazan dairesinden ikisinin kalan temel izleri üzerinden yerine inşa edilen yapının geçirgen ve sade tasarımı ile diğer yapılara saygılı davranılmış ve bu bağlamda da mekânın mimari bütünlüğü korunmuştur. Yapılan mimari müdahaleler sonucunda mekânın özgün niteliklerinin korunarak izlerinin sürdürülmesi ile kentsel belleğin devamlılığı sağlanmıştır. Kullanıcı profili değişmiş olsa da eski durumundaki yoğun kitlesel kullanım bugün de, verilen eğitim işlevi dolayısıyla sürmektedir. Ayrıca müze, konser, festival gibi farklı etkinliklere ev sahipliği yapıyor olması dolayısıyla kullanıcı yoğunluğunu arttıran bir yapıya sahiptir.

1985'lere kadar şehrin en büyük et kesim yeri olan Sötlüce Mezbahası'nın yeniden yapımında yapıların genel olarak cephe tipolojisine ve kütleli formlarına sadık kalarak yapılması kentsel mekânda algılanabilirliğinin sürmesini sağlamıştır. Eski durumunu görsel anlamda bire bir yansıtmadığı halde özgün mimari karakteristiği ve kütle boyutları ile içinde bulunduğı çevrede dominant olma özelliğini korumaktadır. Ayrıca yapılarda vurgulayıcı etkisi olan ve ilk algılama da öne çıkan sembolik öğelerin (kuleler) korunması kentsel bellek bağlamında oldukça önemlidir. Yakın çevresinde yapılan yol düzenlemesi ile bu yapıya erişim ve yapının çevresini kullanmada problemler yaşanmaktadır. Yapının geçici organizasyonlara ev sahipliği yapacak olması yapının sürekli yoğun bir kitlesel kullanımının olmadığını göstermektedir. (Yapının tamamen kullanıma açılmamış olması nedeniyle incelemeler mevcut durum üzerinden yapılmıştır.)

12. yüzyıldan kalma Bizans temelleri üzerine inşa edilen Lengerhane ve 19. yüzyılda kurulan Hasköy Tersanesi bütününden oluşan Rahmi Koç Sanayi Müzesi, restorasyon sonrasında da kentsel mekândaki etkisini büyük oranda korumuştur. Yapılarda, restorasyon ile kentsel kimlik ve bellekte öne çıkan kütle form ve boyutların ve cephelerdeki tipolojik özelliklerin korunduğı görölmektedir. Yapıların ana girişleri restorasyonla aynen korunmuş ancak müze girişleri farklı taraftan verilmiştir. Yapılan mimari düzenlemeler, binanın bütünlüğünün algılanmasına engel

olmamaktadır. Gerek Lengerhane binasının korunması gerekse de tersane yapılarının temizlenerek eski haline getirilmesi kentsel bellek ve kimlikte sürekliliği sağlamak açısından önemlidir. Kitlesel kullanıma açıktır fakat müze işlevi dolayısıyla eskisi kadar sürekli yoğun bir kullanımı olmasa da kitlesel kullanıma açık olma özelliği sürmektedir.

Haliç sanayi mirasının kentsel kimlik ve bellek bağlamında değerlendirilmesi için ele alınan üç ana başlık olarak doğal çevre, sosyal çevre ve yapılaşmış çevre için çıkan sonuçlara bakıldığında; genel olarak tüm yapılarda doğal çevre açısından belirgin değişikliklerin olmadığı, yapıların içinde bulundukları doğal çevrelerinin günümüzde de aynı şekilde var olduğu görülmektedir. Bu anlamda doğal çevreleri içinde kentsel kimlik ve bellekteki yerleri korunmaktadır.

Sosyal açıdan bakıldığında ise verilen yeni işlevle birlikte yapıların kullanıcı oranlarının ve kullanıcı profillerinin değiştiği görülmektedir. Kullanıcı profillerinin eski işlevden tamamen farklı yeni işlevlerin verilmesi ve zamanın getirdiği farklılıklar sebebiyle değişiyor olması normaldir. Önemli olan eski işlevinde olduğu gibi kitlesel kullanımı sürdürabiliyor olmasıdır. Feshane ve Sütluçe örneklerinde, işlevlerin sürekliliği (eğitim, müze vb.) olan kullanımlar yerine sadece dönemsel kullanımlar (konferans, kongre, fuar vb.) şeklinde olması, eski işlevindeki gibi sürekliliği olan yoğun kitlesel kullanımı sağlayamamakta, dönem dönem sunduğu etkinliklerle bu yoğun kullanıcıya hitap edebilmektedir. Rahmi Koç Sanayi Müzesi'nde ise müze olarak sürekli bir işlev verilmiş fakat bu işlev eski durumundaki kadar sürekliliği olan yoğun kitlesel kullanıcıyı sağlayamamaktadır. Fakat genel olarak yine de yoğun kitlesel kullanıcı potansiyelinin varlığından bahsetmek mümkündür. Kadir Has ve Bilgi Üniversiteleri ise temelde eğitim işlevini seçmiş olmalarından dolayı yapıların eski kullanımlarındaki gibi yoğun kitlesel kullanıma sürekli olarak sahiptirler. Ayrıca Kadir Has Üniversitesi'nde müze, Bilgi Üniversitesi'nde ise müze ve çeşitli kültür-sanat etkinliklerine imkan suması gibi işlevde çeşitlilik sağlaması kullanıcı kitlesini ve kullanıcı çeşitliliğini arttırmakta etkilidir. Dolayısıyla sosyal çevre için, genel olarak kamuya yönelik işlev seçimleriyle olabildiğince eskisiyle örtüşüyor olduğu fakat her yapının eskisiyle kıyaslandığında aynı oranda sürekliliği olan yoğun kitlesel kullanımı sağlayamadığı sonucu çıkmaktadır.

Yapılaşmış çevrede ele alınan alt başlıklar olarak kütsel etki, kimlik/sembolik öğeler ve yapı elemanları çerçevesinde genel olarak değerlendirme yapıldığında Feshane dışındaki yapıların bu özelliklerini sürdürdükleri görölmektedir. Fakat diğer bir alt başlık olan çevresel etkileşimin ise Bilgi Üniversitesi dışındaki yapıların hepsinde değişmiş olduğu ortaya çıkmaktadır. Çevresel etkileşimde ele alınan diğer yapıları çevre elemanlarıyla olan ilişkiler değerlendirildiğinde zamanla kentte değişen koşulların bu ilişkileri de değiştirmesinin doğal olduğu fakat burada önemli olan, yeniden işlevlendirme ve restorasyon sürecinde yapının, çevresiyle olan ilişkilerinin eskisinden referansla ele alınması gerekliliğidir. Özellikle kentsel ölçekte öncelikli öne çıkan ve görselde ilk algılanan öğeler olarak yapının kütseli, sembolik öğeleri ve yapı elemanlarının kimlik ve belleğin sürdürölmesi bağlamında devamlılığının sağlanması oldukça önemlidir. Haliç'teki yapılarda bu özelliklerde kayıplar olmakla birlikte genel anlamda kullanıldığı görölmektedir. Fakat anket sonuçlarıyla karşılaştırıldığında yapıların yine de eski işlevleriyle ilgili net bilgiler vermedikleri anlaşılmaktadır, bu durum, sembolik öğelerin daha vurgulayıcı şekilde veya yapı elemanlarının daha anlaşılır şekilde sunulmasına yönelik tasarımların olması gerekliliğini ortaya koymaktadır.

Haliç'te incelenen sanayi mirası yapıları için yapılan değerlendirme sonucunda, en olumlu proje örneğinin Santral İstanbul Bilgi Üniversitesi (Silahtarağa Elektrik Santrali) olduğu, sonrasında sırayla Kadir Has Üniversitesi (Cibali Tütün ve Sigara Fabrikası) ve Rahmi Koç Sanayi Müzesi (Lengerhane ve Hasköy Tersanesi), Sötlüce Kongre ve Kültür Merkezi (Sötlüce Mezbahası), en son da Feshane Uluslararası Fuar Kongre ve Kültür Merkezi (Feshane-i Amire) olduğu görölmektedir.

Genel anlamda bakıldığında, gerek anket soruşturması, gerekse de fiziksel yapı incelemesi sonuçları, yapılar özelinde ve Haliç genelinde pek çok bilgiyi ortaya koymaktadır. Bu bağlamda, sanayi yapılarının tek tek ele alınarak değerlendirilmesi ve sonuçlar çerçevesinde ortaya çıkan bilgilerin yorumlanması, bu alan ve yapılar üzerinde yeniden düşünölmesi açısından faydalı olacaktır.

Kadir Has Üniversitesi (Cibali Tütün ve Sigara Fabrikası)'inde yapılan uygulama, ikinci bölümde verilen İtalya örneğinde olduğu gibi eğitim işlevi verilerek projelendirilmiş ve yapı bütüncöl olarak korunarak, mimari özelliklerine, kütsel formuna özen gösterilmiş ve orijinalindeki gibi korunmuştur. Bu noktalarda olumlu olan proje, yine de kentli tarafından tamamen algılanabilir değildir. Bu açıdan

bakıldığında, kentsel kimlik ve bellekte sanayi mirasının canlı tutulmasının sadece yapının korunması ile mümkün olmadığı ortaya çıkmaktadır. Kentsel mekânda, bu yapıyla karşılaşıldığında yapının eskiden bir bütün fabrikası olduğunun anlaşılamıyor olması veya bu yönde bir ipucu vermiyor olması önemli bir eksikliktir. Bu anlamda yapının eski kullanımı ile ilgili kentsel ölçekte algılanmasını sağlayacak düzenlemelerin yapılması gereklidir. Bu anlamda anketlerde sunulan öneriler çerçevesinde ilk sırada yer alan “görsel iletişim öğeleri”nin kullanılması bu eksikliğin giderilmesinde yardımcı olabilecektir. Bu anlamda, yapının eski ismini bir şekilde yaşatmaya çalışması, yapıda ve/veya girişinde ve/veya yakın çevresinde bu ismin de kullanıldığı tabelaların kullanılması, yönlendirici tabelalarla alanının üniversite olması dışında kültürel miras değeri taşıyan sanayi yapısı ve mimari özellikleri olan bir eser olarak görülmeye değer olduğunun vurgulanması ve bilgilendirici panoların yakın çevrede ve uygun farklı noktalarda kullanılması yapılabilecekler arasındadır. Özellikle anket sonuçlarından çıkan diğer öneriler de bu şekilde değerlendirilmelidir. Yapının işlevi ise kamusalılık içermesi ve eskisi gibi sürekliliği olan yoğun kitlesel kullanımını devam ettirmesi anlamında olumludur. Aynı zamanda yapı içersinde müze de bulunmaktadır, bu da ayrıca bir çekici etkidir. Fakat yine de bu işlevler, yapının üniversite öğrencileri dışında kullanılmasında başarılı sonuçlar sağlayamamıştır. Yapının sürekli ya da dönemsel olarak da olsa işlev çeşitliliği sağlaması kullanıcıyı arttırması için gereklidir. Aynı zamanda yapının bu işlevleri iyi tanıtılmalı, yapı bütün olarak geçirgen ve davet edici şekilde (bu anlamda basın-yayından yararlanma tercih edilebilir) yeniden ele alınmalıdır. Kullanıcıyı arttırmak önemlidir; anket sonuçları da ortaya koymaktadır ki yapının kullanıcısı arttıkça yapı ile ilgili bilgi sahibi olma oranı da artmaktadır. Bu noktada, yapının özellikle yakın çevresinde yaşayanlara yönelik kullanımlar sunması, yapının ve çevresinin eski kullanımını yaşamış, tarihine tanıklık etmiş, yarattığı sorunlara maruz kalmış kişilerin bugün de bu yapı ve çevresinden soyutlanmamasının ve olumlu getirilerinden faydalanmasının sağlanması anlamında oldukça önemlidir. Aynı zamanda yapının fabrika olduğu zamanlarda burada çalışan kişilerin şimdi üniversite olan yapıyla ilişkilerinin sürdürülmesi ile buranın anı değerinin hem bu kişilerce hem de bu bilgiyi aktardıkları kişilerce yaşatılması sağlanabilir. Almanya örneğinde olduğu gibi, burada da düzenlenecek tur ve gezi organizasyonları ile önceden burada çalışmış kişilerin veya tarihine tanıklık etmiş kişilerin rehberlik etmesi sağlanabilir.

Feshane Uluslararası Fuar Kongre ve Kültür Merkezi (Feshane-i Amire)’nde yapılan uygulama, dönemsel olarak nitelendirilebilecek fuar, sergi gibi etkinliklere mekân olacak şekilde yeniden işlevlendirilmiştir. Feshane eskiden bir çok yapının da içinde bulunduğu bir kompleks iken 1980’lerde yapılan yıkımlar sonrasında sadece tek bir yapı olarak kalan dokuma salonu, bugün Feshane-i Amire’den kalan tek belirgin izdir. Gerekli analizler yapılmadan gerçekleşen yıkımlarda verilen kayıpların tekrar kazanılması mümkün değildir, bu anlamda kalan bu tek yapı üzerinden değerlendirmelerin yapılması gereklidir. Yapının kütsel formu ve büyük oranda mimari özellikleri, pencere, çatı ve kapı detayları korunmuştur. Özellikle, eski fotoğraflarında da en belirgin özelliği olarak öne çıkan sembolik öğeleri olarak bacalarının günümüzde var olmaması yapının kentsel kimlikteki yerini ve bellekte canlı kalmasının sağlanmasını son derece olumsuz şekilde etkilemiştir. Yapının çevresinde, yıkılan yapılardan kalan boş alanların kamuya açık yeşil alan olarak tasarlanması, yapıdaki dönemsel işlevleri tamamlayıcı, sürekliliği olan bir kullanım alanı yaratılması anlamında önemli bir karardır. Bu anlamda Hollanda örneği ile; yapıların geçici dönemsel ve farklı türlerde etkinlikler için kullanıldığı şekilde işlevlendirilmesi ve çevresinin kent parkı niteliğinde tasarlanması anlamında benzerlik taşımaktadır. Fakat Hollanda örneğinde yakalanan başarı Feshane’de aynı oranda sağlanamamıştır. Feshane’de yeşil alanın Hollanda’daki gibi iyi bir tasarımla verimli şekilde kullanılamaması ve Feshane’de yer alacak etkinliklerin sınırlı ve farklı kullanıcılara hitap etmiyor olması Feshane’deki kullanım oranını ve çeşitliliğini düşürdüğü gibi buna bağlı olarak eski işleviyle ilgili bilgi sahibi olunmasında da oranın düşmesine sebep olmaktadır. Bu anlamda Hollanda’daki projenin ele alınarak, örnek alınabilecek ve faydalanılabilecek özelliklerinin, özellikle alan yönetiminin nasıl sağlandığı gibi konularda çıkartımlar yapılması ve uygulamaya konması önemlidir. Yapının günümüzde Feshane ismini kullanılıyor olması olumlu bir yaklaşımdır. Fakat yine bu ismin belirgin ve görsel olarak algılanabilir şekilde sunulmaması bir eksikliktir. Bu anlamda, yine ankette ortaya çıkan “görsel iletişim öğeleri” önerilerinin değerlendirilmesi yerinde olacaktır. Özellikle çevresinde kamuya açık park alanı olması bilgilendirici pano ve tabelaların kullanılması ve yapı içinde sunulduğundaki orana göre daha fazla kişiye ulaşması için uygun ortam sağlamaktadır. Aynı zamanda, Feshane’de, sürekliliği olacak ve eski işleviyle ilişkili bulunacak yeni bir işlev verilmesi mümkündür. Örneğin, 1895 yılında Feshane’ye çırak yetiştirilmek üzere fabrika bünyesinde kurulan Sanayi

Sıbyan Mektebi, aynı mantıkla bugün ise yine dikiş, el işi kursu şeklinde organize edilerek hizmet vermesi halinde, kullanıcılarını artırmış, çeşitlendirmiş, eski kullanımına referans vermiş olması açılarından kentsel bellekteki yerinin korunmasında oldukça önemli bir katkı sağlayabilir. Aynı zamanda sembolik olarak üretimin devam ettirilmesi, eski işlevinin tekstil üretimi olması anlamında hem mümkün hem de anlamlı olacaktır. Amerika'daki Ghirardelli örneğinde de karma işlevli olarak düşünülen alanda sembolik olarak eski üretim devam ettirilmektedir ve belleğe oldukça olumlu katkıları olduğu görülmektedir. Ayrıca, Feshane'de dönemsel olarak çeşitli etkinlikler için kullanılan alanda, yine eski üretim konseptine uygun, ilişkili organizasyonların (tekstil üzerine olan sektörlerin faaliyetleri, fuarları, kıyafet/moda defileleri vb.) mekânda yer almasının sağlanması faydalı olacaktır.

Santral İstanbul Bilgi Üniversitesi (Silahtarağa Elektrik Santrali)'nde yapılan uygulama, temelde eğitim işlevi ile öne çıkmakla birlikte farklı kullanımları içeren bir bütünlükte tasarlanmıştır. Eğitim işlevinin yanı sıra sanat müzesi, kültür-sanat etkinlikleri için kullanılabilir mekânlar, kafe-restoran ve rekreasyon alanları içermektedir ve özellikle eski kazan dairelerinden birinin alandaki üretimi anlatacak ve deneyimlemeye imkan sağlayacak şekilde enerji müzesi olarak tasarlanması eski işlevini birebir anlatması anlamında oldukça başarılıdır. Özellikle Almanya örneğinde de eski işlevle ilgili hem deneyimlemeye yönelik, hem sadece görsel olarak sunulan, hem de zaman zaman çalıştırılan ve yaşatarak bilgi verilmesini sağlayan tasarımlar bulunmaktadır. Santral İstanbul projesinde de benzer yaklaşımın olması bir anlamda dünya örneklerinden faydalandığında daha başarılı sonuçlar alınabileceğinin göstergesi olmaktadır. Alanda hala eklenecek ve tamamlanacak uygulamalar mevcuttur. Alandaki yapılar bütünü korunmuş, çağdaş tasarımlarla belli ek düzenlemeler yapılmıştır fakat bunlar alanda eski dokuyu ve izlerini silecek nitelikte değil, daha çok bu eski dokuya saygılı ve onunla uyumlu şekilde tasarlanmıştır. Bu sayede alandaki fiziki yapı ve mimari doku oldukça olumlu görünüm sergilemekte ve yapının ve aynı zamanda alanın eski bir sanayi tesisi olduğu bilgisini görsel olarak sunmaktadır. Bu anlamda, sanayi mirası olan bu alanın, kentsel kimlik ve bellekte yaşaması sağlanabilmiştir. Alanda yapılar dışında da çeşitli öğeler (su kanalları, teknik malzeme parçaları, borular vb.) korunarak eski işlevle ilgili referanslar verilmektedir. Aynı şekilde Santral isminin kullanılıyor olması da eskiye referans vermede olumlu bir katkıdır. Bu projede, Kadir Has Üniversitesi'nde

de olan olumsuz durum oluşmuş ve yakın çevresiyle ilişki kurmakta başarı sağlanamamıştır. Oysaki bu tip projelerde gerek proje sürecinde gerekse de sonrasında kullanımla ilgili katılımın sağlanması son derece önemlidir. Çünkü özellikle yakın çevrede oturan bu kişilerin sanayi yapılarıyla olan ilişkileri diğerlerine göre çok daha fazla ve daha bu anlamda bu alanlardan beklentileri daha çoktur. Dünya örneklerinde özellikle Almanya ve Hollanda'da uygulanmış projelerde görülmektedir ki; yakın çevrede yaşayanların sürecin tamamında yer alması ve dolayısıyla ortaya çıkan sonuçların bir anlamda sorumluları olmaları, alanı benimsemelerinde, sahiplenmelerinde ve koruyarak kullanmalarında etkili olmuştur. Bu yaklaşım tasarım sürecinde benimsenmemiş olsa dahi, bu andan itibaren, yakın çevresine yönelik çeşitli hizmetlerin sunulması, yıllarca orada yaşamış ve bir şekilde bu sanayi tesisinin varlığından etkilenmiş bu insanların tanıyıp bildikleri bu alandan tamamen kopmamalarını sağlayarak olumlu şekilde bir etkileşimin oluşturulması üzerine çalışılabilir. Santral İstanbul olarak yakın çevresine yönelik buranın kullanımı ile ilgili herhangi bir yasak ya da engel konulmamış olmasına rağmen, gerek tesisin kendi içinde bütüncül ama çevreden ayrı bir yapıda olması, gerekse de çevrede yaşayanların kullanabileceği türde işlevlerin verilmemiş olması bu sonucu ortaya çıkarmaktadır. Sunulacak kullanım alternatifleri için çevre halk ile çalışılması önemlidir. Bu anlamda kullanıcı kitlesini ve çeşitliliğini artırarak, farklı yaş ve kesimlerden kişilere bu çevrenin tarihi ile ilgili bilgiler verilerek sanayi mirasının daha geniş çevrede yaşatılması sağlanabilir.

Sütlüce Kongre ve Kültür Merkezi (Sütlüce Mezbahası)'inde yapılan uygulama, alanın sinema, tiyatro, konser, kongre ve sergi gibi salonların bir arada bulunduğu bir merkeze dönüştürülmesi projesi çerçevesinde şekillenmektedir. Bu alan için, tam anlamıyla bitirilip kullanıma açılmamış olmasından dolayı, sadece, sunmayı tasarladığı işlev çeşitliliği bağlamında olumlu olduğu söylenebilir fakat bu yönde gerekli değerlendirmelerin yapılabilmesi için tam anlamıyla kullanıma açılmasını bekleyerek, nasıl işleyeceğinin gözlemlenmesi gereklidir. Fakat rekonstrüksiyonun bitmiş olmasından ötürü mimari açıdan değerlendirme yapma imkanı vardır. Kentsel ölçekte gerek kütle olarak boyutlarıyla, gerekse de farklı mimari karakteristiği ile öne çıkan bir yapıdır. Bu özelliklerinin yanı sıra sembolik olarak belirgin olan kulelerinin de sürdürüldüğü ve bu anlamda yapının yeniden inşası sonrasında eski öğelerini koruduğu söylenebilir. Bu durum, gerek Haliç silüetinde, gerekse de kentsel kimlikte

olumlu katkılar sağlamaktadır. Sütlüce örneğinde, eski işlevini bilmeyen biri için, yapının sadece mimari olarak korunmuş olması kişiye buranın eskiden bir mezbaha veya bir sanayi yapısı olduğu izlenimini vermemektedir. Bu, yapının klasik sanayi yapılarından farklı bir mimari karakter içermesinden kaynaklanmaktadır. Bu noktada, tasarımcının müdahaleleri son derece önemlidir. Tasarımcı, yapıyı koruyarak yaptığı temel görevini, sunacağı ek tasarım önerileriyle desteklemeli ve kentsel mekânda yapının eski işleviyle ilgili olarak bilgi verici olma özelliğini sağlamalıdır. Bu noktada yine anket sonuçlarında ortaya çıkan “görsel iletişim öğeleri” ve “basın-yayın” önerileri değerlendirilebilir.

Rahmi Koç Sanayi Müzesi (Lengerhane ve Hasköy Tersanesi)’inde yapılan uygulama, teknik müze diye adlandırabileceğimiz, konuyla ilgili ürünler, üretim teknikleri ve fabrikaya dair bilgiler veren bir işlevle müze olarak tasarlanmıştır. Lengerhane ve Hasköy Tersanesi olarak iki ayrı kısımdan oluşan müzede, yapılar kütsel formları, mimari özellikleri ve cephe detayları ile korunmuşlardır. Lengerhane, özellikli mimari yapısından dolayı kentsel ölçekte algılanabilirliği yüksek olan sembolik bir nitelik taşımaktadır. Fakat Lengerhane eski işlevinde sanayi yapısı olduğu bilgisini taşımamaktadır. Tersane ise U formu ile denize yönelmiştir ve yol tarafından bakıldığında net olarak algılanabilir bir yapıda değildir. Fakat denizle olan ilişkisi ve vapur ve denizaltının alanda yer alması denizden ve karşı sahtiden bakıldığında tersane olduğu bilgisini vermektedir. Bu anlamda kentsel ölçekte eski işleviyle ilgili bilgi aktarımı yapı formu açısından sınırlı kalmaktadır. Fakat sanayi müzesi olarak isimlendirilmiş ve işlevlendirilmiş olması, bu anlamda bir işlevi daha önceden barındırdığı ile ilgili bir ipucu özelliği taşımaktadır ve çekici bir unsur oluşturmaktadır. Kullanıcısına yapıların ve alanın eski işlevi ile ilgili bilgi vermenin yanı sıra genel anlamda sanayi ve sanayi ile ilişkili olabilecek bilgileri de aktarmaktadır. Bu anlamda, İstanbul ve ülke genelinde önemli bir misyona sahiptir ve yaklaşımı son derece olumludur. Müzede; bu tersanede üretilmiş iki geminin sergilenmesi, tersane içerisinde yer alan marangozhane gibi farklı işlevlerin teknik donanımlarıyla çalıştırılarak canlı tanıklığa imkân sağlanması, küçük atölyelerin çalışma anlarından görünüm sergileyecek şekilde teknik malzemesi ve çalışanlarıyla gerçek boyutlarında ve yerinde maketleştirilerek sunulması gibi çeşitli ve farklı sergileme yöntemlerinin kullanılması ile etkili bir bilgi paylaşımı sağlanmaktadır. Diğer yapılarda olduğu gibi bu yapı için de benzer önerilerle eski işleviyle ilgili bilgi

verilmesinin artırılması yönünde çalışmalar gerçekleştirilebilir. Eski isimlerinin kullanılması önemlidir. Sembolik üretim yapılması üzerinden çeşitli alternatif öneriler de geliştirilebilir. Müze işlevinin farklı kültür-sanat etkinlikleriyle bütünleştirilmesi sağlanabilir. Yakın çevresinde yaşayanlarla olan ilişkisi geliştirilmelidir.

4.5 Bölüm Sonucu

Haliç İstanbul'un hem fiziki yapısında hem de tarihi ve kültürel değerlerinin şekillenmesinde önemli konumda bulunmaktadır. Bu nedenle güçlü bir tarihsel kimliğe ve tarihsel birikime sahip olarak kentin kimliğinde ve belleğinde oldukça önemli bir yer edinmiştir.

Haliç'in kimliği, 19. yüzyılda fabrika, atölye ve küçük sanayi alanlarının bu bölgede yer seçmesiyle değişime uğramış ve önceki dönemlerde sahip olduğu geleneksel görünümünü yitirmiştir. 20. yüzyılın başında bu değişim devam etmiştir. Cumhuriyet sonrası İstanbul'da 1937–1951 yılları arasında yapılan planlama çalışmaları kapsamında, Haliç kıyıları sanayi olarak gelişmiştir. Bu durum, bölgenin çevresini çeşitli sanayi kuruluşlarının çevre kirliliği yaratması nedeniyle tümüyle değiştirmiştir. 1984–1986 yılları arası İstanbul Büyükşehir Belediyesi tarafından Haliç kıyılarının sanayi alanlarından arındırılması amacıyla temizlik ve yıkım çalışmalarına başlanmıştır. Bu dönemlerde Haliç kıyılarında sanayi mirası olarak değeri olan yapılar tarihi değerleri göz önüne alınmadan yıkılmış ve Haliç kıyılarına geniş park alanları ile temiz bir görünüm kazandırılmaya çalışılmıştır. Bu dönemden itibaren, alandaki işlevsizleşmeye başlayarak kapanan sanayi yapıları için çeşitli projeler geliştirilmiştir. Haliç için belirlenen “Kültür Havzası” kapsamında geliştirilen projelerden; Kadir Has Üniversitesi (Cibali Tütün ve Sigara Fabrikası), Feshane Uluslararası Fuar Kongre ve Kültür Merkezi (Feshane-i Amire), Santral İstanbul Bilgi Üniversitesi (Silahtarağa Elektrik Santrali), Söğütözü Kongre ve Kültür Merkezi (Söğütözü Mezbahası) ve Rahmi Koç Sanayi Müzesi (Lengerhane ve Hasköy Tersanesi) projeleri uygulanmıştır. Genel anlamda, eğitim ve kültürel - sosyal etkinliklerin, kullanımların yer aldığı yeniden işlevlendirme projeleri geliştirilmiştir.

Haliç'in olduğu kadar İstanbul'un da kimliğinde ve sanayi geçmişini yansıtması bağlamında kent belleğinde önemli yeri olan bu yapılar, belirlenen yöntemlerle yapılan değerlendirmeler sonucunda proje sonrasında, sahip oldukları kentsel kimlik

ve bellek değerlerini sürdürüp srdrlmedikleri üzerinden ele alındığında, korumacı yaklaşımla yeniden işlevlendirmeyele uygulanan projelerin genel anlamda sanayi izlerini belli ölçülerde devam ettirdiklerinden bahsedilebilmektedir. Yapıların, geçmişteki özelliklerinin srdrlmesi, mimari niteliklerinin korunması, kamuya yönelik yeni işlevlerin verilmesi açılarından dünya örneklerindeki yaklaşımlarıyla benzerlikler taşıdığı görülmektedir. Bunun dışında, üst ölçekten gelen kararlarla yapılan bu uygulamalar arasında belli kopuklukların olması, alan yönetimi kavramının yerleşmemiş olması ve süreçte katılımın sağlanamaması gibi eksiklikler, doğru temellere oturan uygulama yaklaşımlarında sonuçların kentteki sahip oldukları gerçek değerleri srdrememelerine sebep olmaktadır. Ayrıca projeler ayrı ayrı değerlendirildiklerinde farklı ve/veya benzer açılardan ne çıkan olumlu özellikler tek bir uygulamada bir araya getirildiğinde çok daha başarılı sonuçların elde edilmesi mümkün olacaktır. Genel anlamda bu eksikliklerin giderilmesi ile ülkemizde de kentsel bellek ve kimliği yaşatan sanayi mirasını yeniden işlevlendirme örnekleri ortaya çıkacaktır.

5. SONUÇ

Kentsel yerleşimler, içinde bulundukları dönemin egemen düşünce anlayışı ile şekillenen, farklı dönemleri, farklı yaşam izlerini taşıyan ve bununla da belli bir kimliğe sahip olan mekânlardır. Kentin kimliği, kentlerin günümüze kadar tanık olduğu ve yaşadığı tüm süreçlerin etkilerinin birikmesi ve ortaya çıkan unsurların etkileşiminin yansımaları sonucu oluşmaktadır. Dolayısıyla kent kimliği ile farklı zamanlarda yaşanan farklı yaşam halleri sosyal, ekonomik, kültürel, fiziksel boyutlarıyla ve çok katmanlı olarak algılanabilmektedir. Bu noktada kimlik, geçmişin izlerini de taşıması ve bize aktarması anlamında da öne çıkmaktadır.

Sanayi mirası yapı ve alanları kentin mimari kimliğine ait tarihsel göstergeler olmalarının yanı sıra, işlevi ve yapımını sağlayan değerlerle ekonomide üretimin hakim olduğu bir dönemin mekânsal kurgusunun, yaşantısının ve kültürünün izlerini yansıtmaktadırlar. Dolayısıyla birçok açıdan değer taşıyan sanayi mirası yapı ve alanları aynı zamanda toplumsal bellek, yaşam tarzı ve yerel kültürü tanımlayan referanslar içermektedirler. Toplumun kültürel kimliğinin sürekliliğinin sağlanmasında önemli bir rolü olan sanayi mirası yapı ve alanları hem üzerlerine yüklenen sembolik anlamlar hem de işlev özellikleriyle, değişim içindeki kentsel mekânın yeniden tasarlanmasında, önemli girdiler sağlayan ve mekânı özgün kılan kaynaklar olarak algılanmalıdır.

Bu bağlamda, tarihimizde belli bir süreci pek çok yönleriyle etkilemiş olan sanayileşme, sanayi dönemi ve bu dönemin fiziki mekâna yansımaları olan sanayi alanlarını da kimliği yansıtan ve oluşturan öğeler ve kentsel belleğin devamlılığında önemli yapı taşları olarak ele almak gerekmektedir. Dolayısıyla, kentin yaşadığı dönemlerden biri olan sanayi döneminin ve bu dönemin ardında bıraktığı izlerin incelenmesi, değerlendirilmesi ve yaşatılması üzerinde düşünülmesinin önemli olduğu düşüncesiyle yapılan bu tez çalışmasında sanayi yapılarının birer kültürel miras değeri olarak kentsel kimlikte ve bellekte sürdürülebilirliği kapsamında değerlendirmeler yapılmıştır.

Günümüz koşullarında sanayi yapı ve alanlarının yeniden değerlendirilmesi ihtiyacı açıktır, fakat burada dikkat edilmesi gereken husus bu müdahale sürecinde bir dönemin yaşanmışlığını koruma ve yaşatma gerekliliği olarak kentsel kimlik ve bellekteki bu mirasın izlerinin sürdürülmesinin sağlanmasıdır ve çalışmada yapılan teorik araştırmalar, bunun koruyarak yeniden işlevlendirme yöntemiyle en iyi şekilde sağlanabileceği sonucu ortaya çıkmıştır. Bu bağlamda, gerek dünya örnekleri, gerekse de İstanbul, Haliç'te uygulanmış örnekler üzerinden yapılan araştırma ve sorgulamalar ile en uygun yöntem olarak sunulan koruyarak yeniden işlevlendirmenin nasıl bir süreç izlenerek gerçekleştirilmesi gerektiği ve hangi unsurların kentsel kimlik ve belleğin sürdürülebilirliği hususunda öne çıktığının ve ne şekilde yaklaşımların olması gerekliliği üzerine değerlendirmeler ve karşılaştırmalar yapılarak gerekli sonuçlar çıkartılmıştır.

Bu kapsamda, İstanbul'un kimliğinde önemli bir yere sahip olan Haliç'in, içerdiği sanayi mirası bağlamında, İstanbul'un kimliği ve belleğinde sahip olduğu değerin vurgulanarak, alandaki yeniden işlevlendirme proje örnekleri üzerinden sanayi mirası yapıları için, eski ve yeni durumlarının karşılaştırılması ve kentsel kimlik ve bellekte sanayi izlerinin devamlılığının sağlanabilmiş olup olmadığı konularında çıkartımlar yapılmıştır.

Haliç sanayi yapıları için uygulanmış projelerin değerlendirilmesinde alanda uygulanan anket çalışması ve belirlenen bir kişisel gözlem ve değerlendirme yöntemi ile kentsel kimlik ve bellekte öncelikli olarak öne çıkan unsurlar kapsamında analizler yapılmıştır. Bu iki değerlendirme yöntemi sonucunda ortaya çıkanlar; yapıların koruma yaklaşımı içersinde restore edildikleri, çağdaş tasarımlarla bütünleştirildikleri ve yeni işlevler verilerek yeniden kente kazandırıldıkları şeklindedir. Fakat bu yapıların sanayi mirası olarak kentsel kimlik ve bellekte sürdürülmeleri noktasında belli eksikliklerin olduğu görülmektedir. Bu eksiklikler her yapı için benzerlikler ve farklılıklar taşımaktadır. Bu bağlamda yapıların tek tek değerlendirilerek olumsuz noktaların belirlenmiş olması önemlidir.

Genel anlamda, tüm değerlendirme, çıkartım ve öneriler çerçevesinde Haliç'teki sanayi mirası yapılarını yer aldıkları çevreyle bütünleşen şekilde tekrar değerlendirecek yaklaşımların sunulması önemlidir. Bu bağlamda, Haliç kıyı alanı genelinde yapılacak bir takım bilgi verici, tarihi yaşatan ve geçmişin izlerini günümüze aktaran nitelikte düzenlemelerle, bu alanın ve alandaki sanayi yapılarının

kültürel miras olarak sunulması ve tanıtılması sağlanabilir. Haliç kıyı alanının peyzajla bütünleşen yapısında bu tür uygulamaların ve dönemsel etkinliklerin düzenlenmesi tamamen kamuya açık bu alanın hem daha da çekici ve kullanılır olmasını, hem de farklı zamanlarda sunduğu farklı aktivitelerle kullanıcı çeşitliliği sağlayarak alanın ve sanayi mirası yapılarının bütüncül olarak kentsel kimlik ve bellekteki anlam ve önemini ve canlılığının devamlılığını sağlayabilir. Tek tek yapıların kendi projeleri kapsamında ele alınması gereken eksiklerinin yanı sıra, bu yapıların ve işlevlerinin bütüncül anlamda ilişkilendirilmesi, geçmişteki işlev ve kullanımlarının günümüzde birbirleriyle etkileşimli şekilde sunulması hem Haliç bütününde sağlanmak istenen Kültür Havzası projesini destekleyecek, hem de kentsel kimlik ve bellekte sahip olduğu kültürel miras çeşitliliğinin devamlılığını sağlayarak özgün bir kent olma özelliğini koruyabilecektir.

Özellikle çalışmada incelenen dünya örnekleri, sonuçları genel kabul görmüş olumlu örnekler olarak, çalışmanın temel varsayımı olan “sanayi mirası alanlarında yaşanmış bir dönemin izlerinin korunarak sürdürülmesi yaklaşımının benimsenmesi ile kent belleğinin kaybının önleneyeceği ve sanayi mirasının korunmasında etkili olunacağı ve böylece toplum tarafından benimsenen ve sahiplenilen kentsel alanlar yaratılabileceği” görüşünün ve alt varsayım olan “sanayi mirası alanlarının kentsel kimlik ve bellekteki sürekliliğinin sağlanmasının yapıların, fiziksel anlamda kütsel formlarının, mimari tipolojilerinin ve sembolik öğelerinin korunması ve aynı zamanda fonksiyonel anlamda eski işlevinin günümüze yansıyacak şekilde uygulamalara yer vermesi ve yapı ve çevresine uygun yeni işlevlerle de desteklenmesi ile mümkün olabileceği” görüşünün gerçekliğini ortaya koymaktadır. Aynı zamanda Haliç’teki proje örneklerinden de tüm değerlendirmeler ve araştırmalar sonucunda bu varsayımı destekleyen çıkarımlara varılmıştır.

Kentin sahip olduğu değerlerin yaşatılması ve korunarak sürdürülmesi, hızla her alanda tek tipleşmenin yaşandığı günümüz koşullarında, özgün nitelikleriyle ve değerleriyle öne çıkan kentsel mekânlar yaratarak, kentte, geçmişine saygılı ve kültürel zenginliğine sahip çıkan anlayışın yerleşmesinin sağlanması ile toplum tarafından benimsenen ve sahiplenilen kentsel alanlar yaratılması mümkün olabilir.

KAYNAKLAR

- Akpınar, İ.**, 2003. *Pay-i Tahtı Sekülerleştirmek: 1937 Henri Prost Planı*, İstanbul Dergisi, sayı **44**, İstanbul.
- Al Naib, S., K.**, (ed.), 1990. *London Docklands – Past, present and future*. Ashmead Press Ltd., Londra.
- Alfrey, J., Putnam, T.**, 1992. *The Industrial Heritage Managing Resources and Uses*. Routledge. 1 edition, London and New York
- Alioğlu, F. ve Alper, B.**, 1998. Cibali Tütün ve Sigara Fabrikası, Sanayi Yapısından Üniversiteye, *İstanbul Dergisi*, sayı **27**, İstanbul, 40-48.
- Almaas, I., H.**, 1999. *Regenerating the Ruhr - IBA Emscher Park project for the regeneration of Germany's Ruhr region*. Architectural Review, The.FindArticles.com, http://findarticles.com/p/articles/mi_m3575/is_1224_205/ai_5417220 5'den alındığı tarih 20.12.2008
- Alper, M.**, 2003. Dünü ve Bugünü ile Cibali Tütün Fabrikası, *Dünü ve Bugünü ile Haliç Sempozyumu Bildiri Özetleri*, 22-23 Mayıs 2003. Kadir Has Üniversitesi Yayını, Cibali, İstanbul.
- Ashworth, G., J., ve Graham, B., (eds.)**, 2005. *Senses of Place: Senses of Time*. Ashgate Publishing Limited, England.
- Assmann, J.**, 2001. *Kültürel Bellek*, Çev. A. Tekin, Ayrıntı Yayınları, İstanbul.
- Aulenti, G.**, 1999. *Progetto Bicocca Headquarter*. Pirelli Real Estate, 46-57
- Ayanlar, F.**, 1992. Sanayi ve Teknoloji Müzesi; *Tasarım*, sayı **30**, Aralık 1992, İstanbul, 82-83
- Banham, R.**, 1999. *Progetto Bicocca Headquarter*. Pirelli Real Estate, 37
- Bachelard, G.**, 1996. *Mekanın Poetikası*. Ayrıntı Yayınları, İstanbul.
- Bayart, J.F.**, 1999. *Kimlik Yanılsaması*, Çev. M. Moralı, Metis Yayınları, İstanbul. (Certeau, M. De, 1980, *La Culture au Pluriel*, 238-239, Christian Bourgois, Paris)

- Binney, M., Machin, F. ve Powell, K.** 1990. *Bright Future: The Re-use of Industrial Buildings*. Save Britain's Heritage (Association), London.
- Blockley, M.**, 1999. A Case Study of Ironbridge Gorge, Ed. Chitty, G., *Managing Historic Sites and Buildings: Reconciling, Presentation and Preservation*, Routledge, London and NewYork, 142-152
- Brown, Brenda, J.**, 2001. Reconstructing the Ruhrgebiet. *Landscape Architecture* 4/2001, 66.
- Bonink, C., ve Hitters, E.**, 2001. Creative Industries as Milieux of Innovation: the Westergasfabriek, Amsterdam, Ed. Richards, G., 2001. *Cultural Attractions and European Tourism*, CABI Publishing, UK, 227-240
- Cengizkan, M., N.**, 2006. Endüstri Yapılarında Yeniden İşlevlendirme: “İş”i Biten Endüstri Yapıları Ne “İş”e Yayar? *TBMM Mimarlar Odası Ankara Şubesi Bülteni*, Dosya 3: Endüstri Mirası, Bülten **45**, Kasım 2006, Ankara.
- Clark, E.**, 1992. Osmanlı Sanayi Devrimi, ed. İhsanoğlu, E. *Osmanlılar ve Batı Teknolojisi, Yeni Araştırmalar, Yeni Görüşler*, İstanbul Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi Yayını, İstanbul, 37-52.
- Cossons, N.**, 1993. *The BP Book of Industrial Archeology*, London.
- Dell’Agnese, E.**, 2005. *La Bicocca e il suo territorio*. Skira, Milano, Italy.
- Diedrich, L.**, 1999. Ohne Politik kein Park - das Modell Duisburg-Nord, *Topos Dergisi*, Nr.**26**, 1999, 69-78.
- Duranay, N., Gürsel, E., Ural, S.**, 1972. Cumhuriyet’ten Bu Yana İstanbul Planlaması, *Mimarlık Dergisi*, sayı **7**, 65-118.
- Eğitim Terimleri Sözlüğü**, 2008. <http://www.tdk.gov.tr/>’den alındığı tarih: 08.11.2008
- Ekiz, M.**, 2006. Eyüp Sultan Feshane Binası İşlevsel Dönüşüm Süreci, *Arredamento Mimarlık, Tasarım Kültürü Dergisi*, 2006/07-08, İstanbul, 135
- English Heritage**, 2006. *Heritage Works: The Use of Historic Buildings in Regeneration* [online]. English Heritage, http://www.englishheritage.org.uk/upload/pdf/Heritage_Works.pdf ‘den alındığı tarih 22.11.2008
- Erden, Y., D.**, 2003. Kentsel Yenileşmede Bir Araç Olarak Dönüşüm Projeleri, *Doktora Tezi*, MSGSU, İstanbul.
- Ergin, N.**, 2001. Rahmi M. Koç Müzesi, *İstanbul Dergisi*, Ekim 2001,136.
- Eruzun, C.**, 2001. Sütluçe Kültür ve Kongre Merkezi, *İstanbul Dergisi*, Ekim 2001

- Eyice, S.**, 1975. Tarihinde Haliç; *Haliç Sempozyumu*, 10-11 Aralık 1975, İTÜ, İstanbul, 267
- Föhl, A.**, 1995. *Bauten der Industrie und Technik*, Schriftenreihe des Deutschen Nationalkomitees für Denkmalschutz, **47**, Bonn.
- Ganser, K.**, 1992. Strukturwandel, Geschichtlichkeit und Perspektiven des Ruhrgebietes, *Deutsche Kunst und Denkmalpflege*, sayı:2, yıl:50, Rosenheim, Almanya, 119-128.
- Geijerstam, J.**, 2006. Actors, Networks and Local Identities-Industrial Heritage Projects in Sweden. (Tentative paper to workshop 5, Heritage protection: tourism, identity and local development). *TICCIH XII International Congress*, Terni, September 14-18 2006, Stockholm, Sweden.
- Goldstein, M., B.**, 2002. *Local Government and Urban Development in Milan Between the 80's and the 90's*. Urbanistica, 119.
- Gudrun, L., Harald, S.**, *Emscher Landscape Park – a new regional park in the Ruhr area (Germany)*, <http://www.fedenatur.org/docs/docs/238.pdf> den alındığı tarih 12.12.2008
- Gülersoy, N., Z.**, 1995. Çevre Kalitesini Yükseltme Çalışmalarından Bir Örnek: Londra Docklands, *Mimari ve Kentsel Çevrede Kalite Arayışları Sempozyumu*, 5-7 Haziran 1995, İTÜ Mimarlık Fakültesi, İstanbul, 53-65.
- Güncel Türkçe Sözlük**, 2008. <http://www.tdk.gov.tr>'den alındığı tarih. 08.11.2008
- Gürsel, Y.**, 1993. Değişme Koşullarında Kimlik – Meşrutiyyet - Etik. *Türkiye Mimarlığı Sempozyumu II: Kimlik-Meşrutiyyet-Etik*, Atatürk Kültür Merkezi, Ankara, 7-9 Ekim, 38-42.
- Haliç (Golden Horn) Dergisi**. 2003. Haliç Belediyeler Birliği Yayın Organı, İstanbul.
- Hinsley, H., ve Malone, P.**, 1997. London: Planning and Design in Docklands, Ed. Malone, P., 1997. *City, Capital and Water*. Routledge, UK, 37-64
- Höhmman, R.**, 1992. Denkmale der Industrie-Museen der Industrie?; *Museum und Denkmalpflege, Bericht über ein Internationales Symposium, Bodensee*, 30.5-1.6.1991, ICOM ve ICOMOS Almanya, Avusturya ve İsveç, yayınlanan : ICOM Alman Komitesi, Münih, 56-61
- ICOMOS.**, 1999. *Burra Tüzüğü: Kültürel Öneme Sahip Yerlerin Korunması Amaçlı Avustralya-ICOMOSS Tüzüğü*. (The Burra Charter: The Australia ICOMOS Charter for the Conservation of Places of Cultural Significance).

- ICOMOS**, 2006. *Uluslararası Anıtlar ve Sitler Günü Davetiyesi*, 18 Nisan 2006, <http://www.icomos.org.tr/haberdosya.php>’ den alındığı tarih 10. 09. 2008
- Irmak, H.**, 2003. Söğütözü’de Mezbahaneden Kültür Merkezine, *Haliç Dergisi*, Haliç Belediyeler Birliği Yayın Organı, Aralık 2003, İstanbul.
- İETT Dergisi.**, 1957. Silahtarağa Elektrik Fabrikası, *İETT (İstanbul Elektrik Tramvay Tünel Otobüs ve Havagazı İşletmeleri Umum Müdürlüğü) Dergisi*, sayı **12**, İstanbul, 1-22.
- İstanbul Ansiklopedisi**, 1994b. Haliç, *Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi*, cilt: **3**, İstanbul, 501-507
- İstanbul Ansiklopedisi**, 1994c. Cibali Tütün Fabrikası, *Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi*, cilt: **4**, İstanbul, 277-278.
- İstanbul Ansiklopedisi**, 1994d. Sanayi, *Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi*, cilt: **6**, İstanbul, 437-443
- Kayra, C.**, 1990. *İstanbul Haritaları*, Türkiye Sınai Kalkınma Bankası, İstanbul.
- Kalkan, E.**, 2002. Tütün İşçilerinin Yerini Şimdi Öğrenciler Aldı, *Hürriyet Pazar Gazetesi*, 24 Mart 2002, 14
- Karachalis, N., Kyriazopoulos, E. Ve Laurantos, N.**, 2005. The re-use of post-industrial space and waterfront development: The case of the Stone Loft (Maritime Tradition Museum) in Piraeus, Ed. Sapounaki-Dracaki, *The Greek City in a Historical Perspectiv*. Dionikos publishers, Athens, 2.
- Knapas, R., ve Schybergson, P.**, 1978. Interpretation of on – site Material to the General Public, Ed. Nisser, M., 1978. *The Industrial Heritage, The Third International conference on The Conservation of Industrial Monuments*, Sweden 30 May-5 June 1978. Civiltryck AB, Stockholm, 79-83.
- Koekebakker, O.**, 2003. *Westergasfabriek Culture Park, Transformation of a former industrial site in Amsterdam*. NAÏ Publishers, Hollanda.
- Köksal, G.**, 2005. İstanbul’daki Endüstri Mirası için Koruma ve Yeniden Kullanım Önerileri, *Doktora Tezi*, İstanbul Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Kuban, D.**, 1977. Tarihi Çevrenin Geleceği; *2000 Yılına Doğru Sanatlar Sempozyumu*, İstanbul, 24-28 Ekim, 1-6.
- Labelle, J., M.**, 2001. Emscher Park, Germany - expanding the definition of a “park”, Ed. Harmon, D., 2001. *Crossing Boundaries in Park Management: Proceedings of the 11th Conference on Research and*

Resource Management in Parks and on Public Lands. The George Wright Society, Hancock, Michigan, 222-227.

- Latz, P.,** 2003. Postindustriële Landschappen, Duisburg, Ulm, Thornton, Latz+Partner Landschaftsarchitekten, De Natuur Versteld, Interview Door N. Gilsoul, A+ 183 *Tweemaandelijks Tijdschrift* – August-September 2003. Brussel, Belgium, 42-49.
- LeBlanc F.** (1993). Is Everything Heritage?, *ICOMOS Canada Bulletin*, Vol.2, No.2, 1993 pp. 2-3
- Loures, L.,** 2008. Industrial Heritage: The Past in the Future of the City. *Wseas Transactions on Environment and Development*, Volume 4, Issue 9, September 2008.
- Lynch, K.,** 1960. *The Image of the City*. The MIT Press, Cambridge
- Massey, D.,** 1994. *Space, Place and Gender*. University of Minnesota Press, Minneapolis.
- Meneguello, C.,** 2006. *The Industrial Heritage in Brazil and prospects for the Brazilian Committee for the Conservation of Industrial Heritage*. the Brazilian Committee for the Preservation of Industrial Heritage Report (TICCIH Brazil).
- Molinari, L.,** (ed.), 1999. *Progetto Bicocca Headquarter*. Pirelli Real Estate.
- Morley, D. ve Robins, K.,** 1997. *Kimlik Mekanları*. Çev. E. Zeybekoğlu, Ayrıntı Yayınları, İstanbul, s.107.
- Mossetto, G.,** 1994. The Economic Dilemma of Heritage Preservation, Eds. Peacock, A. ve Rizzo, I., *Cultural Economics and Cultural Policies*. Dordrecht, Kluwer Academic Publishers.
- Neill, W., J., V.,** 1997. Memory, Collective Identity and Urban Design: The Future of Berlin's Palast Der Republic, *Journal of Urban Design*, Vol. 2 Issue 2, p: 179-192.
- Norberg-Schulz, C.,** 1979. *Genius Loci, Towards a Phenomenology of Architecture*. Rizzoli.
- Ocakçı, M.,** 1994. Kimlik Elemanlarının Şehirselleştirme Tasarımına Yönlendirici Etkisi. *Kentsel Tasarım ve Uygulamalar Sempozyumu, Kentsel Tasarım Ekolojik Yaklaşım*, M.S.Ü., İstanbul, 12-13 Mayıs, 239-245.
- Ortaylı, İ.,** 1995. *İstanbul'dan Sayfalar*. İletişim Yayınları, İstanbul serisi, İstanbul.
- Ökçün, G.,** 1997. *Osmanlı Sanayii, 1913, 1915 Yılları Sanayi İstatistiki*, Ankara.

- Örer, G.**, 1993. İstanbul'un Kentsel Kmlığı ve Değişimi, *Yüksek Lisans Tezi*, İTÜ Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul. 46.
- Özgönül, N.**, 2007. Cumhuriyetin Yeni Anadolu Kenti Zonguldak ve Endüstri Mirası. *Mimarlık*. Sayı: **336**, Temmuz-Ağustos 2007, Mimarlar Odası Yayını, Ankara.
- Pamuk, Ş.**, 1997. *100 Soruda Osmanlı-Türkiye İktisadi Tarihi*, 1500-1914, İstanbul.
- Pearce, D.**, 1989. *Conservation Today*. Routledge London, New York.
- Plan Raporu 1/5.000 Ölçek, 1964.** *1/5000 Ölçekli İstanbul Suriçi İmar Planı*, T.C. İstanbul Büyükşehir Belediyesi Planlama Ve İmar Daire Başkanlığı Şehir Planlama Müdürlüğü, İstanbul.
- Plan Raporu 1/1.000 Ölçek, 1990.** *Tarihi Yarımada (Eminönü -Fatih) Koruma Amaçlı İmar Planı Çalışma Raporu*, T.C. İstanbul Büyükşehir Belediyesi Planlama Ve İmar Daire Başkanlığı Şehir Planlama Müdürlüğü, İstanbul.
- Plan Raporu 1/50.000 Ölçek, 1995.** *1/ 50.000 Ölçekli İstanbul Metropolitan Alan Alt Bölge Nazım Plan Raporu*, T.C. İstanbul Büyükşehir Belediyesi Planlama Ve İmar Daire Başkanlığı Şehir Planlama Müdürlüğü, İstanbul.
- Plan Raporu 1/5.000 Ölçek, 2001.** *1/5000 Ölçekli Haliç Kıyıları Master Plan Raporu*, T.C. İstanbul Büyükşehir Belediyesi Planlama Ve İmar Daire Başkanlığı Şehir Planlama Müdürlüğü, İstanbul.
- Plan Raporu 1/100.000 Ölçek, 2006.** *1/100.000 Ölçekli İstanbul İl Çevre Düzeni Plan Raporu*, T.C. İstanbul Büyükşehir Belediyesi Planlama Ve İmar Daire Başkanlığı Şehir Planlama Müdürlüğü, İstanbul.
- Puri Negri, C., A.**, 1999. *A New Urban Centrality*, Ed. Molivari, L., 1999. *Progetto Bicocca 1985-1998*.
- Relph, E.**, 1976. *Place and Placelessness*. Pion Ltd., London, UK.
- Prosek, A.**, 2006. Culture through transformation - transformation through culture, Industrial Heritage in the Ruhr region - the example of the Zeche Zollverein. *Heritage and Media in Europe - contributing towards integration and regional development*, Hermes, Volume **3**, Bauhaus-Universität Weimar, Weimar, Germany, 239-248
- Rahmi M. Koç Museum Hasköy-İstanbul; T+ Müzeler**, Mart 2003, Tasarım Yayın Grubu, İstanbul.
- Rossi, A.**, 1982. *The Architecture of the City*. MIT Press, Mass, Cambridge

- Rypkema, D.**, 1992. *Community Initiated Development*. National Trust, Wahington, USA.
- Sennett, R.**, 1999. *Gözün Vicdanı, Kentin Tasarımı ve Toplumsal Yaşam*, Çev. Sertabiboğlu S., Kurultay C., Ayrıntı Yayınları, İstanbul.
- Stratton, M.**, (ed.), 2000. *Industrial Buildings: Conservation and Regeneration*. 1. edition. E&FN Spon Press, USA and Canada, 8-29.
- Suher, H.**, 1995. Kent Kimliğine Etkili Yasa Uygulamaları, *Mimari ve Kentsel Çevrede Kalite Arayışları Sempozyumu*, İstanbul, 3-12
- Tarihi Çevreyi Koruma Müdürlüğü Raporu**, 2008. Cumhuriyet Dönemi Kent Dokusu, *Tarihi Yarımada Genel Tipoloji Envanteri ve Kentsel Tasarım Rehberi*, Tarihi Çevreyi Koruma Müdürlüğü, İstanbul, 18-22.
- Taşkıran, H., İ.**, 1997. *Yazı ve Mimari*. YKY, İstanbul, 16
- Tate Modern The Handbook**, 2006, Tate Publishing, Londra.
- Tekeli, İ.**, 1991. Bir Kentin Kimliği Üzerine Düşünceler, *Kent Planlaması Konuşmaları*, TMMOB Mimarlar Odası Yayınları, Ankara, 79-89.
- Thiry, F.**, 2003. Editorial, *A+ 183 Tweemaandelijks Tijdschrift* – August-September 2003. Brussel, Belgium, 40.
- TICCIH**, 2003. *The Nizhny Tagil Charter for the Industrial Heritage*, The International Committee for the Conservation of Industrial Heritage (TICCIH), 17 July 2003
- Toprak, Z.**, 1985. Tanzimat'ta Osmanlı Sanayii, *Tanzimat'tan Cumhuriyete Türkiye Ansiklopedisi*, cilt:5, İstanbul, 1345-1347.
- Url-1** <http://www.ticcihcongress2006.net/eng/ticcih.html>., alındığı tarih 10.09.2008.
- Url-2** <http://www.erih.net/index.php>., alındığı tarih 10.09.2008.
- Url-3** <http://repositories.cdlib.org/cgi/viewcontent.cgi?article=1922&context=ced/places>., alındığı tarih 25.12.2008.
- Url-4** <http://www.landschaftspark.de>. >, alındığı tarih 25.12.2008.
- Url-5** <http://www.arch.hku.hk>., alındığı tarih 25.12.2008.
- Url-6** <http://www.sociologia.unimib.it/old/wcms/file/materiali/5303.pdf>., alındığı tarih 03.01.2009.

- Url-7** <http://www.iuav.it/Ricerca1/Dipartimen/dADI/Working-Pa/wp_2008_06.pdf>, alındığı tarih 03.01.2009.
- Url-8** <<http://www.unimib.it/go/Home/English/MENU-HOME/The-Campus/Give-a-look>>, alındığı tarih 05.01.2009.
- Url-9** <<http://www.project-westergasfabriek.nl/english>>, alındığı tarih 12.01.2009.
- Url-10** <http://www.mimarist.com/index.php?option=com_content&task=view&id=34&Itemid=1>, alındığı tarih 13.01.2009.
- Url-11** < http://www.dockland.co.uk/About_Docklands.html>, alındığı tarih 14.01.2009.
- Url-12** < <http://images.google.com.tr> >, alındığı tarih 14.01.2009.
- Url-13** <<http://www.mimarist.com/mambo/images/stories/dock10.jpg>>, alındığı tarih 15.01.2009.
- Url-14** <<http://www.londonlogue.com/files/2006/11/stkaths4.jpg>>, alındığı tarih 15.01.2009.
- Url-15** <<http://www.mimarist.com/mambo/images/stories/dock13.jpg>>, alındığı tarih 15.01.2009.
- Url-16** http://www.estateagentslive.net/pchomesdata/DOCKSIDE/PHOTOS/DCK_002168_9.JPG>, alındığı tarih 15.01.2009.<
- Url-17** <<http://en.wikipedia.org/wiki/File:Surreydocks1921.jpg>>, alındığı tarih 15.01.2009.
- Url-18** <http://www.bardaglea.org.uk/bridges/docklands/images/nd01_royalsarial1934.jpg>, alındığı tarih 15.01.2009.
- Url-19** <<http://www.xt3media.org/admin/Uploads/media/11/Royal%20Docks-AerialShot2-mini.jpg>>, alındığı tarih 16.01.2009.
- Url-20** <http://en.wikipedia.org/wiki/File:Tate_Modern_et_Millennium_Bridge.jpg>, alındığı tarih 16.01.2009.
- Url-21** <<http://www.ghirardellisq.com/ghirardellisq> >, alındığı tarih 25.01.2009.
- Url-22** < <http://www.khas.edu.tr/tr/universite-turu/foto-galeri/cibali-tutun-fabrikasi.html>>, alındığı tarih 22.02.2009.
- Url-23** < <http://www.khas.edu.tr>>, alındığı tarih 22.02.2009.
- Url-24** <<http://www.feshane.com.tr/tr/index.htm>>, alındığı tarih 26.02.2009.
- Url-25** <www.bilgi.edu.tr>, alındığı tarih 27.02.2009.

Url-26 <www.rmk-museum.org.tr>, alındığı tarih 30.02.2009.

Yüçetürk, E., 2001. *Haliç Silüetinin Oluşum-Değişim Süreci*. Haliç Belediyeler Birliği Yayınları **1**, İstanbul.

Zöperl, C., 1985. Probleme der Umnutzung von Denkmälem, *Schriftenreihe des Deutschen Nationalkomitees für Denkmalschutz*, Volumen:**29**, Almanya.

EKLER

EK A. 1 – ANKET SORULARI

İ.T.Ü. - FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ - KENTSEL TASARIM PROGRAMI
“KENTSEL BELLEK BAĞLAMINDA SANAYİ MİRASININ DEĞERLENDİRİLMESİ:
İSTABUL HALIÇ ÖRNEĞİ” YÜKSEK LİSANS TEZ ÇALIŞMASI ANKET SORUŞTURMASI
HAZIRLAYAN: SEDA ELHAN TEZ DANIŞMANI: MEHMET OCAKÇI

1) Yaşınız?

- ☐ 0 -25
☐ 46-65

- ☐ 26-45
☐ 66 ve üstü

2) Eğitim Durumunuz?

- ☐ İlköğretim
☐ Üniversite

- ☐ Lise
☐ Master ve üstü

3) Cinsiyet

- ☐ Erkek ☐ Kadın

4) Nerede yaşıyorsunuz? Ne kadar zamandır yaşıyorsunuz?

----- / -----

5) Haliç kıyı alanının eskiden ne amaçlı kullanıldığını biliyor musunuz?

- ☐ Evet ☐ Hayır

6) Haliç kıyı alanının şimdiki hali ve kullanımı size eski işlevi ile ilgili bilgi veriyor mu?

- ☐ Evet ☐ Hayır

7) Haliç kıyı alanındaki yapıların eskiden ne amaçla kullanıldığını biliyor musunuz?

☐ Evet

☐ Hayır

8) Haliç kıyı alanındaki yapıların hangilerinin eskiden ne amaçla kullanıldığını biliyorsunuz?

☐ Feshane

☐ Kadir Has Üni.

☐ Bilgi Üni.

☐ Koç Müzesi

☐ Sötlüce Kongre Salonu

9) Haliç kıyı alanındaki yapıların eskiden ne amaçla kullanıldığını nereden biliyorsunuz?

☐ Yakın Çevrede Oturuyor

☐ Yapıyı Kullandığı İçin

☐ Önceki Nesilden Aktarım

☐ Diğer (.....)

10) Haliç kıyı alanındaki yapıların şimdiki durumu ve kullanımı size eski işlevi ile ilgili bilgi veriyor mu?

☐ Evet

☐ Hayır

11) Hangi özellikleri / neyi / nasıl bilgi veriyor?

☐ Yapının korunmuş olması

☐ Yapının içinde eski işlevle ilgili bilgi verimi olması

12) Sizce neler yapılmış olsaydı Haliç kıyı alanındaki yapıların tarihi ve eski işlevi ile ilgili (daha iyi) bilgi verilirdi?

☐ Görsel İletişim Öğeleri Olabilirdi

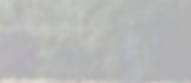
☐ Mimari Tasarım Korunabilirdi

☐ Basın Yayın

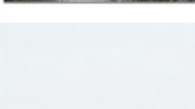
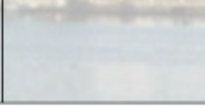
☐ Gezi ve Tur Organizasyonları

☐ İşlev Çeşitliliği Sağlanabilirdi.

☐ Sembolik Üretim Yapılabilirdi.

1	ESKİ DURUM	YENİ DURUM	DOĞAL ÇEVRE	SOSYAL ÇEVRE	YAPILAŞMIŞ ÇEVRE					YAPIYA AİT GÖRSEL BİLGİ
					Çevresel Etkileşim	Kütesel Etki	Kimlik/ Sembolik Öğeler	Yapı Elemanları	Müdahale Türü	
CİBALI TÜTÜN VE SİGARA FABRİKASI - KADIR HAS ÜNİVERSİTESİ ESKİ VE YENİ KULLANIM DURUMUNUN KENT KİMLİĞİ VE BELLEĞİ AÇISINDAN KARŞILAŞTIRILMASI			- Denizle olan ilişkisi halen devam etmektedir. - Topografyasına müdahale edilmemiştir. - Mevcut arazi eğimi korunmuştur.	- Kullanıcı profili değişmiş olsa da eski durumundaki yoğun kitlesel bir kullanım bugün de verilen eğitim işlevi dolayısıyla sürmektedir.	- <u>Eski dönemde yapı ile deniz arasında bulunan yapılar yıkılarak yerine geniş bir araç yolu ve yeşil alan düzenlemeleri yapılmıştır.</u> - <u>Yapının arka tarafında bulunan yapılaşma eskiye göre daha yoğunlaşmıştır.</u> - Yapının bulunduğu çevredeki dominant olma özelliği sürmektedir.	- Yapı kütesel olarak korunmuştur. - Yapı bütünü dik-gene yakın bir formdadır. - Yapının orjinal yüksekliği korunmuştur. - Yapının yatay etkisi korunmuştur.	- Alınli beşik çatı orjinaline uygun olarak yeniden yapılmıştır.	- Orjinaline uygun alınli beşik çatı yeniden yapılmıştır. - Cephedeki doluluk-boşluk oranları korunmuştur. - Pencere- kapı tip ve boyutları, saçaklar ve söveler gibi cephe öğeleri korunmuştur.	Restorasyon	
										
										
										
										
										
										
										
										
										
										

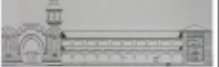
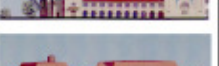
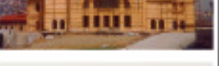
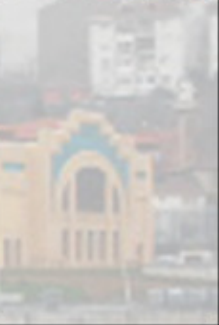
Şekil 4.38: Cibali Tütün Ve Sigara Fabrikası - Kadir Has Üniversitesi Eski ve Yeni Kullanım Durumunun Kent Kimliği ve Belleği Açısından Karşılaştırılması

2	ESKİ DURUM	YENİ DURUM	DOĞAL ÇEVRE	SOSYAL ÇEVRE	YAPILAŞMIŞ ÇEVRE					YAPIYA AİT GÖRSEL BİLGİ
					Çevresel Etkileşim	Kütesel Eski	Kimlik Sembolik Öğeler	Yapı Elemanları	Müdahale Türü	
FESHANE-İ AMİRE – FESHANE ULUSLARARASI FUAR KONGRE VE KÜLTÜR MERKEZİ ESKİ VE YENİ KULLANIM DURUMUNUN KENT KİMLİĞİ VE BELLEĞİ AÇISINDAN KARŞILAŞTIRILMASI			- Denizle olan ilişkisi halen devam etmektedir. - Topografyasına müdahale edilmemiştir. - Mevcut arazi eğimi korunmuştur.	- Eski durumundaki kitlesel kullanımı bugün verilen işlev dolayısıyla dönemsel olarak devam ettirse de kullanım yoğunluğu eskiye göre azalmıştır.	- Eski durumundaki yapı stoğundan günümüze sadece dokuma salonu olan yapı ulaşmıştır. - Yıkılan yapıların yerine yeşil alan düzenlemeleri yapılmıştır. - Yapının arka dokuyla olan çevresel etkileşimi sonradan yapılan araç yolu ile olumsuz yönde etkilenmiştir. - Çevresindeki yapılarla olan ilişkisinde dominant olma özelliğini sürdürmektedir.	- Yapı kütesel olarak korunmuştur. - Yapı bütünü dikkatli bir formdadır. - Yapının orjinal yüksekliği korunmuştur. - Günümüze ulaşmış olan yapının yatay etkisi korunmuştur.	- Ana giriş kapısı yeniden yapılmıştır. - Bacaları korunmamıştır.	- Orjinaline uygun ana giriş kapısı yeniden yapılmıştır. - Cephedeki doluluk-boşluk oranları korunmuştur. - Pencere- kapı tip ve boyutları, saçaklar ve söveler gibi cephe öğeleri korunmuştur.	Restorasyon	
										
										
										
										
										
										
										
										

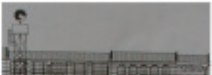
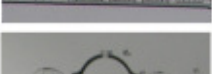
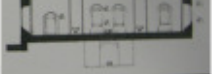
Şekil 4.39: Feshane-İ Amire – Feshane Uluslararası Fuar Kongre ve Kültür Merkezi Eski ve Yeni Kullanım Durumunun Kent Kimliği ve Belleği Açısından Karşılaştırılması

3	ESKİ DURUM	YENİ DURUM	DOĞAL ÇEVRE	SOSYAL ÇEVRE	YAPILAŞMIŞ ÇEVRE					YAPIYA AIT GÖRSEL BİLGİ
					Çevresel Etkileşim	Kütesel Eski	Kimlik Sembolik Öğeler	Yapı Elemanları	Müdahale Türü	
					Çevresel Etkileşim	Kütesel Eski	Kimlik Sembolik Öğeler	Yapı Elemanları	Müdahale Türü	
SİLAHTARAĞA ELEKTRİK SANTRALİ - SANTRALİSTANBUL BİLGİ ÜNİVERSİTESİ ESKİ VE YENİ KULLANIM DURUMUNUN KENT KİMLİĞİ VE BELLEĞİ AÇISINDAN KARŞILAŞTIRILMASI			- Denizle olan ilişkisi halen devam etmektedir. - Topografyasına müdahale edilmemiştir. - Mevcut arazi eğimi korunmuştur.	- Kullanıcı profili değişmiş olsa da eski durumundaki yoğun kitlesel bir kullanım bugün de verilen eğitim işlevi dolayısıyla sürmektedir. Ayrıca farklı işlevler içermesi dolayısı ile kullanıcı yoğunluğunu arttıran bir yapıya sahiptir.	- <u>Yapımından sonraki yıllarda çevre-sindeki yapılaşma zamanla artmıştır.</u> - Yapılar bütünü geniş bir alana yayılmış ve hem eski işlevi hem de konumu itibarıyla kendi içinde bir bütün olarak çevreden ayrı bir görünüm sergilemektedir.	- Yapı kütesel olarak korunmuştur. - Yapılar genellikle dikdörtgen formdadır. - Genellikle orijinal yükseklikler korunmuştur. - Yapıların sahip oldukları düşey etki korunmuştur.	- Orijinal bacalar korunmuştur.	- Cephelelerdeki doluluk-boşluk oranları korunmuştur. - Yeni önerilerde de geçişken malzeme kullanımı ile mekansal bütünlük korunmuştur. - Özellikle cephe öğeleri ve sembolik öğeler korunmuştur.	Modern Ek Yapılarla Birlikte Restorasyon	

Şekil 4.40: Santralistanbul Bilgi Üniversitesi - Silahtarağa Elektrik Santrali Eski ve Yeni Kullanım Durumunun Kent Kimliği ve Belleği Açısından Karşılaştırılması

4	ESKİ DURUM	YENİ DURUM	DOĞAL ÇEVRE	SOSYAL ÇEVRE	YAPILAŞMIŞ ÇEVRE					YAPIYA AİT GÖRSEL BİLGİ
					Çevresel Etkileşim	Kütesel Etki	Kimlik/ Sembolik Öğeler	Yapı Elemanları	Müdahale Türü	
SÜTLÜCE MEZBAHASI – SÜTLÜCE KONGRE VE KÜLTÜR MERKEZİ ESKİ VE YENİ KULLANIM DURUMUNUN KENT KİMLİĞİ VE BELLEĞİ AÇISINDAN KARŞILAŞTIRILMASI			- Denizle olan ilişkisi halen devam etmektedir. - Topografyasına müdahale edilmemiştir. - Mevcut arazi eğimi korunmuştur.	- Eski durumundaki kütlesel kullanımı bugün verilen işlev dolayısıyla dönemsel olarak devam ettirise de kullanım yoğunluğu eskiye göre azalmıştır. - Yapı içinde bulunduğu çevredeki yapılardan oranın büyük olduğu için dominant özelliğini günümüzde de sürdürmektedir.	- Yapımından sonraki yıllarda çevresindeki yapılaşma zamanla artmıştır. - Sonradan yapılan yol düzenlemeleri ile yakın çevresiyle olan ilişkisi olumsuz yönde etkilenmiştir.	- Yapıların yeniden inşasında genel olarak kütlesel forma ve yüksekliğe uygunluk gözetilmiştir. - Yapılar bütünüünün yatay etkisi korunmuştur.	- Orjinaline göre kuleler yeniden yapılmıştır.	- Cephedeki doluluk-boşluk oranları korunmuştur. - Pencere- kapı tip ve boyutları, saçaklar, kemeler, motifler gibi cephe öğeleri aslına uygun olarak yeniden yapılmıştır. - Sembolik öğelere yeniden inşada önem verilmiştir.	Rekonstrüksiyon	
										

Şekil 4.41: Sütluce Mezbahası – Sütluce Kongre ve Kültür Merkezi Eski ve Yeni Kullanım Durumunun Kent Kimliği ve Belleği Açısından Karşılaştırılması

5	ESKİ DURUM	YENİ DURUM	DOĞAL ÇEVRE	SOSYAL ÇEVRE	YAPILAŞMIŞ ÇEVRE					YAPIYA AİT GÖRSEL BİLGİ
					Çevresel Etkileşim	Kütleli Etki	Kimlik/ Sembolik Ögeler	Yapı Elemanları	Müdahale Türü	
LENGERHANE VE HASKÖY TERSANESİ – RAHİMİ KOÇ SANAYİ MÜZESİ ESKİ VE YENİ KULLANIM DURUMUNUN KENT KİMLİĞİ VE BELLEĞİ AÇISINDAN KARŞILAŞTIRILMASI			- Denizle olan ilişkisi halen devam etmektedir. - Topografyasına müdahale edilmemiştir. - Mevcut arazi eğimi korunmuştur.	- <u>Eski durumundaki kütleli kullanım yoğunluğu bugün verilen işlev dolayısıyla devam ettirile de azalmıştır.</u> - <u>Yapılan yol düzenlemesi hem Lengerhane'nin denizle olan ilişkisini hem de Lengerhane ve Tersane'nin birbiri ile olan ilişkisini koparmıştır.</u> - <u>Ayrıca Lengerhane'nin ana girişinin yol kotu altında kalması sebebiyle müze girişi değiştirilmiştir.</u>	- Yapı kütleli olarak korunmuştur. - Lengerhane kare ve tersane yapıları bütünü U formundadır. - Yapının orjinal yüksekliği korunmuştur. - Tersane yapısının yatay etkisi korunmuştur.	- Yapı bütünü olarak sembolik değer taşıyan Lengerhane bütüncül olarak korunmuştur. - Cephedeki doluluk-boşluk oranları korunmuştur. - Pencere-kapı tip ve boyutları, tonozlar, kemerler gibi cephe öğeleri korunmuştur. - Cephelerde olumsuz etki yaratan eklentiler temizlenerek mimari bütünlük oluşturulmuştur.	Restorasyon	 		
										

Şekil 4.42: Lengerhane ve Hasköy Tersanesi – Rahmi Koç Sanayi Müzesi Eski ve Yeni Kullanım Durumunun Kent Kimliği ve Belleği Açısından Karşılaştırılması

Çizelge 4.2: Haliç Sanayi Mirasının Kentsel Kimlik/Bellek Bağlamında Değerlendirilmesi

<u>HALİÇ SANAYİ MİRASINI KENTSEL KİMLİK/BELLEK BAĞLAMINDA DEĞERLENDİRİLMESİ</u>	DOĞAL ÇEVRE	SOSYAL ÇEVRE	YAPILAŞMIŞ ÇEVRE				DEĞERLENDİRME
			Çevresel Etkileşim	Kütlesel Etki	Kimlik/ Sembolik Öğeler	Yapı Elemanları	
KADİR HAS ÜNİVERSİTESİ (CİBALI TÜTÜN VE SİGARA FABRİKASI)	+	+	-	+	+	+	B
FESHANE ULUSLARARASI FUAR KONGRE VE KÜLTÜR MERKEZİ (FESHANE-İ AMİRE)	+	-	-	+	-	+	D
SANTRAL İSTANBUL BİLGİ ÜNİVERSİTESİ (SİLAHTARAĞA ELEKTRİK SANTRALİ)	+	+	+	+	+	+	A
SÜTLÜCE KONGRE VE KÜLTÜR MERKEZİ (SÜTLÜCE MEZBAHASI)	+	-	-	+	+	+	C
RAHİMİ KOÇ SANAYİ MÜZESİ (LENGERHANE VE HASKÖY TERSANESİ)	+	+	-	+	+	+	B

A B C D E F
 OLÜMLÜ OLÜMSÜZ

ÖZGEÇMİŞ

Ad Soyad: Seda Elhan

Doğum Yeri ve Tarihi: İstanbul 10.04.1983

Lisans: Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, Mimarlık Fakültesi,
Şehir ve Bölge Planlama Bölümü

Lisans Tezi: Yapılı Çevrelerin Oluşumunda Bir Araç Olarak Kentsel Tasarım
Rehberlerinin Gerekliliği: Çekmeköy Alan Örneği

Yüksek Lisans: İstanbul Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Kentsel
Tasarım Programı

Katholieke Universiteit Leuven, Department of Architecture, Urban Design and
Regional Planning, Master of Urbanism and Strategic Planning (Öğrenci Değişimi)

Yüksek Lisans Tezi: Kentsel Bellek Bağlamında Sanayi Mirasının Değerlendirilmesi:
İstanbul Haliç Örneği (İstanbul Büyükşehir Belediyesi, 2008-2009, 4. Dönem,
Projem İstanbul Destekli Yüksek Lisans Tez Çalışması)